

NUORET JA ALKOHOLI

Christoffer Tigerstedt (toim.)

Alkoholi- ja huumeutukijain seura

NUORET JA ALKOHOLI

Christoffer Tigerstedt (toim.)

Alkoholi- ja huumetutkijain seura

&

Nuorisotutkimusseura

Nuorisotutkimusverkosto

Kansi ja taitto: Koala-kustannus

Toimituskunta: Laura Kestilä, Mikko Salasuo ja Christoffer Tigerstedt

© Alkoholi- ja huumeutkijain seura ja kirjoittajat

Alkoholi- ja huumeutkijain seura &

Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 75

ISBN: 978-952-92-1938-4

Hakapaino Oy, Helsinki 2007

Julkaisun tilaukset:

Nuorisotutkimusverkosto

Asemapäällikönkatu 1

00520 Helsinki

puh. 0207 552 653

fax 0207 552 627

sähköposti: verkosto@nuorisotutkimus.fi

Sisälllys

Alkusanat	5
<i>Christoffer Tigerstedt</i>	
Miten nuorten juomista on tutkittu 1950–2007?	9
<i>Mikko Salasuo & Christoffer Tigerstedt</i>	
Nuorten juomisen sosiaalisuuden lajit	33
<i>Jenni Simonen</i>	
Miten nuoret aikuiset pohtivat ja säätelevät humalajuomistaan?	59
<i>Jukka Törrönen & Antti Maunu</i>	
Jos alkoholinkäyttö olisikin ”out”	89
<i>Jaana Lähteenmaa</i>	
14–16-vuotiaiden nuorten ilmoittamat alkoholihaitat. Avovastausten ja strukturoitujen vastausten tulosten vertailua	103
<i>Hanna Lavikainen</i>	
Nuorten aikuisten alkoholinkäyttö – sosiaalisen eriarvoisuuden ilmentymä?	121
<i>Laura Kestilä & Mikko Salasuo</i>	
Alaikäisten alkoholihankintojen sietämätön helppous	149
<i>Thomas Karlsson, Kirsimarja Raitasalo & Marja Holmila</i>	
”Mieluummin kavereille kuin läheiselle”. Solidaarisuus nuorten aikuisten alkoholin välittämisessä alaikäisille	161
<i>Jenni Simonen & Christoffer Tigerstedt</i>	
English summary.....	185
Kirjoittajat.....	188

ALKUSANAT

Hämmästyttävä havainto tämän kirjan tekijöille oli se, että olimme kirjoittamassa ensimmäistä suomalaista nuoret ja alkoholi -aiheista teosta. Tarkemmin sanoen: Suomessa ei ole aikaisemmin julkaistu suurelle yleisölle tarkoitettua, tutkimukseen perustuvaa kirjaa nuorten alkoholinkäytöstä.

Mietimme, miten tämä on mahdollista. Onhan nuorisotutkimus jo kauan ollut maassamme runsasta, ja onhan nuorten alkoholinkäyttöä tutkittu vuosikymmeniä. Kun vielä ottaa huomioon, miten paljon julkinen sana kommentoi nuorten juomista, uskoisi että aiheesta kertovia kirjoja olisi syntynyt jo useita.

Nuorten alkoholinkäyttöä tarkastelevia opinnäytetöitä on kyllä kosolti, samoin sosiaali- ja terveystieteille tarkoitettuja raportteja sekä nuorille ja heidän vanhemmilleen osoitettuja oppaita. Laajalle lukijakunnalle suunnattu, pohdiskelleva kirja nuorista ja alkoholista on kuitenkin jäänyt kirjoittamatta.

Yhteistyön paikka

Havainto on yllättävä eikä sen selittäminen ole helppoa. Yksi syy voi piillä tutkimusyhteisön omassa dynamiikassa. Nuorisotutkimusta on Suomessa tehty enemmän tai vähemmän systemaattisesti 1950-luvusta lähtien. Yhtä vanha on yhteiskuntatieteellinen alkoholitutkimus, jossa nuorten alkoholinkäyttö on esiintynyt vakioteemana sitten 1960–70-lukujen taitteen. Tutkimusmaailman usein huomaamattomista raja-aidoista kertoo kuitenkin se, etteivät nämä kaksi tutkimusaluetta ole juuri kohdanneet. Suomalaiset ”nuorisotutkijat” ovat analysoineet nuoria, nuoruutta, nuorisotyötä ja nuorisopolitiikkaa erittäin monipuolisesti, mutta harvoin perehtyneet nuorten alkoholinkäyttöön. ”Alkoholitutkijat” – ja ehkä myös ”terveystutkijat” – ovat puolestaan syventyneet nuorten juomatapoihin ja terveystot-

tumuksiin, mutta vain poikkeustapauksissa kohdistaneet katseen nuorten ryhmädynamiikkaan, alakulttuureihin tai nuoruuden yhteiskunnallisiin reunaehtoihin. Edes Nuorisotutkimus-lehden (1983), Nuorisotutkimus-seuran (1988) ja Nuorisotutkimusverkoston (1999) käynnistäminen ei ole liiemmin onnistunut hedelmöittämään ”nuorisotutkijoiden” ja ”alkoholitutkijoiden” välistä yhteistyötä, vaan kumpikin tutkijaryhmä on pysynyt omana kiltanaan.

Nuoret ja alkoholi -kirjan julkaiseminen Alkoholi- ja huumetutkijain seuran ja Nuorisotutkimusverkoston yhteistyönä tähtää tämän raja-aidan kaatamiseen.

Toinen syy nuoret ja alkoholi -aiheisen kirjan viipymiseen voisi olla se, ettei erillistä kirjaa ole tavallaan tarvittu. Aiheen toistuva ja näkyvä esillä olo sanomalehdistössä ja televisiossa – nimenomaan jatkuvalla syötöllä julkaistavien tutkimusten, selvitysten ja seurantaraporttien tukemana – on tehnyt koko kysymyksen käsittelyn kirjan muodossa turhaksi. Asiahan on joka tapauksessa agendalla!

Tätä tilannetta voi tuskin pitää tyydyttävänä etenkin kun valtaosa nuoria koskevan alkoholitutkimuksen raportoinnista keskittyy vastaamaan sangen mekaanisiin ja ylimalkaisiin peruskysymyksiin: juovatko poikien ja tyttöjen tietyt ikäluokat useammin, enemmän ja humalahakuisemmin kuin aikaisemmin?

Toisin kuin kvantitatiivisten toistuvaistutkimusten raportit, jotka luonteensa ja tehtävänsä mukaisesti jatkavat siitä, mihin edellinen tutkimusraportti päättyi, pohdiskeleva kirja suo mahdollisuuden asettaa kiperiä kysymyksiä arkiseksi käyneestä, mutta edelleen aika ajoin arasta alkoholi-aiheesta.

Kirjan sisältö

Kirjan puuttuminen on jättänyt kentän avoimeksi tämän teoksen kirjoittajille. Vaihtoehtoisten teemojen ja lähestymistapojen runsaus heijastuukin tämän kirjan artikkeleihin. Ensinnäkin *Nuoret ja alkoholi* soveltaa

leveää ikähaitaria nuoriin ja nuoriin aikuisiin. Käsiteltävät ikäluokat kattavat 14–30-vuotiaat, kuitenkin niin, että yksittäinen artikkeli käsittelee suhteellisen yhtenäistä ikäryhmää. Toiseksi kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset analyysit ovat kutakuinkin yhtä hyvin edustettuina. Kolmanneksi kirjjan artikkeleissa nuorten juomatapoja hahmotetaan yhtäältä mahdollisina sosiaalisina ja terveydellisinä ongelmina, jotka kaipaavat toimenpiteitä, ja toisaalta itsessään kiinnostavina käyttäytymistapoina, jotka noudattavat nuorten omia, enemmän tai vähemmän tiedostettuja sääntöjä. Tämä merkitsee myös sitä, että kirjassa on esillä sekä alkoholinkäytön myönteisiä että sen kielteisiä puolia.

Aiheiden ja näkökulmien rikkautta on yritetty tasapainottaa antamalla etusija neljälle pääteemalle. Ensimmäinen niistä koskee nuorten alkoholinkäytön tutkimuksen 50-vuotisen historian vaihtelevia vaihteita. Mikko Salasuo ja Christoffer Tigerstedt piirtävät pitkän kaaren 1950-luvun ”vapaa-aikojen vieton” alaosastona esiintyneiden nuorten juomatapojen kartoittamisesta nykypäivän nuorten juomiskäyttäytymisen tarkasteluun osana terveystottumusten yksityiskohtaista seurantaa. Artikkelit on avaus nuorten alkoholinkäytön tutkimisen itseymmärryksen lisäämiseen.

Toinen teema käsittelee nuorten ja nuorten aikuisten juomatapoja. Jenni Simosen artikkeli tuo uusia sävyjä alkoholinkäytön sosiaaliselle luonteelle. Hänen analyysinsä parikymppisten nuorten kertomuksista oman kaveriporukan juomistilanteista on hyvä esimerkki siitä, miten monenlaista alkoholinkäyttöä nuoret tunnistavat, kaipaavat tai arvostavat. Jukka Törrösen ja Antti Maunun tekstin aihe on myös harvinainen. He selvittelevät juomispäiväkirjojen avulla, miten nuoret aikuiset peilaaavat ja arvottavat omaa humalajuomistaan. Tekijät päättelevät, että toisin kuin usein ajatellaan, humala voi olla hyvin jäsentynyt kokemus, jota alkoholinkäyttäjät reflektoivat tarkkaan itse juomistilanteessa tai sen jälkeen. Sekä Simosen että Törrösen ja Maunun havainnot koskevat lähinnä juomista suosivia tilanteita ja yhteisöjä. Jaana Lähteenmaa sen sijaan kysyy, onko alkoholimyönteiseksi luonnehditussa nyky-Suomessa havaittavissa merkkejä nuorten parissa orastavista alkoholikielteisistä asenteista ja jopa alakulttuureista. Vastaus jää leijumaan ilmaan, mutta jatkokeskustelujen kannalta on tärkeää, että tämä epätavallinen kysymys esitetään.

Kolmas teema liittyy alkoholinkäytön seurauksiin. Hanna Lavikainen vertaa, minkälainen kuva syntyy yhtäältä silloin kun 14–16-vuotiaat nuoret saavat omin sanoin kertoa, mitä haittoja he ovat kokeneet alkoholinkäytöstään, ja toisaalta silloin kun he vastaavat tutkijoiden etukäteen muotoiltuihin valinnaiskysymyksiin. Käy ilmi, että kuva vaihtelee suuresti kyselytavasta riippuen. Laura Kestilä ja Mikko Salasuo paneutuvat ajankohtaiseen kysymykseen sosiaaliryhmien terveyserojen kasvamisesta. Heidän erityiskohteenaan ovat 18–29-vuotiaat nuoret aikuiset. Poikakileikkausaineiston avulla he osoittavat, että alkoholinkäytön ja alemman sosiaalisen aseman yhdistelmä on erityinen terveydellinen riskitekijä jo elämänkulun varhaisessa vaiheessa.

Kirjan viimeinen teema tarkastelee alaikäisten nuorten alkoholihankintoja ja alkoholijuomien välittämistä heille. Thomas Karlsson, Kirsimarja Raitasalo ja Marja Holmila päätyvät ostokoe- ja kyselyaineiston analyysin perusteella siihen, että nuorten on hyvin helppo hankkia juomia, ja että heidän vanhempansa eivät ole tästä perillä. Jenni Simosen ja Christoffer Tigerstedtin ryhmähaastatteluihin nojautuva tutkimus paljastaa, että alkoholin välittäminen alaikäisille on parikymppisille nuorille kaikkea muuta kuin läpihuutojuttu. Päinvastoin, parikymppiset harkitsevat hyvinkin tarkkaan, kenelle ja millä ehdoilla he ovat valmiita toimittamaan alkoholia, jos ylipäätään suostuvat siihen.

Opetusministeriölle kuuluu suuri kiitos rahoitustuesta, joka on mahdollistanut tämän kirjan julkaisemisen.

Christoffer Tigerstedt

MITEN NUORTEN JUOMISTA ON TUTKITTU 1950–2007?

Mikko Salasuo & Christoffer Tigerstedt

Nuorten alkoholinkäyttöä tutkitaan paljon Suomessa. Tutkimustoiminnan rungon muodostavat toistuvat kyselyt, joiden tuloksia välitetään ahkerasti sekä tieteellisille foorumeille että tiedotusvälineille. Tunnetuimmat kyselytutkimukset ovat Nuorten terveystapatutkimus (NTTT), Eurooppalainen koululaistutkimus (ESPAD) ja Kouluterveyskysely; myös Maailman terveysjärjestön (WHO) koululaistutkimuksessa ollaan kiinnostuneita nuorten juomatavoista. Nämä tutkimukset perustuvat kvantitatiivisiin aineistoihin ja edustavat niin kutsuttua kansanterveysnäkökulmaa. Verrattuna näihin kyselyihin nuorten alkoholinkäyttöä käsittelevä kvalitatiivinen, laadullinen, tutkimus on ollut mittasuhteiltaan pientä.

Vilkaisu menneisyyteen osoittaa, että nuorten juomista koskeva tutkimuskapasiteetti on kasvanut kasvamistaan. Tutkimuksen Nestori, NTTT, näki päivänvalon 1977 ja vakiinnutti asemansa 1980-luvulla. 1990-luvulla saivat alkunsa ESPAD, joka mahdollisti eurooppalaisia vertailuja, ja Kouluterveyskysely, joka suuntautui kunta- ja koulukohtaisiin kartoituksiin. WHO:n koululaistutkimus käynnistyi 1980-luvulla, mutta alkoholinkäyttöä siinä on analysoitu vasta 1990-luvulta lähtien.

Ennen näitä toistuvia tutkimuksia nuorten alkoholinkäyttöä tutkittiin satunnaisesti. On toki totta, että kiinnostus nuorten juomatapoja kohtaan kasvoi jo 1950-luvulla, kun nuorten omat kulutustyyli ja itsenäiset vapaa-ajanviettotavat tekivät tuloaan Suomessa. Sikäli kuin tutkimusta nuorten alkoholinkäytöstä esiintyi, se oli kuitenkin varsin erilaista verrattuna siihen, millaiseksi se alkoi kehittyä pari vuosikymmentä myöhemmin.

Kirjoituksemme päätehtävänä on kuvata, missä yhteydessä nuoret ja heidän alkoholinkäyttönsä esiintyivät 1950- ja 1960-luvun tutkimuksissa sekä ennen kaikkea, miten ”nuoret ja juominen” 1970-luvusta lähtien erkani itsenäiseksi, itsestään selväksi ja jopa itseään ruokkivaksi pysyväksi tutkimusaiheeksi. Meitä on erityisesti kiinnostanut, miten nuorison alkoholinkäytön tutkimista on kulloinkin perusteltu, ja mihin tutkimuksen tiedollinen intressi on kohdistunut. Toisena tavoitteena on näyttää, minäkälaisen kuvan tutkimukset antavat nuorten juomatapojen kehityksestä. Tähän aiheeseen palaamme kirjoituksen loppupuolella.

Olemme käyneet läpi vuoden 1950 jälkeen julkaistun (ja osin julkaisemattoman) aiheeseen kuuluvan aineiston. Valtaosa tehdyistä tutkimuksista koostuu erityyppisistä kvantitatiivisista kyselyistä. Valikoimme tähän artikkeliin hyvin laajasta aineistosta sellaiset tutkimukset, jotka ovat vaikuttaneet nuorten alkoholitutkimuksen syntyyn, kehitykseen ja paradigmoihin. Lisäksi pyrimme nostamaan erikseen esille eri aikakausien keskeisimmät julkaisut. On myös syytä mainita, että olemme ottaneet nuoruuden annettuna käsitteenä, joka määrittelyltään vaihtelee kulloisenkin tutkimuksen mukaan.

Vapaa-aikojen vieton tutkimusta

Vuonna 1952 ilmestyi kaksi julkaisua, jotka kumpikin omalla tavallaan kertovat, miten tuolloin lähestyttiin kysymystä nuorten alkoholinkäytöstä (Kuusi 1952; Bruun 1952). Pekka Kuusen laaja, valistushenkinen yleistös *Väkijuomakysymys* heijastaa aikaansa sikäli, ettei se sisällä erillistä nuorten tai nuorten aikuisten juomista käsittelevää lukua. Nuorten juomisesta on ainoastaan hajakommentteja. Niistä on selvästi havaittavissa Alkoholiliikkeen (eli Alkon) ja sen jo silloin keskeisen alkoholipoliittisen strategian Pekka Kuusen 1950- ja 1960-luvun ideologinen linja. ”[V]äkijuomien käyttö on nuorison keskuudessa (...) yleisempää kuin ennen sotia”, mutta samalla käyttötavat ovat hilliintyneet: ”vapaa-aikojen vieton voimakas monipuolistuminen ja samanaikainen yleinen kulttuuritason kohoaminen

ovat lähinnä johtaneet nuorisajuopottelun vähenemiseen” (Kuusi 1952, 171).

1950-luvulle oli luonteenomaista, että keskeiset asiantuntijat eivät kantaneet kovin suurta huolta nuorten juomatavoista. Nuorten alkoholin käyttö ei selvästi ollut sellainen erillinen sosiaalinen saati terveydellinen kysymys, joka olisi ansainnut oman tutkimuskohteen statuksen tai edes oman alaluvun Kuusen seikkaperäisessä väkijuomateoksessa. Raittiusjärjestöillä oli tietysti oma näkemyksensä nuorten alkoholin käytön vaaroista ja levinneisyydestä (ks. Voipio 1958). Kotimaisin tutkimustiedoin raittiusväki ei kuitenkaan todentanut näitä käsityksiään, vaikka kunnalliset raittiuselimet osallistuivat joidenkin nuorten juomista koskevien tutkimusten suorittamiseen.

Toinen vuonna 1952 julkaistu teos, *Nuorisotutkimus*, on esimerkki tällaisesta tutkimuksen ja raittiustoiminnan yhteistyöstä. Se tehtiin Helsingin kaupungin raittius- ja nuorisotyölautakuntien pyynnöstä ja kohdistui 15–25-vuotiaisiin helsinkiläisiin nuoriin naisiin ja miehiin. Ainoa julkilautustu perustelu tutkimukselle oli, että se ”valaisisi Helsingin nuorison kotioloja, vapaa-ajan harrastuksia ja väkijuomien käyttöä”. Tehtävään pestattiin historioitsija Kettil Bruun. Tutkimuksen yleinen johtopäätös oli, että varsinkin tytöt ja naiset, mutta myös nuoret yleensä, käyttävät väkijuomia suhteellisen vähän (Bruun 1952, 263). Tutkimus toistettiin vuonna 1954 Vaasassa kaupungin raittiuslautakunnan aloitteesta. *Vaasan nuorisotutkimuksen* tulokset olivat yhteneväisiä Helsingin tulosten kanssa sillä erotuksella, että ”vaasalaisnuorison sekä teoreettinen että käytännöllinen suhtautuminen väkijuomiin on kauttaaltaan terveempää kuin Helsingin nuorison” (Esselström & Nieminen 1957, 54).

Huomionarvoista Helsingin ja Vaasan nuorisotutkimuksissa oli niiden tapa yhdistää vapaa-ajan harrastukset ja alkoholin käyttö: juominen kuului ilmiöihin, joita kartoitettiin vapaa-ajan harrastusten osana. Näiden kahden nuorisotutkimuksen ja Kuusen *Väkijuomakysymyksen* tärkeä yhteinen piirre on siis se, ettei nuorison juomista erotettu tarkasti omaksi teemakseen tai ongelmakseen.

Nuorten vapaa-ajan harrastusten selvittäminen ei ollut uusi ilmiö 1950-luvulla, mutta se vilkastui, kun nuoret enenevästi päättivät vapaa-aikansa

käytöstä, ja harrastusten määrä lisääntyi. Raittiusjärjestöt olivat perinteisesti kiinnostuneita nuorten harrastusten kartoittamisesta ja suuntaamisesta, jolloin oletuksena oli se, että ”harrastustoiminta sinänsä on parasta työtä raittiuden edistämiseksi” (Voipio 1958, 108). Jokainen 1950-luvulla tästä aiheesta julkaistu tutkimus (esim. Allardt ym. 1958; ks. myös Voipio 1958, 105) kumosi kuitenkin tämän uskomuksen, mikä vahvisti käsitystä nuorten alkoholinkäytön pääosin ei-ongelmallisesta luonteesta.

Saman asian totesi myös Esko Kalimo. Hän loi 1950- ja 1960-luvun taitteessa katsauksen niihin 1950-luvulla tehtyihin tutkimuksiin, jotka sisälsivät vähintään yhden alkoholimuuttujan ja joiden tutkimuskohde koostui ainakin osittain alle 21-vuotiaista henkilöistä. Näitä tutkimuksia oli yhteensä seitsemän (Kalimo 1961). Yksikään niistä ei pyrkinyt hankkimaan tietoa alkoholijuomien väärinkäytöstä, eivätkä niiden tulokset edes viitanneet ongelmallisen käytön olemassaoloon.

Nuorten alkoholinkäyttö nousi kuitenkin huolenaiheeksi yhdessä erityisessä yhteydessä. 1950-luvun loppupuolella alettiin kiinnittää huomiota nuorten juopumuspidätysten asteittaiseen kasvuun. Ensimmäinen laajempi selvitys asiasta käynnistettiin vuonna 1958 (Helasvuo 1962). Loppuraportissa tehtiin selväksi, että kerätty aineisto kattoi hyvin rajatun ja lähinnä vahvasti ongelmallisen nuorisoryhmän. Selvityksen tarkoituksena olikin palvella nuorisohuollon järjestelyjä. Näin ollen se ei omienkaan sanojensa mukaan kertonut mitään siitä, miten nuorten juomatavat yleensä olivat kehittyneet (mt., 2).

Tutkimus moraalisen paniikin vaimentajana

Nuorten juomatapojen tutkimisen kehkeytyminen omaksi tutkimusarakseen sijoitetaan usein Kettil Bruunin (1961) pääkaupunkilaispoikien juomatapoja tarkastelemaan tutkimukseen. Uutta olikin, että tuo tutkimus, jonka aineisto kerättiin 1960, keskittyi yksinomaan nuorten alkoholinkäyttöön ja oli aikaisempaa systemaattisempi. Tutkimus sai lisäpainoa siitä, että se oli osa pohjoismaista projektia, jossa vertailtiin neljän pää-

kaupungin poikien juomistapoja (Bruun & Hauge 1963). Lisäksi pohjoismainen vertailu toistettiin yhden ikäryhmän osalta neljän vuoden jälkeen (Bruun 1965).

Kannattaa panna merkille, miten nämä tutkimukset perustelivat itseään. Yhtenä lähtökohtana oli laajalle levinnyt tuntuma siitä, että nuoriso käyttää alkoholia sangen yleisesti. Merkittävämpi ärsyke oli kuitenkin se, että nuorten juomista pidettiin ”yleisessä keskustelussa vakavana yhteiskunnallisena ongelmana” (Bruun 1961, 125). Tutkijat reagoivat siihen, että käytettiin tunteenomaisia äänenpainoja ja että olettamuksia esitettiin tosiasioina: ”Lehdistö on täynnä uutisia villiintyneestä nuorisosta” ja ”[m]oralisoivat rikosoikeuden asiantuntijat ja korkeat yliopistoauktoriteetit (...) pitävät kehitystä liian vapaan kasvatuksen ja siveellisen rappeutumisen seurauksena” (Bruun 1960, 61; ks. Christie & Hauge 1961). Näitä asenteita ja ”tosiasioita” vastaan tarvittiin tutkimukseen perustuvia ”asiatietoja” nuorten juomatavoista. Itse tutkimusmenetelmä, vasta yleistymässä oleva kysely, sisälsi tuolloin selvän lupauksen siitä, että luulot voitaisiin korvata luotettavilla tiedoilla. Näin tutkimus voisi samalla tehdä oikeutta nuorille, jotka löysin perustein oli leimattu pahantapaaisiksi.

Nykyperspektiivistä katsottuna Bruunin helsinkiläispoikien juomista tarkastelevat tutkimukset saattavat vertautua 1970-luvun lopusta lähtien yleistyneisiin nuorten alkoholinkäyttöä tutkiviin kyselyihin. Silloin voi jäää huomaamatta, että vuonna 1960 käyntikyselynä suoritettu aineistonkeruu koettiin tutkimuksen tekijöiden keskuudessa äänen antamiseksi nuorille eri tavoin kuin seuraavien vuosikymmenten kyselyt. Tutkimuksen erityinen tehtävä olikin moraalisen paniikin syiden kasvupohjan testaaminen. Tutkijan oletuksen mukaisesti tulokset osoittivat, että nuorten alkoholinkäyttö oli melko yleistä mutta kohtuullista, eikä se näin ollen antanut sen enempää aihetta huoleen (Bruun 1961; ks. Kuusi 2004) – eikä ainakaan sittemmin niin hallitsevaksi muodostuneeseen terveyshuoleen. Matti Piispan (1981) havainnot kahdentoista keskeisen sanomalehden pääkirjoituksista vuosilta 1960–1968 antavat tiettyä tukea tälle tulkinnalle: nuorison ongelmallinen juominen ei ollut siinä vaiheessa kiteytynyt itenäiseksi puheenaiheeksi.

Helsinkiläispoikien juomista vastaavaa poikkileikkaustutkimusta ei

toistettu 1960-luvun loppupuolella. Sen sijaan nuorten alkoholinkäyttö liitettiin vuonna 1968 jälleen kerran suureen, nuorten harrastuksia ja elinolosuhteita kartoittavaan tutkimukseen. Kyse oli Valtion nuorisotyölautakunnan ja Yleisradion suorittamasta *Valtakunnallisesta nuorisotutkimuksesta* (Minkkinen 1969; Aalto & Minkkinen 1971). Konsepti oli samanlainen kuin 1950-luvun ”vapaa-aikojen viettotapoja” kuvaavissa tutkimuksissa siinä mielessä, että alkoholinkäyttö edelleen jäsennettiin osaksi nuorten muuta vapaa-ajan käyttöä ja harrastustoimintaa. Ainutkertaista oli kuitenkin se, että *Valtakunnallinen nuorisotutkimus* tuotti ensimmäisen kerran koko Suomen nuorisoa kattavan edustavan näytteen heidän alkoholin- ja huumeiden käytöstään (Ahlström 1982, 3). Näin tutkimus oli varhainen merkki nuoriso- ja alkoholiaiheen ”kansallistumisesta” (ks. myös Hernesniemi 1969 & 1970; Jaakkola 1971). Useimmissa muissa siihen asti ja vielä pitkälle 1970-luvulle tehdyissä tutkimuksissa nuorten juomista käsiteltiin edelleen paikallisena ja paikkakuntaakohtaisena kysymyksenä (ks. esim. Sääski 1964; Fossi 1970; Aalto ym. 1973; Peltoniemi 1973; Halminen 1978).

Kohti kansallista sosiaalista ongelmaa...

1970-luvulla kaikki muuttui. Koko väestön nopeasti kasvavan alkoholin-kulutuksen myötä (Alkoholiohjelma 2004, 120–129) nimenomaan nuorten juomisesta tuli julkinen alkoholiongelma ylitse muiden. Nuorten juomisen leviämistä alettiin pitää rasitteena ja ”nuorison alkoholinkäytöstä muodostui alkoholiolojen yleisen huonontumisen selittäjä ja symboli” (Piispa 1997 – kursivointi lisätty). ”Nuorison alkoholiongelma” sai myös yleistä alkoholipoliittista merkitystä, ja sillä ”perusteltiin vaatimuksia alkoholipolitiikan tiukentamisesta” (mt., 102). Siitä lähtien nuorten alkoholinkäytöllä on vaihtelevassa määrin ollut tämä tehtävä.

Hätä koettiin kansakunnan kokoiseksi ja erityisen tutkimustoiminnan arvoiseksi. Kun eduskunnan talousvaliokunta (ei siis esimerkiksi sosiaali- ja terveystaloustieteiden valiokunta!) maaliskuussa 1973 kommentoi maan alkoholiolo-

ja, se totesi, että sekä 18–20-vuotiaiden että varsinkin alle 18-vuotiaiden nuorten juopumuspidätykset olivat nousseet huomattavasti nopeammin kuin aikuisväestön pidätysluvut. Kun valiokunta lisäksi arvioi ”holtittomien” juomatapojen leviävän nopeasti, se ilmoitti ”pitävänsä nuorison alkoholin käyttöä koskevan tutkimuksen aikaansaamista kiireellisenä” (Eduskunnan... 1973, 73). Näillä saatesanoilla kerättiin vuonna 1973 laaja, koko maata koskeva kyselyaineisto (Ahlström-Laakso 1975).

Eduskunnan sananvalinnat eivät jättäneet tilaa epäilylle: ”nuorten juomattavat” määriteltiin yksiselitteisesti kansalliseksi ongelmaksi. Salme Ahlström-Laakso, joka ryhtyi asiaa selvittämään, oli varovaisempi. Täsmälleen edeltäjänsä Kettil Bruunin (1960) tapaan hän painotti tarvetta ”kartoittaa” ja ”saada tietoja nuorison alkoholin käytöstä” (Ahlström-Laakso 1973, 227) sekä ”selvittää vastaavatko voimakas yleinen mielipide ja arkipäivän kokemukset nuorison rajusta alkoholin käytöstä todellisuutta” (Ahlström-Laakso 1975, 67). Samalla hän otti kuitenkin askeleen kohti orastavaa terveysnäkökulmaa ennustaessaan, että ”alkoholin aiheuttamien terveydellisten haittojen osuus akuuttien vaikutusten rinnalla yhä kasvaa” (mt., 80). Alkoholiaiheen osalta tätä tutkimusta voidaan pitää vuonna 1977 Matti Rimpelän aloitteesta käynnistyneen Nuorten terveystapatutkimuksen (NTTT) yhtenä alkulähteenä.

... ja sen ”terveydellistämistä”

NTTT:n perustamisvaiheessa vuonna 1977 keskiössä oli tupakka, josta oltiin juuri säättämässä uutta lakia, ja muut terveystottumuksiin liittyvät aiheet. Tutkimus kattaa 12–18-vuotiaat nuoret, ja se on suoritettu joka toinen vuosi jo 30 vuoden ajan. NTTT:n pitkät aikasarjat muodostavat näin ollen tärkeimmän tiedollisen selkärangan, kun yrittää luoda yleiskuvaa nuorten juomisen trendeistä (ks. www.uta.fi/laitokset/tsph/nedis/nttt.html).

NTTT heijastaa oivallisesti, miten alkoholitutkimus reagoi nuorten lisääntyneeseen alkoholinkäyttöön. Ensinnäkin tutkimuksia kauan vaivan-

neet epäsystemaattisuus, yhteismitattomuus ja päällekkäisyys (Peltoniemi 1977) vähenivät merkittävästi. Erityisesti korostettiin jatkuvan seurannan merkitystä, koska tiedot nuorten muuttuvista juomatavoista olivat puutteellisia. Yleistyvään alkoholinkulutukseen vaikutti se, että uudessa tilanteessa tupakka- ja alkoholituotteiden katsottiin olevan ”tavaroita” muiden kulutustavaroiden joukossa. (Ahlström ym. 1979.)

Toiseksi NTTTT on 1970-luvulla juurtuneen kansanterveysnäkökulman luomus. Näkökulman valinta siirsi tutkimuksen katseen paikalliselta tasolta väestötasolle, toisin sanoen alueelliselle ja eritoten kansalliselle tasolle. Kansanterveysajattelun myötä nuorten juominen jäsennettiin ilmiöksi, joka kattoi kaikki nuoret ja pyrki puhuttelemaan jokaista, joka oli huolissaan nuorista. NTTTT:n erityisenä tehtävänä oli nuorten käyttäytymisen hahmottaminen kaikkia nuoria koskevaksi terveyshuoleksi. Nuorten alkoholinkäyttö ikään kuin käännettiin terveyden kielelle ja koodattiin terveystottumukseksi esimerkiksi liikunnan, nukkumisen, syömisen ja tupakanpolton rinnalle (Ahlström 1982). Tässä katsannossa huoli ei kohdistunut nuorten vapaa-ajan käyttöön yleensä eikä tiettyjen ongelmaryhmien tuottamiin järjestyshäiriöihin tai juopumuksesta säilöön otettuihin nuoriin. Sen sijaan huoli määriteltiin yleiseksi, yhtäläiseksi – ja terveydeliseksi.

NTTT:n alkutaipaleella nuorten juomatapoja pyrittiin kytkemään heidän kasvuympäristöönsä, elinoloihinsa ja yhteiskunnan rakenteellisiin muutoksiin, kuten kaupungistumiseen, ensimmäiseen lähiösukupolveen ja jengiytymiseen (Ahlström 1979; Rimpelä ym. 1983; vrt. Mitchell 1980). Sittemmin tällaiset lähestymistavat ovat harvinaistuneet.

On historian oikkua, että NTTTT:n ensimmäiset aineistonkeräykset satuivat ajanjaksolle, jolloin nuorten alkoholinkäyttö laski. Alkuvuosia hallitsikin tietty kokeilun luonne (Ahlström 1979; Rimpelä ym. 1983; vrt. Mitchell 1980). Lopullisen paikkansa nuorten juomatapojen tutkimusarjana NTTTT lunasti varsin toisenlaisissa oloissa eli 1980-luvun loppupuolella, kun nuorten alkoholinkulutus oli lähtenyt nousuun (Rahkonen ym. 1988; Ahlström ym. 1989; Karvonen ym. 1992).

Sivumennen voi mainita, että NTTTT:llä on myös kansainvälinen vastineensa, WHO:n koululaistutkimus, jossa Suomi on ollut mukana sen

vuonna 1984 suorittamasta ensimmäisestä aineistonkeruusta lähtien (www.hbsc.org). Keruut on toistettu joka neljäs vuosi. Tutkimuksen pääkohteina ovat 11-, 13- ja 15-vuotiaiden eurooppalaisten, kanadalaisten ja yhdysvaltalaisen koululaisten terveystottumukset aina tupakoinnista nukkumistottumuksiin, syömistavoista seksuaalikäyttäytymiseen ja suuhygieniasta liikuntaharrastuksiin. Alkoholinkäytöstä on raportoitu vain harvakeen ja vasta 1990-luvusta lähtien. Tämä koskee sekä kansainvälisiä vertailuja että suomalaisten nuorten juomatapojen tarkastelua (Hallman ym. 1992; Kannas & Kontula 1993; Ahlström ym. 1995).

Tutkimus- ja selvitysapparaatin laajeneminen

1990-luvun alun taloudellinen lama vaikutti nuorten terveydestä kerättävän tiedon tarpeeseen. Informaatio-ohjauksen nimissä viranomaiset edellyttivät nopeaa tiedon tuottamista muun muassa nuorten elämän muutoksista (esim. Puuronen 2006). Tästä seurasi, että NTTTT sai rinnalleen kaksi uutta selvityskoneistoa, jotka kartoittavat myös nuorten alkoholin-käyttöä.

Vuonna 1996 aloittanut Kouluterveyskysely pohjautuu NTTTT:n kokemuksiin ja seuraa nuorten terveystottumuksien lisäksi heidän koulukokemuksiaan. Tätä varten kerätään aineistoa peruskoulujen 8. ja 9. luokan sekä lukioiden 1. ja 2. luokan oppilailta. Vuodesta 2001 aineistonkeruu on parillisina vuosina tehty maan toisessa ja parittomina toisessa puoliskossa. Vastaajien määrä on parhaimmillaan ollut peräti 85 000 (Luopa ym. 2006; www.stakes.fi/kouluterveys/).

Kouluterveyskyselyn erityistehtävänä on suomalaisten koulujen, kuntien, maakuntien ja läänien suora palveleminen. Tässä ominaisuudessa se on NTTTT-tutkimusta operationaalisempi työkalu. Siksi julkaisutoiminnan leijonanosaa koostuu koululaisten terveystottumusten koulu-, kunta-, maakunta- ja läänikohtaisesta seurannasta. Tässä roolissaan Kouluterveyskysely tuottaa tilaaja-tuottaja-periaatteella jatkuvasti perustietoa muun muassa nuorten juomatavoista ja alkoholijuomien hankinnasta. Esimer-

kiksi vuonna 2005 koottiin erillinen raportti 118 kunnalle ja vuotta myöhemmin 101 kunnalle. Koska kunnat vaihtelevat vuorovuosin, tämä merkitsee sitä, että raportin sai peräti joka toinen suomalainen kunta.

Valtion nuorisosiain neuvottelukunnan Nuorisobarometri on toinen nopea, mutta huomattavasti kevyempi tiedonkeräysväline, joka otettiin käyttöön taloudellisen laman vauhdittamana. Barometri hankkii vuosittain tietoa 15–29-vuotiaiden nuorten asenteista ja odotuksista muun muassa koulutusta, työtä, työttömyyttä, mutta myös päihteitä kohtaan. Kouluterveyskyselyä ja Nuorisobarometriä yhdistää eräänlainen kerta-käyttöluonne. Vaikka varsinkin Kouluterveyskyselyn aineistot soveltuisivat mainiosti tarkempiin juomatapa-analyysiin, tutkijat ovat hyödyntäneet niiden aineistoja valitettavan vähän (ks. Puuronen 2006, 234).

Myös Eurooppalainen koululaistutkimus (ESPAD) on 1990-luvun tuote. ESPAD poikkeaa yllämainituista tutkimussarjoista siinä, että se on keskittynyt nimenomaan nuorten alkoholin- ja huumeiden käyttöön. Lyhyessä ajassa ESPAD on kasvanut alansa keskeiseksi eurooppalaiseksi instituutioksi (www.espad.org). Aineistoa on kerätty neljän vuoden välein vuodesta 1995 lähtien, ja nykyään tutkimukseen osallistuu noin 40 maata. Kohteena ovat 15–16-vuotiaat koululaiset. ESPAD on julkaissut runsaasti sekä kansainvälisiä (Hibell ym. 2004) että kansallisia raportteja (Ahlström ym. 2004). ESPAD-tutkimuksella on ollut merkitystä Euroopan talouden ja kulttuurin integroituaessa; se on tarjonnut yksittäisille maille mahdollisuuden peilata oman nuorison juomatapoja muiden maiden vastaaviin tapoihin.

Näin on kuljettu pitkä tie 1950-luvulta, jolloin nuorten alkoholinkäyttöä tutkittiin vapaa-ajanvieron alaosastona, 1960-luvun lopun ja 1970-luvun paikallisten ja toisiinsa vertailukelvottomien erillistutkimusten kautta 1980-luvulla vakiintuneeseen systemaattiseen, lähinnä kansanterveyspohjaiseen tutkimusperinteeseen. 1990-luvun avaukset yhtäältä kansainvälisen vertailun suuntaan (lähinnä ESPAD) ja toisaalta Suomen alueiden, paikkakuntien ja yksittäisten koulujen tarkastelun suuntaan ovat merkittävästi vahvistaneet tätä varsin itsenäistä tutkimus-, selvitys- ja seuranta-arsenaalia.

Missä on nuorten oma ääni?

Tommi Hoikkala yritti vuonna 1983 korottaa nuoria käsittelevän alkoholitutkimuksen rimaa: ”Kun pohdimme nuorten alkoholin käyttöä, ei riitä, että vartioimme nuorison moraalialia. Joskus voisi yrittää ymmärtää nuorten toimia (...). Ymmärtäminen ei tässä tarkoita keinotekoista ja ’lässyttävää’ empatiaa, vaan älyllistä paneutumista asiaan.” (Hoikkala 1983a, 220.)

Hoikkalan puheenvuoro liittyi nuorisotutkimuksen piirissä käytyyn tiukkaan keskusteluun tutkimusmenetelmien yksipuolisuudesta (Siurala 1976; Raportti... 1982). Erityisesti kaivattiin osallistuvia ja osallistavia kvalitatiivisia tutkimusotteita. 1970–1980-lukujen vaihteesta lähtien osa nuorisotutkijoista ammensi tässä hengessä brittiläisestä kulturalismista ja saksalaisesta sosialisatiokritiikistä (Ziehe 1975; Ziehe & Stubenrauch 1983; Willis 1977; Hebdige 1979; vrt. Salasuo 2007). Alkuvaiheessa jotkut alkoholiaihetta analysoineet tutkijat liittyivät näihin tutkimussuuntauksiin (esim. Jyrkämä 1981; Hoikkala 1983a; 1983b). Sen sijaan samoihin aikoihin syntynyt nuorten juomatapoja tutkiva kvantitatiivinen ja terveystoimitunut pääuoma on alusta lähtien pysynyt kaukana nuorten omaehtoisten käyttäytymissääntöjen ja symbolijärjestelmien – nuorten ”oman äänen” – tarkastelusta.

Kun nuorisotutkimuksen kriittiset ajatusvirtaukset vahvistuivat 1980- ja 1990-luvuilla, kvalitatiivisten analyysien keskiössä olivat alakulttuurien sosiaalinen dynamiikka ja sen ilmenemismuodot. Siinä yhteydessä alkoholia sivuttiin varsin kevyesti (esim. Ehrnrooth 1988; Ehrnrooth & Siurala 1991; Lähteenmaa 1995; Puuronen 1997; Salasuo 2006). Tämä johtui mahdollisesti siitä, että alkoholinkäyttö ei erottunut vahvaksi tyylikysymykseksi, toisin kuin joidenkin alakulttuurien huumeiden käyttö, joka herätti enemmän kiinnostusta sosiaalitieteilijöissä (Kinnunen 1990; Hakkarainen 1987 & 1992; Seppälä 2001; Salasuo 2004).

Nuorten alkoholinkäyttöä käsitteleviä kvalitatiivisia tutkimuksia on edelleen hyvin vähän. Yhteistä niille on ollut se, että ne analysoivat nuorten itse ilmaisemia tapoja jäsentää alkoholinkäyttönsä merkityksiä. Varhaisia esimerkkejä olivat nuorten käyttäytyminen diskoissa (Kruse 1973)

ja tanssilavoilla (Saraste 1973). Tommi Hoikkala ja Heikki Katajisto (1981) puolestaan osoittivat, miten Hannu Karpon helmikuussa 1981 lähetetty tv-ohjelma *Tosiasiaa nuorten alkoholinkäytöstä* ja sitä seurannut laaja lehdistökirjoittelu ohittivat täysin nuorten omat käsitykset juomatapojensa mielekkyydestä (ks. myös Hoikkala ym. 1985). Klaus Mäkelä ja Matti Virtanen (1987) pohtivat mies- ja naispuolisten kauppaoppilaiden toisistaan poikkeavia tapoja kuvata humalakokemuksiaan ja juomiseen liittyvää seurallisuutta (ks. myös Pyörälä 1991). Tuoreempia esimerkkejä ovat Jaana Jaatisen (2000), Niina Pietilän (2001) ja Jaana Lähteenmaan (2004) tutkielmat. Jaatinen tutki, miten 13–16-vuotiaat nuoret ”viattomuuden retoriikkaa” käyttäen kuvaavat itseään juomiseen liittyvien toimintojen kohteina tai tilanteiden uhreina. Pietilä analysoi tyttöjen kertomuksia juomisestaan julkisilla paikoilla, ja totesi, että heidän käyttäytymiseensä kuului vahva pyrkimys ylilyönteihin ja arjen normien nurinkääntämiseen. Lähteenmaa oli kiinnostunut siitä, löytyykö nuorten ryhmiä tai peräti alakulttuureja, jotka tyyli-, terveys-, eettisiin tai muihin seikkoihin vedoten kääntävät selkänsä alkoholinkäytölle. (Ks. myös Pulkkinen ym. 1988; Kumpulainen 1995.)

On paljonpuhuvaa, että vuonna 2000 Tommi Hoikkala, nyt yhdessä Pekka Hakkaraisen kanssa, joutui toistamaan toiveensa lähes 20 vuoden takaa: ”nuorisotutkimus Suomessa [ei] ole juurikaan ollut päihdetutkimusta. Edes nuorten alkoholin käyttöä ei ole tutkittu nuorten omien sosiaalisten maailmojen ilmaisuina tai nuorten keskinäisenä merkityksellisenä vuorovaikutuksena” (Hoikkala & Hakkarainen 2000, 56). Hoikkala ja Hakkarainen painottavat, että nuorisokulttuurien muuttuessa uusien sukupolvien ilmaantumisen myötä etnografisen tutkimuslinjan vahvistaminen olisi tuiki tärkeää. Tutkimuspoliittisesti tulisi suunnata kiinnostusta konkreettisiin tapahtumiin, arkisiin vuorovaikutuksiin ja käytännön tason politiikan muovautumisprosesseihin pikemminkin kuin suosittuun, pelkkien diskurssien ja julkisuuden puhetapojen irralliseen erittelyyn. On muuten oireellista, että tämä vetoomus päihde-etnografian puolesta syntyi tilanteessa, jossa nimenomaan huumeiden käyttö pikemmin kuin alkoholinkäyttö oli tapetilla (mt.).

Mitä voi sanoa nuorten juomatapojen pitkän aikavälin muutoksista?

Tarkastelumme pääkohde on ollut nuorten alkoholinkäyttöä koskevan tutkimuksen muuttuneet näkökulmat. Lopuksi esitämme joitakin perushavaintoja siitä, miten nuorten juomatavat ovat tutkimusten perusteella muuttuneet 50 vuoden tarkastelujakson aikana.

Ennen vuotta 1969 ei ole olemassa koko maata kattavaa aineistoa nuorten juomatavoista. Paikalliset tutkimukset eivät puolestaan ole verrattavissa toisiinsa. Helsingissä vuosina 1951 ja 1959 kerättyjen aineistojen perusteella voi kuitenkin varovasti päätellä, että nuorten alkoholinkäyttö yleistyi jossain määrin 1950-luvulla. Niiden 18–21-vuotiaiden helsinkiläispoikien osuus, joka oli käyttänyt alkoholia viimeisen kuukauden aikana, oli vuosikymmenen alussa 36 prosenttia ja vuosikymmenen lopussa 42 prosenttia. Vastaavat luvut helsinkiläistyttöjen kohdalla olivat 16 ja 23 prosenttia (ks. Kalimo 1961). Viitteellisen vertailun vuoksi voi mainita, että 1970-luvun alun jälkeen koko maan 18-vuotiaista pojista vähintään kaksi kolmasosaa ja enintään neljä viidesosaa sekä koko maan 18-vuotiaista tytöistä vähintään puolet ja enintään neljä viidesosaa on käyttänyt alkoholia ainakin kerran kuukaudessa.

Luvut kielivät melkoisesta muutoksesta. Mikään tutkimus ei kykene täsmällisesti ajoittamaan, milloin alkoholinkulutus valtasi nuoret. Risto Jaakkolan (1971) valtakunnallinen koululaistutkimus ja Marja Hernesniemen (1970) tutkimukset asevelvollisista todistavat kuitenkin, että vuonna 1969 voimaan astuneella uudella alkoholilailalla keskioluen vapauttamisneen ja ”maaseudun kieltolain” kumoamisineen oli huomattava merkitys. Tätä tulkintaa tukee epäsuorasti myös *Valtakunnallinen nuorisotutkimus* (Minkkinen 1969).

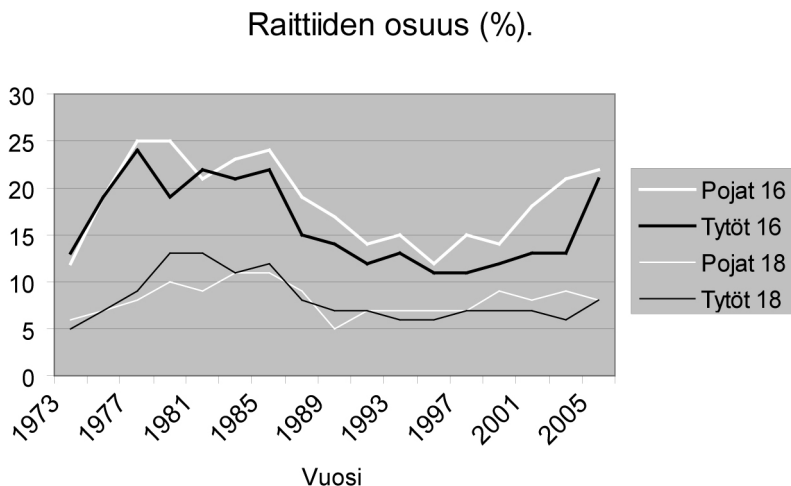
Kun verraten harvat nuoret joivat verraten vähän, heidän juomatapojaan kartoitettiin osana heidän ”vapaa-aikojensa viettotapoja” (Esselström & Nieminen 1957). Kesti kuitenkin runsas vuosikymmen ennen kuin alkoholinkäyttö levisi oikeasti kiinteäksi osaksi nuorten valtaosan vapaaajan viettoa (Peltoniemi 1973). Merkittävimpiä muutoksia olikin se, että

juominen muuttui nuorten omaehtoiseksi ja itse määräämäksi toiminnaksi. Sitä alettiin ”harrastaa” omissa porukoissa turvallisella etäisyydellä vanhempien valvovasta katseesta (Ahlström-Laakso 1973; 1975). Tämä alkoholinkulutuksen kulttuurisen paikan muutos on epäilemättä vahvasti yleistyneen nuorten juomisen tärkeä perusta.

Pisimmät vertailukelpoiset kvantitatiiviset tiedot suomalaisnuorten juomatavoista ulottuvat vuodesta 1973 vuoteen 2005.¹ Nämä tiedot edustavat koko Suomen nuorisoa. Esitämme tässä kolme keskeistä 16- ja 18-vuotiaiden tyttöjen ja poikien alkoholinkäytön levinneisyyden trendiä (Rimpelä ym. 2005, liitetaulukot 25, 29 ja 30; Rahkonen ym. 1988).

Raittiiden osuus. Yleinen mielikuva on varmasti se, että yhä harvempi nuori on ollut juomatta alkoholia kolmen viime vuosikymmenen aikana. Tämä pitää vain osittain paikkansa. Tosiasia on se, että raittiiden nuorten osuus oli erittäin pieni 1973. Tämän jälkeen heidän osuutensa nousi nopeasti 1980-luvun alkuun tai puoliväliin asti. Vuodesta 1973 kului noin 20 vuotta ennen kuin raittiiden osuus oli taas yhtä alhainen. Sen jälkeen raittius on lisääntynyt 16-vuotiaiden keskuudessa.

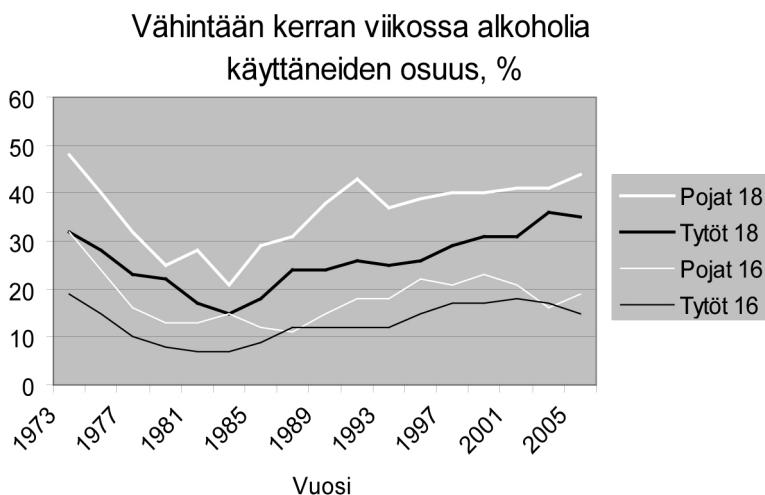
Kuvio 1.

Lähde: Rimpelä ym. 2005; Rahkonen ym. 1988.

Alkoholinkäytön tiheys. Samantyyppinen kulku on havaittavissa, kun tarkastellaan niiden nuorten osuutta, jotka ovat käyttäneet alkoholia vähintään kerran viikossa. Tiheästi juovien osuudet laskivat ensin nopeasti vuodesta 1973 vuoteen 1983 tai 1985 asti. Tämän jälkeen seurasi 18-vuotiaiden kohdalla pitkä ja kohtalaisen hidas nousu, joka on jatkunut vuoteen 2005 asti. 16-vuotiailla tämä nousu on viime vuosina osoittanut pieniä taittumisen merkkejä.

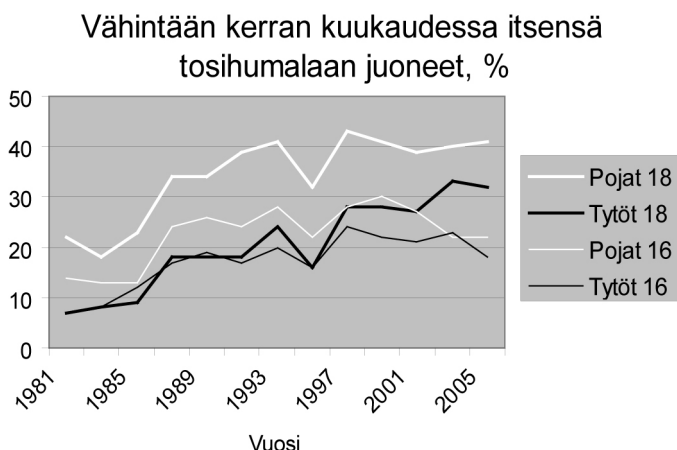
Kuvio 2.

Lähde: Rimpelä ym. 2005; Rahkonen ym. 1988.

Humalajuominen. Kysymys nuorten humalajuomisesta liitettiin tutkimuksiin vuonna 1981. Trendi, joka kertoo kuinka suuri osuus nuorista arvioi olevansa todella humalassa vähintään kerran kuukaudessa, noudattaa samaa logiikkaa kuin kaksi edellistä osoitinta. Humalakulutus alkaa kasvaa viimeistään 1985, ja kasvu on jatkuvaa ja pitkäaikaista. 18-vuotiaiden kohdalla trendi ei ole selkeästi taittunut vieläkään, kun taas varsinkin 16-vuotiaiden poikien keskuudessa on havaittavissa laskua. Erityisen ripeästi humalajuominen on yleistynyt 18-vuotiaiden tyttöjen ikäluokassa eli seitsemästä prosentista vuonna 1981 noin kolmannekseen vuonna 2005.

Kuvio 3.

Lähde: Rimpelä ym. 2005; Rahkonen ym. 1988.

Nämä pitkät trendit johtavat muutamiin tärkeisiin päätelmiin. Yhtäältä ne osoittavat, että 1970-luvun ensimmäinen puolisko oli poikkeuksellista aikaa. Lyhyessä ajassa, vähän ennen ja jälkeen vuonna 1969 voimaan tulleen alkoholilain, nuorten alkoholinkäytön levinneisyys ja useus kasvoivat mittasuhteisiin, joita varsinkin 18-vuotiaiden ikäluokka on sen jälkeen ylittänyt vain joinakin yksittäisinä vuosina. Vaikka tyttöjen alkoholinkäyttö yleistyi merkittävästi 1980- ja 1990-luvulla, 18-vuotiaiden tyttöjen juomistiheys on vasta aivan viime vuosina noussut samalle tasolle kuin 1973. 18-vuotiaat pojat puolestaan juovat edelleen harvemmin kuin vastaava ikäluokka runsaat 30 vuotta sitten.

Toisaalta on pidettävä mielessä, että 1960-luvun loppua ja 1970-luvun alkua on luonnehdittu sängen epänormaaliaksi ajanjaksoksi, jolloin kaikenkattava yhteiskunnallinen murros heijastui selvästi myös väestön tapaan suhtautua alkoholijuomiin (Mäkelä 1976; Sulkunen 1981; Piispa 1981; Ahlström 1982). Sen sijaan 1980-luvulla alkanut nuorten alkoholinkulutuksen kasvuaalto on ollut pysyvämpi kahdessa mielessä. Ensinnäkin se on käynyt läpi hyvin erilaisia yhteiskunnallisia vaiheita. Se alkoi talou-

dellisen korkeasuhdanteen aikana, jatkui 1990-luvun alun laman oloissa ja osittain laman väistyttyäkin. Toiseksi kasvu ei ole ollut ryöpsähdyksen-omaista, mitä nuorten 1960- ja 1970-luvun taitteen alkoholinkäytön kasvu kaikesta päätellen oli. Päinvastoin, 1980- ja 1990-luvun kasvutrendi on ollut tasaisempaa ja pitkäaikaisempaa. Kenties juuri siksi moni on tottunut nuorten yleistyneeseen alkoholinkäyttöön, vaikka se määrällisten osoittimien valossa on verrattavissa 1970-luvun alun suurta huolta aiheuttaneeseen tasoon.

Vahvan kvantitatiivisen perinteen väestötasoiset analyysit luovat tärkeän, joskin usein karkean, kuvan nuorten juomatavoista. Kvalitatiiviset tutkimukset ovat olleet harvassa ja sattumanvaraisia. Niiden etuna on kuitenkin kyky syventää tietoa juomiskäyttäytymisen sosiaalisesta ja kulttuurisesta dynamiikasta. Tutkimalla nuorten itse ilmaisemia kokemuksia alkoholinkäytöstään saamme tietoa tyttöjen ja poikien, eri ikäryhmien ja erilaisten alakulttuurien juomisen motiiveista, nuorten erityisistä tavoista säädellä omaa ja kaveriporukkinsa juomista sekä niistä vaihtelevista tilanteista, joihin alkoholinkäyttö syystä tai toisesta liittyy. Sen lisäksi, että nuorten juomatapoja selvittävän tutkimuksen tulisi satsata enemmän kvalitatiiviseen tutkimukseen, kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus pitäisikin saattaa keskinäiseen keskusteluun, mielellään jopa yhden ja saman tutkimusasetelman puitteissa (vrt. Gundelach & Järvinen 2006; ks. Tigerstedt & Törrönen 2005, 46).

Viite

¹ Vuonna 1973 kerätyn aineiston vertailukelpoisuuteen on syytä suhtautua tietyllä varauksella. On kuitenkin ilmeistä, että aineiston tuottamat tulokset kertovat jotain olennaista 1970-luvun alun tilanteesta, kun sitä verrataan sitä seuraaviin vuosiin. Siksi vuoden 1973 aineiston mukaiset raittiiden osuudet ja alkoholinkäytön useudet on liitetty kuvien 1 ja 2 trendikäyriin.

Lähteet

- Aalto, Ritva & Kitti, Marianne & Kurkela, Reijo & Rissanen, Aila & Siurala, Lasse (1973) *Päihteet ja Kotkan nuoret (3): alkoholin käyttö vuosina 1970 ja 1972*. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia n:o 194.
- Aalto, Ritva & Minkkinen, Sirkka (toim.) (1971) *Nuoret tänään. Valtakunnallisen nuorisotutkimuksen tuloksia*. Helsinki: Otava.
- Ahlström, Salme (1979) Nuorten juomatapojen kehityspiirteitä. Kehitys 1960-luvun alusta 1970-luvun loppuun. *Alkoholipoliitikka* 44 (3), 111–122.
- Ahlström, Salme (1982) Alkoholin käyttö. Teoksessa Matti Rimpelä & Salme Ahlström & Arja Eskola (toim.) *Nuorten terveystapatutkimus. Nuorten terveystavat Suomessa 1970-luvulla*. Helsinki: Lääkintöhallituksen tutkimuksia 25 (eripainos).
- Ahlström, Salme & Eskola, Arja & Honkala, Eino & Kannas, Lasse & Laakso, Lauri & Paronen, Olavi & Rajala, Matti & Rimpelä, Matti & Telama, Risto (1979) *Nuorten terveystapatutkimus. Tutkimusohjelman lähtökohdat ja toteutus*. Tampere: Kansanterveystieteen julkaisuja M 48/79.
- Ahlström, Salme & Kannas, Lasse & Tynjälä, Jorma (1995) Kehityssuunta nuorten eurooppalaisten juomatavoissa. *Alkoholipoliitikka* 60 (6), 427–431.
- Ahlström, Salme & Metso, Leena & Tuovinen, Eeva Liisa (2004) *Suomalaisten nuorten päihteiden käyttö 1999 ja 2003. Espad-tutkimuksen taulukkoraportti*. Helsinki: Stakes, Aiheita 23.
- Ahlström, Salme & Rimpelä, Arja & Rimpelä, Matti & Pykäri, Päivi (1989) *Nuoret ja alkoholi 1973–1989. Nuorten terveystapatutkimus, julkaisuja 3*. Helsinki: Helsingin yliopiston kansanterveystieteen laitos & Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos.
- Ahlström-Laakso, Salme (1973) Muuttuva nuorten alkoholinkäyttö. *Alkoholipoliitikka* 38 (6), 227–230.
- Ahlström-Laakso, Salme (1975) Nuorison juomatapojen muuttuminen. *Alkoholikysymys* XLIII (3), 67–83.
- Alkoholiohjelma (2004) *Alkoholiohjelma 2004–2007. Yhteistyön lähtökohdat 2004*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 7.

- Allardt, Erik & Jartti, Pentti & Jyrkilä, Faina & Littunen, Yrjö (1958) *Nuorison harrastukset ja yhteisön rakenne*. Helsinki: WSOY.
- Bruun, Kettil (1952) Nuorisotutkimus vuonna 1951. *Tilastollisia kuukausitietoja Helsingistä* N:o 10–11. Helsinki: Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 193–264.
- Bruun, Kettil (1960) Nuoriso ja alkoholi. *Alkoholipolitiikka* 25 (2), 61–62.
- Bruun, Kettil (1961) Helsingiläispoikien alkoholin käyttötavat. *Tilastollisia kuukausitietoja Helsingistä* N:o 4, huhtikuu. Helsinki: Helsingin kaupungin tilastotoimisto, 125–152.
- Bruun, Kettil (1965) Pohjoismaiden teini-ikäisten alkoholinkäytöstä. Miespuolisten 18-vuotiaiden alkoholinkäyttö Pohjoismaiden pääkaupungeissa vuosina 1960 ja 1964. *Alkoholipolitiikka* 30 (6), 331–342.
- Bruun, Kettil & Hauge, Ragnar (1963) *Drinking habits among Northern youth. A cross-national study of male teenage drinking in the Northern capitals*. Helsinki: The Finnish Foundation for Alcohol Studies, Vol. 12.
- Christie, Nils & Hauge, Ragnar (1961) *Alkoholvaner blant storbyungdom*. Oslo & Bergen: Universitetsforlaget.
- Eduskunnan talousvaliokunnan mietintö alkoholilohjemme kehityksestä vuonna 1971 (1973). *Alkoholipolitiikka* 38 (2), 71–76.
- Ehrnrooth, Jari (1988) *Hevirock ja hevarit. Myytit, tyyli ja alakulttuuri*. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Ehrnrooth, Jari & Siurala, Lasse (toim.) (1991) *Construction of Youth*. Helsinki: VAPK-Publishing.
- Esselström, Josef & Nieminen, Ilmari (1957) Vaasan nuorisotutkimus 1954. *Alkoholikysymys* XXV (1), 12–62.
- Fossi, Jouko (1970) *Turun nuoriso alkoholin ja huumausaineiden käyttäjänä*. Turku: Turun yliopisto, sosiologian pro gradu -tutkielma.
- Gundelach, Peter & Järvinen, Margaretha (red) (2006) *Unge, fester og alkohol*. København: Akademisk forlag.
- Hakkarainen, Pekka (1987) *Huumausainekulttuurit ja käyttötavat Suomessa*. Turku: Turun yliopisto, sosiologian lisensiaattitutkielma.

- Hakkarainen, Pekka (1992) *Suomalainen huumeekysymys. Huumausaineiden yhteiskunnallinen paikka Suomessa toisen maailmansodan jälkeen*. Helsinki: Alkoholitutkimussäätiö.
- Hallman, Maria & Kannas, Lasse & Tynjälä, Jorma (1992) *Tupakka, tuoppi ja elämisen terveystyyli. Tutkimus 11–16-vuotiaiden tupakoinnista ja alkoholin käytöstä*. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus, Raportteja 61.
- Halminen, Onni (1978) Suomalaisten, englantilaisten ja skotlantilaisten koululaisten alkoholin käyttö. *Alkoholipolitiikka* 43 (6), 313–319.
- Hebdige, Dick (1979) *Subculture: The Meaning of Style*. London: New Accents.
- Helasvuo, Kaarlo (1962) *Juopuneena pidätettyjä helsinkiläisiä nuoria koskeva tutkimus v. 1959*. Helsinki: Lastensuojeluviraston suojelukasvatustoimisto [moniste].
- Hernesniemi Marja (1969) Huumausaineiden käyttö asevelvollisten nuorten keskuudessa syksyllä 1968. *Sosiaalinen Aikakauskirja* 4, 193–206.
- Hernesniemi Marja (1970) Huumausaineiden käyttö asevelvollisten nuorten keskuudessa syksyllä 1969 verrattuna syksyn 1968 tutkimustuloksiin. *Sosiaalinen Aikakauskirja* 1, 14–20.
- Hibell, Björn & Andersson, Barbro & Bjarnason, Thoroddur & Ahlström, Salme & Balakireva, Olga & Kokkevi, Anna & Morgan, Mark (2004) *The ESPAD Report 2003. Alcohol and Other Drug Use Among Students in 35 European Countries*. Stockholm: CAN.
- Hoikkala, Tommi (1983a) Elämää tyhjiössä lapsuuden ja aikuisuuden välissä. *Alkoholipolitiikka* 48 (4), 219–222.
- Hoikkala, Tommi (1983b) Brittiläinen kulturalismi ja nuorten alakulttuurien tutkiminen. *Tiede & Edistys* 1 (8), 38–43.
- Hoikkala, Tommi & Hakkarainen, Pekka (2000) Päihde-etnografian tarve. *Nuorisotutkimus* 20 (1), 56–59.
- Hoikkala, Tommi & Katajisto, Heikki (1981) Suomen nuoriso ja alkoholi joukkotiedotuksessa. Karpon ohjelma ja sanomalehdistö. *Alkoholipolitiikka* 46 (3), 110–119.

- Hoikkala, Tommi & Tigerstedt, Christoffer & Vilkkö, Anni (1985) "Oletteko pitäneet itseänne alkoholisteina?". Kommentteja erääseen tv-ohjelmaan nuorten alkoholin käytöstä. *Alkoholipoliitikka* 50 (5), 238–243.
- Jaakkola, Risto (1971) Päihdetapaukset Suomen kouluissa vuosina 1968 ja 1969. *Sosiaalinen Aikakauskirja* 3, 223–230.
- Jaatinen, Jaana (2000) *Viattomuuden tarinoita. Nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina*. Helsinki: Stakes, Raportteja 251.
- Jyrkämä, Jyrki (1981) *Työttömyys ja nuorten alkoholinkäyttö*. Tutkimus työttömyydestä, 156 tamperelaisesta ammattikoulun käyneestä pojasta ja alkoholin käytöstä. Tampere: Tampereen yliopisto, sosiologian laitoksen lisensiaattityö.
- Kalimo, Esko (1961) Finländska undersökningar om ungdomens alkoholbruk. *Alkoholpolitik* 24 (3), 100–105.
- Kannas, Lasse & Kontula, Osmo (1993) Tupakka, alkoholi ja huumeet kouluisten arjessa. *Koulutus* 1993:7. Helsinki: SVT, Tilastokeskus, 273–283.
- Karvonen, Sakari & Rimpelä, Arja & Rimpelä, Matti (1992) Tobacco, Alcohol and Drugs – Towards Modern Uses? In Jaana Lähteenmaa & Lasse Siurala (eds) *Youth and Change*. Helsinki: Statistics Finland, Studies no 192, 90–97.
- Kinnunen, Aarne (1990) *Hedonistinen pilven käyttö ja sen sääntely. Tapaustutkimus helsinkiläisistä pilvenpolttajista*. Helsinki: Helsingin yliopisto, sosiologian pro gradu -tutkielma.
- Kruse, Lis-Marie (1973) Nuorisodiskot, alkoholin käyttö ja kontaktien solmiminen. *Alkoholipoliitikka* 38 (4), 160–170.
- Kumpulainen, Pasi (1995) *Ollakseen jotain. Tutkimus Porin nuorten selviämisaseman nuorista*. Helsinki: Stakes, Raportteja 185.
- Kuusi, Hanna (2004) *Viinistä vapautta. Alkoholi, hallinta ja identiteetti 1960-luvun Suomessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kuusi, Pekka (1952) *Väkijuomakysymys*. Helsinki: Otava.
- Luopa, Pauliina & Pietikäinen, Minna & Jokela, Jukka (2006) *Nuorten elinolot, koulutyö, terveys ja terveystottumukset 1996–2005. Kouluterveyskysely 2005*. Työpapereita 25. Helsinki: Stakes.

- Lähteenmaa, Jaana (1995) *Postmodernit virtaukset ja helsinkiläinen nuorisokulttuuri*. Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia 1995:4.
- Lähteenmaa, Jaana (2004) Nuorisokulttuuri ja alkoholi 2000-luvun alun Suomessa: lievää käännettä humala- ja alkoholikeskeisyyteen ja sen tulkintaa. Teoksessa Hannu Alho & Jukka Lindeman & Kirsi-Marja Raitasalo & Risto Roine (toim.) *Tommi 2004. Alkoholi- ja huume tutkimuksen vuosikirja*. Helsinki: Alkoholi- ja huume tutkijain seura, 27–36.
- Minkkinen Sirkka (1969) *Valtakunnallinen nuorisotutkimus: 10–24-vuotiaiden nuorten harrastusten ja elinolosuhteiden kartoitus*. Helsinki: Oy Yleisradio Ab & Valtion nuorisotyölautakunta.
- Mitchell, Ritva (toim.) (1980) *Lapsi – yhteiskunta – lainsäädäntö*. Raportti seminaarista Matinkylässä 18.–19.10.1979. Helsinki: Opetusministeriö.
- Mäkelä, Klaus (1976) *Alkoholipoliittisen mielipideilmaston vaihtelut*. Helsinki: Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste nro 98.
- Mäkelä, Klaus & Virtanen, Matti (1987) Kauppaoppilaiden suomalainen humala. *Alkoholipoliittikka* 52 (4), 162–172.
- Peltoniemi, Teuvo (1973) *Kemin koululaisten päihteiden käyttö 1968 ja 1972*. Tampere: Tampereen yliopiston sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia nro 33.
- Peltoniemi, Teuvo (1977) Paikallisten päihdetutkimusten metodisista virheistä. *Alkoholikysymys* XLV (4), 160–167.
- Pietilä, Niina (2001) *Tyttöjen karnevalistinen humala. Tulkintoja tyttöjen alkoholikulttuurista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntapolitiikan pro gradu -tutkielma.
- Piispa, Matti (1981) *Raittiuskasvatuksesta alkoholivalistukseen. Suomen sanomalehdistön alkoholikirjoittelun linjat vuosina 1951–1978*. Helsinki: Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste nro 146.
- Piispa, Matti (1997) *Valistus, holhous, suojele: Tutkimus alkoholipoliittisesta ja tupakkapoliittisesta mielipideilmastosta*. Tampere: Acta universitatis tamperensis 564.
- Pulkkinen, Lea & Kalavainen, Jari & Kangas, Anita & Marin, Marjatta (1988) *Keskisuomalainen nuori. Päihteiden käyttö nuorten elämässä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja 294.

- Puuronen, Vesa (1997) *Johdatus nuorisotutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Puuronen, Vesa (2006) *Nuorisotutkimus*. Tampere: Vastapaino.
- Pyörälä, Eeva (1991) Nuorten aikuisten juomakulttuuri Suomessa ja Espanjassa. Helsinki: *Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste* n:o 183.
- Rahkonen, Ossi & Ahlström, Salme & Rimpelä, Matti (1988) *Nuorten alkoholin käyttö vuosina 1973–1987*. Helsinki: Alkoholitieto-sarja.
- Raportti nuorisotutkijoiden seminaarista 23.–24.4.1982 Vierumäellä* (1982). Helsinki: Kansalaiskasvatuksen keskuksen julkaisuja 50.
- Rimpelä, Arja & Rainio, Susanna & Pere, Lasse & Lintonen, Tomi & Rimpelä, Matti (2005) *Tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2005. Nuorten terveystapatutkimus 2005*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Selvityksiä 23.
- Rimpelä, Matti & Rimpelä, Arja & Ahlström, Salme & Honkala, Eino & Kannas, Lasse & Laakso, Lauri & Paronen, Olavi & Rajala, Matti & Telama, Risto (1983) *Nuorten terveystavat Suomessa. Nuorten Terveystapatutkimus 1977–79*. Helsinki: Lääkintöhallituksen julkaisuja. Terveyskasvatus. Sarja tutkimukset 4.
- Salasuo, Mikko (2004) *Huumeet ajankuvana. Huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa*. Helsinki: Stakes, Tutkimuksia 149.
- Salasuo, Mikko (2006) *Atomisoitunut sukupolvi. Pääkaupunkiseudun nuorisokulttuurinen maisema ja nuorisotyön haasteita*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, Tutkimuksia 6.
- Salasuo, Mikko (2007) Nuorisotyön tutkimisen historiasta. Sosiaalistamisesta nuorisokulttuureihin? Teoksessa Mikko Salasuo: *Pääkaupunkiseudun nuorisotyön ytimissä*. http://www.kommentti.fi/ytimet/index.php?lk_id=6. (Viitattu 1.3.2007.)
- Saraste, Anna-Maija (1973) Nuorten alkoholinkäyttö tanssilavoilla. *Alkoholipoliittikka* 38 (6), 231–239.
- Seppälä, Pauliina (2001) *Ravekulttuuria ja laittomat päihteet: yhteisöllisyyttä, etiikkaa ja identiteettiä*. Helsinki: A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 36.
- Siurala, Lasse (1976) Nuorisotutkimuksen laatu. *Nuorisotyö* nro 2.
- Sulkunen, Pekka (1981) Märkä sukupolvi, alkoholin kulutus ja alkoholipoliittikka 1980-luvulla. *Alkoholipoliittikka* 46 (5), 240–246.

- Sääski, Juhani (1964) Nuorison juopottelusta Savonlinnassa. *Alkoholipolitiikka* 29, 235–241.
- Tigerstedt, Christoffer & Törrönen, Jukka (2005) Muuttuvatko suomalaisten juomatavat? Kulttuurisen lähestymistavan jäljillä. *Sociologia* 42 (1), 35–49.
- Voipio, Martti (1958) Nuorison harrastustoiminnan kartoitus [kirja-arvostelu]. *Alkoholikysymys* XXVI (3), 105–108.
- Willis, Paul E. (1977) *Learning to Labour. How Working Class Kids Get Working Class Jobs*. Westmead: Saxon House.
- Ziehe, Thomas (1975) *Pubertät und Narzissmus. Sind Jugendliche entpolitisiert?* Köln: EVA.
- Ziehe, Thomas & Stubenrauch, Herbert (1983) *Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser. Kulturel frisættelse og subjektivitet*. Viborg: Politisk revy.

NUORTEN JUOMISEN SOSIAALISUUDEN LAJIT

Jenni Simonen

Tutkimus- ja varsinkin mediakirjoittelussa nuorten alkoholinkäyttöä käsitellään lähinnä ongelmanäkökulmasta. Se kytketään humalahakuiseen juomiseen, joka julkisessa keskustelussa usein pelkistyy häiriökäyttäytymiseen, örvellykseen. Harvoin kuitenkaan kiinnitetään huomiota siihen, mitä muuta nuorten juomiskäyttäytyminen pitää sisällään. Monissa tutkimuksissa korostetaan, että juomiseen liittyy myös vahva sosiaalinen ulottuvuus (esim. Partanen 1991). Tässä artikkelissa lähestyn nuorten juomista juuri tästä suunnasta.

Juomisen sosiaalista puolta tarkasteltaessa selittäviksi tekijöiksi on usein valittu tutkitun ryhmän edustama vahva kulttuurinen piirre, kuten sukupuoli, sosiaaliryhmä tai ammattiasema. Juomisen sosiaalisuuden on siis katsottu vastaavan jotakin ryhmän kulttuurista ominaisuutta. Eriyisesti sosiaaliryhmän ja ryhmän toiminnan välillä on oletettu vallitsevan voimakas vastaavuus, homologia (vrt. esim. Norell & Törnqvist 1995; Lalander 1999; Sulkunen ym. 1985). Suomen osalta homologista ajattelua muistuttava kulttuurinen syvärakenne on tavattu kiinnittää kansallisuuteen. Ajatus kansalaisia yhdistävästä ”suomalaisesta juomatavasta” on ulotettu myös nuoriin, jolloin yleinen näkemys heidän holtittomasta juomiskäyttäytymisestään on saatettu johtaa pikemminkin suomalaista humalaa koskevasta mielikuvasta kuin kuuntelemalla nuorten omia jäsenyksiä käyttäytymisestään.

Tuoreessa tutkimuksessa (Törrönen & Maunu 2005) suomalaista alkoholinkäyttöä on mielenkiintoisella tavalla tarkasteltu hyvin erilaisesta näkökulmasta. Örvellyksen sijasta tutkimuksen tekijät kiinnittävät huomiota nuorten aikuisten juomatapoihin sisältyvään ”raskaaseen sosiaali-

suuteen”, jossa vuorovaikutus on tahdikasta, ja pyrkimyksenä on vakiintuneiden ystävyyssuhteiden lujittaminen. Vaikka raskaan sosiaalisuuden painottaminen on tervetullut lisä keskusteluun suomalaisten juomatavoista, tarvitaan edelleen analyyseja, jotka valottavat ja sävyttävät juomistilanteiden moninaisuutta ja vaihtelua.

Tässä artikkelissa kehittelen ajatusta juomisen sosiaalisuuden variaatiosta. Enemmän kuin yhdenmukaisuudesta olen kiinnostunut merkitysten ja niiden antamisen eriytymisestä (ks. Peräkylä 1990). En oletta, että nuorten juomiseen liittyvä sosiaalisuus olisi jonkin kulttuurisen rakenteen (sukupuoli, sosiaaliryhmä, kansallisuus) vahvasti ohjaamaa. En myöskään odota, että sosiaalisuus olisi palautettavissa tiettyyn yhdenmukaiseen muottiin. Siksi kysynkin, onko nuorten juomisen sosiaalisuus vain yhdenlaista: joko julkisen keskustelun mukaista yhtä ja samaa örveltämistä tai hyvätapaista raskasta sosiaalisuutta? Mitkä piirteet yhdessäolossa oikeastaan koetaan tärkeiksi ja mistä halutaan erottautua?

Analyysin kautta erotan haastattelupuheesta kolmenlaista juomisen sosiaalisuutta, joissa yhdessäolo saa erilaisia piirteitä ja joita ohjaavat erilaiset logiikat. Niissä myös humalan kokeminen muodostuu erilaiseksi. Näin ollen analyysi täsmentää aiemman tutkimuksen merkittäviä havaintoja nuorten juomiseen liittyvästä ”raskaasta sosiaalisuudesta” (vrt. Törrönen & Maunu 2005, 278). Sosiaalisuus näyttää nimittäin sisältävän jotain muutakin kuin tätä tahdikasta, itseisarvoista yhdessäoloa. Se ilmenee myös arkisen järjestyksen ylittämiseen pyrkivänä kontrolloimattomana yhdessäolona ja lisäksi yksilöllistä autenttista kokemusta korostavana yhdessäolona. Tämä tulos tukee ajatusta, että ihmisillä on resursseinaan useita vaihtoehtoisia ja toisilleen jopa ristiriitaisia kulttuurisia käyttäytymisrepertuaareja, joilla he suunnistavat juomistilanteissa, jäsensivät niitä puheessaan ja vaihtavat asemoitumistaan tapahtumien niin vaatiessa (Tigerstedt & Törrönen 2005).

Erotan nämä kolme tunnistettua sosiaalisuuden lajia kiinnittämällä huomiota yksilön ja ryhmän väliseen suhteeseen. Toisin sanoen olen kiinnostunut siitä, kuinka tiiviiksi juovan porukan yhdessäolo muodostuu, jomillaista yksilöllistä variaatiota se mahdollistaa toiminnassa. Yksilön ja ryhmän suhteiden lisäksi sosiaalisuuden lajien erottelevuutta tukee ”toi-

mintojen analyysi”, jossa katson, mitä yhdessä ollessa tehdään, ja miten toiminta palvelee yksilön ja ryhmän kiinteyttä.

Analyysi perustuu ryhmähaastatteluihin. Haastattelut tehtiin syksyllä 2005 Etelä-Hämeen alueella osana Stakesin Paikallinen alkoholipolitiikka -hanketta (Pakka). Ryhmiä oli seitsemän, ja niihin osallistui yhteensä 57 henkilöä, joiden ikä vaihteli 18 ja 23 välillä. Yhdessä ryhmässä oli mukana myös muutama 18 vuotta piakkoin täyttävä henkilö. Tyttöjä oli yhteensä 25 ja poikia 32, ja kuhunkin ryhmään osallistui sekä tyttöjä että poikia. Ryhmät muodostettiin siten, että pyysin yhtä osanottajista keräämään ryhmän omasta kaveripiiristään. Näin pyrittiin varmistamaan, että ryhmät kykenivät riittävässä määrin välittämään kokemuksia yhteisistä juomistilanteistaan. Haastateltuja voinee luonnehtia ”tavalliseksi” lukiossa, ammattikoulussa tai ammattikorkeakoulussa opiskeleviksi tai sieltä valmistuneiksi nuoriksi.

Pidäkkeetön sosiaalisuus

Perttu: (...) loppuillasta musiikki pauhaa ja ...

Sakari: ... ja sit kaikki hyppii katossa...

Tero: ... niin tai nukkuu sängyssä ...

Arto: ... tai lattialla. (Haast. 7.)¹

Pidäkkeetön sosiaalisuus toteutuu hyvien kavereiden kesken. Porukassa voi olla sekä tyttöjä että poikia, vaikka erityisesti miehet korostavat poikakeskeisyyttä: ”me ollaan jätkäporukalla yleensä” (Lassi, haast. 1). Kaveriporukan muodostuminen toiminnan subjektiksi näkyy me- tai passiivimuotoisena kerrontana. Vielä selkeämmin se tulee esiin Sakarin totalisoivassa ilmauksessa ”kaikki hyppii katossa”. *Kaikki* on vielä enemmän kuin me; se on kollektiivisuuden huipentuma.

Katossa hyppiminen vihjaa tähän sosiaalisuuden lajiin liittyvään hurmukseen. Se ilmenee yltiöpäisenä kavereiden kesken tapahtuvana juhlintana, jossa totutut käyttäytymissäännöt kääntyvät nurin päin (vrt. Bahtin

2002): hypitään katossa ja nukutaan lattialla. Tämä tulee ymmärrettäväksi tarkasteltaessa pidäkkeettömän sosiaalisuuden piirteitä. Se noudattaa karnevaalin logiikkaa, jossa juhla eroaa arjen järjestyksestä, ja kaikenlaiset pidäkkeet ovat poissa. Kun juhlinta päästetään valloilleen, rankka, kontrolloimaton kannäys esitetäänkin tavoiteltavana päämääränä. ”Juodaan ja sitten sammutaan. Saunotaan ja sitten taas juodaan ja uudestaan sammutaan”. (Eero, haast. 1)

Ainoastaan resurssit, erityisesti rahan puute tai juhlintaan sopivan tilan puuttuminen, voivat rajoittaa juomista. Aikaa ei mainita paikan ja rahan ohella juomista rajoittavana tekijänä. Karnevaali on ajatonta aikaa (Bahtin 2002), jolloin juominen ei välttämättä rajoitu vain runsaalle juomiselle tyypillisinä pidettyihin ajankohtiin, kuten viikonloppuihin. Tuomas muistelee tapausta, jossa juominen ajoittui arkeen, keskelle kouluviikkoa: ”No esimerkiksi silloin teillä kun viiniä vedettiin niin meni seuraavana päivänä sitte kouluun” (haast. 7).

Koska tavoitteena on nimenomaisesti hulvaton sosiaalinen tila, jota siivittää yhteinen humala, pienten annosten ottamisessa ei nähdä mitään mieltä: ”Sitten kun juodaan niin juodaan kunnolla” (Mervi, haast. 6). Tästä syystä ei ole yllättävää, ettei myöskään juomisesta pidättäytyminen muodostu mielekkääksi vaihtoehdoksi. Kysymykseen, onko porukassa sallittua olla juomatta, Vesa antaa suoralta kädeltä vastauksen: ”on, mut ei kukaan pysty olemaan” (haast. 7). Karnevaalin logiikka onkin sosiaalisesti pakottava ja edellyttää vahvaa kollektiivista sitoutumista. Kaikki elävät karnevaalia yhtä aikaa, eikä sen aikana muuta yhdessäolon tapaa olekaan (Bahtin 2002, 9).

Vähäinen, kontrolloitu juominen tai juomisesta pidättäytyminen eivät tule kysymykseen, koska ne eivät tue ryhmän tihentymistä toiminnan subjektiksi. Alkoholi luo sosiaalisuuteen toisen ulottuvuuden, jossa ei tunneta rajoja ihmisten välillä (mt., 17). Rajojen häilyvyys näkyy poikien puhunnasta, joka ei viittaa yksilösubjektiin itseensä vaan keneen tahansa ryhmän jäsenen tai vielä tarkemmin – ryhmään ryhmänä: ”pari kolme kaljaa juo”, ”ei juo niin nopeesti” (haast. 7). Pidäkkeetön sosiaalisuus näyttää siis sulattamolta, jossa toimijat muodostavat äärimmäisen tiiviin ryhmän, kollektiivisubjektin. Kollektiivinen tahto koetaan niin vahvaksi,

että ”kukaan [ei] pysty olemaan [juomatta]”. Alkoholi ja humala toimivat näin ollen sosiaalisen siteen tehokkaina tiivistäjinä.

Juomisen korostumisesta huolimatta haastattelujen aikana käy ilmeiseksi, että pidäkkeettömään yhdessäoloon liittyy muutakin. Tästä huolimatta haastateltavat itse tapaavat kuvata yhdessäoloon pelkäksi juomiseksi. Esimerkiksi Matias toteaa lakonisesti: ”Kyl se menee niinku viinan vetämiseksi pöydän ympärillä” (haast. 4) ja riisuu juomisen kaikesta muusta toiminnasta. Keskustelun edetessä haastateltavat kuitenkin intoutuvat kertomaan myös humalapaisesta hulluttelustaan ja örveltämisestään:

Saara: Mekin oltiin (...) toissa syksynä kaverin mökillä ja me vedettiin Pian kaa kaks päivää putkeen siinä, ja sit me oltiin humalassa ja mä vähän join Suomi-viinaa semmosen pullollisen ja mä rupesin haukkuu kaikki kaverit pystyyn ja mut sidottiin.

Lissu: Ja sun suu teipattiin.

Saara: Ja mä makasin siel lattialla ja sit ”älä Saara juo enempää”, niin kylhän me vedettiin yks kossupullo kolmeen drinkkiin ja se oli vähän semmonen että yöllä tiputtiin sängystä. (Haast. 4.)

Vaikka juomisen oheistoiminnoissa on arkikäyttäytymiseen nähden negatiivinen vire, pidäkkeettömään sosiaalisuuteen liitettyinä niistä kerrotaan pikemminkin huvittuneesti kuin häpeillen. Saara vahvistaa tätä tulkintaa toteamalla yksityisissä tiloissa juhlimisen hyväksi puoleksi ulkoisen kontrollin puuttumisen, jolloin on ”tosi kiva vetää hirveet naamat” ja voi ”oksentaa ja örveltää ja sammuu vessaan” (haast. 4).

Useissa tutkimuksissa karnevalistinen juominen on kytketty kiinteästi maskuliinisuuteen (vrt. Törrönen 2005). Aineistossa onkin runsaasti esimerkkejä miehisestä kilpasilla olost ja voimien mittelöstä. Uhkarohkeutta koetellaan muun muassa erilaisten urheilullisten karkeloiden ja riskikäyttäytymisen muodossa.

Teemu: Niin, ne on niitä intijuttuja kun ollaan jätkäporukassa, (...) se on semmost justiin uhoamista ja sit semmosta ... tehään kaikkea ty-

perää, yllytetään ja mennään hyppimään jonnekin korkealle, kuka uskaltaa.

Markus: Jotain helvetin machoilua, jos on pelkästään äijä.

Teemu: Niin, justiin sellasta.

Markus: Joku mökillä, niin siel pitää lähtee moottorisahalla neljän aikaan yöllä kossupullon jälkeen kaataa jotain puita tieksä ja ...

Teemu: ... niin ja uimaan lahden ylitte, "kuka pääsee pidemmälle ennenku hukkuu" ...

Markus: ... joo ja jotain rautakangen heittoa ja kaikkee muuta.

Kaitsu: Se on muuten aika yleistä se rautakangen heitto. (Haast. 5.)

Haastateltavat kertovat myös juomapeleistä, joiden pyörteissä osanottajat kannustavat toisiaan yhä kiivaampaan juomistahtiin. Pidäkkeettömään sosiaalisuuteen liittyvä toiminta rohkaiseekin juomiseen ja kohelukseen.

Perttu: (...) Sitte on se semmonen korttipeli (...), siin juodaan sitte sitä omaa juomaa aika nopeeseen tahtiin.

(--)

Tero: Riippuu korteista

Perttu: Onhan sitte semmonen, mikä se on se suppilo, sellanen et laitetaan suppilo suuhun ja kaadetaan kaljapullollinen siihen suppiloon ja ...

Tuomas: ... se on alle 10 sekuntia. (Haast. 7.)

Edellä kuvattu kohellus, örvellys ja kisailu ilmentävät karnevalismia, joka sitoo kaveriporukkaa tiiviimmin yhteen. Toiminnan merkitys ei suinkaan kulminoidu yksilölliseen suoriutumiseen vaan kohelluksen kollektiivisuuteen ja yhteishengen kasvamiseen. Teemu ilmaisee kollektiivisuutta käyttämällä passiivia: "tehään kaikkea typerää". Yhdessä touhottaminen ja hölmöily ylittävät yksilöllisen riskikäyttäytymisen harkinnan. Yksilöllinen haavoittuvuus jääkin, ainakin puheen tasolla, yhteisön siteitä vahvistavan toiminnan varjoon.

Tästä seuraa, että pidäkkeettömässä sosiaalisuudessa myös suhde

omaan ruumiiseen kääntyy pääläelleen. Tämä näkyy normaalin ruumiinkontrollin ylittämisenä, jolloin juomisen karkaaminen hallinnasta, överiksi meno, tai sen seuraukset eivät turmele vaan pikemminkin vahvistavat sosiaalisuutta. Ruumiillinen haavoittuvuus ja humalatilasta aiheutuneet tapaturmat otetaan ikään kuin annettuina. Niiden katsotaan kuuluvan itsestään selvästi juomisen välttämättömään tapahtumakulkuun. Pidäkkeettömässä sosiaalisuudessa oma ruumis alistetaan yhdessä kännäykselle.

Tiina: Ilpo haki kauheet turvat siel baarissa ja ambulanssilla sairaalaan.

Lissu: Sillä aukes takaraivo ja se oli viel hauskaa, että se jatko sen sairaalareissun jälkeenkin, se lähti siitä niinku Tivoliin.

Tiina: Se sano hoitsuille, että on lauantai-ilta ja kello on tän verran, mä en jää tänne. Ja sit se meni seuraavana aamuna sinne kun ei pystynyt käveleen kunnolla. (Haast. 4.)

Jossain vaiheessa yksilön fysiologia asettaa kuitenkin joitakin esteitä kontrolloimattomalle toiminnalle. Omaa ruumiillisuutta ei sinällään kuitenkaan *koeta* rajoja asettavaksi, vaan – kuten todettua – se pyritään karnevaalin logiikan mukaisesti jopa ylittämään. Oksennuksen tai sammumisen suurin merkitys liittyykin niiden illanvieton tyrehdyttävään vaikutukseen. Mutta yksilön ruumiin rajallisuuskin voidaan kääntää kollektiivisen, arkea nurinkääntävän sosiaalisuuden eduksi. Tämä näkyy kepposissa, joita tehdään, kun joku sammueksaan jättää karnevaalin.

Tuomas: Tääl oli semmotteet, (...) sillon oli yhet kisat ni, ja sit Iisalmest tuli tänne jotain porukkaa, ni yks semmonen jätkä sammu sitte.

(– –)

Tuomas: Keittiön pöydälle, ni vähän jekkuja.

Vesa: Teipattiin se siihen kiinni.

Perttu: Hiukset leikattiin ja ketsupit naamaan ja ...

Arto: ... ei ku sil oli niska täynnä ketsuppia ja kaikkee majoneesia ja ...

(– –)

Tuomas: ... juustonaksuja korvassa.

Arto: Ja sit oli makkara teipattu johonki, en muista mihin.

(--)

Tero: Ei noita kukaan niin tosissaan.

(naurua) (Haast. 7.)

Sammunutta voidaan maalata ja sutata tusseilla, koristella roskilla tai sotkea ruoalla. Ulkopuolisesta kaikki tämä voisi kuulostaa jopa väkivallalta, mutta haastattelutilanteessa välittyvä hilpeys ja kerronnan yhteisyys vakuuttavat kepposten harmittoman pikkupilan luonteesta. Kepposiin voi nähdä sisältyvän kiinnostavan kaksoisluonteen yhtäältä kunnian ja häpeän ja toisaalta yksilön ja ryhmän yhdistäjinä. Kunnia liittyy yksilöön ja heijastaa käänteisellä tavalla kyvykkyyttä: ”Kaikki juo niin paljon kun jak-saa” (Eero, haast. 1). Sammuminen on osoitus siitä, että henkilö on juonut raskaimman kautta. Häpeä puolestaan kiinnittyy ryhmään; sammues-saan yksilö erkaantuu sosiaalisuudesta, kääntää sille selkensä. Tästä syystä sammunutta häpäistään eri tavoin.

Eero: Se joka sammuu ekana niin tietää seuraukset.

(--)

Haastattelija: Onks siinä sit joku sellanen idea et kun yks sammuu niin ...

Eero: Se meikataan. (Haast. 1.)

Kepposet viittaavatkin ryhmän määräävyyteen yksilöön nähden. Ne kertovat siitä, mitä ruumiille tehdään, kun se liukuu yhteisöstä yksilöllisyyteen. Bahtinilaisen tulkinnan mukaan yksilöllisen ruumiin töhriminen muistuttaa karnevalistista naurua parhaimmillaan. Nauru on juhlivaa ja yhteistä. Samalla se on myös ambivalenttia; se iloitsee ja riemuitsee, mutta myös ivaa ja pilkkaa – se sekä *kieltää* että *myöntää*. (Bahtin 2002, 13.) Pilkkaava, kieltävä nauru osoitetaan yksilön ”kuolemalle” (fysiologiselle sammumiselle), jossa juhlija irtoaa muusta porukasta ja putoaa yksilöllisyyteen. Yksilön sammuminen on kuitenkin yhteisölle ”iloinen kuolema”, joka myöntävän, riemuitsevan naurun myötä muodostuu yhteisön hauskanpidon käyttövoimaksi.

Kepposet yhdistävät siis rituaalinomaisesti ryhmää. Koska ne sisältävät

yksilön näkökulmasta myös kunnian aspektin, ”häpäisty” ei tunne katke-
ruutta muiden häneen kohdistamia kepposia kohtaan. Nolatuksi tulemi-
nen ei rajoita juomista vaan toimii pikemminkin yhteisenä kokemuksena
siitä, miten ryhmän jäsen luovuttaa oman ruumiinsa yhteisön käyttöön.

Haastattelija: Mut [kepposilla] ei oo paljon merkitystä, et pitäis vä-
hentää [juomista]?

Eero: Ei sillä juuri mitään [merkitystä ole]. (Haast. 1.)

Kepposet ovat miesten touhua: ”En mä ainakaan oo ikinä kuullu et ty-
toille olis jotain tehty” (Tuomas, haast. 7). Naisten tapauksessa tällainen
yhteisön ruumiiksi joutuminen voisikin herättää täysin erilaisia mielle-
lyhtymä.

Tahdikas sosiaalisuus

Tahdikas sosiaalisuus perustuu aivan erilaiseen logiikkaan kuin pidäkkeet-
tömän sosiaalisuuden laji. Siinä ei pyritä arkielämän sääntöjen ja normien
ylittämiseen, vaan näitä rajoja ylläpitävään itseisarvoiseen yhdessä olemi-
seen. Piirteiltään se muistuttaa Georg Simmelin (1949) puhtaan seuralli-
suuden ideaa. Jukka Törrönen ja Antti Maunu (2005) ovat luonnehtineet
ilmiötä ”raskaaksi sosiaalisuudeksi”.

Krista: (...) joskus voi olla sillaankin että just samanlailla mut likkapo-
rukalla, et just saunotaan ja sitte jutellaan vaan ja katotaan telkkarii ja
yleistä semmosta keskinäistä seurustelua.

Tarja: Paskan puhumista.

Krista: Niin. Juoruämmät kokoontuu. (Haast. 2.)

Tahdikas sosiaalisuus vallitsee kaveriporukassa, joka voi muodostua
sekaseurasta tai naisista ja miehistä erikseen. Tältä osin seurueen rakenne
eroaa pidäkkeettömästä sosiaalisuudesta, jossa miehet rajaavat subjekti-

den ulottumaan tyypillisimmin vain miesporukkaan. Edellisessä sitaatissa porukan keskeisyyden paljastaa monikkomuotoinen ilmaisu. Toisessa yhteydessä asia todetaan myös suoraan: "se [porukka] on ehkä siinä se pääasia" (Eetu, haast. 3).

Kontrollin logiikasta ohjautuvassa sosiaalisuudessa yhdessäolo sinälään onkin oleellista, eikä alkoholi yhteisen ajan vietossa ole korostuneessa asemassa. Sitä ei tarvita luomaan yhteisöön samanlaista koheesiota kuin pidäkkeettömässä sosiaalisuudessa, joka edellyttää täydellistä yksilöiden rajojen ylittämistä. Tästä syystä myös pienten annosten nauttiminen sopii sosiaalisuuden luonteeseen.

Jari: Kyllä ainaki mulle tässä lähiaikoina on paljo yleisempää se, että vaik nyt juon kaljaa suunnilleen joka päivä mutta en yhtenäkkään päivänä varmaan enemppää kuin kaks, silleen just, et jos on illalla jossain, niin sitte saattaa ottaa sen kahvin sijasta, mäkin käyn melkein joka iltatossa jossain lähikuppilassa jotain hengaamassa, ja siel voi sit ottaa sen sijasta kaljan. (Haast. 3.)

Kaveriporukan subjektiuden rakentamisessa ja yhteisen mielenmaiseman saavuttamisessa alkoholi on (kohtuullisesti nautittuna) avuksi. Alkoholi voitelee sosiaalisuutta ja tihentää arkista kanssakäymistä (vrt. Törrönen & Maunu 2005). Koska alkoholi tuo porukalle kykyä samanaikaisuuden saavuttamiseksi, voi alkoholittomuus vaikeuttaa yhteisen kokemuksen tavoittamista.

Teemu: Mulla ainaki olis tylsää jos kaikki muut olis kännissä.

Teija: Mä en ainakaan ite jaksa kattoo selvin päin kännisiä ihmisiä, koska mä en ymmärrä niitten juttuja ja mun mielest niil on tosi tyhmät jutut ja sit ne viel luulee osaavansa laulaa. Mä en niinku viitti kattoo. (Haast. 5.)

Tästä huolimatta toiminnan päämäärän kulminoituminen yhdessäoloon tarjoaa yksilölle mahdollisuuden pidättäytyä juomasta ryhmän kanssa aikaa viettäessään. Juomattomuus sidotaan kaveriporukan tut-

tuuteen. Jos ryhmä koostuu läheisistä kavereista, ei juomattomuuskaan muodostu ongelmaksi. Jos ei kuulu läheisesti ydinryhmään, liikkumavara juomattomuuden suuntaan on kapeampi. Toisin sanoen tiivis kollektiivisubjekti näyttää tahdikkaassa sosiaalisuudessa, paradoksaalista kyllä, säilyttävän myös yksilöllisyyden, eli tässä yhteydessä mahdollisuuden juomisesta pidättäytymiseen.

Eetu: No se [juomattomuus] varmaan just riippuu siitä porukasta aika paljo, että jos on joku sellanen ydinporukka että tuntee ne kaikki sil-lain hyvin niin ei sillä oikeestaan oo niin paljon merkitystä. Mut jos se on joku sellanen vähän niinku vieras siinä jotenki tai niinku ulkopuo-linen tavallaan, niin sitte se voi olla sille paljon vaikeempi olla sillain (...) niinku oma itsensä. (Haast. 3.)

Näin ollen tahdikas sosiaalisuus on juomisen kannalta sallivampaa kuin pidäkkeetön yhdessäolo. Kontrollivapaudestaan huolimatta pidäkkeetön sosiaalisuus osoittautuu yksilöä tiukasti sitovaksi edellyttäen kaik-kien osallistumista yhteiseen tekemiseen, juomiseen.

Myös muun toiminnan ja itse yhdessäolon korostaminen on kaukana pidäkkeettömän sosiaalisuuden karnevalistisesta hulluttelusta ja käytök-sen nurinkääntymisestä.

Haastattelija: Ja kun te istutte iltaa ja juotte niin sillon te teette mitä? Muuta kuin juotte?

Tomppa: No mitäs meillä nyt on ...

Jampe: Syödään ehkä.

Tomppa: No yleensä just jotain leffoja katotaan ja käydään saunassa ja puhutaan paskaa.

Jampe: Niin yleisesti, ei mitään kovin erikoista.

Haastattelija: Ei mitään sen kummempaa?

Jampe: Ollaan yhdessä vaan. (Haast. 1.)

Yhdessäoloa kuvataan edelliseen tapaan pitkälti itseisarvoiseksi ”olla-an yhdessä vaan”, jonka moottoriksi ei tarvita erityistä toimintaa. Yhteen ei

kokoonnuta, jotta tehtäisiin jotain, vaan tekeminen pikemminkin tukee yhteisen ajan viettämistä. Tästä syystä Jampen yhdessäolosta kertova lause voi kuulostaa välinpitämättömältä. Puhdasta, tarkoituksetonta yhdessäoloa kun on suorittamista korostavassa yhteiskunnassa vaikea selittää.

Vaikka seurallisuus ja koolla oleva yhteisö ovat keskeisintä kummallekin sukupuolelle, alkoholi korostuu miesten ajanvietossa naisia enemmän. Tahdikkaassa sosiaalisuudessa illanviettoon valmistautuminen ja tunnelman luominen tapahtuvat kummallakin sukupuolella nimenomaisesti ryhmäkokemuksen vuoksi. Erityisesti naiset kertovat aloittelutilanteista, joissa alkoholi on täysin sivuosassa ja yhteisen biletunnelman luominen etualalla.

Lissu: Ja sitte mun mielest välil siihen fiilikseen tarttee jotain sellasii ulkosii tekijöitä, et esimerkiks jos me ollaan täällä, ni pistetään vähä jotain musiikkia soimaan mitä sattuu soimaan Luolassa, ni kaikki on silleen jess, jess, nyt ollaan menossa. (Haast. 4.)

Miehet sitä vastoin aprikoivat, kuinka pelkällä miesporukalla yhdessäolo ”menee enemmän justiin siihen juomiseen” (Markus, haast. 5). Tästä huolimatta juominen kuvautuu miehilläkin pikemminkin sosiaalisuuden edistäjäksi kuin tavoitteeksi sinällään. Tässä näkyy jälleen ero pidäkkeetömaan sosiaalisuuteen, jossa rajoittamaton juominen kaikessa hulvattomuudessaan muodostuu päätoiminnoksi yhteisen hauskanpidon rinnalla.

Humalahakuisuus sinällään ei siis erota pidäkkeetöntä ja tahdikasta sosiaalisuutta, vaan ero liittyy toiminnan hallintaan. Kun pidäkkeetön sosiaalisuus on toiminnoiltaan arjen rooleja nurinkääntävää ja kontrolliivaapaata, on tahdikkaan sosiaalisuuden toiminnan kivijalkana nimenomaisesti kontrolli. Tällöin myös juomisen ylilyöntejä pidetään kielteisinä.

Tero: [Onnistunut juomistilanne on] siis semmonen että on niinku kivaa, mut että on kuitenkin humalassa, mut silleen että tajuu kuitenkin, semmonen ettei tuu oksennusta. (Haast. 7.)

Tero päättää puheensa toteamalla, "ettei tuu oksennusta" ja viittaa haaluun säilyttää ruumiinkontrolli. Tahdikkaassa sosiaalisuudessa oman ruumiinkontrollin menettäminen koetaan sosiaalista sidettä heikentäväksi ja siten vältettäväksi. Tästä syystä korostetaan itsekontrollia: "Kyl jokainen kantaa ite vastuun siit omast alkoholin käytöstä" (Markus, haast. 5) (vrt. Törrönen & Maunu 2005). Luonteeltaan tämä sosiaalisuuden laji muisuttuakin Simmelin (1949) puhtaan seurallisuuden dynamiikkaa, jossa yksilö ei (ruumiillisen) kontrollin osalta sulaudu ryhmään. Tässä mielessä tahdikas sosiaalisuus on laadultaan yksilöllisyyden säilyttävää.

Oman liikajuomisen lisäksi muiden juomisen kontrollin pettäminen vahingoittaa seurallisuutta. Kaverin sekoilu ja hänestä huolehtiminen heikentävät yhteishenkeä.

Markus: Joo, sit se on kans perinteinen et niinku suurin osa porukast on vähä sellases sosiaalises kännissä ja sit yks vetää niin saatanan ylitte, kaatuilee vaan ja oksentelee, siin menee oma fiilis ainaki aika tehokkaasti. (Haast. 5.)

Suvi: Mut se on kyl aika epäonnistunu tilanne ...

Jaana: ... se et joutuu paapomaan jotain koko illan.

Teemu: Huolehtimaan toisesta. (Haast. 5.)

Kontrollin ja tahdikkauden ylläpitämiseksi kiinnitetään huomiota muiden juomisen tahtiin.

Tiina: Ja kyl mä silleen katon vähän niinku, et jos me ollaan kaveriporukalla baarissa (...), et mihin tahtiin niinku muutkin juo, et on se vähän silleen et, ai sä oot juonu yhen ja mä oon vetässy kolme tässä ku ollaan juteltu (...), et vähän niinku kattoo silleen et haetaan yhdessä, mennään vaikka tilaan siis silleen. (Haast. 4.)

Omaa juomista sovitetaan muiden juomatahtiin, ja toisten juomisen tarkkailu *rajoittaa* omaa juomista. Huomion kiinnittämällä muiden juomiseen onkin tässä sosiaalisuuden lajissa täysin vastakkainen vaikutus

kuin edellä pidäkkeettömässä sosiaalisuudessa, jossa juomisen samantah-
tisuus merkitsee lähinnä juomiseen rohkaisua. Kummassakin sosiaalisuu-
den lajissa toisten juomisen huomiointi palvelee kuitenkin samaa tarkoi-
tusta – kollektiivisubjektin ylläpitämistä. Se vain tapahtuu eri logiikkaa
noudattaen.

Tahdikkaassa sosiaalisuudessa juomisen säätely kaikkine eri muotoi-
neen rajoittaakin juomista. Säätelyn apuna käytetään muun muassa eri-
laisia toimintoja.

Miikka: On se nyt sitten, jos siinä on muutakin tekemistä kun vaan
juoda sitä kaljaa tai mitä nyt juokaan, niin silleen ei tuu juotua niin
nopeesti. (Haast. 3.)

Miikka kertoo rytmittävänsä juomistaan oheistoiminnan avulla: ”Juo
sen ekan kaljan siinä ja sitten taas skeittaa puol tuntia ja sitte juo sen seu-
raavan” (haast. 3). Näin edesautetaan yhdessäolon säilymistä harmonisena.
Havainto on tuttu muistakin tutkimuksista. Esimerkiksi *Lähiöravintola-*
tutkimuksessa tikanheitto palveli juomisen rajoittamista ulkoistettuna
itsekurina (Sulkunen ym. 1985, 149). Siinäkin tapauksessa toiminta oli
alisteista sosiaalisuuden ylläpitämiselle.

Kontrollointi on sidoksissa myös sukupuoleen. Naiset esiintyvät mie-
hisestä näkökulmasta juomisen hillitsijöinä.

Haastattelija: Mut sitten kun on tyttöjä ja poikia yhdessä juomassa,
niin onks teijän mielestä tyttöjen ja poikien juomiskäyttäytyminen
erilaista?

Matias: Kyl se varmaan näin pojilla ja miehillä se on hillitympää se ot-
taminen

(...). Siis se että (...) sekaporukassa miehet ottaa vähemmän kun pel-
källä äijäporukalla. (Haast. 4.)

Havainto tukee tuttua näkemystä, jossa vaimon rooliin on perinteises-
ti kuulunut miesten juomisesta huolissaan oleminen ja juomisen kontrol-
li (Holmila 1992, 12).

Aina harmonisuus ei kuitenkaan toteudu, ja tahdikkuus voi vaarantua. Juomistilanne on epäonnistunut, jos seurallisuus turmeltuu. Tähän voidaan päätyä useaa reittiä. Oman tai muiden juomisen ylilyöntien lisäksi riidat ja tappelut ovat varmoja illan pilaajia.

Haastattelija: No kuvailkaa nyt vielä, et millanen on teijän mielest semmonen epäonnistunut [juomistilanne]?

Teemu: Tulee huono olo.

Markus: Joo se on joku tällanen ...

Teemu: ... jos oksentaa baarissa, niin se on mulla ainaki, tai se kyllä helpottaa et oksentaa.

Jaana: Se että jos joku on tosi surullinen, eikä sitä saa piristettyä. Et se [joka on surullinen] sen koko illan itkee tai jotain, et joutuu koko illan paapomaan.

Teemu: Niin se on.

Suvi: Joo, tai sit jos joku suuttuu siit ryhmästä, lähtee.

Jaana: Niin. (Haast. 5.)

Oman sisäisen maailman paljastaminen muodostuu sosiaalisuutta rikkovaksi tekijäksi (vrt. Simmel 1949). Liika intiimiys eri muodoissaan on tahdikkuuden vastaista ja saa porukan erilleen. Riidat ja eripuraisuus vuorostaan hajottavat seuruetta rasittamalla sen yhteishenkeä, ja fyysinen pahaolo sulkee yksilön seurallisuuden ulkopuolelle. Tällaisten tekijöiden haavoittavuus kohdistuu yksilöä enemmän ryhmään. Jaana kuvaa tätä kommentoimalla, kuinka riidan haastaminen ”pilaa kaikkien illan, ei vain sen kelle sitä haastaa, vaan niinku muittenki hermo menee” (haast. 5). Yksilöllisistä orientaatioista onkin tahdikkaassa sosiaalisuuden lajissa pidättäydyttävä, jopa luovuttava.

Yksilökeskeinen sosiaalisuus

Lissu: Mä oon ainakin ihan täysin sitä mieltä että se, tuleeko humalaan, siihen on hirveen monta tekijää. Se mikä on sun fyysinen kunto sillä hetkellä, minkälaisella mielellä sä oot mukana kun sä lähet sinne juomaan, et jos sä aattelet et no, ei mul oo kivaa, niin et sä saa sellasta känniä päälle, ei sulle tuu sellasta filistä, et JES, nyt mennään!

Matias: Onko se känni? Voiko känni olla myös ...

Tiina: Ei, mut se on semmonen huuma juttu, tiekkö.

Matias: Niin, nii. (Haast. 4.)

Edellä yksilöllisyyttä oli rajoitettava sosiaalisuuden säilyttämiseksi. Yksilökeskeisessä sosiaalisuudessa yksilöllisyys sitä vastoin korostuu. Toiminnan keskiössä on kaveriporukka ja porukassa oleva yksilö sillä merkittäväällä erolla edellisiin sosiaalisuuden lajeihin verrattuna, että keskeistä on nyt *yksilön* eikä ryhmän kokemus. Yksilökeskeinen sosiaalisuus ohjautuu-kin autenttisuuden logiikasta. Se ammentaa Charles Taylorin (1995) kuvaamasta nykyajalle ominaisesta autenttisuuden kulttuurista, joka viittaa elämisen tapaan, *minun* tapaani elää.

Sosiaalisuudessa tavoitellaan autenttista kokemusta, nautintoa, ”hyvää känniä”, jossa humala muodostuu hyväksi fiilikseksi. Humalan tavoittaminen riippuu siten omasta kokemuksesta, *yksilöllisestä* tunnetilasta. Fiiliksen kokijana ja saajana onkin viime kädessä yksilö eikä ryhmä kuten muissa sosiaalisuuden lajeissa. Yksilöllinen kokeminen näkyy Tiinan ja Lissun minämuotoisena puheena. Yksilökeskeisen sosiaalisuuden kokijana onkin useimmiten nainen.

Tiina: No esimerkiksi eilen, kun mä tulin töistä, mä pääsin kahelta yöllä, nii sitte kun mä tulin tähän ni sit me lähettiinki ja tollain, sitte mä olin ihan fiilikissä, enkä mä juonu ku pari ja tällai mutta oli sellanen et mä olin vähän kännissä vaik mä en kerennyt ottaa kun muutaman, koska oli tosi kivaa kun mä en ollu ollu täällä hetkeen. (Haast. 4.)

Tiina toteaa olleensa "ihan fiiliksissä", vaikkei "juonu ku pari". Päihtymys avaa yksilökeskeisessä sosiaalisuudessa kokemuksen itseän, jolloin tunnetila on sosiaalisuudessa keskeisintä pikemminkin kuin juominen sinänsä. Vaikka jotkut voivat tavoittaa kokemuksen minäänsä ilman alkoholia, on juomisesta kokonaan pidättäytyminen tässä sosiaalisuuden tyyppissä melko harvinaista. Vähäisetkin juomamäärät tulevat sitä vastoin kysymykseen. Jo yhdellä kaljalla käyminen voi saada aikaan sisäisen yhteyden, "kivan fiilisen".

Tunnelman saavuttamisessa oma mielentila ja sopivat puitteet ovat alkoholia keskeisempiä. Alkoholin määrällä ei Lissun kuvauksen mukaan välttämättä edes ole merkitystä tavoitellun päihtymystilan saavuttamisen kannalta:

Lissu: Ja mulla käy tosi useesti niin, että mä en ees koko illan aikana oo humalassa join mä kuinka paljon tahansa, (...) ja sit on näitä iltoja et mä otan kolme tuoppia ja mä oon aivan sekasin. (Haast. 4.)

Usein yksilökeskeinen sosiaalisuus ei puitteiltaan tai toiminnoiltaan edes eroa tahdikkaasta sosiaalisuudesta. Näiden tekijöiden kuvaus on yksilökeskeisessä sosiaalisuudessa kuitenkin runsaampaa. Toiminta on lisäksi funktionaalista mielihyväkokemuksen tavoittamiselle, ja tästä syystä toiminnot ovat kauttaaltaan myönteisesti latautuneita. Ne kiertyvät juhlinnan ja hauskanpidon ympärille. Myös aloittelutilanteet muodostuvat yksilökeskeisessä sosiaalisuudessa tahdikasta keskeisimmiksi, ja niitä eritellään puheessa laveasti.

Lissu: Ja mun mielest kaikki ne vaatejutut ja sellaset on kauheen tärkeitä, koska omiin vaatteisiin on aina kyllästynyt ja sitte se, että jos joku rupee tarjoo sulle et katos tää on kivan näkönen toppi ja tää näyttää tosi hyvältä päällä ja sit niinku tietää et näyttää hyvältä, niin siitä tulee niinku hyvä fiilis. (Haast. 4.)

Keskeinen ero tahdikkaaseen sosiaalisuuteen koskee juhlinnan valmisteluvaiheen tarkoitusta. Tahdikkaassa sosiaalisuudessa aloittelu ja val-

mistautuminen ovat merkityksellisiä ryhmän kokemuksen kannalta. Yksilökeskeisessä sosiaalisuudessa valmistautuminen sitä vastoin palvelee omaa kokemusta. Alkuvalmistelut ovatkin tärkeitä, koska pelkkä juominen ei avaa tietä yksilön kokemukselle, jonka tavoittaminen on välttämätön onnistuneelle illanvietolle. Lissu kertoo edellä, kuinka se, että tietää itse näyttävänsä hyvältä, saa aikaan hyvän fiiliksen. Juuri pukeutuminen ja laittautuminen ovat keskeisessä osassa yksilön kokemuksen vahvistamisessa. Ne muodostuvat osaksi tulevan odotusta, joka toimii tunnelman luomisen sytykkeenä.

Lissu: Tai jopa se pukeutuminen, se että sä meikkaat tai laitat hiuksia, niin se jo tuo sulle sellasen, et nyt mä oon lähössä (...). (Haast. 4.)

Vaikka autenttisen kokemuksen saavuttaminen ja tunnelmaan pyrkiminen tapahtuvat kaveriporukassa, sosiaalisuus ei kulje yksilön ylitse. Tämä tarkoittaa yksilön erottumista ja korostumista verrattuna pidäkkeettömään sosiaalisuuteen, jossa yksilön rooli oli täysin eriytymätön. Keskustelussa eritellään nimenomaisesti yksilöllisen valmistautumisen merkitystä hyvän bilefiiliksen saavuttamisessa. Nautinnollisuuden tavoittaminen kollektiivisena kokemuksena ilman omaa panostusta näyttää tässä mielessä mahdottomalta. Matias tiivistää ajatuksen tokaisemalla fiiliksen lähtevän henkilöstä itsestään.

Matias: Jos sä lähet silleen, sulla on ollu perkeleen kiireinen työpäivä ja sä oot niinku sopinut kavereittes kanssa, et näätte sitte siellä ravintolassa. Ni jos sä tuut just työpaikaltas, niinku oot vaan vetässy kledjut niskaan ja lätsä päähän kun ei tukkaa kerenny laittaa ja sä meet sinne, ni ei siin oo semmonen oikeen adonis olo. Et siin on vähän semmonen ... [puhaltelee ja kattelee ujosti kulmien alta]. Et kyl se fiilis lähtee ihan itsestä. (Haast. 4.)

Kokemus on yksilöllä itsellään eikä yksilöiden keskellä tai välissä, kuten edellisissä sosiaalisuuden lajeissa. Autenttisuuden logiikka ei kuitenkaan tarkoita, että vaikka kokemus määräytyy viime kädessä minän pe-

rusteella, myös kokemuksen sisällön tulisi olla yksilön määräämää eli että tavoitteiden täytyisi toteuttaa yksilön haluja tai pyrkimyksiä jotakin niiden ulkopuolella olevaa *vastaan* (vrt. Taylor 1995, 109–110). Pikemminkin päinvastoin, sillä yksilöllinen kokemus asettuu usein samansuuntaiseksi koko ryhmän kokemuksen kanssa.

Fiiliksen saavuttaminen onkin altis juhlaporukan tunnetiloille, sillä tunteet leviävät, tarttuvat ja muuntuvat juhlayhteisössä nopeasti. Pyrkiesään mielihyvän kokemukseen yksilö voi käyttää yhteisön tunnetiloja pontimena oman mielentilansa virittämisessä.

Tiina: Mut totta kai, jos mä oon nyt ottanu pari ja ihan neutraali fiilis ja muuten kaikki ok, mut sit jos menee johonki ja kaikki on tosi hyvällä tuulella ja tosi hyvä meininki, niin se tarttuu heti

Matias: Joo aivan varmasti. Ei siinä kykene olemaan niinku naama peruslukemilla. (Haast. 4.)

Toiset juhlijat voivat joko auttaa yksilöä tunnelman saavuttamisessa tai ehkäistä bilevireen syttymistä. Hyvän huvittelufiiliksen kokeminen ei silti automaattisesti edellytä pidäkkeettömälle ja tahdikkaalle sosiaalisuudelle ominaista kaveriporukan yhteiseen toimintaan osallistumista ja näin muodostuvaan kollektiivisubjektiin yhdistymistä. Huolimatta siitä yksilökeskeinen sosiaalisuus ei myöskään tyhjenny vain egoistiseen itsetoteutukseen, sillä se korostaa ihmissuhteiden tärkeyttä (vrt. mt., 99). Edellä Tiinan kertoessa tunnetilojen tarttumisesta yksilösubjekti madaltaa rajojaan juhliwaan porukkaan saadakseen hyvän fiiliksen. Havainto ei ole risiriidassa autenttisuuden logiikan kanssa. Autenttisuus on saavutettavissa täydellisesti vain, jos ymmärrämme, että tuo tunne yhdistää meidät johonkin laajempaan kokonaisuuteen (mt., 119). Kyse on näin ollen osallisuudesta. Se näkyy Tiinan puhuessa monikkomuodossa: ”kaikki on tosi hyvällä tuulella”. Osallisuus edistää Tiinan mielihyväkokemuksen saavuttamista ja hän toteaa: ”niin se [tosi hyvä meininki] tarttuu heti”.

Ihmissuhteiden keskeytyksestä huolimatta yksilökeskeisessä sosiaalisuudessa yksilölliset mielialat ja orientaatiot eivät hautaudu yhteisöllisyyden alle kuten muissa sosiaalisuuden lajeissa.

Matias: Onhan se helppo tässä sanoo, että kyllä sitä kaverin perään katotaan (...), mutta minä ainakin omalta osaltani kun humalassa olen, niin olen maailman paskin jätkä. Että kyl se taitaa pyöriä siinä kun on humalassa niin vaan siinä oman navan ympärillä. (Haast. 4.)

Autenttisuuden logiikka johtaakin seuraamaan yksilöllistä olemisen tapaa eikä jäljittelemään kavereiden tapoja (vrt. mt., 58). Vaikka huvittelu tapahtuu useimmiten kaveriporukassa ja sisältää jossain määrin yhteistä toimintaa, löytyy yksilökeskeisestä sosiaalisuudesta myös yksilöllisyyttä korostava ääripää. Siinä huvittelufiliksien muodostumiseen liittyy täysin yksilöllistä toimintaa ja yksilöllisiä mielihaluja. Seuraavassa esimerkissä yksilölliseen olemiseen kuuluu kontakti vastakkaisen sukupuolen kanssa.

Iina: Et mä yleensä ensin yksinäni juon pari lonkeroa ja lähen baariin, edelleen yksin mutta sitten ...

Jampe: ...kummasti aina tulee joku mies vastaan siellä.

Iina: Mmhh, tota mä just niinku hain takaa. En mä, mä tykkään olla ennemmin yksin kun hirveessä porukassa. (...) Mut kyl mä silti tykkään et on paljon ihmisiä ympärillä, mut en mä välttämättä halua, että ne kaikki on mun kanssa samaa porukkaa.

(--)

Iina: Harvoin mä viittin edes lähtee juttelee kenenkään kanssa. (...)

Jorma: Kaikki mielenkiintoiset tapaukset juttelee sun kanssa.

Iina: Niin, valitettavasti [naurahtaa], mut tota ... Yleensä kyl sitte näkyy tuttuja ja niitten kanssa saattaa siinä jotain puhua. Mut kyl se yleensä menee tanssimisen puolelle koko ilta. (Haast. 1.)

Huvittelua pidetään epäonnistuneena, jos syntyy kielteisiä tunnetiloja, jotka estävät yksilön nautinnollisen kokemuksen syttymisen tai latistavat sen. Esimerkiksi ruumis voi tuottaa oman hallinnan ulkopuolisia esteitä, jotka pilaavat tunnelmaan pääsyn:

Tiina: Ku on hyviä kännejä ja on huonoja kännejä, sehän on kaiken A ja O. Eli voi tulla ihan, sä et aiheuta sitä itte, voi tulla kauhee päänsärky, ihan vaan latistunu fiilis, jotenki vaan huono olo. Niin ne on kaikista parhaimpia iltoja, niiku silloin mejän tupareissakin kun oli niin hyvät kännit. (Haast. 4.)

Ulkoiset tekijät voivat tulla Tiinan kuvauksen mukaisesti oman tahdon eteen (Sulkunen 1992, 101–109) ja estää yksilöllisen mielihyvän tavoittelun. Myös toisten toiminta voi aiheuttaa mielihyväkokemuksen epäonnistumisen turmelemalla myönteisen tunnelman.

Tiina: Ja sitte jos lähtee likkaporukalla, niin, siis periaattees mä tykkään olla enemmän jätkien kaa, kun yleensä jos lähtee likkaporukalla, no sekin nyt riippuu et ketä on, niin likoilla on niin hirvee tarve joillakin puhua ja puhua ja puhua. Sit mun pitäis koko ilta istua jonku kaa siel pöydässä niinku et ”joo, tää oli, joo”. Et en mä niinku jaksais. Silloin kun jutellaan niin jutellaan, sen voi tehdä myös selvin päin, mut jotkut ei siihen pysty. Mut sitku lähetään pitää hauskaa, niin voidaan-ko sitte oikeesti pitää hauskaa. Ja sit ei kuitenkaan viitti sanoo, et jutellaanko huomenna, koska se loukkaantuu jos se on syntyjä syviä kertomassa, niin se on välillä ärsyttävää. (Haast. 4.)

Nautinnollisen kokemuksen saavuttamattomuuden syynä voi olla oma tai kaverin jo valmiiksi huono mielentila tai liiallinen asioiden läpikäyminen hauskanpidon kustannuksella. Tällaisten tekijöiden haittavaikutus selittyy suhteessa päämäärään eli yksilön kokemukselliseen yhteyteen minänsä kanssa (Taylor 1995, 58). Aktivoituessaan nämä tekijät horjuttavat yksilön subjektiutta. Edellä Tiina joutuu naispuolisen ystävänsä tilityksen uhriksi, mikä estää häntä olemasta mielihyväkokemuksen subjektina (vrt. Sulkunen 1992, 101–109). Tämä ilmenee Tiinan kertoessa, kuinka ”mun pitäis koko ilta istua jonku kaa siel pöydässä”. Kyse ei niinkään ole siitä, että tilityksen seurauksena koko seurueen juhلاميeli latistuisi, kuten tahdikkaassa sosiaalisuudessa, vaan Tiina viittaa nimenomaisesti itseensä eli yksilölliseen kokemukseensa.

Yksilösubjektin vaarantuminen tulee esille myös seuraavissa otteissa, joissa tehdään feminiinisyteen liittyviä erotteluja. Arvostelu kohdistuu oman sukupuolen ”äijäileviin” naisiin ja hienohelmaprinsessoihin.

Tiina: En mä tiedä, jollain likoilla tulee niinku semmosessa jätkäporukassa, tai siis jos on tyttöjä ja poikia, ni semmonen, että joo vedetään, ja ne on ihan sillai niinku äijinä niitten jätkien kaa, sillai että yrittää juoda ihan samaa tahtia kun jätkät ja sanoo että ”okei mä juon teidät pöydän alle”, mikä on ihan idioottimaista, koska ei yleensä likat kestä niin paljon viinaa kun jätkät. Et joillakin on vähän ihme näyttämistä välillä.

Lissu: Ja sit semmonen käyttäytyminen niinku muuttuu, et jos ollaan tyttö-poikaporukassa, niin tytöillä varsinkin käy sellanen, että niist tulee hirveen leidejä, ja sit pistetään jotain hyvää heilutusmusiikkia ja sit ne on ihan ...

Tiina: ...leidejä tai sit ne on ihan äijä.

Lissu: Siin on niinku kaks ...

Matias: ... eri kastia. (Haast. 4.)

Sekaseurassa naisten katsotaan muuttuvan juomatavaltaan ja sukupuolirooliltaan. Naiset voivat alkaa juoda kuin miehet, tai heistä voi tulla ylinaisellisia, ”leidejä”, jotka ärsyttävät hienostelullaan ja huomionkipeydellään. Tämä sotii autenttisuuden kulttuuria vastaan, jossa rehellisyys itselle on arvossa ja muiden tapojen jäljittely pahasta (Taylor 1995, 58). Yksilökeskeisessä sosiaalisuudessa pyritäänkin välttämään autenttisuuden menettämistä ja omasta subjekti asemasta luopumista. Lissun ja Tiinan kritiikissä liikaa esittävien naisten subjekti us häviää miesten miellyttämiseen.

Tästä syystä juomisen säätely on yksilökeskeisessä sosiaalisuudessa esillä. Yksilöllisyys korostuu muun muassa juomamäärissä.

Rami: Kyllä se kai on yleensä sillai, et jokainen tietää itte sen määrän, mikä sille riittää. Et ostaa sitte...

Matias: Kyl mäkin oon sen kannalla, et jokaisella on omat tarpeensa ja se että ku en mäkään tosiaankaan varmaan viittä pulloa olutta kestä

sen enempää, nii et sehän nyt olis ihan typerää lähtee jotain kahtatoista ostamaan. (Haast. 4.)

Tämä poikkeaa merkittävästi esimerkiksi pidäkkeettömästä sosiaalisuudesta, jossa toiminnan kollektiivisuus ilmenee myös yhteneväisinä juomamäärinä. Itsemääräämisen ja -kontrollin kautta pyritään hyvään tunnelmaan, ja avaimet siihen löytyvät hallitusta juomisesta, joka auttaa avaamaan kokemuksen itseen, muttei haavoita sitä.

Tiina: Enkä mä mee missään ettii Lissuu tuol Luolassa: ”et monta sä oot niinku juonu, et ootsä nyt kännis vai selvin päin vai haaksmä vielä”. Et ihan sama. Et mä katon ainaki vaan mua itteeni, et missä kunossa mä oon, tekeeks mun mieli juoda ja paljon kello on niinku, että kerkeeks täs ja niinku... (Haast. 4.)

Juomista säädellään oman kokemuksen takia. Ero on keskeinen verrattuna edellisiin sosiaalisuuden lajeihin, joissa toiminnan säätely palvelee ryhmää; pidäkkeettömässä sosiaalisuudessa juomisen kontrolloimattomuus ja tahdikkaassa vuorostaan kontrolli edistävät sosiaalisuuden ylläpitoa ja yhteisön vahvistamista.

Sosiaalisuuden lajit ja keskustelu juomatavoista

Analyysi osoittaa, että nuorten juomiseen liittyvästä sosiaalisuudesta on erotettavissa kolme erilaista lajia, jotka noudattavat toisistaan poikkeavaa logiikkaa. Ne erottuvat toisistaan etenkin kahdessa mielessä. Ensinnäkin pidäkkeettömän, tahdikkaan ja yksilökeskeisen sosiaalisuuden lajit asettuvat eri kohtiin yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden jatkumolla, ja ne myös yhdistävät eri tavoilla yhteisöllisyyden ja yksilöllisyyden eri piirteitä. Toiseksi eri sosiaalisuuden lajeihin kytkeytyvä toiminta palvelee eri tavoilla ja eriasteisesti yksilön kiinnittymistä ryhmään.

Yksilön ja ryhmän suhteen kollektiivisinta muotoa edustaa karnevaa-

lin logiikasta ohjautuva pidäkkeetön sosiaalisuus. Siinä yksilöt sulautuvat äärimmäisen tiiviiksi ryhmäksi, jossa ihmisten väliset erottelut ja raja-aidat tilapäisesti lakkautetaan. Yksilön ylittävä yhteisö näkyy erityisesti arjen käyttäytymissääntöjä nurinkääntävissä toiminnoissa. Oma ruumis luovutetaan koheltamisen kautta yhteisölle, jolloin yksilöllinen juomisen kontrolli menettää merkityksensä.

Tahdikkaassa sosiaalisuudessa sitä vastoin ei ylitetä totuttuja käyttäytymissääntöjä. Tässä kontrollin logiikkaan nojaavassa sosiaalisuuden lajissa tavoitellaan itseisarvoista ja arjen kanssa sopusoinnussa olevaa yhdessäoloa. Vaikka tahdikas sosiaalisuus kiinnittyy yhteisöllisyyteen, jossa yksilöt yhdistävät erilliset kokemusmaailmansa osaksi yhteistajuntaa (vrt. Törrönen & Maunu 2005), se vaatii myös hivenen yksilöllisyyttä. Tahdikkaassa sosiaalisuudessa yksilö ei nimittäin lakkaa olemasta yksilöllisenä ruumiillisena olentona, vaan toimintakyvyn säilyttäminen muodostuu sosiaalisuuden ylläpitämisen edellytykseksi.

Yksilön rooli korostuu kuitenkin vielä vahvemmin yksilökeskeisessä sosiaalisuuden lajissa. Tämä sosiaalisuus ohjautuu autenttisuuden logiikasta, jossa yksilö tavoittelee nautinnollista kokemusta itselleen. Kahdesta edellisestä sosiaalisuuden lajista poiketen keskiössä ei siten enää olekaan ryhmän vaan yksilön kokemus. Autenttisen kokemuksen saavuttamiseksi on toimittava yksilöllisesti vastakohtana tahdikkaalle sosiaalisuudelle, jossa yksilöllisistä orientaatioista on pidättäydyttävä yhteisön tähden.

Parhaimmassa tapauksessa tämä analyysi juomistilanteiden sosiaalisuuden runsaasta vaihtelusta voi tuoda oman panoksensa keskusteluun suomalaisista juomatavoista. Maassamme on edelleen vallalla puhetapa, joka toistaa käsitystä myyttisestä suomalaisesta humalasta ja kansalaisia yhdistävästä varsin yhtenäisestä juomatavasta. Yllä oleva analyysi osoittaa kuitenkin, että nuorilla on käytössään useita erilaisia juomista ja sen sosiaalisuutta jäsentäviä puhetapoja. Lisäksi tarkastelun kohteena oleva aineisto viittaa vahvasti siihen, että puhetavat eivät myöskään ole eriteltävissä esimerkiksi sosiaalisen aseman mukaisesti. Kaikissa haastateltavissa ryhmissä nimittäin tunnistetaan ja käytetään sukupuoleen tai koulustaustaan katsomatta pidäkkeettömän ja tahdikkaan sosiaalisuuden jäsenyyksiä, olkoonkin että pidäkkeettömän sosiaalisuuden mukainen puhe on

luontevaa erityisesti miehille. Kolmantena kiinnostavana, vaikkei yhtä valitsevana puhetapana erottuu yksilökeskeinen sosiaalisuuden laji. Se lie-nee uusi, nykyajasta kumpuava sosiaalisuuden jäsenitys. Parhaiten se halitetaan ryhmässä, jossa pääosa keskustelijoista on naisia.

Puhetapojen ja niitä ohjaavien logiikkojen moninaisuus jää julkisessa keskustelussa usein noteeraamatta kahdellakin tavalla. Ensinnäkin julki-set panostukset nuorten juomisen taltuttamiseksi kontrollin tiukentami-sineen menettävät helposti tehoa, koska ne eivät ota riittävästi huomioon tai tunne sitä sosiaalista kontekstia, johon juominen on sidoksissa ja joka sitä viime kädessä ohjaa (vrt. Simonen & Tigerstedt 2006, 248; Jaatinen 2000, 127).

Toiseksi julkinen keskustelu ei ota huomioon suurta osaa nuorten enemmän tai vähemmän harmittomasta juomisesta. Ongelmanäkökul-man mukaisesti keskitytään yleensä pidäkkeettömän sosiaalisuuden mu-kaisen juomisen kuvaamiseen unohtaen, että se on vain yksi logiikka, joka juomista ohjaa. Näin nuorten juominen leimautuu epänormaaliksi. Tah-dikkaasta sosiaalisuudesta ammentava ”normaalijuominen” on kuitenkin nuorten keskuudessa vahvaa: se on yleistä ja siihen pyritään. Tästä huoli-matta julkinen keskustelu laiminlyö sen lähes kokonaan. Aiheellista onkin kysyä, eikö myös julkisessa keskustelussa voisi antaa tilaa nuorten sivisty-sille juomatavoille.

Viite

¹ Kaikkien haastateltujen nimet on muutettu.

Lähteet

Bahtin, Mihail (2002) *Francois Rabelais – Keskiajan ja renessanssin nauru*.
Helsinki: Like.

- Holmila, Marja (1992) *Kulkurin valssi on miesten tanssi. Naiset alkoholin suurkuluttajina*. Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos. Helsinki: VAPK-Kustannus.
- Jaatinen, Jaana (2000) *Viattomuuden tarinoita. Nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina*. Helsinki: Stakes, Raportteja 251.
- Lalander, Philip (1999) Produktivism, hedonism och skådespel. Dryckesmonster och identitetsformering i nutida ungdomskulturer. *Nordisk alkohol- & narkotikatidskrift* 16 (1), 17–29.
- Norell, Margareta & Törnqvist, Claes (1995) *Berättelser om ruset. Alkoholens mening för tjugoåringar*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.
- Partanen, Juha (1991) *Sociability and Intoxication. Alcohol and Drinking in Kenya, Africa and the Modern World*. Helsinki: The Finnish Foundation for Alcohol Studies, Vol. 39.
- Peräkylä, Anssi (1990) *Kuoleman monet kasvot. Identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa*. Tampere: Vastapaino.
- Simmel, Georg (1949) The Sociology of Sociability. *The American Journal of Sociology* LV: 254–261.
- Simonen, Jenni & Tigerstedt, Christoffer (2006) "Mieluummin kavereille kuin läheiselle". Solidaarisuus nuorten aikuisten alkoholin välittämisessä alaikäisille. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (3), 239–249.
- Sulkunen, Pekka (1992) *The European New Middle Class. Individuality and Tribalism in Mass Society*. Aldershot: Avebury.
- Sulkunen, Pekka & Alasuutari, Pertti & Nätkin, Ritva & Kinnunen, Merja (1985) *Lähiöravintola*. Helsinki: Otava.
- Taylor, Charles (1995) *Autenttisuuden etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tigerstedt, Christoffer & Törrönen, Jukka (2005) Muuttuvatko suomalaisten juomatavat? Kulttuurisen lähestymistavan jäljillä. *Sosiologia* 42 (1), 1–15.
- Törrönen, Jukka (2005) Nuorten aikuisten humalalajit. Analyysi juomatapojen dynamiikasta ravintola- ja juomispäiväkirjoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (5), 488–504.
- Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2005) Kevyet irtiotot ja raskas sosiaalisuus. Alkoholi nuorten aikuisten ravintolailtaa kuvaavissa kertomuksissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (3), 266–281.

MITEN NUORET AIKUISET POHTIVAT JA SÄÄTELEVÄT HUMALAJUOMISTAAN?

Jukka Törrönen & Antti Maunu

Julkinen keskustelu ja aikaisempi tutkimus luovat usein mielikuvaa siitä, että humala on hallitsematon ja kontrolloimaton tila, joka lisää tapaturma-alttiutta, väkivaltaa ja häiriökäyttäytymistä. Humalassa ihminen kadottaa yksilöllisyytensä, hänestä tulee laumaeläin ja hän tekee asioita, joita hän ei tekisi selvin päin.

Arkisessa kokemuksessa humala näyttäytyy usein toisessa valossa. Humalan koetaan lisäävän kommunikaatiota, lähentävän ihmisiä ja synnyttävän kokemuksia, joista voi iloita vuosiakin myöhemmin. Humala on synonyymi hauskanpidolle, ja siksi tähän tilaan halutaan hakeutua yhä uudestaan (ks. esim. Törrönen & Maunu 2005).

Tarkastelemme artikkelissa, millä tavoin nuoret aikuiset säätelevät ja pohtivat omaa juomistaan humalahakuisissa juomistilanteissa. Oletamme, että humala ei ole hallitsematon ja kontrolloimaton tila vaan monenlaisten kulttuuristen, sosiaalisten ja tilannekohtaisten tekijöiden säätelemä ilmiö. Humalaa ei ole Suomessa yleensä suotavaa tavoitella esimerkiksi aamulla, arki-iltoina tai useampaa päivää peräkkäin. Aikaisemmin tekemiemme tutkimusten mukaan humalaan hakeutuminen on usein suunniteltua tai jos humalamatkalle lähdetään spontaanisti, edellyttää tämä olosuhteiden suosiollisuutta. Humala ei myöskään vaikuta jäävän kaoottiseksi kokemukseksi, vaan sen aikana tapahtuneille asioille luodaan järjestystä viimeistään jälkikäteen. Näin humalan kehittymistä näyttää ohjaavan vahvat sosiaaliset konventiot. Lisäksi olemme havainneet, että humalan kokeminen vaihtelee riippuen siitä, millaisesta juomistilanteesta on kyse. (Törrönen 2005; Törrönen & Maunu 2005 & 2006.)

Lähestymme nuorten aikuisten humalajuomista käyttämällä aineis-

tona heidän kirjoittamia juomispäiväkirjoja. Aineisto sisältää runsaasti humalaa kuvaavia kertomuksia. Humala tihentää, sotkee tai kääntää ylösalaisin yhteisön jokapäiväisiä, rutiininomaisesti ylläpitämiä sosiaalisia järjestyksiä, ja siksi kertomukset ovat juomisen pohdinnan ja säätelyn näkökulmasta ilmaisuvoimaisia. Humalassa juoja siirtyy eräänlaiseen liminaali- tai välitilaan, jota leimaa monimerkityksisyys ja arvaamattomuus ja jossa juoja irtaantuu arkisesta käyttäytymisestä johonkin uuteen ja uudistavaan (Turner 1969). Tällöin toiminta on altis odottamattomille käänteille ja on helposti haavoittuvaa, mikä lisää kirjoittajan tarvetta reflektoida päiväkirjansa sivuille humalaisen minänsä ”välitilassa” tekemiä tekoja.

Päiväkirjojen humalakertomuksissa kerrotaan juomiseen liittyvistä odotuksista, raportoidaan, mitä humalassa tuli tehtyä ja pohditaan, toteutuiko humala odotusten mukaisesti. Kiinnitämme kertomusten analyysissa ensinnäkin huomiota siihen, miten nuoret aikuiset pohtivat ja säätelevät niissä humalaansa *ajallisesti etenevänä prosessina*. Toiseksi tarkastelemme kertomusten jäsentämää humalaa *vuorovaikutteisena* (intersubjektiivisena) ja *tilannesidonnaisena* toimintana. Tällöin humalaa ei nähdä ympäristöstä riippumattomana koheltamisena vaan konkreettisiin juomistilanteisiin ankkuroidut toimintana. Aineistomme päiväkirjat kuvaavat elävästi sitä, kuinka humala rakentuu tilanteiden ehdollistamana ja mahdollistamana. Juomistilanteet luovat puitteet toiminnalle mutta eivät kuitenkaan suoranaisesti määrää, miten toimijan tulee niissä käyttäytyä. Humalakertomukset havainnollistavat sen, että nuorella aikuisella on *tilannekohtais- ta vapautta* päättää, miten hän kulloiseenkin juomistilanteeseen osallistuu (Crossley 2001). Lisäksi humalakertomuksissa nousee hedelmällisesti esiin *yksilöllisten, refleksiivisten valintojen* ja *totunnaisten, sosiokulttuuristen konventioiden tai rakenteiden ohjaaman säätelyn* välinen suhde.

Päiväkirja, juomisen pohdinta ja sosiaaliset konventiot

Lajityyppinä päiväkirja luo oman juomisen pohdiskelulle otolliset puitteet. Päiväkirjan kirjoittamisen konventioihin kuuluu se, että kirjoittaja

voi päiväkirjassaan turvallisesti pohtia omaa käyttäytymistään suhteessa toisiin, ympäristöön ja itseensä (Jokinen 2004). Näin päiväkirjoihin kirjautuu toimijan sisäisten pyrkimysten ja ulkoapäin tulevien odotusten välinen dynamiikka.

Päiväkirjojen itsetarkkailulle on tunnusomaista kirjoittajan jakautuminen kahteen rooliin: sekä kertojaksi, joka kertoo itselleen ja viiteryhmilleen elämästään, että päähenkilöksi, jonka edesottamuksiin kerronta fokusoituu. Anna Makkonen (1993, 15) tiivistää kirjoittajan refleksiivisen kahdentumisen seuraavasti: ”Kirjoitustilanteessa on läsnä kaksi hahmoa, peiliin katsova ja peilistä katsova, kertoja ja kerronnan kohde”. George Herbert Meadin (1967) termiparia ’I’ ja ’me’ mukaillen peiliin katsovaa kertojaa voidaan kutsua ’lähiminäksi’ tai ’yksityiseksi minäksi’ ja peilistä katsovaa päähenkilöä ’etäminäksi’ tai ’julkiseksi minäksi’ (vrt. Heiskala 2000, 116–119). Tässä artikkelissa käytämme termiparia yksityinen minä ja julkinen minä.

Päiväkirjoissa yksityisen minän ja julkisen minän¹ välinen vuorovaihtus voi olla enemmän tai vähemmän refleksiivinen. Toiminnan sujessa odotetulla tavalla totunnaisia polkujaan tai reittejään yksityisen minän refleksiivisyys suhteessa julkisen minän käyttäytymiseen jää tavallisesti vähäiseksi. Esimerkiksi seuraava ote Varpun² päiväkirjasta kuvaa tällaista yksityisen minän ja julkisen minän suhdetta:

[Juhlapaikalla] odotti n. 15 meidän kaveriporukan ihmistä. Aluksi korkkasimme kuohuvaa ja sen jälkeen alkoi päivän koitos. Järjestimme talviolympialaiset, joissa joukkueet kisasivat keskenään mitä erikoisimmissa lajeissa. Kisailun lomassa nautimme ”urheilujuomia” ja grillasimme makkaraa. Tiukan kamppailun jälkeen oli vuorossa saunomista ja meillä naisilla tietenkin kauneudenhoitoa. Miesten saunavuoron alkaessa naisilla alkoi hillitön pänttäytyminen ravintolailtaa varten. (Varpu)

Tässä päiväkirjaotteessa Varpun yksityinen minä samastuu kertojana kaveriporukkaansa ja kokee tapahtumat kollektiivisesta näkökulmasta. Tapahtumien päähenkilönä eli julkisena minänä ei esiinny Varpu yksilönä

vaan juhलaseurue (Varpun laajentumana), jossa vallitsee iltaan valmistautumisen yhteydessä selkeä sukupuoliјako.

Tapauksissa, joissa tilanteessa tapahtuu јotain yllättävää tai tapahtumat eivät suju halutulla tavalla, yksityisen minän refleksiivisyys suhteessa julkiseen minään kasvaa, kuten seuraavassa Elinan päiväkirјаotteesta:

Minulla usein menee muisti, jos juon yli nelјä siideriä, mutta tällä kertaa filmi ei kertaakaan katkennut. Hyvä ruokailu varmasti auttoi perјantaina. Kun katsoo perјantain juomismäärään, voi vain todeta, että vähemmälläkin olisin selvinnyt. Kärsin kyllä vähän morkkista, etten lauantaina ehtinyt tarpeeksi tehdä kouluhommia ja muita asioita koto-
tona. (Elina)

Tässä päiväkirјаotteesta Elinan yksityinen minä pohtii jälkikäteen juhlimisiltaansa ja sen aiheuttamia seurauksia. Hän arvioi juomisensa olleen liiallista, minkä vuoksi hän tunnustaa potevansa morkkista. Toiminta kriisiytyy päiväkirјаotteesta yksilön näkökulmasta, mutta yhtä hyvin se olisi voinut näyttäytyä ongelmallisena juovan ryhmän näkökulmasta, mistä päiväkirјаissa esiintyy myös runsaasti esimerkkeјä (ks. esim. Kaisan kertomus luvussa Seurallinen juhlinta).

Päiväkirјat konkretisoivat pragmatistien teoriaa siitä, että toimijoiden yksityinen minä joutuu tilannekohtaisen vapauden mukaisesti seuraamaan tai ennakoimaan toimintaansa ja olemaan valmis korjaamaan tai täsmentämään toimintansa suuntaa ja tarkoitusta, mikäli tapahtumat, tilanteet tai oma suhde niihin kriisiytyvät (Joas 1996). Yksityinen minä ei voi antautua mekaanisesti tapahtumien ja tilanteiden armoille ja jättää julkista minää ennakoimattomasti ulkoisten voimien heittelemäksi.

Yksityisen minän tilannekohtainen vapaus suhteessa julkiseen minään ei ole kuitenkaan täysin tietoista ja rationaalista eli läpinäkyvää. Toimijan tilannekohtaiselle vapaudelle ja spontaaniudelle luo edellytykset se, että toiminta on sosiaalisesti järjestynyttä ja ennustettavaa, eli se jää osin tietoisен reflektion ulkopuolelle.

Pierre Bourdieun (1984) mukaan toiminnasta tekee sosiaalisesti ennustettavaa se, että toimija on sisäistänyt erityisiä tapoja – esimerkik-

si juomatapoja – ympäristönsä tapoja aktiivisesti matkien ja muokaten omiksi kompetensseikseen, joiden varassa hän voi ilmaista itseään erilaisilla sosiaalisilla areenoilla. Samalla tavat ovat kuitenkin juurtuneet toimijaan rutiininomaisiksi tottumuksiksi. Vaikka ne luovat perustan spontaaniudelle ja luovuudelle, ne ohjaavat myös piilevästi toimijan havaintoja, toimintaa ja tulkintoja. Lisäksi tavoille on ominaista se, että ne ovat erilaisissa vuorovaikutustilanteissa jatkuvan muutoksen kohteena (ks. Crossley 2001). Kuten Maurice Merleau-Ponty (1965) on esittänyt, toimijalla on tapoihinsa dialoginen ja refleksiivinen suhde. Tämä yksityisen minän refleksiivisyys suhteessa julkisen minän käyttäytymiseen mahdollistaa sen, että subjekti voi harkitusti muokata tai muunnella tapojaan. Subjekti ei vuorovaikutustilanteissa sokeasti toista aikaisempia tottumuksiaan ja rutiinejaan. Pikemminkin tavat ovat toimijalle resursseja, joiden varassa hän voi suunnistaa tilanteissa, muunnella toimintaansa niissä ja tehdä tilanteissa harkinnanvaraisia valintoja (Crossley 2001, 127; ks. Tigerstedt & Törrönen 2005.)

Tämä sosiokulttuuristen tapojen ja yksilöllisen pohdinnan välinen dynamiikka kirjautuu erityisen konkreettisesti päiväkirjoihin. Itsetarkkailuun perustuvana lajityyppinä päiväkirjat kiteyttävät yksityisen minän ja julkisen minän välisen vuorovaikutuksen hedelmällisellä tavalla analysoitavaksi.

Humalatilanteiden analysointi päiväkirjoissa

Aineistomme koostuu 60 päiväkirjasta, joista 39 on naisten ja 21 miesten kirjoittamia. Päiväkirjat kerättiin vuosina 2003 ja 2004. Kirjoittajat ovat 23–35 vuoden ikäisiä, pääkaupunkiseudulla asuvia ja työssäkäyviä ylempiä tai alempia toimihenkilöitä kaupan, hallinnon ja palveluiden aloilta. He edustavat kulttuurisesti tavallista, keskiluokkaista väestöä. Päiväkirjoissaan he kertovat ravintolakäynneistään ja juomistilanteistaan vähintään kahden kuukauden ajalta. Kaikkiaan aineisto sisältää 1 022 ravin-

tola- tai juomiskertomusta, joiden tapahtumat ajoittuvat melko tasaisesti kaikille vuodenajoille. (Törrönen 2005; Törrönen & Maunu 2006.)

Seuraava ote Hetan päiväkirjasta kiteyttää päiväkirja-aineistomme kertomusten ominaispiirteitä. Kuten otteesta on luettavissa, kertomus sisältää sekä ennakkotarinan, jossa Heta kuvaa iltaa koskevat odotuksensa, että toteutuneen tarinan, jossa hän kertoo, miten tapahtumat itse asiassa alkoivat, kehittyivät ja päättyivät.

(Keskiviikko)

Huomenna edessä vauhdikas ilta Neverlandissa! Kesälomaperinteisiin kuuluu tosi hyvän ystävättären kanssa torstai-ilta Neverlandissa. Trefaamme huomenna illan suussa puistossa, jossa luvassa pari pussisiideriä ja sen jälkeen Neverlandiin. Harmi, että kesäillasta puistossa ei voi nauttia kovin pitkään, sillä Neverlandiin on mentävä ajoissa, jotta ilta ei hydy ravintolajonoon, ”naamavippiä” kun ei ole kummallakaan.

Odotan iltaa oikeasti tosi innolla, tämän kaverin kanssa ilta on harvoin tylsä ja menoa riittää. Kummatkin olemme myös tosi kovia jorailijoita.

(Perjantai)

Oikeassa olin, menoa riitti! Aina kello 02.30 asti. Suunnitelmien mukaisesti treffasimme puistossa siideripullot mukana. Ulkona oli tosi mukava istuskella, ilta oli lämmin, paljon porukkaa picnicejään viettämässä ja seura oli tietysti mitä parhainta. Kesäilloista kannattaa todella nauttia silloin, kun kesä kerran on!

Istuimme ulkona vajaat pari tuntia, sen jälkeen oli pakko suunnistaa Neverlandin suuntaan. Sinne päin nimittäin lipui huolestuttavan paljon porukkaa ja pelkäsimme tosiaan jumittuvamme viettämään iltaa aina niin ystävällisten Neverlandin ovimiesten silmien alle. Jonottaessa fiilis kyllä hytyy tosi tehokkaasti. Hetken saimmekin odotella, mutta vain noin 15 minuuttia. Se aika seisottiinkin hiljaa rivissä, että ei vaan ovimies ärsyynny ja käännytä ovelta kotiin!

Neverlandissa kului Bacardi Breezer jos toinenkin. Löysimme oivallisen paikan Newark-baarista pöydältä, jossa tanssijalka vipat-

ti seuraavat neljä tuntia. Kun juoma loppui, toinen lähti tiskille uutta tilaamaan ja toivomaan lisää Maija Vilkkumaata. Toinen jäi asemiin paikkaa vaihtamaan ja sillä aikaa tietysti jorasi molempien puolesta. Lopulta tossu hyytyi ja nopean muissa baareissa pyörähdysten jälkeen lähdimme kotia kohti. Ilokseni aulaan oli tuotu pizzatiski, josta napasin palan tonnikalapizzaa yöpalaksi. Aamulla väsytti, mutta mitä sitten? (Heta)

Rohkaisimme päiväkirjojen kirjoittajia kertomaan illoistaan ja juomiskerroistaan tällaista kahden tarinan rakennetta seuraten. Toisin kuin Heta, moni päiväkirjan kirjoittajista kuitenkin yhdistää ennakkotarinan ja toteutuneen tarinan kertomuksissaan yhdeksi tarinaksi. Molemmat kerrontatavat tuovat hyvin esiin sen, että toiminta etenee prosessina, jossa toimijat ja toiminnan ympäristöt vaikuttavat toisiinsa tilanteiden suoman vapauden mukaisesti.

Aiempien päiväkirjoista tekemiemme analyysien mukaan kertomukset kuvittavat viittä erilaista juomisen tyyppitilannetta, joita olemme kutsuneet istuskeluksi, ruokajuomiseksi, seuralliseksi bilettämiseksi, yksilölliseksi juomiseksi ja karnevaaliseksi tai heroiseksi juomatavaksi (Törrönen 2005; Törrönen & Maunu 2006). Emme tässä käsittele istuskelua ja ruokajuomista, koska ne kuvataan päiväkirjoissa arkisina, ongelmattomina ja konventionaalisina juomistilanteina. Ne eivät herätä kirjoittajien parisä refleksiivistä harkintaa toiminnan sopivuudesta. Sen sijaan herooinen juomatapa, seurallinen bilettäminen ja yksilöllinen juominen kuvataan päiväkirjoissa humalahakuisiksi, arjesta irtautumisen elementtejä sisältäviksi juomistilanteiksi, jotka edellyttävät toiminnalta erityistä refleksiivisyyttä. Siksi vastaisuudessa keskitymme analysoimaan, millaista säätelyä ja pohdintaa niissä esiintyy humalaan valmistautumisen, itse humalan ja humalan arvioinnin yhteydessä. Edellä kerrotun mukaisesti analyysimme kohdistuu sekä juomisen tilannekohtaiseen vapauteen että juomisessa esiintyvän yksilöllisen pohdinnan ja sosiokulttuuristen konventioiden väliseen suhteeseen.

Kysymme, millaista refleksiivisyyttä herooinen juomatapa, seurallinen bilejuominen ja yksilöllinen juominen erityyppisinä toiminnan muotoi-

na edellyttävät ja mahdollistavat. Miten kirjoittajat refleктоivat toimintansa motiiveja ja tekemiään valintoja juomisen eri vaiheissa? Miten juomistoiminta on sisäisten tai ulkoisten odotusten ohjaamaa, ja mikä niiden välinen suhde on? Milloin yksityinen minä häipyä taustalle ja sulautuu julkisena minänä toisten tai ympäristön tilannekohtaisiin odotuksiin? Millaisissa tilanteissa yksityinen minä puolestaan nousee etualalle ja yrittää refleksiivisesti säädellä julkisen minänsä toimintaa? Millä tavoin juominen seuraa konventionaalista rakennetta tai on spontaanin, refleksiivisen muuntelun kohteena?

Hetan kertomus edustaa seurallisen bilettämisen tyyppitilannetta. Kertomuksen ennakotarinnassa Heta oikeuttaa juhlimisensa viittaamalla ulkoisiin rakenteellisiin tekijöihin: koska on loma ja koska yhteinen perinne velvoittaa, voi lähteä juhlimaan ja juomaan reippaammin myös torstaina. Toisaalta Heta myös odottaa iltaa "tosi innolla", jolloin hän ilmaisee, että toiminta on samalla hänen itsensä valitsemaa ja sisäisesti ohjautunutta.

Itse toiminta seuraa Hetan kertomuksessa hänen ennakoimaansa kulkua. Heta siirtyä puistosta jonon kautta yökerhoon ennakoon käsikirjoittamallaan tavalla, jolloin toiminta ilmenee konventioita kunnioittavana ja päämäärähakuisena. Spontaaneille toisinvalinnoille ei jää tilaa. Yökerhossa toiminta kuitenkin irtaantuu päämäärärationalisuudesta, ja Heta ja hänen ystävänsä sulautuvat pariaksi, joka toimii saumattomasti yhteen. Tässä yhteydessä Hetan omaa toimintaansa tarkkaileva yksityinen minä väistyy taka-alalle. Väistyminen ilmenee kerronnan tasolla *me-muotoisena* raportointina ja tarinan tasolla päähenkilöinä *toinen-toinen*, mikä viittaa eriytymättömästi ja vastavuoroisesti molempiin joraajiin.

Näyttää siltä, että Heta ja hänen ystävänsä saavuttavat yökerhossa virtaavan tilan, *flow'n* (Csikszentmihalyi 1975). Siinä juhlijat sulautuvat toisiinsa ja ympäristöön, eivätkä tapahtumat enää erotu toisistaan. Samalla kokemus irtaana lineaarisesta ajasta ja saa syklisen ajan piirteitä. Hetkeä on vaikea sanallistaa ja tarpeetonta kääntää refleksiivisyyden piiriin. Tällaisessa arjesta irtautuvassa, rutiineista ja itsensä tarkkailusta vapaassa tilassa useampi tunti saattaa hujataa huomaamatta ja tihentyä päiväkirjassa muutamaaan lauseeseen.

Kertomuksensa lopuksi Heta vahvistaa illan sujuneen suunnitelmien

mukaisesti ja on oletettavaa, että seuraavallakin kesälomallaan hän ha-
keutuu vastaavantuypin juhlintaan. Hän päättää kertomuksensa hie-
noiseen uhoon: "Aamulla väsytti, mutta mitä sitten?". Tulkitsemme, että
Heta pyrkii tällä ilmauksella kertomaan, että hänen kykynsä reflektoida
juomistaan on tallella. Vaikka hän joi keskellä viikkoa itsensä humalaan
ja tunsi perjantaiamuna krapulaa, tämä kaikki oli tarkoituksellista ja hy-
väksyttävää.

Herooinen humala

Seuraava Väinön kertomus havainnollistaa niin sanottua heroosta juo-
matapaa (Partanen 1992), joka on hyvin vanhakantainen kulttuuri-
nen toimintamalli. Sen juuret ovat miehisessä juomaringissä. Mallille on
tunnusomaista sekä vahva humaltuminen, jossa kuljetaan "toiseen todelli-
suuteen", että pyrkimys yhteisyyden kokemiseen (mt., 381).

(Maaliskuu)

Kuukausikaupalla odotettu viikonloppu oli viimein saapunut. Kaveri-
porukkamme perinteiset "pilkkikilpailut" olivat nyt Kesämaellä ja Sini-
järveltä oli hyvissä ajoin vuokrattu iso mökki tarkoitusta varten. Pilk-
kimisellä ei juurikaan ole tekemistä tapahtuman kanssa, se on lähinnä
tekosyy tavata isolla jengillä ja vetää hulluna viinaa ja pitää hauskaa.

Töistä siis lähdin heti 16.00 ajamaan autolla kohti Kesämakeä.
Matkalla otin kyytiin Tytin [kirjoittajan tyttöystävä], Matin ja Jatan.
Matkalla käytiin Alkossa ja tehtiin ruokaostokset koko viikonloppua
varten. Tunnelma oli korkealla ja odotukset samoin. Paikalle oli tulos-
sa noin 14 henkilöä, joista monet asuvat nykyään Helsingissä mutta
osa edelleen Kesämaellä. Vanhaa jengiä kaikki tyyni :) Autollakin oli
kiire kun tiesi että kemut ovat jo perillä alkaneet. Itse en malttanut
loppuun asti ajaa vaan Tytti tuli rattiin että sain korkata oluen. Perillä
olimme Kesämaellä noin kello 21.30 ja matkalla ehti mennä 3 olutta
ja yksi siideri ja yksi lonkero. Mukana oli lisäksi iso pullo kossua, kori

olutta, pari taskumattia, pullo minttua ja Tytin kanssa yhteinen viini (3 l). Uskoin sen riittävän viikonlopuksi.

Perillä Sinijärven rannalla tunnelma oli heti katossa. Kun tavarat saatiin purettua alkoi kuulumisten vaihto ja viinan juominen. Koko muu porukka oli jo paikalla joten ei siinä auttanut aikailla kun etumatkaakin heillä oli jo jonkin verran. Illan aikana saunottiin ja syötiin porukalla. Muutoin touhu oli sellaista yleistä häröilyä sisällä ja pihalla. Aika vaikea sitä on muuten kuvailla kun että tosi kivaa oli! Melkoinen festarimeininki loppujen lopuksi ja kaikki oli aika sekavaa. Muisti meni jossain vaiheessa ja ainoastaan sellaisia pikku välähdyksiä on tallessa. Nukkumaan mentiin äijien kanssa noin 06.00 vissiin suoraan saunasta. Olutta meni sellaiset 12 pulloa mökille pääsyn jälkeen, viinaa ehkä pari desiä ja viiniä varmaan litran verran – ei siis kovin vahva suoritus entisaikoihin verrattuna :)

Lauantaina heräsin noin 10.00 ja saman tien olutta koneeseen. Kokkailin muutaman muun tyytin kanssa tukevan aamupalan jota nautittiin hartaasti oluen kanssa tuntikaupalla. Odottelimme että kaikki pääsevät jalkeille ja että Touko ja Maija tulevat paikalle kun olivat illalla jääneet matkalle. Puolen päivän aikoihin kaikki olivat jalkeilla ja paikanpäällä. Juominen jatkui tasaiseen tahtiin kun alettiin tehdä pilkkimään lähtöä noin kello 13.00 maissa. Tarvittavat varusteet, juomat ja ruuat mukana siirryimme jälle koko porukalla, jonne sitten kairattiin pari reikää ja liotettiin siima niissä. Pian tehtiin tulet kun kalaa ei tullut ja alettiin paistaa makkaraa. Kello oli nyt noin 15.30 ja tässä vaiheessa alettiin juoda matista väkeviä ja pullot kiersivät tiuhaan. Olutakin juotiin, mutta määriä on todella vaikea arvioida tarkkaan. Lienee parasta ja helpointa todeta tässä vaiheessa että muutamaa olutta lukuun ottamatta kaikki mukana olleet viinat tuli käytännössä juotua. Itse tuskin kaikkea join, mutta toisaalta join kyllä muidenkin viinoja. Koko touhu oli muutenkin edelleen juuri suunnittelunlaista rentoa ja melko päämäärätöntä häröilyä ja olemista. Ihmiset vain nauttivat toisensa seurasta ja siitä ettei ollut kiire minnekkään tai tarvinnut lähteä mihinkään. Aurinko paistoi välillä ja kaikilla oli todella mukavaa.

Muutaman henkeväinkin keskustelun sain aikaiseksi Nellin kanssa siinä päivän mittaan.

Aurinko meni mailleen joskus illalla ja samalla väki siirtyi sisään. Kello lienee ollut jotain 19.00 siinä vaiheessa. Itse tulin sisälle hie-
man myöhemmin ja jäin Askon kanssa tupakalle ulos. Sisällä odotti-
kin sitten yllätys kun ystävät olivat Tytin johdolla valmistaneet synttä-
rikakkuyllätyksen minulle synttäreiden kunniaksi. Oli laulua ja paketti
ja kaikkea. Olin melko hutikassa jo tässä vaiheessa ja liikutuinkin toden-
teolla. Sitten piti halaila ihmisiä ja pitää puheita vuoron perään.

Tässä vaiheessa eli noin kello 20.00 illan muistot alkavat taas hä-
märtä. Lähes nukkumaton yö ja tolkuton viinamäärä rupesivat tun-
tumaan ilmeisen raskaasti vaikka hauskaa olikin. Noin kello 24.00
kaaduinkin Jossua nostaessani ja löin takaraivoni suoraan lattiaan (näin
siis minulle kerrottiin). Oli kuulema näyttänyt tosi pahalta ja tajukin
oli ollut hetken kankaalla. Tytti oli sitten saattanut minut nukkumaan
yläkertaan jossa jo muutama muu väsynyt mutta onnellinen juhlija oli
lepäämässä. Lauantain merkinnät loppuivat osaltani siis siihen vaikka
osalla juhlat vielä jatkuivatkin. Tämä ei kuitenkaan edes jälkeinpäin
harmittanut vaan mielestäni koko viikonloppu sujui juuri niinkuin pi-
tikin – ellei paremminkin :)

Sunnuntaina oli järjetön kanuuna! Mökki luovutettiin kello 15.00
jolloin olimme siivonneet sen perusteellisesti ja tavarat oli pakattu pa-
luumatkaa varten. Ennen lähtöä kokoonnuimme Kesämäen Nautiluk-
sessa. Viinaa ei tilannut kukaan, itse join maitoa ja tilasin pitsan jota
en jaksanut syödä kun olin vetänyt jo koko päivän sapuskaa naama-
riin. Lievä pettymys siis mutta kuuluu perinteeseen istua viikonloppu
auki ravintolassa sunnuntaina ja potea pahaa oloa. Paluumatka olikin
sitten leppoisa vaikkakin hyvin väsyttävä ja epämiellyttävä noin ratin
takaa tarkasteltuna :) (Väinö)

Otteen kuvaama rankka, toiseen todellisuuteen kurottava toimin-
ta edellyttää suunnittelua ja etukäteisvalmisteluja. Kuten Väinö kertoo,
kyse on kaveriporukan perinteisestä tapahtumasta, jonka valmistelut he
ovat aloittaneet jo kuukausia aikaisemmin. Vaikka tällainen runsas, sank-

rillinen juominen on Suomessa kulttuurisesti vahva perinne, Väinö ja hänen kaveripiirinsä eivät koe sitä ulkoisesti pakottavaksi rakenteeksi vaan heidän itsensä omaehtoisesti luomakseen traditioksi. Käytännössä kaikissa rankkaa juomista kuvaavissa päiväkirjakertomuksissa sitä säätelevät yleiset konventiot kuvataan tähän tapaan erityisiksi, ryhmäkohtaisiksi ja persoonallisiksi.

Runsaan juomisen odotus näkyy ostetuissa juomismäärissä. Jos kirjoittaja kertoisi ostaneensa saman määrän juomia esimerkiksi sukupäiväillille, hänen harkintakykyään voitaisiin alkaa epäillä ja tarinaa tulkita ongelmajuomisena. Nykyisessä muodossaan Väinön kertomus näyttäytyy kuitenkin suurelle osalle suomalaisia kulttuurisesti normaalina, ymmärrettävänä toimintana.

Itse toiminnassa Väinö pyrkii ulos yksilöllisestä refleksiivisyydestä, tilasta, jossa hänen oma yksityinen minänsä monitoroi julkisen minänsä käyttäytymistä. Herooisen humalan keskeinen piirre on raju irtiotto jokapäiväisestä, erillisestä kokemuksesta yhteiseen, ekstaattiseen kokemukseen. Herooisessa humalassa matkataan kulttuurin, kielen ja tietoisuuden tuolle puolen. Siinä yksilöiden erilliset, suljetut ruumiit sulautuvat osaksi kavereiden keskinäistä kollektiiviruumista (Falk 1994). Samaan aikaan toiminta saa karnevalistisia (Bahtin 2002) ja hillittömiä (Bataille 1987) piirteitä, jotka rikkovat tai ylittävät jokapäiväisen elämän rajoja ja rajoituksia (vrt. Williams 1998). Herooisessa juomisessa yksilöt siirtyvät vahvasti arjesta erottuvaan liminaalitilaan (Turner 1969), vapautuvat rationaalisesta, emotionaalisesta ja tavoiteorientoituneesta refleksiivisyydestä ja kokevat olonsa huolettomaksi ja harmoniseksi minän, yhteisön ja maailman yhteenliittymäksi.

Herooista humalamatkaa voidaan luonnehtia myyttiseksi. Siinä ruoka ja juoma nähdään vahvasti yhteisön yhteisenä omaisuutena, osana kollektiivista ruumista, ja ne kiertävät ryhmässä tiuhaan. Samoin päämäärärationaaliselle toiminnalle ongelmalliset kompuroinnit ja sammumiset koetaan yhteisiksi, kollektiivisiksi kokemuksiksi, jotka kuuluvat asiaan. Koska toilailu tapahtuu kokijan tietoisuuden tuolla puolen, sitä on tarpeen jälkikäteen reflektoida.

Herooisen juomisen reflektio, kuten itse runsas alkoholinkäyttö, on

enemmän yhteisöllistä kuin yksilöllistä. Yhteinen reflektio ei ole tavallisesti kuitenkaan tuomitsevaa ja traditiota muuttavaa vaan pikemminkin sitä vahvistavaa. Yhteinen sekoilu näyttää vahvistavan oman porukan yhteenkuuluvuuden tunnetta, ja se tuottaa uusia tarinoita yhdessä kerrottaviksi. Vaikka Väinö ei pysty palauttamaan mieleensä isoa osaa tapahtumista, kaveriporukka antaa ne hänelle takaisin seuraavana päivänä ja samalla tekee tapahtuneesta osan kaveriporukan kollektiivista muistia. Kuten Väinö sanoo: ”kuuluu perinteeseen istua viikonloppu auki ravintolassa sunnuntaina ja potea pahaa oloa [yhdessä]”. Näin päiväkirjojen herroinen juominen ilmenee kulttuurisesti järjestyneenä, rituaalisena toimintana, jossa rajutkin irtiotot lopulta palautetaan ja kesytetään osaksi kulttuuria ja jokapäiväistä elämää. Rankka juominen ja ruumiinkontrollin menettäminen tapahtuvat tarkoin rajatuissa ja valmistelluissa tilanteissa, luotettujen ystävien hyvässä huomassa. Tässä mielessä kontrollin menettäminen on refleksiivistä, tarkoituksellista löysäämistä, kontrolloitua kontrolloimattomuutta, ”passiivista intentionaalisuutta” (Merleau-Ponty; ks. Joas 1996, 169). Kontrollin tarkoitukselliseen löysäämiseen liittyviä rituaaleja, joissa tapahtumia edeltä suunnitellaan ja jäljestä arvioidaan, voidaan pitää toimintana, jossa ryhmä muokkaa yleisiä kulttuurisia konventioita itselleen sopiviksi.

On kiinnostavaa, että herroinen juominen ilmenee päiväkirjoissa lähes yksinomaan miesten toimintana. Naiset pikemminkin tukevat taustalla ja auttavat, jos meno yltyy liian kovaksi. Päiväkirjoissa on kuitenkin joitain naisten kirjoittamia kertomuksia, jotka muistuttavat herooista juomista etukäteispohdintojen ja itse tapahtumien osalta. Näissä kertomuksissa jälkikäteisarvioinneissa juomista ei kuitenkaan useinkaan enää pidetä sankarillisena, varsinkaan jos juominen johtaa oksentamiseen tai örveltämiseen. Esimerkiksi Jutta kertoo päiväkirjassaan haluavansa juoda itsensä muutaman kerran vuodessa (juhlapyhinä) kunnon humalaan, jolloin ”ei tarvitse yrittää käyttäytyä vaan saa touhottaa sellaisenaan kuin on”. Jutta ei kuitenkaan pääse tähän tavoitetilään. Kun miesten yksityiselle minälle herroinen juominen ilmenee usein läpeensä positiivisena, naisten suhde rankkaan humalajuomiseen on ongelmallisempi ja ilmenee lopulta jopa häpeällisenä. Vaikka juhannuksena Jutta haluaa ”heittää aivot [–] narik-

kaan ja touhottaa [–] omana itsenään”, touhottamiselle tulee loppu, kun hän lopulta oksentaa ”kaikki illan aikana nautitut tuotteet kaareissa ulos [–] keskelle makuuhuoneen pöytää”. Herooisesti juoville miehille tällaiset ruumiinkontrollin menetykset ovat asioita, joille voidaan porukalla naureskella seuraavana päivänä. Myös rankan ryyppäämisen tuoma krapula ja paha olo hyväksytään ja kärsitään asiaan kuuluvana osana koko prosessia. Naisten yksityinen minä ei kuitenkaan koe vastaavaa kulttuurista läheisyyttä julkisen minänsä humalaisiin edesottamuksiin, vaan naisten yksityinen minä pitää örveltämistä seuraavana päivänä kunnian sijaan moraalisenä krapulana. Niinpä Jutta neuvottelee kertomuksensa loppuosassa moraalisen viiteryhmänsä kanssa julkisen minänsä hävettävästä teosta. Kertoja soimaa itseään siitä, että joi liikaa juomia sekaisin eikä kyennyt itse siivoamaan oksennustaan. Lisäksi hän kummeksuu myös ympäriinsä oksennelleiden kaveriensa kohellusta ja leimaa heidän senkertaisen juhannusjuhlaansa ”teinijuhannukseksi”. Näin hän tekee tapahtumat itselleen siedettävämmiksi.

Seurallinen juhlinta

Herooisessa juomisessa irrottaudutaan jokapäiväisen elämän lineaarisesta ajasta, siirrytään yhteisön sykliseen aikaan ja lopulta kollektiivisen ruumiin kosmiseen ajattomuuteen. Päiväkirjoissa herooinen juominen on poikkeustila, joka tapahtuu vain muutaman kerran vuodessa, jos koskaan. Sen sijaan päiväkirjoissa on paljon kertomuksia humalajuomisen tilanteista, joita voidaan luonnehtia bilettämiseksi tai seuralliseksi juomiseksi (Törrönen & Maunu 2006; Törrönen 2005). Yhteistä sekä herooiselle että seuralliselle juomiselle on lineaarisen ajan ja sitä elävän erillisen minän muovaaminen osaksi omaa porukkaa ja sen syklistä aikaa. Molemmat juomistilanteet tapahtuvat viikonloppuisin, juhlapyhinä tai loma-aikaan. Mutta siinä missä herooinen juominen tyypillisesti ylittää vuorokauden rajat, bilettäminen jää aina yhteen iltaan tai yöhön. Seuraava Kaisan ker-

tomus kuvaa bilettämisen juomistilannetta, jossa tapahtumat eivät toteudu odotetulla tavalla.

(Lauantai)

Olimme aamulla saapuneet kymmenen päivää kestäneeltä Lapin vaellusreissultamme, ja olimme jo matkalla päättäneet, että lauantaina juhlistamme sivistyksen pariin pääsyämme illalla Nirvanassa oluen ja purilaisten merkeissä! Treffasimme (minä, Mikko [kirjoittajan poikaystävä], kaverimme Rane) Nuissancen terassilla iltapäivällä, josta tuoppien (ja Tunnin Kuvaan viemiemme matkakuvien kehityttyä) jälkeen siirryimme Nirvanaan. Tänne tuli myös siskoni Julia sekä hieman myöhemmin käymään tulivat myös toinen siskoni puolisoineen (halusivat nähdä kuvia). Illan teemana oli juopottelu, Lapin matkan muistelu sekä kuvien katselu. Normaaaleista tavoistani poiketen join tänään oluen lisäksi myös rommikaakaota (Lapissa olimme sitä muutamana iltana juoneet – liittyi teemaan!), sekä itseäni piristääkseni myös jekupatteria (Jägermaisteria + Battery). Ilta oli hilpeä, kunnes yksi toisensa jälkeen aloimme väsähdellä ja filikset alkoivat hieman laskea. Nirvana alkoi myöhemmin illalla myöskin täyttyä aloittelevista ”teineistä”, joiden seurasta emme juuri välitä. Nirvanan välitön ja reilu tunnelma muuttuu aina viikonloppuilltaisn ”nuorison remupaikaksi”, jolloin desibelit nousevat, ihmiset alkavat toikkaroida ympäriinsä ja ravintola muuttuu törkyisen näköiseksi. Tässä vaiheessa päätimme lähteä kotia kohti, sillä olimme varsin väsyneitä rankan matkamme jälkeen. Olimme juoneet aika paljon alkoholia (arvioisin että itse kumosin ainakin 10 alkoholiannosta, ellen enemmänkin!), mutta en silti tuntenut itseäni ihan älyttömän kanniseksi. Kotimatalla meidät yllätti ihan hirveä kaatosade, mutta onneksi olimme menossa kotiin, niin ei haitannut. Seuraavana päivänä oli hieman kankkunen.

Sen verran tästä voisin vielä sanoa, että odotuksiin nähden (olin siis koko Lapin reissun ajan, joka oli minulle suht rankka, keskittänyt ajatukseni tähän ravintolailtaan) ilta oli hieman pettymys. Olin jotenkin ajatellut, että meillä on koko illan ihan hervottoman hauskaa, ja olemme kaikki juuri sopivassa humalatilassa ja kaikilla piisaa hyviä

juttuja ihan loputtomiin, mutta eihän niin koskaan käy. Kuten ei tälläkään kertaa. Alkuilta oli kyllä erittäin hauska, mutta mitä pidemmälle iltaa ja yötä kohti päästiin, niin sitä väsyneemmäksi muuttui meininki. Mutta onneksi tajusimme lähteä kotiin nukkumaan, emmekä esimerkiksi siirtyneet toiseen paikkaan jatkamaan. Tuskin olisi meno parantunut enään kun olimme niin väsyneitä. (Kaisa)

Kaisan yksityinen minä lataa kertomuksessaan suuria odotuksia vaelusreissun jälkeiselle juhlimiselle, jonka hän oikeuttaa teemalla ”paluu sivistyksen pariin”. Suuret odotukset ilmenevät ennen kaikkea tapahtumien jälkikäteisarvioinnissa. Siinä yhteydessä hän tuo myös esiin tyypillisen bilettämistilanteen tavoitteen. Kaisa tavoittelee toiminnassaan virittymistä ryhmän keskinäiseen yhteistahtoon, tilaan, jossa ”meillä on koko illan ihan hervottoman hauskaa, ja olemme kaikki juuri sopivassa humalatilassa ja kaikilla piisaa hyviä juttuja ihan loputtomiin”. Ryhmä ei kuitenkaan tätä tilaa kykene pitämään yllä, minkä vuoksi Kaisa pohtii kertomuksessaan, mikä meni pieleen. Toiminnan kriisiytymisen seurauksena Kaisan kertomus sisältää huomattavasti enemmän yksityisen minän tietoista pohdintaa bilettämisen konventioista kuin edellä esitetty Hetan bilekertomus. Näin se myös esimerkillistää pragmatistien teoriaa siitä, että yksityisen minän tärkeä tehtävä on seurata subjektin tilannekohtaista toimintaa ja osallistua sen rekonstruointiin, mikäli toiminta ei suju aiotulla tavalla tai muuten kriisiytyy (Joas 1996). Kaisan kertomuksen yhteydessä on kuitenkin kiinnostavaa, että nämä yksityisen minän refleктоivat ja rekonstruktiviset tehtävät suuntautuvat lähinnä kollektiiviseen toimintaan eivätkä henkilökohtaisiin intresseihin.

Kaisa tuo kertomuksessaan käänteisesti esiin sen, mitä seurallinen juominen ja yhteisen tahtotilan syntyminen edellyttävät ryhmältä. Yhteistahdon muodostaminen alkaa tyypillisesti ystävien kokoontumisella kotona, pubissa, baarin terassilla tai puistossa. Tämän jälkeen ryhmä yleensä siirtyy yökerhoon tai toiseen baariin. Nämä alkuillan vaiheet toteutuvat Kaisan ryhmältä hyvin. Saavutettu yhteistahto kuitenkin lopahtaa ensinäkkin siksi, että juhlijat yksi toisensa jälkeen väsähtävät, minkä seurauksena fiilikset alkavat laskea. Toiseksi pubin välittömän ja reilun tunnelman

pilaavat paikalle saapuvat teinit, jotka remuavat, toikkaroivat ja käyttäytyvät ”likaisesti”. Lisäksi juhlijat eivät saavuta yhteisesti jaettua sopivaa humalatilaa. Nämä kolme tekijää kaventavat juhlijoiden tilanteen suomaa mahdollisuutta kokea yhteisyyttä.

Kaisan kertomus havainnollistaa oivallisesti sitä, miten seurallinen juomistilanne eroaa herooisesta tai karnevalistisesta juomistilanteesta. Ensiksi, seurallisen juomisen puitteina ovat tavallisesti julkiset eivätkä privaattitilat kuten herooisessa juomisessa. Tämä rohkaisee yksityistä minää refleksiivisyyteen, sillä julkisessa tilassa ei voi samalla tavalla örveltää ja menettää ruumiin kontrollia kuin privaateissa juomistilanteissa.

Toiseksi, bilettettäessä ryhmän jäsenet pyrkivät refleksiivisesti pysyttyymään samalla aallonpituudella. Tämä edellyttää refleksiivisyyttä ryhmän kaikilta jäseniltä. Kontrollia ei siirretä tietoisuuden tuolle puolen yhteisruumiiseen, vaan sitä löysätään siten, että yksilöllinen minä herkistyisi virittymään ryhmän yhteiseen tahtotilaan. Ryhmän jäsenet eivät tavoitele ekstaattista yhteen sulautumista, vaan yksilön kyky reflektoida omaa toimintaa suhteessa ryhmän yhteiseen tekemiseen säilyy. Tämä on ilmeistä myös Hetan aiemmin analysoidussa kertomuksessa. Tärkeä ulottuvuus tämänkaltaisessa refleksiivisyydessä on sekä oman että koko ryhmän humalan hallinta. Kun karnevaalissa alkoholi saa kaikkivoivan, myyttisen roolin lähettäessään ihmiset sekoilemaan rajoituksetta, seurallisessa humalajuomisessa alkoholilla on selvästi vähäisempi osa. Koska seurallisessa juomisessa irtiotto suuntautuu ystävien keskinäisen yhteistahdon luomiseen, tihentämiseen ja ylläpitoon, omaa juomista on kontrolloitava. Jotta yhteistahto pysyisi herkkänä, kaikille samansuuntaisena ja ylipäänsä liikkeessä, oman ruumiin kontrollia ei voi luovuttaa yhteisölle kuten herooisessa juomisessa (Törrönen & Maunu 2005).

Seurallisessa juomisessa ruumiin kontrollin menettäminen merkitseekin virtaavan liikkeen eli yhdessä juhlimisen lopahtamista. Siksi bilettettäessä yksilöt pyrkivät juomaan samassa tahdissa nousuhumalaa ruokkien ja änkyräkänniä välttäen. Jos joku saapuu juhliin myöhässä, hän kuroo muita kiinni juomalla nopeammin; ja jos joku huomaa juoneensa liikaa, hän ottaa aikalisää vesi-, mehu- tai limulinjalla. Näin ollen kaikkivoivan roolin sijasta alkoholi asemoituu seurallisessa juomisessa pikemminkin

apuaineeksi. Ihanteellisessa seurallisen juomisen tilanteessa alkoholi voi-
telee minän rajoja ja auttaa ylläpitämään ryhmän yhteistä, jaettua mieli-
alaa ja tahtotilaa (vrt. Mäkelä & Virtanen 1987).

Koska seurallisessa juomisessa on tärkeää seurata ryhmän yhteistä tah-
toa ja säilyttää vireä tila, yksityisen minän toiminta on siinä leimallises-
ti sosiaalisuuteen orientoitunutta (vrt. mt.). Seurallisessa juomisessa ryh-
män tiiviyyttä vahvistetaan tihentämällä ryhmän vuorovaikutusta niin,
että yksilötoimijoiden refleksiivinen yksityinen minä ottaa velvollisuu-
dekseen tarkkailla yhteisesti jaettua tahtotilaa yksilöllisten tavoitteiden-
sa sijaan. Herooisessa juomisessa yksityinen minä puolestaan sulautuu
kollektiiviruumiiseen siten, että sen refleksiivinen läsnäolo väliaikaisesti
lakkautetaan. Silloin yhteenkuuluvuutta vahvistetaan ylittämällä jokapäi-
väistä elämää sääteleviä rajoja ja viemällä näitä rajoja tarkkaileva yksityi-
nen minä tilapäisesti vaihtoaitioon. Tällöin toiminnan etukäteisvalmistelut
ja jälkipuinnit saavat keskeisemmän aseman kuin seurallisessa bilejuomi-
sessa. Kun bilettämisessä yhteisöllisyyttä reflektoidaan reaaliaikaisesti toi-
minnan kaikissa vaiheissa, herooisessa juomisessa yhteisön refleksiivinen
rakentaminen tapahtuu rajujen humalien ennakkoinneissa ja jälkikäteisar-
vioissa.

Yksilöllinen juominen

Yksilöllisen juomisen ominaispiirre on se, että siinä ihmisten kokoontu-
mista juomaan ja juhlimaan baareissa, kodeissa, puistoissa ja uimarannoil-
la käytetään omien, henkilökohtaisten etujen ajamiseen. Näin ollen yksilö
ei sitoudu ryhmän yhteiseen tahtoon eikä toimintaan. Ryhmä ja huma-
la palvelevat pikemminkin omaa mielihyvää tai mielihyväpahaa. Tästä syystä
yksilöllinen juominen ärsyttää niitä päiväkirjan kirjoittajia, jotka pitävät
seurallista juhlimista ja sen ylläpitämää yhteistahtoa ”pyhänä” (Durkheim
1980) ja haluavat erottaa juomisen henkilökohtaisista intresseistä samoin
kuin kana- ja kukkotappeluista (Simmel 1949). Esimerkiksi Reija kirjoit-
taa päiväkirjassaan, että hauskanpito häiriintyy, jos siinä aletaan tilittää

särkyneistä sydämistä, hehkuttaa kuumia treffejä tai olla tyrkyllä ravintolassa liikkuville miehille. Hän pitää ravintolailtaa rentona ja onnistuneena, kun "ei 'tarvitse' vahdata vastakkaista sukupuolta vaan [voi] nauttia rauhassa seurasta ja oluesta".

Seuraava ote Ilkan päiväkirjasta kuvaa hyvin niitä juomisen pohdinnan ja säätelyn ulottuvuuksia, joita yksilölliseen juomiseen liittyy.

(Sunnuntai)

Jape soitti yhden maissa ja oli tasurilla Nikitassa. Ehdotin iltapäiväksi ruokailua jossain ja Jape ehdotti Naftaa paikaksi. Sovimme, että poimimme hänet Panun [kirjoittajan n. 10-vuotias poika] kanssa Nikitasta about puolen tunnin kuluttua. Menimme Panun kanssa Nikitaan ja Japella oli lähes täysi stobe edessään ja kaveri täytteli ristikkoo yllättävän täydessä baarissa. Jape raportoi Tatun olevan tulossa mukaan ja oli kuulemma dallilemassa kohti Nikitaa eiliseltä reissultaan. Tilasin odotellessa Panulle kokiksen ja itselleni stoben. Tatu tuli ja otti nopean Bacardi Breezerin. Hävetti vähän istua Panun kanssa baarissa, en taaskaan ollut paras mahdollinen roolimalli pojalle. Oltuamme lähdössä Anna vinkkasi mut pöytänsä jubaamaan. Oli jutellut Krissen [kirjoittajan ex-tyttöystävä, joka vastikään oli jättänyt kirjoittajan] kanssa ja sanoi, ettei ollut tuntea frendiänsä. Käyttäytyi kuulemma oudosti ja oli sanonut, ettei mussa ole mitään vikaa, mutta ei vaan halua seurustella. Joopa joo, vaikka olen saanut homman tavallaan mielestäni, silti alkoi jossain takaraivossa jomottamaan ja vituttamaan ja teki mieli vetää kunnon jurri päälle.

Lähdimme lopulta Naftaan. Entisestä räkälästä on tehty siisti ruokaravintola ja tilasimmeikin todella mainiot ruoat. Söin sveitsinleikkeen bissen kera ja annos oli niin täyttävä, että osa lisukkeista jäi syömättä. Tatu rupesi taas päihtymään, kun otti safkan aperitiiviksi ja digestiiviksi jekkua. Deno mikä deno. Jouduin huomauttamaan kaveria pariin otteeseen ronskista kielenkäytöstä lasten seurassa.

Panu lähti viiden maissa himaan ja otin ennen treenejä kaksi lasia kotaria [kotiviiniä] kyrpiintyneeseen oloon. Tiesin, että Jape ja Tatu

tulevat maistissa treeneihin ja siellä on muutenkin laiska meininki eilisen turnauksen jäljiltä. Samapa toi, vaikka itsekin joisin vähän...

Treenit menivät ok, ja lähdimme niiden jälkeen ryhmällä Pete, Jape, Tatu, Ema, Pera ja mä kohti Nikitaa. Bisse maistui pelottavan hyvältä. Pete ja Ema ottivat kahdet stobet Peran toimiessa kuskina ja pojat lähtivät kotiin. Jäimme Japen kanssa istumaan ja meinasin katsoa suomalaisten toisen kierroksen hiihdon vielä baarissa. Sitä odotellessa meni neljä tuoppia. Soitimme loistopoppia jukeboxista ja paikassa oli yleisesti varsin hilpeä filis. Nikitan ilmapiiri parhaimmillaan on täysin omaa luokkaansa ja siellä tuntee olonsa todella kotoiseksi. Suomalainen voitti ja otin lisää bisseä. Heka tuli lätkämatsista broidinsa kanssa vahvassa nousussa ja pojat saivat vielä lisää eloa paikkaan. Houkuttelivat mua ottamaan pekkaspäivän maanantaiksi, kun Japellakin oli vapaapäivä edessä. Olisi tehnyt mieli, mutta seitsemän stoben jälkeen lähdin puolen yön maissa himaan. Jubailin vielä lähtiessä varsin päällään olevan Annan kanssa ja ihmettelimme Krissen käytöstä. Ajattelin lähettää neidille tekstarin.

Tulin himaan, avasin bissen ja menin partsille sikelle. Polttaessa näppäilin Krissen asiallisen viestin ja menin nukkumaan. Unta hakiessani sain kaivatun vastauksen. Neiti uskalsi vihdoinkin sanoa, ettei homma kolahtanut. Peli tuli vihdoinkin selväksi. Olin jurrissa ja vähän romuna, nukuin levottomasti. Ex tempore kannäys sunnuntaille teki tavallaan hyvää ja selkiytti ilmaa. Jäi kuitenkin edelleen filis kannäillä rankasti ja selkiytyneestä olostani huolimatta filis oli down, mutta taidan silti pitää taas muutaman tipattoman päivän saadakseni itseni kokoon. Sen jälkeen etsin itselleni naisen... (Ilkka)

Yksilöllisissä juomistilanteissa yksityisen minän refleksiivisyys korostuu ja kietoutuu toisinaan raastaviin ristiriitoihin. Koska toimintaa ohjaa vahvasti omat yksilölliset halut ja pyrkimykset, ei siitä erotu yhtä selkeitä aloittelu- ja lopetteluritualeja kuin heroisessa tai seurallisessa juomisessa. Tässä suhteessa yksilöllisiä juomistilanteita kuvaavissa kertomuksissa ristiriidat saattavat jatkua monisäikeisinä loputtomiin.

Ilkan yksityistä minää riivaa kertomuksessa kahdenlaiset jännitteet.

Ensinnäkin Ilkka haluaisi olla kunnollinen isä pojalleen Panulle ja olla viemättä häntä baariin. Tätä roolimallia hän ei kuitenkaan kykene pitämään yllä vaan vie poikansa renttukaveriensa seuraan baariin ja tuntee häpeää siitä, että näyttää huonoa esimerkkiä pojalleen juomalla itse ja sallimalla poikansa nähdä renttukavereidensa juopottelua. Toiseksi Ilkka tuntee pahaa oloa siitä, että on tullut Krissen jättämäksi. Tämän pahan olon hän haluaisi uhmakkaasti hukuttaa juomalla päänsä täyteen, mutta tämän houkutuksen hän kuitenkin kykenee lopulta torjumaan. Hän menee humaltuneena treeneihin ja jatkaa juomista baarissa. Vaikka mieli tekisi ja kaverit pyytävät, hän ei jää baariin juopottelemaan pikkutunneille saakka. Lisäksi kotona hän päättää viettää muutaman päivän tipatonta linjaa, jotta saisi itsensä kuntoon.

Ilkan päiväkirjan myöhemmät kertomukset tuovat esiin, että hänen on vaikeaa ratkaista näitä oman elämänsä jännitteitä. Vaikka hän toimintaansa refleктоimalla päättää pysyä muutaman päivän tipattomana ja löytää naisen, nämä pyrkimykset eivät häneltä onnistu. Olo pysyy sekavana. Hän koettaa korjata oloaan maistelemalla iltaisin kotiviiniä ja vähitellen huomaa jatkavansa yhä useammin myös baariin ”kiellettyinä” päivinä, viikolla. Hän jatkaa juomisensa pohtimista yhä kasvavan moraalisen krapulan tunnelmissa, muttei löydä selkeitä keinoja ryhtyä tuumasta toimeen. Tämä pitää hänet kulkurimaisessa liikkeessä, joskin hän välillä onnistuu viettämään useita päiviä tipattomasti.

Yksilöllistä juomista edustaa päiväkirjoissa kuitenkin myös toinen tyyppi. Osa päiväkirjan kirjoittajista saa yksilöllisten halujen, intressien ja valintojen toteuttamisesta mielihyvää, mitä havainnollistaa seuraava Siljan kertomus etelän lomakohteesta. Siinä vahvojen sosiaalisten siteiden puute ilmenee pikemminkin myönteisenä kuin kielteisenä asiana.

(Keskiviikko)

Rannalla kuusi tuntia, saimme jo kunnan rusketusrajat! Aloitimme illan taas samoilla viinoilla, joita edellisillasta jäi yli. Ostimme myös lähikaupasta ison pullon viiniä, joka nousee kummallakin aina päähän takuuvarmasti. Viini oli kuitenkin ihan kamalanmakuista litkua ja näin sanoo ihminen, joka joi parin vuoden ajan ainoastaan kotipolttois-

ta viiniä rahapulassa. Join noin 15 ravintola-annoksen pohjat ja siksi en muistakaan kovin hyvin yksityiskohtia. En kyllä yleensäkään muista, jos ei ole mitään merkittävää. Sen opin etelän vuosina [ravintolassa työskennellessä], kun tutustuu kolmeenkymmeneen ihmiseen joka ilta. Ei vaan jaksa välittää. Sitä ennen minulla oli pettämätön naama ja nimimuisti. Nykyään ei edes kiinnosta.

Maleksimme ilmeisesti jossain päin rantabulevardilla. Baarissa X sisäänheittäjä X halusi välttämättä pitää tauon ja istui seuraamme. Vessassa tapasimme suomalaisia 18-vuotiaita tyttöjä, jotka olivat vaikuttuneita tavatessaan maailmaa nähneitä "muotiguruja". Tytöt eivät olleet koskaan maistaneet gintonicia, joten Ellu lähti hakemaan koko porukalle kierroksen. Taas sama moka ja juomat tulivat tuplana. No, kymmenen gt:tä maksoi 5 euroa... Siinä vaiheessa taisimme taas kyllä olla [baarin omistajan] hellässä huomassa. Ja saimme Ellun kanssa myös tequilat tuplana kaupan päälle.

Ellu väsähti, minä lähdin Monsteriin, joka on tanssipaiikka. Baaritiskillä kylkeen liimautui mies, jonka kanssa juttelin englanniksi ainakin puoli tuntia, kunnes kävi ilmi, etten ole britti. Olen muuten erittäin taitava matkimaan aksentteja. Itse olin niin pätkässä, etten jaksanut kiinnittää huomiota siihen, että jolppi oli perisuomalaisen näköinen ja puhui mikahäkkistä. Nimikin taisi olla Harri.

Ihailin baaritiskin keskelle rakennettua lavaa, joka muistutti paljon erästä estradia, jolla tanssin Englannissa esitanssijana. Idea oli sama. Poitsu yllytti minua lavalle ja minuahan ei tarvitse kauan lavalle yllyttää! Sain ison lavan kokonaan itselleni, sillä se oli sillä hetkellä tyhjä. Vetäisin parit bravuurimuuvini ja oli aivan älyttömän upeaa. En ole esiintynyt työkseni vuoteen ja palo on kova.

Sain saattajan kotimatkalieni. En ymmärrä miksi minun pitää olla aina niin sosiaalinen, että juutun juttelemaan mitättömyyksien kanssa. Unohdin olennaisen, etsiä niitä ruotsalaisia namupaloja. Jäimme vielä juttelemaan uima-altaalle. Kerroin olleeni töissä etelässä tanssijana ja että samana kesänä kyseisessä paikassa kuvattiin ainakin kolmea tosiv-ohjelmaa brittikanaaville. Kerroin myös muita juttuja, tuskin uskoi puoliakaan. Sama se. Ihmisiä on niin hauska järkyttää. Annoin sää-

lipusun ja painuin nukkumaan. Ihan turha ilta. Menin taas nukkumaan jo puoli viideltä.

Viinalista:

Silja:

- 5x vahva ”pina colada”
- 4x ISO lasillinen vinkkua
(kusenmakuinen)
- 2x gin tonic
- 1 ½ x tequila

Ellu:

- 3x vahva ”pina colada”
- 4x ISO lasillinen vinkkua
- 2x gin tonic
- 1 ½ x tequila

Siljan kertomuksesta voidaan tunnistaa juomisen aloittelu-, pää- ja lopetteluvaiheet, mutta hänen kokemuksensa ei kiinnity niihin ja muutu niiden mukana. Siljan kertomuksessa yksityinen ja julkinen minä kietoutuvat toisiinsa minäkeskeisesti kirjoittajan omaa persoonaa korostavasti. Silja esittää itsensä jo kaiken nähneenä ja kokeneena ravintolakävijänä, jolle ravintolaelämällä ei ole mitään uutta tarjottavaa. Tämä näkyy siinä, että hänen yksityinen minänsä suhtautuu ikävystyneesti ja ylimielisesti julkiseen minään, tapahtumiin ja tilanteisiin.

Siljan tyyli kertoa illan tapahtumista asettaa muut ihmiset hänen yksityisen minänsä ja julkisen minänsä peilauspinnoiksi. Mitä Siljan julkinen minä tekeekin – juo, puhuu kieliä, flirttailee tai vedättää miehiä – se on suvereeni suhteessa muihin. Silja ei kuvaa kertomuksessaan kohteidensa reaktioita, mikä vahvistaa mielikuvaa siitä, että ne saavat suhteessa Siljaan hänen persoonaansa palvelevan passiivisen katselijan tai höynäytettävän marionetin roolin. Toisen illan yhteydessä Silja pohtiikin päiväkirjassaan juhlimisen viehätystä näin: ”1. Rakastan tanssimista. 2. Tällääminen ja stailaus iltaa varten on kiehtovaa [–]. Joka kerta saan luoda nahkani uudelleen. 3. Olen huomionkipeä ja on kiva herättää pahaa verta.”

Siljan maailmassa tapahtumat etenevät eräänlaisena minän laajennettuna ”tässä ja nyt” -hetkenä. Itse tapahtumilla ei niinkään ole merkitystä vaan sillä, kuinka Silja liikkuu huomiota herättävänä yksilönä näyttämöltä toiselle ja ottaa niistä irti, mitä saa. Myös muutamissa muissa päiväkirjoissa illan kulusta kerrotaan vastaavanlaiseen tyyliin. Näissä kertomuk-

sisä juomistilanteiden sosiaalisuus rakentuu tilapäiseksi, hajanaiseksi ja kevyeksi erotuksena heroisen humalan ja seurallisen juhlinnan kertomuksiin, joissa vaalitaan "raskaan sosiaalisuuden" hengessä olemassa olevia ystävyysuhteita (Törrönen & Maunu 2005). Yksilöllisen juomisen ryhmadynamiikkaa voidaankin luonnehtia Michel Maffesolin (1994) kuvaaman "hetken etiikan" kaltaiseksi. Siinä ryhmää vaihdetaan ja toimintaa muunnellaan aina sen mukaan, minne halu vie (ks. myös Sulkunen 1996).

Nostaessaan etualalle yksityisen minän välittömän kokemuksen Siljan kertomus on samalla korostuneen refleksiivinen. Reflektio ei kuitenkaan kohdistu juomiseen eikä tilanteiden tai sosiaalisuuden konventioihin. Nämä Silja ottaa annettuina. Niiden sijaan Siljan refleksiivisyys kiertyy hänen erityisyyden näjän ympärille. Tulkitsemme, että Siljalle tuottaa mielihyvää juuri se, että hän voi tunnistaa itsensä kunkin sosiaalisen tilanteen suvereenina keskipisteenä. On kiinnostavaa, että myös juomisen suvereeni hallinta on osa Siljan identiteettiprojektia – tässä tapauksessa juomisen hallinta ei kuitenkaan viittaa kohtuujuomiseen vaan siihen, että hän kykenee juomaan paljon.

Edelliset esimerkit osoittavat, että yksilöllisesti juovat päiväkirjan kirjoittajat refleктоivat toimintaansa runsaasti. Toiminnan refleksiivisyyttä lisäävät toiminnan ajelehtivuus ja sen motivoituminen enemmänkin yksilöllisillä haluilla kuin yhteisön vaalimisella. Toisaalta tavoiteltu toiminnan erityisyyden kokeminen myös edellyttää jatkuvaa reflektointia. Toisin sanoin yksilöllisen juomisen tilanteissa yksityinen minä pyrkii hallitsemaan julkisen minän kaikkia ilmenemismuotoja, jolloin niistä tulee helposti pelkkiä yksityisen minän käskyläisiä vailla sosiaalista vastakaikua. Tällöin juomisen ja humalan epävakaus voi lisääntyä ja lopulta paeta yksilön hallinnasta. Yksilöllisesti juovien kirjoittajien päiväkirjoissa ilmeneekin usein jyrkkiä tunne-elämän ailahteluja ja kielteisten tunteiden kehää varsinkin toiminnan odotuksissa ja arvioinneissa. Ja koska nämä tasot käyvät päällekkäin toistensa ja varsinaisen toiminnan kanssa, julkiselle minälle voi käydä yhä vaikeammaksi kiinnittyä sosiaalisen elämän konventioihin, rytmeihin ja aikaan. Tämä saattaa synnyttää noidankehii, joissa yksilö ajautuu yhä syvemmälle oman yksityisen maailmansa mielikuviin ja fanta-

sioihin. Samalla tämä voi luoda tilaa addiktiiviselle juomis- tai muulle käyttäytymiselle silloin kun toiminnan pohdinta ja säätely irtautuu liiaksi sosiaalisen yhteiselämän konventioista (Törrönen 2005; Törrönen & Maunu 2006).

Säädely ja refleктоitu humala

Analyysimme osoittaa, että humala on nuorten aikuisten juomiskulttuurissa vahvasti säädelyä ja refleктоitua. Analyysimme mukaan humalahaikuisissa juomistilanteissa ja juomatavoissa esiintyy kiinnostavia säätelyn ja pohdinnan eroja ja yhtäläisyyksiä humalan ennakkoinneissa, itse humalassa ja humalan arvioinneissa.

Tarkastelumme tuo esiin, että toimijoiden yksityinen minä ennakoi humalaansa refleksiivisesti kaikissa juomatavoissa. Herooisessa humalassa ja seurallisessa humalassa refleksiivisyys suuntautuu oman yksityisen minän sekä vertaisryhmän pyrkimysten ja odotusten yhteensovittamiseen. Näihin humalatilanteisiin orientoituessaan toimijat pohtivat juomisen ajankohtaan, juomisseuraan, juomien määrään ja juomisen ympäristöön liittyviä seikkoja. Yksilöllisessä humalassa pohdinta kohdistuu toisenlaisiin seikkoihin. Siinä toimija luotaa sosiaalisten tekijöiden sijasta pääasiassa omia haluja, toiveita ja pyrkimyksiä. Tämän seurauksena toimijan siteet juomaseuraan rakentuvat hauraammiksi.

Myös itse humalaa refleктоidaan eri juomatavoissa ja juomistilanteissa eri tavoin. Herooisessa humalassa yksityisen minän refleksiivisyys väliaikaisesti lakkaa, kun toimija juo itsensä tarkkailevan tietoisuuden tuolle puolen. Seurallisessa humalassa ei ole mahdollista tavoitella yhtä vahvaa irtiottoa. Siinä toimijalla ei ole vapautta juoda täysin pidäkkeettä, vaan toimijalta odotetaan, että hänen yksityinen minänsä tarkkailee taustalla sitä, että hän pysyy samalla aallonpituudella kuin muut. Yksityisen minän tehtävänä on huolehtia siitä, että toimija kykenee juodessaan myös energisenä ja innostuneena keskustelemaan, tanssimaan ja pelaamaan seura-pelejä muiden kanssa. Yksilöllisessä humalassa refleksiivisyys on kaikkein

korostuneinta toimijan pohtiessa jatkuvasti erilaisia mahdollisia vaihtoehtoja toiminnalle. Refleksiivisyyttä motivoi yksityisen minän pyrkimys hallita julkisen minänsä toimintaa, jota puolestaan voi virittää toimijan tunte-elämän ristiriidat, halu korostaa omaa persoonaa tai löytää seuraa.

Lisäksi toiminnan jälkikäteisarvioinneissa esiintyy tärkeää vaihtelua refleksiivisyydessä. Herooisessa humalassa jälkikäteispohdinta on korostuneen keskeistä siksi, että sen avulla toimijan tietoisuuden tuolla puolen tapahtuneet teot palautetaan ja kesytetään osaksi toimijan ja yhteisön muistia. Seurallisessa humalassa jälkikäteisarviointit jäävät puolestaan usein piileviksi. Kun tapahtumat toteutuvat odotusten mukaan, ei toimijoiden yksityiselle minälle synny tarvetta reflektoida julkisen minänsä juhlintaa. Mutta niissä tapauksissa, joissa odotukset jäävät toteutumatta tai juhlimisessa syntyy ongelmia, saa jälkikäteisarviointi merkittävän toimintaa korjaavan tehtävän, jolloin yksityinen minä ruotii, mikä tilanteessa tai toiminnassa meni vikaan. Yksilöllisessä humalassa jälkikäteisarviointit näyttävät tähdellistä roolia, kuten herooisessa humalassa. Samalla on kuitenkin todettava, että yksilöllisessä humalassa refleksiivisyyden eri vaihteita on vaikea erottaa toisistaan. Koska yksilöllisessä humalassa sosiaalisesti jaetut konventiot ja tapahtumat uppoavat yksityisen minän välittömään kokemusvirtaan, myös humalan ennakoinnit, valinnat humalassa ja humalan arviointit limittyvät kerronnassa toisiinsa.

On kiehtovaa, että eri juomatavoissa ja juomistilanteissa toimijat hyödyntävät sosiokulttuurisia konventioita eri tavoin. Herooisessa humalassa toimijat tarkoituksellisesti rikkovat konventioita ja kääntävät ne karnevalistisesti ylösalaisin. Humalan motivaatio syntyy siitä, että tehdään kiellettyjä asioita. Arkielämän konventioita ei kuitenkaan varsinaisesti haluta rikkoa. Pikemminkin niistä otetaan tilapäinen aikalisä, minkä vuoksi jälkikäteispohdinnat, jotka siirtävät toimijan takaisin arkeen, ovat tärkeitä herooisessa juomisessa. Seurallisessa humalassa konventioita ei haluta rikkoa vaan niitä noudatetaan ja tihennetään, jotta yksilö kykenisi hetkelisesti vapautumaan yksilöllisistä pyrkimyksistään ryhmänsä yhteisesti jakamaan tahtotilaan. Niinpä seurallisessa humalassa konventioita ei välttämättä tarvitse reflektoida. Varsinkin silloin kun juhliminen onnistuu ja

ihmisillä on hauskaa, konventiot ilmenevät toimijoille annettuina ja piilevinä.

Yksilöllisessä humalassa toimija tukeutuu kollektiivisia konventioita vahvemmin omiin yksilöllisiin tapoihin ja mielijohteisiin. Tämän vuoksi yksilöllisessä humalassa yksityisen minän refleksiivisyys on korostunut. Humala avautuu toimijalle sosiaalisista siteistä vapaampana, toimijan omia haluja, intressejä ja valintoja ruokkivana. Päiväkirjojen yksilöllistä humalaa kuvaavista kertomuksista voidaan päätellä, että tällaisella vapaudella on viettelevä voima. Yksilöllisten halujen seuraaminen saattaa saada myös pakkomielteisen neuroosin piirteitä, etäännyttää yksilöä sosiaalisesta yhteistoiminnasta ja luoda tilaa addiktiiviselle käyttäytymiselle.

Viitteet

¹ Vaikka julkisen minän luonne on pikemminkin monikollinen, käytämme siitä läpi artikkelin luettavuuden vuoksi yksikön muotoa. Julkisen minän monikollinen luonne syntyy siitä, että yksilö toimii todellisuudessa, jonka kontekstit, tilanteet ja sosiaaliset odotukset ovat liikkeessä ja vaihtelevat. Tämän seurauksena yksilö voi toimia yhdenkin päivän tai tapahtuman aikana monissa sosiaalisissa rooleissa, joiden yhteen sovittaminen vaatii yksityiseltä minältä erityisiä taitoja.

² Henkilöiden ja ravintoloiden nimet sekä muut tunnistetiedot on muutettu.

Lähteet

Bahtin, Mihail (2002) *Francois Rabelais – keskiajan ja renessanssin nauru*.

Helsinki: Like.

Bataille, Georges (1987) *Eroticism*. London: Boyars.

Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*.

Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Crossley, Nick (2001) *The Social Body. Habit, Identity and Desire*. London: Sage.

- Csikszentmihalyi, Mihaly (1975) *Beyond Boredom and Anxiety*. San Fransisco: Jossey Bass.
- Durkheim, Emile (1980) *Uskontoelämän alkeismuodot*. Helsinki: Tammi.
- Falk, Pasi (1994) *The Consuming Body*. London: Sage
- Heiskala, Risto (2000) *Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteesiä yhteiskuntateoriassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Joas, Hans (1996) *The Creativity of Action*. Cambridge, Oxford: Polity Press.
- Jokinen, Eeva (2004) The Makings of Mother in Diary Narratives. *Qualitative Inquiry* 10 (3), 339–359.
- Maffesoli, Michel (1994) *The Time of Tribes. The Decline of Individualism in Mass Society*. London: Sage.
- Makkonen, Anna (1993) ”Lukijani, lähdetkö mukaan?” Lajitietoisuus naisten omaelämäkerroissa. Teoksessa Ulla Pielä (toim.) *Aikanaisia*. Kirjoituksia omaelämäkerroista. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–34.
- Mead, George Herbert (1967) *Mind, Self and Society*. Chicago: Chicago University Press.
- Merleau-Ponty, Maurice (1965) *The Structure of Behaviour*. London: Methuen.
- Mäkelä, Klaus & Virtanen, Matti (1987) Kauppaoppilaiden suomalainen humala. *Alkoholipolitiikka* 52 (4), 162–172.
- Partanen, Juha (1992) Herooinen juominen, myyttinen humala ja suomalainen viinapää. *Alkoholipolitiikka* 57 (6), 377–383.
- Simmel, Georg (1949) The Sociology of Sociability. *The American Journal of Sociology* LV, 254–261.
- Sulkunen, Pekka (1996) Orgioiden aika: Michel Maffesolin postmodernismi. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) *Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset*. Helsinki: Gaudeamus, 76–95.
- Tigerstedt, Christoffer & Törrönen, Jukka (2005) Muuttuvatko suomalaisten juomatavat? Kulttuurisen lähestymistavan jäljillä. *Sociologia* 42 (1), 35–49.
- Turner, Victor (1969) *The Ritual Process: Structure and Anti-Structure*. Chicago: Aldine.

- Törrönen, Jukka (2005) Nuorten aikuisten humalakokemukset. Analyysi juomatapojen dynamiikasta ravintola- ja juomispäiväkirjoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (5), 488–506.
- Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2005) Kevyet irtiotot ja raskas sosiaalisuus. Alkoholi nuorten aikuisten ravintolailtaa kuvaavissa kertomuksissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (3), 266–282.
- Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2006) Pihvin pariin punaviini, raju ryöpyäys risteilyllä. Juomistilanteiden lajityypit ja sukupuolisidonnainen säätely päiväkirjoissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (5), 499–514.
- Williams, Simon J. (1998) Bodily Dys-Order: Desire, Excess and the Transgression of Corporal Boundaries. *Body & Society* 4 (2), 59–82.

JOS ALKOHOLINKÄYTTÖ OLISIKIN ”OUT”

Jaana Lähteenmaa

Pitkään jatkuneen kasvun jälkeen alle 18-vuotiaiden suomalaisnuorten alkoholinkäyttö on viime vuosina osoittanut tasaantumisen merkkejä, ja joidenkin nuorten ikäryhmien osalta se on jopa vähentynyt. Lisäksi täysraittiiden osuus on 12–18-vuotiaiden ikäryhmässä kasvanut jo vuodesta 2000 lähtien, ja alkoholin ensikokeilun ikä on noussut: nykyään yhä harvempi 12–14-vuotias on kokeillut alkoholia. Samaan aikaan aikuisten alkoholinkäyttö on jatkanut kasvuaan. Tosin syksyllä 2006 oli aikuiskulttuurissa havaittavissa joitain alkoholikriittisyyden lisääntymisen merkkejä. Aikuisten tiukentuneista alkoholipoliittisista asenteista on raportoitu vastikään. Päättäjienkin piirissä on herätty pohtimaan kasvavien alkoholiongelmien suitsimista alkoholipoliittisin keinoin. Niin sanottua sivistynyttä alkoholin (suur)kulutusta analyttisen paljastavasti ruotivan Juhani Sepäsen teos *Selvästi juovuksissa* (2006) on saanut suorastaan innostuneen vastaanoton.

Ensin nuorisokulttuurissa ilmenneessä ja nyt myös aikuiskulttuurissa päätään nostavassa pirstaleisessa alkoholikriittisyydessä näyttää olevan merkkejä nuorisokulttuuritutkija Johan Fornäsin (1995) hahmottamasta seismografi-ilmiöstä. Seismografien tapaan nuorisokulttuurit rekisteröivät ensimmäisinä ”värähtelyjä”, jotka pian vavisuttavat myös aikuiskulttuuria. Näin voi todellakin olla, vaikka kiehtovissa seismografi-tulkintoissa on kehäpäätelemille ominaisia ongelmia. Vaikka seismografi-tulkintojen tekemisessä oltaisiinkin äärimmäisen varovaisia, nuorisokulttuurissa orastavat alkoholikriittisyyden merkit ovat jo sinällään kiinnostavia.

Kolme tulkintalinjaa

Alkoholin kokeiluiän nousun ja raittiiden osuuden pienen kasvun voi tulkita yksinkertaisesti heilurin palaamiseksi ääriasennosta keskemälle. Tällaisessa katsannossa 1990-luvun jälkipuoliskon ”lapsijuopot” ja ulkona näkyvästi juovat nuorisojengit olisivat liittyneet eräänlaiseen poikkeustilaan: suomalaisessa yhteiskunnassa tuolloin nousseeseen äärimmäistä yksilönvapautta korostaneeseen libertaristiseen eetokseen moninaisten säännösten purkamisineen ja hedonistisine painotuksineen (ks. Näre & Lähteenmaa 1995) sekä taloudelliseen nousukauteen vaikean laman jälkeen. Tuolloin purettuja säännöksiä on nyt uudestaan tiukennettu, ja taloudelliseen nousuun liittyvä huumaa on muutenkin todennäköisesti laantumassa. Toisaalta aikuisten kosteat ”juhlat” näyttävät yhä jatkuvan, ja ne saavat kansanterveyden ja sosiaalitoimen näkökulmasta yhä destruktiivisempia piirteitä (ks. STM 2006). Näitä ”juhlia” vuonna 2004 tapahtunut alkoholiveron alennus on ollut edelleen vauhdittamassa.

Toinen tulkintalinja nuorten alkoholinkäyttötavoissa tapahtuneille muutoksille olisi se, että nuorilla on yksinkertaisesti yhä enemmän muuta tekemistä kuin juominen. Tällöin ei lähdetä edes spekuloidaan sillä, onko nuorten piirissä kenties noussut alkoholi- tai humalajuomiskielteisiä ajatuksia ja käytäntöjä vaan tutkaillaan sitä, mikä saa nuoret pysymään poissa juomistilanteista. Tutkimuksissa on todettu, että ainakin internetin käyttö – pelit, chat-verkot ja irc-galleriat – vievät entistä enemmän nuorten aikaa (ks. Salasuo 2006). Toisaalta, eivätkö vaput, uudet vuodet ja koulujen päättäjäispäivät ole edelleen sellaisia ajankohtia, jolloin nuoret kokoontuvat yhteen – ja yleensä juuri juhlimaan? Jos näin on, täysraittiiden nuorten osuuden kasvu kertoo ilmeisesti siitä, että on hieman aiempaa enemmän nuoria, jotka näinäkin suomalaisen nuorison yleisinä ”dokauspäivinä” (ks. Hoikkala 1982; Jaatinen 2000) ovat juomatta, vaikka ”dokaustilanteisiin” ehkä osallistuvatkin. Mahdollisesti näin on, joskin asian selvittäminen vaatisi tutkimusta.

Kolmas hahmottamani tulkintalinja (Lähteenmaa 2004) on, että nuorisokulttuurin sisällä on muodostunut joitakin alkoholikielteisyyteen liit-

tyviä ajattelu- ja puhetapoja, ja alkoholiin ja humalaan liittyvät mielikuvat ovat muuttuneet vähemmän vetovoimaisiksi. Alkoholiin liittyvien mielikuvien mahdollinen muutos saattaisi tuoda mukanaan humalajuomista koskevaa kriittisyyttä ja ehkä myös alkoholista pidättäytymistä – silloin tällöin, yhä useammissa tilanteissa tai pysyvästi. Tutkimatta asiaa on mahdotonta tietää tästä enempää – eikä siitäkään, kuuluko termi ”raitius” ylipäättään nykynuorten aktiivisanavarastoon, ainakaan heidän puhuessa itsestään.

Olipa mikä tahansa näistä kolmesta tulkintalinjasta oikeansuuntainen, tai vaikka ne kaikki yhtä aikaa, ilmiöön kietoutuu väistämättä kiintoisia mielikuvia ja identiteettistrategioita, jotka koskevat sekä alkoholin nauttimista ja humalaa että alkoholista pidättäytymistä.

Raitistuminen tilastojen valossa

Suomalaisten nuorten alkoholinkäyttöä on jo vuosien ajan tutkittu muutamalla toisistaan riippumattomasti kerättävällä kyselyaineistolla niin, että siinä tapahtuneita muutoksia voidaan luotettavasti tarkastella. Nojaan näihin tutkimuksiin muutoksesta puhuessani. Eurooppalainen koulu- ja nuoristutkimus (ESPAD) on toteutettu Suomessa neljän vuoden välein vuodesta 1995 lähtien. Kouluterveyskysely tarjoaa mahdollisuuden ajallisiin vertailuihin. Näissä kyselyissä selvitetään nuorten juomista kysymällä, onko nuori koskaan nauttinut alkoholia, ja jos on, niin kuinka usein ja millä tavalla. Lisäksi käytettävissä on joka toinen vuosi toistettava valtakunnallinen Nuorten terveystapatutkimus (NTTT).

Suomalainen osio 15–16-vuotiaille nuorille säännöllisesti tehtävästä ESPAD-kyselystä osoittaa, että vuodesta 1999 vuoteen 2003 täysraittisuuden osuus on lievästi kasvanut ja joskus humalassa olleiden osuus vähentynyt lähes 10 prosenttia (Ahlström ym. 2003). Vuonna 2003 peruskoulun 9. luokan oppilaista 88 prosenttia oli joskus juonut alkoholijuomia. Kyselyyn vastaajista 69 prosenttia oli ollut humalassa joskus ja 42 prosenttia viime kuukauden aikana. Humalakerrat olivat keskimäärin vähen-

tyneet, mutta usein humaltuvien osuus oli pysynyt samana. Tyttöjen ja poikien vastaukset olivat varsin samankaltaisia.

Myös NTH:n mukaan nuorten alkoholinkäytön lisääntyminen on taittunut 2000-luvun alkuvuosien aikana. Raittius on lisääntynyt, ja ensimmäiset alkoholikokeilut ovat siirtyneet myöhempään ikään. Kaiken kaikkiaan alkoholinkäyttö väheni edelleen vuosien 2003 ja 2005 välillä. Lisäksi 14–16-vuotiaiden humalajuominen harvinaistui tasaisesti vuoteen 2005 tultaessa. (Rimpelä ym. 2005.)

Samansuuntaisia tuloksia antaa myös Kouluterveyskysely, joka suoritetaan vuorovuosin Suomen kahdessa eri puoliskossa. Vuoden 2005 Kouluterveyskysely toteutettiin Länsi-Suomen ja Oulun lääneissä sekä Ahvenanmaalla. Vuoden 2006 aineisto kerättiin puolestaan Etelä-Suomen, Itä-Suomen ja Lapin lääneissä. Vuoden 2006 tulosten mukaan 69 prosenttia peruskoulun 9. luokan oppilaista oli ”joskus” nauttinut alkoholia ja 31 prosenttia ”ei koskaan”. Lukion 1. ja 2. vuosikurssin oppilaiden vastaavat osuudet olivat 81 ja 19 prosenttia. Vaikka enemmistö peruskoulun 9. luokan oppilaista on joskus maistanut alkoholia, vajaa puolet kuitenkin ilmoittaa, ettei ole koskaan ollut humalassa. Lukion 1. ja 2. vuosikursseilaisistakin kolmannes ilmoitti, ettei koskaan juo itseään humalaan (Kouluterveys 2006).

Alkoholinkäytön vähentyminen, raittiuden lisääntyminen ja humaltumisen välttäminen ovat fragmentaarisia ilmiöitä nuorten parissa, ja paikoin humalajuominen on lievästi kasvanut. Esimerkiksi 1990-luvulla tapahtunut 14–18-vuotiaiden poikien viikoittaisen alkoholinkäytön kasvu taittui vuoden 1999 jälkeen, mutta vuosina 2003–2005 se lisääntyi uudelleen (Rimpelä ym. 2005, 3–4).

Monimutkaisesti hahmottuvaa tilannetta voisi äkkiseltään tulkita nuorten juomisessa tapahtuneeksi polarisaatioksi (ks. esim. STM 2006). Tiukan polarisoitumistulkinnan esittäminen vaatisi kuitenkin tarkempia analyyseja niin iän, sosiaaliryhmän kuin elämäntyylinkin mukaan. Jos oletetaan, että polarisaatio tapahtuisi 18-vuotiaiden keskuudessa vain sosiaalisen taustan mukaan, oletamus ei saa tukea ainakaan pääkaupunkiseudulta: seudun ehdottomasti äveriäimmässä kunnassa, Kauniaisissa, nuoret

juovat eniten ja lisäksi myös humalahakuisemmin kuin muissa pääkaupunkiseudun kunnissa (Luopa ym. 2006).

Nuorisokulttuuritutkimusta juomisesta ja raittiudesta

Suomalaisen nuorisokulttuurin ja alkoholin välisestä suhteesta on olemassa vain vähän laadulliseen tutkimusotteeseen perustuvaa tutkimustietoa. Jotain kuitenkin löytyy. Juuri tämän tutkimuksen valossa rohkenen puhua suomalaisen nuorisokulttuurin alkoholimyönteisyydestä, johon alkoholikielteiset nuoret joutuvat ottamaan etäisyyttä.

Tommi Hoikkala tutki 1980-luvun alussa laadullisella otteella pääkaupunkiseudun nuorten alkoholikulttuuria. Esiin piirtyi kuva humalajuomisella ”brassailevista” pojista ja ”ihan pikkusen, mutta kuitenkin” juovista tytöistä (Hoikkala 1982). Tuoreempaa tutkimusta aiheesta edustaa niin ikään pääkaupunkiseudulla tehty Jaana Jaatisen tutkimus (Jaatinen 2000). Tutkimuksen aineisto kerättiin 1990-luvun loppupuolella, jolloin humalajuomisen kasvu ei ollut vielä pysähtynyt. Kokeneisuus päihdeasioissa näytti olevan yleisesti arvostettua 13–16-vuotiaiden piirissä. Lisäksi päihteiden käyttö, ja ennen kaikkea juuri alkoholinkäyttö, oli nuorten puheiden mukaan myös monipuolinen ja käyttökelpoinen keino saavuttaa monia toivottuja asioita, kuten olla aikuisempi ja kuulua vanhempien nuorten joukkoon. Juhlinta oli Jaatisen mukaan tärkeä osa nuorten elämää, ja siihen latautui suuria odotuksia. Juhlissa alkoholi – ja pääsääntöisesti nimenomaan siitä humaltuminen – määrittyi avaimeksi keskinäiseen yhteyteen, soljuvaan sosiaalisuuteen ja vapauteen arjen pakoista. (Mt.)

Suomessa on aivan viime vuosina tehty muutama opinnäytetyö ”uudesta raittiudesta” nuorisokulttuurin piirissä. Ilmiöllä viitataan urbaaniin elämään kietoutuvaan alkoholista pidättäytymiseen, joka ei kytkeydy uskonnollisuuteen tai agraarisiin perinteisiin. Nuorten aikuisten raittiutta on tutkinut laadullisella otteella Inka Silvennoinen (2007), tosin melko pienellä aineistolla. Tämä yhdeksän teemahaastattelun kokonaisuus tulkittoineen tarjoaa kuitenkin kiintoisaa uutta tietoa siitä, millaisiin asenteisiin

ja arvoihin urbaani nykyraittius voi tämän päivän Suomessa liittyä. Tutkijasta ei kukaan ainakaan kerro päätyneensä raittiuteen suoranaisten alkoholiongelmien myötä.

Kaikki Silvennoisen haastattelemat nuoret aikuiset antoivat alkoholille runsaasti kielteisiä merkityksiä: alkoholi koettiin uhkaksi ja riskiksi, mahdollisuudeksi hallinnan menettämiseen ja kaaokseen. Raittiuudella tavoiteltiin hallittua ja puhdasta elämää, kun alkoholi nähtiin omaa kehoa ja mieltä turmelevana ja saastuttavana asiana. Se edusti kaaosta ja vaaraa, itsekontrollin menettämisen uhkaa (mt., 61). Raittiuudella tavoiteltiin elämänhallintaa, hyvää terveyttä ja myös henkistä kasvua. Muutama oli ollut raittina aina, muutamalla oli aiempia kokemuksia alkoholinkäytöstä. Osa piti alkoholinkäyttökokemuksiaan kielteisinä: alkoholista tullut olo oli koettu ”kummalliseksi”. Osa oli kuitenkin vain alkanut pitää alkoholia ”turhana, ylimääräisenä asiana” ja jättänyt sen pois elämästään ilman suurempaa dramatiikkaa (mt., 52–59).

Kaikille yhdeksälle haastatellulle raittius oli hyvin yksilöllinen ja henkilökohtainen asia; tosin yksi heistä oli kuulunut nuorempana streittari-alakulttuuriin, ja raittius oli lähtöisin tältä ajalta. Silvennoisen tulkinnan mukaan raittius oli kaikille hänen tutkittavilleen osa laajempaa identiteettityötä, jossa identiteettiä rakennettiin osin kieltäytymisen kautta. Kaikilla oli ollut joskus, tai oli edelleen, rajoitteita ruokavalionsa suhteen; muutamalla tietyt säännöt ja rajoitukset koskivat ruoan lisäksi myös seksuaalista käyttäytymistä. Kieltäytymisen kulttuuri kietoutui tällöin itämaisten lajien, kuten kung fu’n tai joogan harrastamiseen, ja kyseessä oli siis eräänlainen positiivisen kieltäytymisen diskurssi. (Mt., 63.)

Streittariliikkeeseen kuuluvista nuorista on niin ikään tehty laadullinen tutkimus yhdeksää nuorta haastattelemalla. Merja Lyytikäisen (2004) tulkinnan mukaan streittariuden ytimessä on itsekontrollin korostus. Straight edge -liike sai alkunsa 1980-luvulla Yhdysvalloissa itsetuhoisen punk-alakulttuurin haarana; itsetuhon sijaan alettiin korostaa itsekontrollia ja addiktioista vapaata elämää. Streittarit torjuvat kaikki päihdyttävät aineet tupakka mukaan lukien, ja joissain streittariuden versioissa tuomitaan lisäksi kahvi, tee ja suklaa sekä irralliset seksisuhteet ja television katseleminen riippuvuutta synnyttävinä asioina. Yleensä streittariuteen

liittyy myös kasvissyönti; ylipäättään pyritään pääsemään eroon kulutus-tottumuksista, jotka perustuvat ihmisten ja luonnon riistoon (mt., 25).

Moniin muihin elämäntapaliikkeisiin verrattuna streittarius on kiinnostava poikkeus siinä, ettei sillä oikeastaan ole minkäänlaisia yhteisiä sääntöjä. Lyytikäisen (mt., 25) mukaan jokainen streittari voi lopulta päättää noudattamansa säännöt itse ja määritellä, mitä riippuvuutta mahdollisesti tuottavia aineita ja asioita hän torjuu omasta elämästään. Alkoholi ja huumeet kuitenkin ovat streittareiden yhteiselläkin ”tuomittujen aineiden” listalla.

Tie streittariksi vaihteli tutkimuksen haastateltujen joukossa: osa oli päätynyt liikkeeseen musiikkimakunsa ja punk-alakulttuuriin kuulumisensa kautta, osa taas perehtymällä internetissä streittareiden aatteisiin ja elämäntapaan. Streittari-liikkeeseen kuulumisen kestokin oli yksilöllisesti vaihteleva asia: osa aikoi jatkaa lopun ikäänsä, osa ei sanonut tulevaisuudestaan tässä suhteessa mitään. Monet haastatellut puhuivat ”luovuttaneista” streittareista, jotka ovat päätyneet (takaisin) käyttämään vähintäänkin alkoholia. Lyytikäisen tehdessä tutkimustaan vuosituhanen vaihteessa streittari-alakulttuuri näytti Suomessa olevan hiipumassa (mt.). Nykyisestä tilanteesta ei ole juuri tuoretta tietoa. Joka tapauksessa streittariudesta on jäänyt kulttuurinen jälki; useimmat tietävät, mitä sanalla tarkoitetaan, ja päihitteettömyyden valinnut ihminen voi tukea raittiin identiteettiään kutsumalla itseään streittariksi.

Kohti tulkintoja alkoholin ja raittiuden uusista merkityksistä

Näen nuorten humalajuomisessa tapahtuneen vähentymisen ja täysraittisuuden lisääntymisen melko päällekkäisinä ilmiöinä. Joissain tapauksissa kyse on kuitenkin kulttuurisesti eri tavalla hahmottuvista asioista. Täysraittius voi esimerkiksi olla nimenomaan periaatteellista ja hyvin tietoista, kuten streittareiden tapauksessa. Usein kyse lienee kuitenkin enemmänkin siitä, että alkoholikokeiluja ei ole aloitettu, vielä, mutta pulloon tart-

tuminen on ajan kysymys. Tällöin alkoholikokeilujen myöhentyminen on samassa linjassa humalajuomisen vähentymisen kanssa: alkoholia ja humaltumista ei koeta yhtä vetovoimaisiksi kuin ennen, mutta niitä ei täysin torjutakaan.

Joskus aikuisten tiukentunutta kasvatusotetta esitetään julkisuudessa syyksi nuorten juomisen vähentymiselle. Ehkä tulkinta on oikeilla jäljillä: nimittäin Kouluterveyskyselyn 2006 mukaan lasten vanhemmat tietävät entistä paremmin, missä lapset viettävät aikaansa. Kasvatusotteen tiukkeneminen ja nuorten juomiseen puuttuminen voisi liittyä ainakin osin paluuseen libertaristisesta ja poikkeuksellisesta 1990-luvun ilmapiiristä tutumpaan tilanteeseen. Tuskin tämä seikka kuitenkaan yksin selittää täysraittiiden nuorten osuuden kasvua ja humalajuomisen vähenemistä.

Vaikuttaa siltä, että identiteetin tai imagonsa rakentamista ”dokaamisen” ja humalakokemuksilla rehentelyn ympärille pidetään tämän päivän pääkaupunkiseudun nuorisokulttuureissa, ainakin siis osassa niitä, epäsuotavana, pöljänä, jopa ”junttina”. Tästä kertoo jo juopottelustaan numeron tekevästä työstä käytettävä haukkumanimitys ”pissis”. Ilmiö on sopusoinnussa sen kanssa, että humalakielteisyys on kasvanut suomalaisten parissa 2000-luvun alkuvuosina (Hakkarainen & Metso 2004). Kvalitatiivista tutkimusta nuorten kielteisistä käsityksistä humalaa kohtaan ei ole liiemmin saatavilla. Jaatisen (2000) edellä mainitussa tutkimuksessa tulee asiaan liittyvä anekdootti esiin: kun vielä hänen tutkimansa peruskoulun seitsemäsluokkalaisten ihannoivat humaltumista, jo yhdeksäsluokkalaisten huomauttivat ”täydellisiä juhlia” visioidessaan, että kukaan ei saa olla ”liian pahassa kunnossa”.

On todennäköistä, että nuorten eri osakulttuureissa niin humalamyönteisyys kuin humalakielteisyyskin liittyvät toisistaan poikkeaviin ja osakulttuurista toiseen vaihteleviin asioihin ja perusteluihin – humalakielteisyys vielä humalamyönteisyyttä enemmän. ”Kännin” tai ”kännäämisen” ihannoitiin voi todennäköisesti noudatella perinteisiä vahvoja suomalaiskansallisia ajattelutapoja eri osakulttuureissa, kun taas alkoholi- ja humalakriittisyydelle ei Suomessa oikein ole vahvoja eläviä perinteitä (raittiusliikkeen katkenneista perinteistä, ks. Warpenius & Sutton 2000). Hahmottelen seuraavassa joitain niistä uudehkoista nuorisokulttuurisista

virtauksista, joihin humalakielteisyys ja mahdollinen laajempikin alkoholi-
kielteisyys voisivat luontevasti kytkeytyä.

Kasvissyöntibuumi ja monista ruoka-aineista kieltäytymisen kulttuuri
ovat kasvaneet suomalaisten nuorten parissa tasaisesti 1970-luvun lopus-
ta lähtien (ks. Kosonen ym. 2005). Kieltäytyminen tietyistä ruokalajeis-
ta ei ole vain sallittavaa, se voi olla jopa ”coolia”. Ehkä tämä ilmiö tukee
mahdollisuutta myös alkoholista kieltäytymiseen seurassa, jossa alkoholia
nautitaan? Terveysten ihannointi ja terveellisten elämäntapojen vaalimi-
nen ovat omiaan tukemaan joko alkoholista kieltäytymistä tai ainakin pi-
täytymistä pienissä juomamäärissä.

Humalaan liittyy itsekontrollin menettäminen. Vielä 1990-luvulla suo-
malaiset nuoret eivät pelänneet kontrollin menettämistä humalassa toisin
kuin eurooppalaiset ikätoverinsa (ks. Hibell ym. 1997, 230–231). Ehkä
2000-luvun alusta Suomessa kasvaneen suorastaan ylimitoitettun rikolli-
suudenpelon oloissa (ks. Kivivuori 2002) myös humalajuomiseen liittyvät
erityisriskit – mahdollisuus tulla ryöstetyksi, hakatuksi tai raiskatuksi – on
tiedostettu nuorten parissa entistä paremmin. Sari Näreen (2005) kvali-
tatiivinen tutkimus antaa viitteitä siitä, että osa tytöistä tiedostaa varsin
hyvin humalassa oloon liittyvän raiskatuksi tulemisen vaaran.

Raittiuden pitämistä mahdollisena, ja muuna kuin vain ”sniidareiden”
ja ”hikkejen” juttuna, voi osaltaan tukea se, että varsinkin Suomen suuris-
sa kaupungeissa on yhä enemmän maahanmuuttajia, jotka ovat islamin-
uskoisia. Heidän lapsistaan suuri osa kieltäytyy kokonaan alkoholista us-
konnollisista syistä. Heidän tapauksessaan raittius liittyy suomalaisessa
kulttuurissa uudenlaiseen asiaan (ks. Norjan osalta Moshuus 2006). Tämä
voi saada nuoret näkemään, että raittiiden ei tarvitse olla ”niuhoja”, pel-
kureita tai muita ”hiirulaisia”.

Kun nuorisokulttuurin sisällä on sellaisia, joille täysraittius on uskon-
nollisen taustan vuoksi itsestään selvää, yleinen sosiaalinen paine juomi-
seen voi jo tämän seikan myötä laskea. Muutamienkin raittiiden läsnä-
olo nuorisoryhmissä ja koululuokissa voi olla yllättävän merkittävää, sillä
sosiaalinen paine juomiseen voi olla varsin voimakas (ks. Jaatinen 2000;
Nairn ym. 2006). Raittiit tarjoavat näissä oloissa mallin, jopa legitimaati-
on, sille, että toisinkin voi toimia. Myös voimistunut yksilöllisyyden eetos

nuorten parissa voi olla omiaan tukemaan mahdollisuutta valita raittius tai alkoholia maisteltaessakin ainakin päihtymättömyys (Salasuo 2006, 60–61). ”Olen mitä haluan, ja teen mitä haluan” -eetoksesta nykynuorten parissa kertoo niin selvärajaisiin alakulttuureihin kuuluvien nuorten kutistunut määrä kuin omaperäisyyden arvostaminenkin. Pääkaupunkiseudun nuorisokulttuuria tutkinut Mikko Salasuo puhuuakin ”atomisoituneesta sukupolvesta” (mt.). Pekka Hakkaraisen ja Salasuon (2007) mukaan myös huumausaineiden käytön ja kokeilun lievä vähentyminen vuodesta 2003 lähtien voi olla kytköksissä ryhmäpaineiden vähenemiseen päihderatkaisuissa.

Nämä virtaukset eivät kuitenkaan yhdessäkään selittäne koko muutosta. Tutkimatta asiaa kvalitatiivisesti voi ainoastaan uumoilla mahdollisten selitysten suuntia. Otan esille vielä yhden mahdollisen tulkintalinjan, joka ei mitenkään poissulje edellisten relevanssia.

Raittiusko autenttista?

On mahdollista, että jos aiemmin humalassa ja huumeiden vaikutuksen alaisena oleminen liitettiin joissain nuorten osakulttuureissa ”aitouteen”, nyt tilanne on muuttunut. Varsinkin hippi- ja muusikkopiireissä katsottiin 1960–70-luvuilla, niin USA:ssa kuin laajemminkin hippi- ja rock-kulttuurin piirissä, että huumeiden vaikutuksen alaisena ihminen on aidoimmillaan: tuolloin hänellä on ikään kuin puhtain ja vapautunein suhde omaan alitajuntaansa, ja mahdollisesti myös kosmiseen tajuntaan (ks. esim. Martin 1981). Samantyyppinen suhtautuminen liittyy varsinkin Suomessa myös humalatilán tulkitsemiseen: syvästi päihtyneenä ihminen on ikään kuin aidoimmillaan, vapaana kulttuurin kahleista (ks. esim. Maunu & Millar 2005, 121–123).

Olisiko mahdollista, että päihtymys – huumeiden lisäksi alkoholin vaikutuksen alaisena oleminen – voitaisiin alkaa liittää epäaitouteen ja luonnottomuuteen myös suomalaisessa kulttuurissa? Näinhän esimerkiksi edellä kuvatut streittarit asiaa tulkitsevat. Päihtymystila hahmottui-

si tämän ajatusmallin mukaan suorastaan "aidon" vastakohdaksi nuorisokulttuurissa. Tähän viittaisi myös "pissisten" humalatoilailujen pitäminen nimenomaan "brassailuna", ärsyttävänä teeskentelynä. Tosin tämä pissis-mielikuva on äärimmäisen pieni todiste yhtään mistään – asiaa pitäisi ehdottomasti tutkia, jotta siitä voisi väittää mitään varmaa.

Joka tapauksessa mielikuvat aitoudesta sekä rajanveto arvostettavaan ja halveksittavaan nimenomaan aitouden perusteella ovat nuorisokulttuureissa usein keskeisessä asemassa. "Aidot" asiat ja ihmiset eli ne, joihin aitousmielikuvat liitetään, ovat aina, osakulttuurista riippumatta, rajan paremmalla puolella (ks. Hänninen 2006). Epäaitous ja "feikkaus" liitetään niin hiphoppareiden, nuorten lumilautailijoiden kuin muusikkopiirienkin diskursseissa "sääliittäviin pelleihin" (ks. Lähteenmaa 1991; Hänninen 2006). Jos humalajuomista ja ylipäätään alkoholin nauttimista on nuorisokulttuureissa edes paikka paikoin alettu pitää teeskentelynä ja "brassailuna", niiden ylenpalttinen hyväksyntä voi vähentyä suomalaisessakin kulttuurissa.

Lähteet

- Ahlström, Salme & Metso, Leena & Tuovinen, Eeva-Liisa (2003) Nuorten juominen vähentynyt, usein humaltuminen ei. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (6), 597–602.
- Fornäs, Johan (1995) Youth, Culture and Modernity. Teoksessa Johan Fornäs & Göran Bolin (eds) *Youth Culture in Late Modernity*. London: Sage, 1–11.
- Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena (2004) Suomalaisten suhtautuminen huumeisiin ja huumepolitiikkaan. Mielipiteet ja asenteet väestössä 2002. *Yhteiskuntapolitiikka* 69 (1), 39–53.
- Hakkarainen, Pekka & Salasuo, Mikko (2007) Nuorten huumeiden käyttö vähentynyt – uusi sukupolvi, uusi suunta? *Kommentti – Nuorisotutkimuksen verkkokanava*. <http://www.kommentti.fi>. (Viitattu 3.4.2007.)

- Hibell, Björn & Andersson, Barbro &, Bjarnason, Thoroddur & Kokkevi, Anna & Morgan, Mark & Narusk, Anu (1997) *The 1995 ESPAD report. Alcohol and Other Drug Use among Students in 26 European Countries*. Stockholm: CAN & Council of Europe.
- Hoikkala, Tommi (1982) Maskuliininen brassailu ja pikkutissuttelu – kysymyksiä ja etenemisteitä nuorten alkoholin käytön merkitysten kuvaamiseksi. *Alkoholikysymys* LI (1–4), 11–55.
- Hänninen, Riitta (2006) Lumilautailu elämäntapana ja tyyllisenä representaationa. *Nuorisotutkimus* 24 (4), 3–18.
- Jaatinen, Jaana (2000) *Viattomuuden tarinoita. Nuoret päihdekuultuurinsa kuvaajina*. Helsinki: Stakes, raportteja 251.
- Kivivuori, Janne (2002) *Etusivujen väkivalta: väkivalta iltapäivälehtien etusivuilla, todellisuudessa ja ihmisten peloissa 1980–2000*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Kosonen, Heli & Rimpelä, Arja & Rauma, Anna-Liisa & Väisänen, Pertti & Pere, Lasse & Virtanen, Suvi M. & Rimpelä, Matti (2005) Consumption of Special Diet among Finnish Adolescents in 1979–2001. *Social and Preventive Medicine* 50 (3), 142–150.
- Kouluterveys (2006) *Kouluterveys 2006 -kyselyn valtakunnalliset taulukot*. <http://info.stakes.fi/kouluterveyskysely/FI/tulokset/taulukot2006/index.htm> (Viitattu 3.4.2007.)
- Luopa, Pauliina & Sinkkonen, Annikka & Jokela, Jukka & Puusniekka, Riikka & Pietikäinen, Minna (2006) *Kouluterveys 2006: pääkaupunkiseudun raportti*. Helsinki: Stakes & Espoon kaupunki, Helsingin kaupunki, Kauniaisten kaupunki ja Vantaan kaupunki.
- Lyttikäinen, Merja (2004) *Nautintoaineista kieltäytyminen moraalisubjektin rakentamisprojektina – streittarina maailmassa*. Helsinki: Helsingin yliopisto, julkaisematon sosiologian pro gradu -työ.
- Lähtenmaa, Jaana (1991) *Hiphoppareita, lähiöläisiä ja kultturelleja. Nuorisoryhmistä 80-luvun lopun Helsingissä*. Helsinki: Helsingin kaupungin nuorisosiainkeskus, julkaisuja 1.

- Lähteenmaa, Jaana (2004) Nuorisokulttuuri ja alkoholi 2000-luvun Suomessa: lievää käännettä humala- ja alkoholikielteisyyten ja sen tulkintaa. Teoksessa Kirsimarja Raitasalo & Hannu Alho & Jukka Lindeman & Risto Roine (toim.) *Alkoholi- ja huumetutkimuksen vuosikirja*. Helsinki: Alkoholi- ja huumetutkijain seura, 27–36.
- Martin, Bernice (1981) *A Sociology of Contemporary Cultural Change*. Oxford: Basil Blackwell.
- Maunu, Antti & Millar, Ellen O. (2005) Societal Structures or Situated Practices? A Review of Nordic Qualitative Literature on Recreational Intoxicant-use among Young Adults in Search of Context, Embodiment and Gender. *Nordisk alkohol- och narkotikatidskrift* 22, 115–132. English supplement.
- Moshuus, Geir (2006) The Gangster as Hero. Ethnic Identity Management on the Streets of Oslo. Teoksessa Philip Lalander & Mikko Salasuo (eds) *Drugs and Youth Cultures – Global and Local Expressions*. Helsinki: NAD publication 46, 147–164.
- Nairn, Karen & Higgins, Jane & Thompson, Brigid & Anderson, Megan & Fu, Nedra (2006) It's Just Like the Teenage Stereotype, You Go Out and Drink and Stuff: Hearing from Young People Who Don't Drink. *Journal of Youth Studies* 9 (3), 287–304.
- Näre, Sari (2005) *Styylaten ja pettäen. Luottamuksen ongelma ja postindividualismi nuorten sukupuolikulttuurissa*. Helsinki: Yliopistopaino & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Näre, Sari & Lähteenmaa, Jaana (1995) Seksityötä baarien yössä – kiista seksibaareista. Teoksessa Jaana Lähteenmaa & Laura Mäkelä (toim.) *Helsingin yö*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, 173–200.
- Rimpelä, Arja & Rainio, Susanna & Pere, Lasse & Lintonen, Tomi & Rimpelä, Matti (2005) Tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2005. *Nuorten terveystapatutkimus* 2005. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, selvityksiä 23.
- Salasuo, Mikko (2006) *Atomisoitunut sukupolvi. Pääkaupunkiseudun nuorisokulttuurinen maisema ja nuorisotyön haasteita 2000-luvun alussa*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus, tutkimuksia 6/2006.
- Seppänen, Juhani (2006) *Selvästi juovuksissa*. Helsinki: Otava.

- Silvennoinen, Inka (2007) *Ilo ilman viinaa on teeskentelyä? Raittiuden vaikutus nuorten aikuisten elämään, itsemäärittelyyn ja sosiaalisuuteen*. Helsingin yliopisto, julkaisematon sosiologian pro gradu -työ.
- STM (2006) *Alkoholiolot EU-Suomessa. Kulutus, haitat ja politiikan kehys 1990–2005*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, selvityksiä 19.
- Warpenius, Katariina & Sutton, Caroline (2000) The Ideal of the Alcohol-free Society. Teoksessa Pekka Sulkunen & Caroline Sutton & Christoffer Tigerstedt & Katariina Warpenius (eds) *Broken Spirits. Power and Ideals in Nordic Alcohol Control*. Helsinki: NAD publication 39, 45–66.

14–16-VUOTIAIDEN NUORTEN ILMOITTAMAT ALKOHOLIHAITAT

AVOVASTAUSTEN JA STRUKTUROITUIJEN VASTAUSTEN TULOSTEN VERTAILUA*

Hanna Lavikainen

Alkoholihaittojen tutkimus on pääasiassa keskittynyt aikuisväestöön. Tutkimuksissa on selvitetty alkoholiriippuvuutta sekä alkoholinkäyttöön liittyviä sosiaalisia ja terveysongelmia paljolti diagnostisesta näkökulmasta. Tällainen tavoite ei ole ollut keskeinen tutkittaessa nuorisoa. Ulkomaisissa tutkimuksissa nuorten juomisen haitallisten seurausten selvittäminen on pääosin rajattu college- ja yliopisto-opiskelijoihin eli 16–24-vuotiaisiin nuoriin. Näissä tutkimuksissa nuorten alkoholinkäyttöön liittyviä haittoja on yleensä kartoitettu strukturoiduin kysymyksin, jolloin tutkija on ennalta määritellyt, millä instrumentilla tai menetelmällä tieto kerätään ja mihin vastausvaihtoehtoihin tutkittavat vastaavat.

Kotimaisessa nuorten alkoholinkäyttöä koskevassa tutkimuksessa juomiseen liittyvien haittojen ja seurausten tarkastelu on ollut varsin niukkaa. Koululaistutkimuksissa on selvitetty lähinnä juomisen ja humaltumisen useutta, ei niinkään niiden seurauksia. Huomionarvoista on, että juomisen haittoja ja seurauksia kartoittavia kysymyksiä on vuosien varrella kuitenkin esitetty. Jo 1960-luvun alussa Kettil Bruun ja Ragnar Hauge (1963) tiedustelivat tutkimuksessaan, oliko nuori kokenut pahoinvoin-

* Kiitän tutkimusprofessori Salme Ahlströmiä (Stakes) ja professori Arja Rimpelää (Tampereen yliopiston terveystieteen laitos) hyödyllisistä kommentteista. Ahlström on vastannut ESPAD-tutkimuksen Suomen osuudesta ja Rimpelä johtanut sosiaali- ja terveysministeriön tukemaa Nuorten terveystapatutkimusta.

tia tai päänsärkyä juomista seuranneena päivänä. Lisäksi tiedusteltiin, oliko nuori joutunut selkkaukseen juomisensa takia. Alkoholin käytön vuoksi selkkauksiin joutumista muun muassa vanhempien, ystävien tai poliisin kanssa on niin ikään kysytty strukturoiduilla kysymyksillä sekä Nuorten terveystapatutkimuksessa (NTTT) että Eurooppalaisessa koululaistutkimuksessa alkoholin ja muiden päihteiden käytöstä (ESPAD).

Vaikka edellä mainittuja kysymyksiä on esitetty kotimaisissa tutkimuksissa, on niitä raportoitu tai analysoitu hyvin harvoin. Poikkeuksena ovat Salme Ahlströmin (1982) ja Mikael Nyströmin (1992) tutkimukset. Ahlströmin tutkimuksessa selvitettiin edellä mainitun NTTT-tutkimuksen strukturoitujen kysymysten pohjalta 12–18-vuotiaiden alkoholin käyttöä ja selkkauksiin joutumista. Nyström puolestaan tutki, millaisia positiivisia ja negatiivisia alkoholin käytön seurauksia suomalaiset yliopisto-opiskelijat kokevat.

Tietävästi alaikäisten omasta alkoholin käytöstä seuranneita haittoja ei ole aiemmin selvitetty avoimella kysymyksellä. Tämä koskee sekä kansainvälisiä että kotimaisia tutkimuksia. Laadullisen tutkimuksen keinoin omakohtaisten haittojen kartoittaminen on toki ollut mahdollista, mutta aiheeseen keskittyvää tutkimusta ei ole tehty Suomessa.

Tämän tutkimuksen aineistoina hyödynnetään kahta kouluikäisten nuorten survey-aineistoa, joista toinen on kerätty kansallisessa Nuorten terveystapatutkimuksessa (NTTT) ja toinen kansainvälisessä Eurooppalaisessa koululaistutkimuksessa alkoholin ja muiden päihteiden käytöstä (ESPAD). Molemmat aineistot ovat valtakunnallisesti ikäryhmiään edustavia. NTTT:n osalta tämä artikkeli perustuu vuoden 2001 aineistoon. Tarkastelu on rajattu 14–16-vuotiaisiin nuoriin (N=4766), joista 55 prosenttia oli tyttöjä ja 45 prosenttia oli poikia. ESPAD-aineisto on vuodelta 2003. Aineisto käsittää yhteensä 3321 15–16-vuotiaista nuorta, joista 52 prosenttia oli tyttöjä ja 48 prosenttia poikia. (Ks. Rimpelä ym. 2003; Ahlström & Metso & Tuovinen 2004.) NTTT:n ja ESPAD:n kyselylomakkeet kerättiin eri menetelmin. NTTT:n lomake postitettiin nuorten kotiosoitteeseen. ESPAD suoritettiin puolestaan luokkakyselynä oman opettajan valvonnassa. Vastausympäristöllä on todennäköisesti ollut oma vaikutuksensa vastauksiin, vastausaktiivisuuteen ja vastaamiseen käytettyyn ai-

kaan. Kouluoloissa luokkakavereiden vaikutus saattaa olla merkityksellinen samoin kuin vanhempien läsnäolo kotioiloissa.

Tämän artikkelin tarkoituksena on selvittää, mitä haittoja alaikäiset nuoret raportoivat alkoholikäytöstään. Lisäksi artikkelissa vertaillaan kahda erilaista tapaa kartoittaa alkoholinkäytön seurauksia: haittoja on tiedusteltu sekä avoimella kysymyksellä että strukturoiduilla kysymyksillä. Tavoitteena on ensinnäkin selvittää, minkälainen luokitus voidaan muodostaa avoimeen kysymykseen annettujen vastausten perusteella, ja millä tavalla se muistuttaa strukturoituihin kysymyksiin perustuvia vastausvaihtoehtoja. Toiseksi pohditaan, johtavatko avoimet kysymykset erilaisiin tuloksiin alkoholihaitoista kuin strukturoidut kysymykset, ja millaisia päätelmiä näiden tulosten pohjalta voidaan tehdä.

NTTT-tutkimus ja avoimen kysymyksen analyysi

Nuorten omasta alkoholinkäytöstä johtuvia haittoja tiedusteltiin avoimella kysymyksellä ensimmäistä kertaa vuoden 2001 NTTT-lomakkeessa. Kysymys kuului: ”Mitä haittoja olet itse kokenut alkoholinkäytöstäsi?”. Vastausta varten lomakkeessa oli kolme tyhjää riviä, joille nuori sai omin sanoin kirjoittaa alkoholinkäytöstään seuranneista haitoista. Vain ne nuoret (n=3 294), jotka olivat ilmoittaneet juovansa alkoholijuomia, mukaan lukien pienetkin määrät, ohjattiin vastaamaan kysymykseen. Alkoholihaittojen tarkasteluista on näin ollen rajattu pois ne nuoret, jotka eivät käytä lainkaan tai eivät ole koskaan käyttäneet alkoholia.

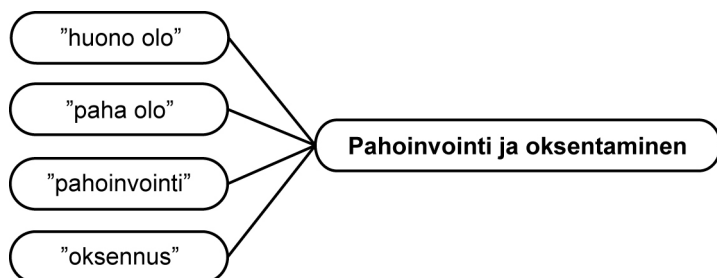
Perusanalyysimenetelmänä hyödynnettiin aineistolähtöistä analyysia (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002). Analyysin ensimmäisessä vaiheessa alkupeiräisten vastausten pohjalta kirjattiin kaikkiaan 234 erilaista haittakoodia. Aineiston koodausta jatkettiin tämän jälkeen luokittelemalla alkuperäiset koodit sisällöllisesti mielekkäämpiin kategorioihin. Aineistolähtöisen analyysin pohjana käytettiin useita luokitteluperusteita, joiden avulla pyrittiin etsimään selkeitä pääkategorioita, ja niihin oleellisesti kuuluvia yksittäisiä haittakoodeja. Ensin aineistolle esitettiin kysymyksiä, ku-

ten liittykö haitta yksilöön itseensä vai ympäristöön (kotiin, vanhempiin tai ystäviin) ja esiintyykö haitta keskeisesti humalatilan aikana vai vasta sen jälkeen. Seuraavaksi haittoja peilattiin strukturoitujen vastausvaihtoehtojen yhteydessä esitettyihin jaotteluihin. ESPAD-lomakkeessa haitat oli jaoteltu neljään kategoriaan: henkilökohtaiset ongelmat, ihmissuhdeongelmat, seksuaaliset ongelmat ja rikollisuuteen liittyvät ongelmat (ks. Ahlström ym. 2004). Lopuksi avovastausten luokittelussa käytettiin pääkategorioita, joita tuskin löytyy olemassa olevista kyselykaavakkeista, kuten ulkonäköön liittyvät haitat ja haitat urheilusuorituksessa tai harjoittelussa. Analyysin viitekehystenä toimi siis myös tutkijan oma näkemys yhteenkuuluvista haitoista sekä aiempi tietämys tutkittavasta ilmiöstä.

Avovastausten luokittelu pidettiin tarkoituksella varsin laajana ja pienetkin haittakategoriat haluttiin säilyttää itsenäisinä. Tarkoituksena oli, että nuorten itse ilmoittamat alkoholinkäytön haitat tulevat esille mahdollisimman moninaisina ja haittakokemusta kuvaavina. Esimerkiksi terveydellisistä vaivoista ja haitoista muodostettiin omat kategoriansa krapulalle, pahoinvointille ja oksentamiselle, masentuneisuudelle ja itse-tuhoisuudelle sekä väsymykselle ja univaikeuksille, vaikka ne usein liitetään yhdeksi kattavaksi terveyskäsitteeksi.

Kuviossa 1 esitetään havainnollinen esimerkki neljän yksittäisen haittakoodin sijoittamisesta pääkategoriaan ”Pahoinvointi ja oksentaminen”.

Kuvio 1. Esimerkki yhden pääkategorian koostumuksesta.

Alkuperäiset haittakoodit sijoitettiin kaikkiaan 19 pääkategoriaan. Seuraavassa esitetään kukin kategoria ja avataan sisältöä muutaman eri vastaajien antamien esimerkkien avulla:

Krapula: krapula, darra, jysäri, janoisuus, kylmähikisyys, päänsärky

Pahoinvointi ja oksentaminen: mahanesteet poistuu

Väsymys ja univaikeudet: nukahtelu, väsymys, heräily, unettomuus

Masentuneisuus ja itsetuhoisuus: masennus, itsemurhayritys, viiltely, surullisuus, yksinäisyys

Ulkonäköön liittyvät haitat: lihominen, kaljamaha, finnit, silmäpussit

Terveydelliset vaivat ja haitat: alkoholimyrkytys, rytmihäiriöt, epä-säännölliset kuukautiset, verenpaineen nousu

Seksuaalinen riskikäyttäytyminen: yhden illan jutut, sukupuolitaudit, hyväksikäyttö

Muistamattomuus: ei muista, menee muisti

Tekojen ja sanomisten katuminen: moraalinen krapula, katumus, typerät teot, tullut sanottua tai tehtyä mitä sattuu

Itsekontrollinmenetys: itsekontrollin menetys, ei hallitse itseään, tavarat häviävät

Aggressiivisuus: vaaraksi muille, aggressiivisuus, tappelu, väkivaltaisuus

Lakiin ja virkavaltaan liittyvät haitat: ryöstön kohteeksi joutuminen, vaikeuksiin joutuminen, poliisin välttely, sakot

Lisääntynyt päihteiden käyttö: tupakointi, riippuvuus alkoholiin, halu saada lisää alkoholia, huumeokeilut

Rahan kuluminen: juomiin menee paljon rahaa

Urheilusuoritusten ja harjoittelun heikentyminen: suoritustason tai urheilutulosten lasku, haittaa harjoittelua

Perhe- ja ystävyssuhteisiin liittyvät haitat: vanhempien kanssa harmeja, ihmissuhdeongelmat, menetetyt kaverisuhteet

Muut haitat: yksittäiset haittakoodit, joita ei voitu sijoittaa edellä esitettyihin kategorioihin

Alkoholinkäytöllä ei ole mitään haittoja: ei mitään, ei haittoja

Lisäksi yhden kategorian muodostivat puuttuvat ja tulkitsemattomat vastaukset (esimerkiksi ”viiva” tai ”merkki”) sekä vastaukset ”en osaa sanoa”. (Ks. Taulukko 1.)

ESPAD-tutkimus ja strukturoitujen kysymysten analyysi

ESPAD 2003 -tutkimuksessa päihteiden käytön seurauksia selvitettiin strukturoidulla kysymyksellä. Lomakkeessa esitettiin yleisluontoinen kysymys ”Onko sinulle koskaan sattunut seuraavaa...?”, jolla kartoitettiin kaikkiaan 14 seurauksen kokemista.

Henkilökohtaiset ongelmat

Koulu- tai työsuoritukseni heikkeni
Esineitä tai vaatteita rikkoontui
Kadotin rahaa tai arvoesineitä
Sattui tapaturma tai sain vammoja
Jouduin ensiapuun tai sairaalaan

Ihmissuhdeongelmat

Jouduin riitaan tai kiistaan
Tuli ongelmia ystävien kanssa
Tuli ongelmia vanhempien kanssa
Tuli ongelmia opettajien kanssa

Seksuaaliset ongelmat

Suostuin sellaiseen seksiin, jota kaduin seuraavana päivänä
Ajauduin sukupuoliyhteyteen ilman kondomia

Rikollisuuteen liittyvät ongelmat

Jouduin käsirysyyn tai tappeluun
Jouduin ryöstön tai varkauden uhriksi
Jouduin vaikeuksiin poliisin kanssa

Nuoria pyydettiin vastaamaan kuhunkin kohtaan merkitsemällä jokin seuraavista vastausvaihtoehdoista: 1) ei koskaan, 2) kyllä, alkoholinkäytön

takia, 3) kyllä, huumeiden käytön takia, 4) kyllä, muista syistä. Tässä artikkelissa tarkastellaan vain nuorten alkoholinkäytöstä seuranneiden haittojen esiintymistä sukupuolittain.

Kysymysmenetelmien tuottamat haittajakaumat

Tulososiossa tarkastellaan ensin NTTT-aineistoon pohjautuvia tuloksia. Tämän jälkeen esitetään ESPAD-aineiston tulokset alkoholihaitoista. Avoimen ja strukturoidun kysymyksen vertailua jatketaan yksityiskohtaisemmin pohdintaluvun yhteydessä.

Vastaukset avoimiin kysymyksiin

NTTT-aineiston (N=4 766) 14–16-vuotiaista nuorista 3 294 ilmoitti käyttävänsä alkoholijuomia. Heistä 80 prosenttia (n=2 650) vastasi avoimeen kysymykseen kokemistaan alkoholihaitoista. Vastaajista 62 prosenttia (n=1 644) ilmoitti kokeneensa alkoholin juomisen seurauksena ainakin yhden haitan. Kaikkiaan 31 prosenttia (n=834) puolestaan ilmoitti, ettei juomisesta ollut seurannut mitään haittoja. Poikien osuus (41 %) tästä joukosta oli huomattavasti suurempi kuin tyttöjen (25 %). Lisäksi kuusi prosenttia (n=172) vastasi kysymykseen viivalla tai muulla analysointiin kelpaamattomalla tavalla.

Taulukossa 1 esitetään 14–16-vuotiaiden nuorten itse ilmoittamat alkoholihaitat. Alkoholinkäytöstä seurannut krapulainen olo sekä pahoinvointi ja oksentaminen olivat nuorten selvästi yleisimmin ilmoittamat haitat. Tytöillä pahoinvointi ja oksentaminen olivat yleisin haitta (24 %), mutta lähes yhtä usein juomisesta koettiin aiheutuvan krapulaisen olon (23 %). Krapulakokemukset olivat puolestaan pojille selvästi yleisin alkoholihaitta (24 %). Seuraavaksi eniten juomisesta oli aiheutunut pahoinvointia ja oksentamista (12 %). Tytöt katuivat poikia yleisemmin sanomisiaan tai tekemisiään (13 %). Tytöt ja pojat kokivat rahan kulumisen

alkoholiin yhtä yleiseksi haitaksi. Tytöistä seitsemän prosenttia ilmoitti sekä alkoholinkäyttöön liittyvää itsekontrollin menetystä että muistamattomuutta ja muistikuvien katoamista. (Ks. taulukko 1.)

Taulukko 1. 14–16-vuotiaiden ilmoittamat ikävakioidut alkoholihaitat (%), kun heiltä kysyttiin "Mitä haittoja olet itse kokenut alkoholinkäytöstäsi?". (Taulukko sisältää vain ne henkilöt, jotka vastasivat kysymykseen alkoholi-haitoista NTTT-tutkimuksen mukaan, N=2650.)

Alkoholihaitat	Tytöt %	(n=1569)	Pojat %	(n=1081)
Krapula	23	(n=364)	24	(n=263)
Pahoinvointi ja oksentaminen	24	(n=384)	12	(n=126)
Tekojen ja sanomisten katuminen	13	(n=211)	5	(n=52)
Rahan kuluminen	9	(n=148)	8	(n=92)
Itsekontrollin menetys	7	(n=109)	3	(n=36)
Muistamattomuus	7	(n=108)	2	(n=16)
Terveydelliset vaivat ja haitat	4	(n=61)	2	(n=19)
Perhe- ja ystävyyssuhteisiin liittyvät haitat	3	(n=54)	3	(n=30)
Aggressiivisuus	2	(n=37)	2	(n=18)
Väsymys ja univaikeudet	2	(n=34)	2	(n=26)
Ulkonäköön liittyvät haitat	2	(n=28)	1	(n=6)
Masentuneisuus ja itsetuhoisuus	1	(n=21)	0	(n=2)
Lisääntynyt päihteiden käyttö	1	(n=12)	0	(n=1)
Urheilu- ja harjoittelun heikentyminen	0	(n=5)	0	(n=2)
Lakiin ja virkavaltaan liittyvät haitat	0	(n=4)	1	(n=6)
Seksuaalinen riskikäyttäytyminen	0	(n=4)	–	(n=0)
Muut haitat	5	(n=78)	3	(n=30)
Alkoholinkäytöllä ei ole mitään haittoja	25	(n=390)	41	(n=444)
Puuttuvat / En osaa sanoa / Tulkitseminen vastaus	7	(n=107)	6	(n=65)

Vastaukset strukturoituihin kysymyksiin

Seuraavassa esitettävät tulokset ESPAD-tutkimukseen osallistuneiden 15–16-vuotiaiden alkoholihaitoista perustuvat strukturoituihin kysymyksiin. Tulosten tarkastelu tehdään siten tutkimukseen jo etukäteen valikoidujen haittojen suhteen, toisin kuin edellä NTTT-tutkimuksessa, jolloin koetut haitat perustuvat nuorten itse muotoilemiin haittoihin.

Taulukossa 2 esitetään 15–16-vuotiaiden nuorten omasta alkoholinkäytöstä seuranneiden haittojen jakaumat. Esineiden tai vaatteiden rikkoontuminen (19 %) ja joutuminen riitaan tai kiistaan (18 %) olivat yleisimmät juomisen vuoksi koetut haitat. Esineiden tai vaatteiden rikkoontuminen oli tytöille yleisin alkoholihaitta (24 %). Lähes yhtä usein tytöt ilmoittivat joutuneensa riitaan tai kiistaan (20 %). Pojille yleisin haitta oli joutuminen riitaan tai kiistaan (16 %) ja toiseksi yleisin esineiden tai vaatteiden rikkoutuminen (13 %).

Harmit vanhempien ja ystävien kanssa liittyivät erityisesti tyttöjen alkoholinkäyttöön. Lisäksi alkoholinkäytön seurauksena tapahtunutta seksuaalista riskikäyttäytymistä ilmeni useammin tytöillä kuin pojilla. Prosentuaalisesti haittojen ilmoittaminen oli kaikkiaan yleisempää tytöille.

Tuloksia

Seuraavassa vertaillaan, mitä yhteneväisyyksiä ja eroja avovastauksissa esiintyneiden ja strukturoidussa kysymyssarjassa käytettyjen haittaluokkien välillä oli. Tämän jälkeen tarkastellaan, johtivatko avoimet kysymykset erilaisiin tuloksiin alkoholihaitoista kuin strukturoidut kysymykset, ja millaisia päätelmiä näiden tulosten pohjalta voidaan tehdä. Lopuksi pohditaan, millainen merkitys sukupuolella on alkoholihaittojen kokemiseen ja niistä raportoimiseen.

Taulukko 2. Alkoholin vuoksi koetut haitat tytöillä ja pojilla (%) ESPAD-tutkimuksen mukaan.

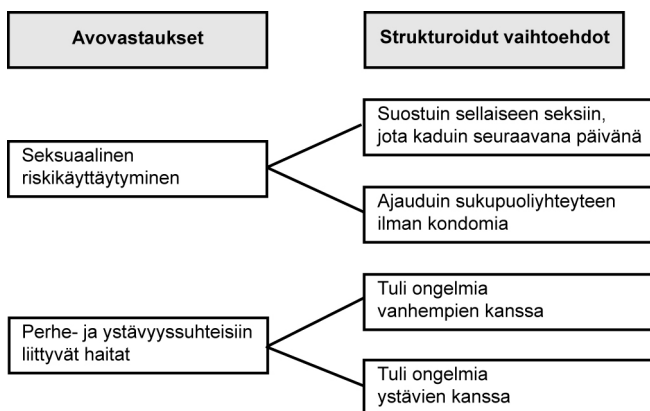
Alkoholin vuoksi koetut haitat	Tytöt %	(n)	Pojat %	(n)
Esineitä tai vaatteita rikkoontui	24	(n=412)	13	(n=211)
Jouduin riitaan tai kiistaan	20	(n=342)	16	(n=246)
Tuli ongelmia vanhempien kanssa	18	(n=316)	12	(n=197)
Kadotin rahaa tai arvoesineitä	15	(n=260)	10	(n=151)
Tuli ongelmia ystävien kanssa	15	(n=254)	7	(n=105)
Suostuin seksiin, jota kaduin seuraavana päivänä	11	(n=186)	7	(n=104)
Sattui tapaturma tai sain vammoja	11	(n=183)	7	(n=104)
Jouduin käsirysyyn tai tappeluun	9	(n=151)	11	(n=170)
Jouduin vaikeuksiin poliisin kanssa	8	(n=132)	6	(n=100)
Ajauduin sukupuoliyhteyteen ilman kondomia	8	(n=138)	4	(n=67)
Koulu- tai työsuoritukseni heikkeni	4	(n=73)	3	(n=44)
Jouduin ensiapuun tai sairaalaan	3	(n=49)	2	(n=36)
Jouduin ryöstön tai varkauden uhriksi	2	(n=33)	1	(n=14)
Tuli ongelmia opettajien kanssa	1	(n=22)	1	(n=21)

Avoimen ja strukturoidun kysymysmenetelmän luokkien vertailu

Nuorten alkoholihaittoja selvitettiin tässä tutkimuksessa sekä avoimella kysymyksellä että ennalta määritetyillä strukturoiduilla vastausvaihtoehtoilla. Vertailu osoitti, että menetelmien soveltamat alkoholihaittojen luokat olivat osittain yhteneviä. Useiden haittojen osalta nuorten avovastausten pohjalta muodostetut luokat poikkesivat kuitenkin huomattavasti strukturoiduista vastausvaihtoehtoista. Avovastausten perusteella tehdyt luokat ja strukturoitujen vastausten luokat *vastasivat toisiaan* kahdessa haittatyyppissä (kuvio 2). Nämä olivat perhe- ja ystävyysuhteisiin liittyvät haitat sekä seksuaalinen riskikäyttäytyminen. Vastavuus toteutui kuitenkin

kin niin, että avovastauksen pääkategoriaa vastasi kaksi strukturoitua vastausvaihtoehtoa ja päinvastoin.

Kuvio 2.

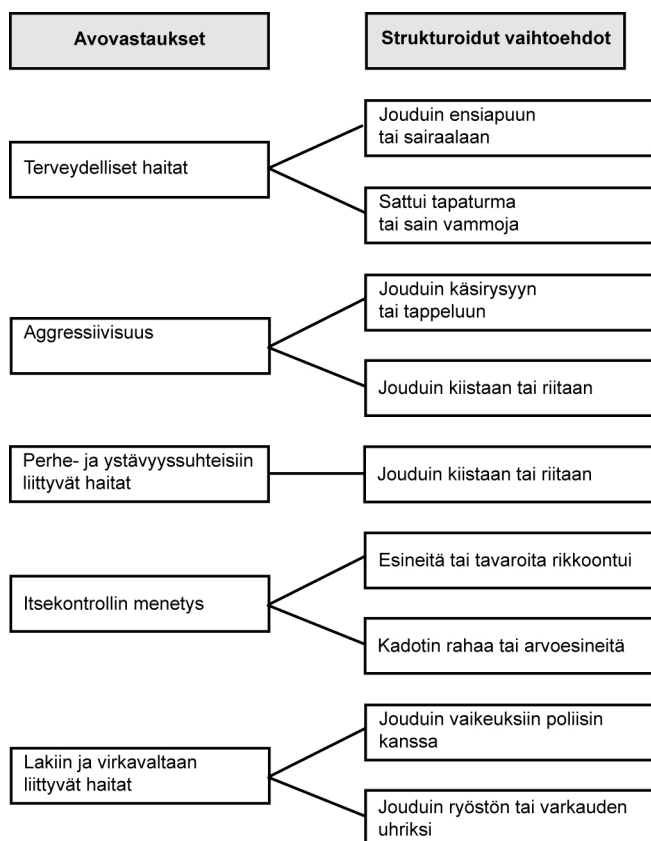
Perhe- ja ystävyyssuhteisiin liittyvät haitat luokiteltiin avovastausten pohjalta samaan pääkategoriaan, kun taas strukturoiduissa vaihtoehdoissa ongelmat vanhempien kanssa ja ongelmat ystävien kanssa esitettiin toisistaan erillään. Avovastausluokittelun "seksuaalinen riskikäyttäytyminen" vastasi sisällöllisesti strukturoituja vastausvaihtoehtoja "suostuin seksiin, jota kaduin seuraavana päivänä" ja "ajauduin sukupuoliyhdyntään ilman kondomia". Nuorten avovastauksissa seksin katuminen tuli esille muun muassa "yhden illan juttuina" ja heräämisenä vieraan naisen tai miehen vierestä. Kondomin unohtamista ei mainittu suoraan, mutta nuoret viittasivat vastauksissaan sukupuolitauteihin.

Muutamien haittojen osalta luokittelu oli *osittain yhtenevää* (kuvio 3). Avovastausten pääkategoriaan "terveydelliset vaivat ja haitat" kuuluvat sisällöllisesti strukturoidut vastausvaihtoehdot "jouduin ensiapuun tai sairaalaan" ja "sattui tapaturma tai sain vammoja". Päinvastoin ajateltuna, nuorten itse ilmaistemista haitoista esimerkiksi alkoholimyrkytys, joka oli aineistossa hyvin harvinainen, on suurella todennäköisyydellä vaatinut sairaalahoitoa.

Avovastausten pääkategoria ”itsekontrollin menetys” sisältää ilmoituksia muun muassa alkoholinkäytön aiheuttamasta huolimattomuudesta, johon myös strukturoidut vastausvaihtoehdot ”esineiden ja tavaroiden rikkoontuminen” sekä ”rahan tai arvoesineiden kadottaminen” viittaavat.

Niin ikään avovastausluokittelun pääkategoriaan ”aggressiivisuus” liittyy keskeisesti strukturoitu vastausvaihtoehto ”jouduin käsirysyyn tai tappeluun”. Myös avovastausten pääkategoria ”laki ja virkavalta” vastasi sisällöllisesti strukturoituja vaihtoehtoja ”vaikeudet poliisin kanssa” ja ”joutuminen ryöstön tai varkauden uhriksi”.

Kuvio 3.

Strukturoidussa kysymyssarjassa esitetty vastausvaihtoehto ”jouduin riitaan tai kiistaan” on puolestaan osittain yhtenevä avovastauksissa mainittujen perhe- ja ystävyys-suhteisiin liittyvien haittojen kanssa. Avovastauksien luokittelussa lähdettiin oletuksesta, että sellaiset riita- ja kiistatilanteet, joissa toisena osapuolena oli mainittu perheenjäsen tai ystävä, oli perusteltua luokitella ihmissuhdehaittoihin kuuluviksi.

Avovastausluokittelussa esiintyi useita nuorten kokemia alkoholihaittoja, joita *ei huomioitu lainkaan strukturoidussa kysymyssarjassa*. Tällaisia alkoholinkäytön seurauksia olivat krapula, pahoinvointi ja oksentaminen (nämä haitat olivat myös avovastauksien yleisimmät), tekojen ja sanomisen katuminen, rahan kuluminen, muistamattomuus, väsymys ja univaikeudet, ulkonäköön liittyvät haitat, heikentynyt urheilusuoritus tai harjoittelu, masentuneisuus ja itsetuhoisuus sekä lisääntynyt riski päihteiden käytölle. Vaikka avovastausluokittelussa haittojen variaatio oli suurta, strukturoidussa kysymyssarjassa annettiin kuitenkin kaksi vastausvaihtoehtoa, joita nuoret eivät itse tuoneet esiin avovastauksissaan. Näitä olivat ongelmat opettajien kanssa sekä koulu- tai työsuorituksen heikentyminen.

Yhteneväisyyksiä sekä eroavaisuuksia tarkasteltaessa on syytä huomioida tietyt sisällölliset vivahde-erot puolin ja toisin. Verrattuna strukturoituihin vaihtoehtoihin avovastauksien pääkategoriat antavat huomattavasti moniulotteisemman kuvan kustakin haitasta. Tämä juontuu siitä, että avovastauksissaan nuorilla on ollut mahdollisuus kuvata kokemiaan haittoja omin sanoin, jolloin alkoholinkäytön seurauksista saadaan täsmällisempi ja subjektiivisempi kuva (ks. kuvio 1). Esimerkiksi avovastauksen pohjalta koodattu ”rahan kuluminen” eroaa oleellisesti strukturoidussa kysymyssarjassa esitetystä vastausvaihtoehdosta ”rahan ja arvoesineiden kadottaminen”. Edellinen viittaa selkeästi alkoholijuomien ostamiseen kuluvaan rahaan. Jälkimmäinen viittaa puolestaan rahan tai arvotavaran hukkaamiseen.

Avoimen ja strukturoidun kysymysmentelmän tuottamien tulosten vertailua

Tutkimuksen tärkeimpänä tuloksena voidaan esittää, että nuorten yleisimmin ilmoittamat alkoholihaitat muodostuivat täysin erilaisiksi vastauksista riippuen. Haittoja, joita nuoret ilmoittivat useimmin avovastauksissa, ei esiintynyt lainkaan strukturoidussa kysymyssarjassa.

Fyysiseen olotilaan ja elimistön reagointiin liittyvät alkoholihaitat, kuten krapula, pahoinvointi ja oksentaminen, olivat oleellisimmat alkoholin käytöstä seuranneet harmit. Krapulainen olo sisälsi useita krapulaan viittavia oireita, kuten janoisuus ja päänsärky. Krapulan moniselitteisyyttä kuvaa myös Slutskén, Piaseckin ja Hunt-Carterin (2003) tutkimus, jossa collegeikäiset oppilaat, keski-ikänsä 18,8 vuotta, ilmoittivat kokeneensa keskimäärin viisi krapulaoiretta viimeisen vuoden aikana. Yleisimmin ilmoitetut oireet olivat janoisuus, päänsärky ja väsymys. (Slutske ym. 2003.)

Myös ”moraalinen krapula” oli varsin yleistä nuorten avovastauksissa. Tähän voidaan yhdistää alkoholinkäyttöön liittynyt muistamattomuus, jolla harmilliset teot tai sanomiset voidaan seuraavana päivänä helpoimmin kuitata. Molemmat ilmiöt esiintyivät etenkin tyttöjen vastauksissa. Avovastauksissa korostui lisäksi nuorille itselleen ilmeisen tärkeä haitta, rahan kuluminen. Tämä alkoholinkäytön haitallinen seuraus viittaa toisaalta rahan merkitykseen ja rahankäytön priorisointiin, toisaalta nuorten käyttövarojen niukkuuteen.

Fyysiseen olotilaan liittyvien haittojen – krapulan, pahoinvoinnin, oksentamisen – lisäksi nuorten itse muotoilemissa vastauksissa esiintyi suurehko variaatio erityyppisiä terveydellisiä vaivoja ja haittoja. Ilmoitukset terveydellisistä haitoista muodostivat hämmästyttävän pienen osuuden, mikä selittyy osittain tämän luokan tiukalla rajauksella. Mikäli haittojen luokittelussa olisi käytetty laajempaa terveyden käsitettä, olisi kaikki yksilön terveyteen viittaavat haitat liitetty yhteen pääkategoriaan. Nyt omini kategorioihinsa sijoitettiin tietoisesti muun muassa krapula, pahoinvointi ja oksennus, masentuneisuus ja itsetuhoisuus sekä väsymys ja univaikeudet, vaikka ne usein liitetään terveyskäsitteen alle.

Nuorten avovastauksissa korostuivat alkoholinkäytön jälkeinen vä-

syneisyys ja jopa univaikeudet, mikä näkyy varmasti myös koulutyössä (vrt. strukturoituun vastausvaihtoehtoon ”koulu- tai työsuorituksen heikentyminen”) ja yleisessä jaksamisessa. Erityisesti tytöt mainitsivat vastauksissaan ulkonäköön liittyviä haittoja. Tietoisuus alkoholijuomien kaloripitoisuudesta kävi vastauksista ilmi samoin kuin painon nousuun liittyvä huoli. Erityistä huolta aiheuttava, vaikkakin hyvin pieni joukko nuoria, ilmoitti alkoholinkäytön yhteydestä masentuneisuuteen, itsetuhoisiin ajatuksiin ja jopa itsemurhayrityksiin. Alkoholinkäytön koettiin myös haittaavan liikuntasuorituksia ja estävän suotuisaa kehitystä vastaajalle tärkeässä urheiluharrastuksessa. Hyvin pieni osa nuorista koki alkoholinkäytön kannustavan päihteiden lisääntyneeseen käyttöön, kuten tupakointiin. Tämän lisäksi addiktoituminen alkoholiin huoletti joitakin vastaajia.

ESPAD-tutkimuksen strukturoidussa kysymyssarjassa yleisimmät alkoholinkäytöstä aiheutuneet haitat liittyivät tytiillä esineiden tai vaatteiden rikkoutumiseen ja pojilla riitaan tai kiistaan joutumiseen. Strukturoidun kysymyssarjan lisäksi näihin haittoihin viitattiin jossain määrin myös avovastauksissa. Ihmissuhteisiin liittyvät harmit korostuivat ESPAD-tutkimuksessa, jossa valmiina vastausvaihtoehtona esitettiin erikseen ongelmat vanhempien ja ystävien kanssa. Avovastauksissa perhe- ja ystävyyssuhteisiin liittyvät haitat eivät puolestaan olleet kovin yleisiä. Kun vastausvaihtoehto annettiin valmiina (ESPAD), tytöt ilmoittivat kokeneensa ongelmia vanhempien ja ystävien kanssa useammin kuin pojat. Vastatessaan omin sanoin avoimeen kysymykseen (NTTT) tytöt ja pojat ilmoittivat melko yhtenevällä tavoin perhe- ja ystävyyssuhteisiin liittyviä haittoja.

Vaikka omasta alkoholinkäytöstä seuranneesta seksuaalisesta riskikäyttäytymisestä käytettiin samannimisiä luokkia kummassakin tutkimuksessa, ESPAD-tutkimuksessa yhdyntän katuminen ja kondomin unohtaminen oli huomattavasti yleisempää kuin NTTT-tutkimuksessa. Nuorten avovastausten perusteella seksuaalinen riskikäyttäytyminen ei ollut erityisen merkittävää: vain muutamat 14–16-vuotiaat tytöt ilmoittivat tällaisista haitoista. Nämä erot saattavat selittyä osittain aiheen arkaluontoisuudella. Strukturoidussa kysymyssarjassa esitettyyn lausumaan yhdyntän katumisesta tai kondomin unohtamisesta on ollut helpompi yhtyä kuin kirjoittaa tapahtuneesta omin sanoin.

Sukupuolen merkitys alkoholihaittojen kokemisessa ja ilmoittamisessa

Kyselytavasta riippumatta tytöt ilmoittivat kaiken kaikkiaan useampia alkoholinkäyttöön liittyviä haittoja. Aikuisiällä sukupuolen merkitys alkoholihaittojen kokemiseen näyttää kuitenkin olevan päinvastainen. Tuuli Pitkäsen (2006) väitöskirjan mukaan alkoholinkäytöstä johtuvat hankaluudet, kuten ihmissuhdeongelmat ja tappelut, olivat yleisempiä miehille kuin naisille.

Sukupuolen yhteys haittojen kokemiseen ja niiden ilmaiseminen avovastauksen muodossa voi olla osittain seurausta tyttöjen verbaalisuudesta tai herkkyydestä kokea tietty asia tai tapahtuma haitalliseksi. Myös ihmissuhteisiin ja omaan käyttäytymiseen liittyvät harmit saattavat saada suuremman painoarvon tyttöjen maailmassa, jossa omaa toimintaa peilataan herkästi ystävien tai roolimallien toimintaan. Tästä esimerkkinä voidaan avovastauksista nostaa esille tyttöjen alkoholinkäytön jälkeinen muistamattomuus, jolla voidaan osaksi kuitata erilaiset harmilliset tapahtumat. Haittojen merkityksen tai vakavuuden vähättely saattaa puolestaan olla tyypillisempää tämän ikäisille pojille, jolloin kysymykseen koetuista haittoista ei ole vastattu lainkaan tai vastauksessa on erityisesti korostettu, että alkoholinkäytöllä ei ole mitään haittoja (ks. taulukko 1).

Nuorten avovastauksissa saattavat korostua sellaiset haitat, joita runsaalla alkoholinkäytöllä yleisesti ajatellaan olevan. Esimerkiksi krapula mielletään hyvin tavallisesti alkoholinkäytön haitalliseksi seuraukseksi. Valmiit vastausvaihtoehdot saattavat puolestaan helpottaa vaikeiksi koettujen asioiden kuten seksin ja ehkäisyn käsittelyä. Strukturoitujen kysymysten yhteydessä on myös mahdollista, ettei lomakkeessa esitettyjen seurausten yhteyttä omaan juomiseen ymmärretä tai pidetä itselle tärkeänä. Vakavien, mutta hyvin harvinaisten haittojen esille tuominen strukturoiduissa kysymyksissä voitaisiinkin korvata – tai ainakin täydentää – nuorille itselleen ominaisilla ja merkityksellisillä haitoilla, joita edellä on esitetty.

Lopuksi

Nuorten alkoholinkäyttöä selvittävissä tutkimuksissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota kyselytavan merkitykseen. Tutkijan asettamat strukturoidut kysymykset eivät ilmeisesti tavoita kaikkia nuorille itselleen tärkeitä ja ajankohtaisia alkoholihaittoja. Avovastauksilla on puolestaan kyky paljastaa joitakin tällaisia haittoja. Sen sijaan avokysymykset eivät välttämättä kirvoita vastauksia nuorten arkaluontoisina pitämistä kokemuksista, joita strukturoidut kysymykset taas saattavat tavoittaa.

Olisi tärkeää, että alaikäisten alkoholinkäytön ja alkoholihaittojen ehkäisemiseen tähtäävien toimenpiteiden suunnittelussa ja toteutuksessa huomioitaisiin nykyistä paremmin nuorten omat kokemukset ja ajatukset alkoholinkäytön haitallisista seurauksista. Aiempi kvantitatiivinen tutkimus on tuottanut varsin vähän tietoa tästä näkökulmasta. Jatkotutkimuksissa pitäisi myös selvittää, oppivatko nuoret kokemistaan haitoista, ja voidaanko tätä tietoa hyödyntää esimerkiksi nuoriin suunnatuissa interventioissa ja päihdeopetuksessa sekä poliittisessa päätöksenteossa.

Lähteet

- Ahlström, Salme (1982) *Finnish Teenagers – How They Drink and Clash with Authority*. Reports from the Social Research Institute of Alcohol Studies No. 159. Helsinki: Social Research Institute of Alcohol Studies.
- Ahlström, Salme & Metso, Leena & Tuovinen, Eeva Liisa (2004) *Suomalaisten nuorten päihteiden käyttö 1999 ja 2003*. Espad-tutkimuksen taulukkoraportti. Aiheita 32/2004. Helsinki: Stakes.
- Anderson, Peter & Baumberg, Ben (2006) *Alcohol in Europe*. London: Institute of Alcohol Studies.
- Bruun, Kettil & Hauge, Ragnar (1963) *Drinking Habits among Northern Youth*. Helsinki: The Finnish Foundation for Alcohol Studies.

- Nyström, Mikael (1992) Positive and Negative Consequences of Alcohol Drinking among Young University Students in Finland. *British Journal of Addiction* 87 (5), 715–722.
- Pitkänen, Tuuli (2006) *Alcohol Drinking Behavior and Its Developmental Antecedents*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Rimpelä, Arja & Lintonen, Tomi & Pere, Lasse & Rainio, Susanna & Rimpelä, Matti (2003) *Nuorten terveystapatutkimus 2003. Tupakkatuotteiden ja päihteiden käytön muutokset 1977–2003*. Helsinki: Stakes.
- Slutske, Wendy S. & Piasecki, Thomas M. & Hunt-Carter, Erin E. (2003) Development and Initial Validation of the Hangover Symptoms Scale: Prevalence and Correlates of Hangover Symptoms in College Students. *Alcoholism, Clinical and Experimental Research* 27 (9), 1442–1450.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Gummerus.

NUORTEN AIKUISTEN ALKOHOLIN- KÄYTTÖ – SOSIAALISEN ERiarVOISUUDEN ILMENTYMÄ?

Laura Kestilä & Mikko Salasuo

Eriarvoistuminen on tämän ajan megatrendi. Toisen maailmansodan jälkeisen tasa-arvoistumisen ja köyhyyden vähenemisen on katsottu katkenneen. Suomessa tämä kehitys tapahtui hitaasti 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa kiihtyen 1990-luvun lopulla, vaikka tuloerot ja köyhyys ovat meillä kansainvälisesti katsottuna edelleen kohtuullisen vähäisiä. Eriarvoisuus näyttäytyykin erityisesti erilaisina sosiaalisina ja taloudellisina ilmiöinä, jotka vaikuttavat merkittävästi elinoloihin ja hyvinvointiin. Lisäksi eriarvoisuus merkitsee sosiaalista etäisyyttä ja kansalaisten sosiaalisten todellisuuksien erkaantumista (Julkunen 2006).

Sosiaalinen eriarvoisuus näkyy väestön terveydessä ja hyvinvoinnissa sekä niiden määrittäjissä. Ihmisten mahdollisuudet elää pitkä ja terve elämä vaihtelevat huomattavasti heidän yhteiskunnallisen asemansa mukaan (Lahelma & Koskinen 2002; Lahelma & Rahkonen 1997). Sosioekonomisilla terveyseroilla tarkoitetaan sellaisia sairastuvuuden, kuolleisuuden ja toimintakyvyn systemaattisia eroja, jotka liittyvät ihmisten epätasa-arvoiseen asemaan yhteiskunnassa: yleisesti voidaan sanoa, että mitä paremmassa yhteiskunnallisessa asemassa ihmiset ovat, sitä parempi heidän terveytensä on, sitä alhaisempi heidän kuolleisuutensa on, ja sitä edullisemmat heidän elintapansa terveyden kannalta keskimäärin ovat. Terveyden, kuolleisuuden ja terveyskäyttämisen sosioekonomisia eroja voidaan tarkastella eri mittareiden, esimerkiksi koulutuksen, työmarkkina-aseman, ammattiaseman ja tulojen, mukaan. Monet terveysongelmat

sekä terveyden kannalta haitalliset elintavat painottuvat vähän koulutusta saaneisiin, työttömyydestä kärsiviin, alhaisen ammattiaseman ja alhaisen tulotason väestöryhmiin. Aikuisväestön sosioekonomisia terveyseroja on dokumentoitu runsaasti sekä Suomessa (Martelin ym. 2002a; Lahelma & Koskinen 2002; Helakorpi ym. 2007; Kivelä ym. 2000) että muualla (Mackenbach ym. 2003; Fox 1989; Lahelma ym. 2002; Mackenbach & Bakker 2002; Droomers 2002).

Nuoressa aikuisuudessa monet väestöryhmien välisten terveys- ja hyvinvointierojen taustalla olevat elinolot ja elintavat alkavat vakiintua ja väestöryhmien väliset terveyserot kärjistyä, vaikka niiden on todettu olevan vähäisiä vielä lapsuudessa ja nuoruudessa (Rahkonen ym. 1995; Pensola 2003; West 1997). Viimeaikaisissa suomalaisissa tutkimuksissa onkin havaittu sosioekonomisia terveyden ja terveyskäyttäytymisen eroja jo nuoressa aikuisväestössä (Martelin ym. 2005a; Rahkonen ym. 1995; Huurre ym. 2003a; Huurre ym. 2003b; Kestilä ym. 2006a; Kestilä ym. 2006b). Raportissa *Nuorten aikuisten terveys* (Koskinen ym. 2005) todettiin kokoavasti, että lähes kaikkien siinä tarkasteltujen elinolojen, terveyskäyttäytymisen, terveyden ja toimintakyvyn osoittimien valossa enintään perusasteen koulutuksen suorittaneet nuoret aikuiset olivat huonoimmasa asemassa, kun korkea-asteen suorittaneet tai sitä suorittamassa olevat pärjäsivät parhaiten. Tällaiset jyrkät elinolojen ja elintapojen erot nuoressa aikuisuudessa ennakoivat jyrkkiä terveydentilan koulutusryhmittäisiä ja sosioekonomisen aseman mukaisia eroja myöhemmällä aikuisiällä. (Mt.)

Nuoret aikuiset ovat perinteisesti jääneet sivuosaan valtakunnallisissa terveystutkimuksissa, vaikka ikävaihe on monessa suhteessa hyvin merkityksellinen. Nuorten aikuisten terveydellä ja elintavoilla on heidän hyvinvointinsa kannalta keskeinen merkitys. Lisäksi heidän omaksumillaan elintavoilla on vaikutusta koko aikuisväestön tulevaan terveyteen ja toimintakykyyn. Myöhemmän aikuisiän terveys rakentuu nimittäin paljolti aiemmissa elämänvaiheissa vaikuttavien tekijöiden varaan. Myös väestöryhmien väliset terveys- ja kuolleisuuserot juontavat juurensa varhaisempiin käyttäytymis- ja ympäristötekijöihin (Schrijvers ym. 1999; Power & Matthews 1997; Pensola 2003; Kuh & Ben-Shlomo 1997).

Väestötasoinen tieto nuorten aikuisten alkoholinkäytöstä on hyvä esimerkki ilmiöstä, joka on jäänyt verrattain vähälle huomiolle, vaikka alkoholinkäyttö nuorena aikuisuudessa vaikuttaa merkittävästi myös tulevaan alkoholinkäyttöön ja sen muotoihin, ja edelleen terveyteen ja hyvinvointiin sekä niissä esiintyviin väestöryhmien välisiin eroihin. Alkoholin suurkulutus on nimittäin yksi niistä elintapatekijöistä, jotka vaikuttavat keskeisesti sairastuvuuteen ja kuolleisuuteen. Alkoholinkäytön osalta nuori aikuisuus on tärkeä ikävaihe myös siksi, että monissa maissa nuoret aikuiset on se ikäryhmä, joka käyttää eniten alkoholia (STM 2006; Johnson ym. 1998; Fillmore ym. 1991). Vuonna 2000 Suomi kuului näihin maihin (Metso ym. 2002; Lahti-Koski & Sirén 2004). Vaikka alle 18-vuotiaiden alkoholinkäyttö on ollut laskussa jo vuosituhannen taitteesta lähtien (Rimpelä ym. 2006), nuorten aikuisten kohdalla vastaavaa kehitystä ei ole raportoitu. Aikuisväestön alkoholinkäyttö on päinvastoin lisääntynyt 1980-luvulta lähtien ja korostunut erityisesti vuoden 2004 alkoholin veromuutosten jälkeen (Österberg 2004), joskin sen on viime aikoina todettu osoittaneen tasaantumisen merkkejä (Helakorpi ym. 2007). Aikuisväestön alkoholinkäytön sosioekonomisista eroista on yleisesti todettu, että ylemmät sosiaaliryhmät juovat muita useammin, mutta pienempiä määriä kerralla, kun suuri kertakulutus ja humalajuominen ovat yleisempiä alemmissa sosiaaliryhmissä.

Sosiaalisen eriytymisen kiihtyessä alkoholin suurkulutuksen sosiaaliryhmittäinen jakautuminen asettaa suuren haasteen alkoholipolitiikalle ja ehkäisevälle päihdetyölle. Tässä artikkelissa tarkastelemme, voidaanko suomalaisten nuorten aikuisten alkoholinkäytössä nähdä sosiaalista eriarvoisuutta ja huono-osaisuuteen liittyvää suurta alkoholinkulutusta sekä viitteitä alkoholiongelmista. Aineistona käytämme vuonna 2000–2001 kerätyn Terveys 2000 -aineiston (www.ktl.fi/terveys2000) koko maata edustavaa 18–29-vuotiaiden nuorten aikuisten otosta. Täydennämme oman analyysimme tuloksia yleisellä sosioekonomisilla terveyseroilla ja nuorten aikuisten alkoholinkäyttöä käsittelevällä tutkimuskirjallisuudella.

Artikkeli rakentuu siten, että ensin pohdimme yleisesti sosioekonomisten terveyserojen taustalla olevia tekijöitä ja nuorten aikuisten alkoholinkäytön piirteitä. Tämän jälkeen esitämme aineiston, menetelmät ja

kvantitatiivisen analyysin tulokset. Lopuksi pohdimme, mitä tutkimuksen tulokset kertovat alkoholinkäytön sosiaalisesta eriarvoisuudesta nuorten aikuisten keskuudessa, ja miten tulokset suhteutuvat laajempaan eriarvoisuus- ja eriarvoistumiskeskusteluun.

Tekijöitä eriarvoisuuden taustalla

Hyvän sosiaalisen aseman yhteyttä terveyteen ja terveyden kannalta edulliseen käyttäytymiseen voidaan selittää eri tavoin. Traditionaaliset selitykset sosioekonomisille terveys- ja kuolleisuuseroille perustuvat kausaatio- ja selektiomalleihin sekä niiden yhdistelmiin ja variaatioihin. Selektiomallin mukaan terveys sinänsä vaikuttaa sosioekonomiseen asemaan niin, että esimerkiksi ne ihmiset, joiden terveydentila on hyvä, nousevat sosiaalisessa hierarkiassa, kun taas ne, joiden terveydentila on huono, laskevat hierarkiassa (Townsend ym. 1988). Kausaatiomallia pidetään yhtenä keskeisenä mekanismina sosioekonomisten terveyserojen taustalla (mt.; Blane ym. 1993; Davey Smith ym. 1994): sen mukaan sosioekonomisella asemalla on epäsuora vaikutus terveyteen terveyden määrittäjien epätasaisen jakautumisen vuoksi eri sosioekonomisissa ryhmissä.

Voidaan ajatella, että hyvä sosiaalinen asema (vaikkapa pitkä tai korkea koulutus, korkea ammattiasema tai suuret tulot) luo esimerkiksi hyvät tiedolliset ja taloudelliset edellytykset asua, tehdä työtä ja elää terveyden kannalta edullisessa ympäristössä sekä vahvistaa kykyä ja motivaatiota valita terveellisiä elintapoja. Aikaamme kuvaakin yksilöllisten valintojen kautta rakentuva elämäntilanne. Anthony Giddensin (1991) käsite "elämänpolitiikka" koostuu tilanteista ja valinnoista, joissa yksilöt kohtaavat eteensä tulevat terveyteen liittyvät ratkaisut erilaisin sosiaalisin ja kulttuurisin pääomin varustettuina. Yksilön sosiaalisen aseman katsotaan vaikuttavan paljon siihen, millaisia valintoja on ylipäänsä mahdollista tehdä, ja minkälaiseen tietoon valinnat perustuvat (Ziehe 1991). Tästä näkökulmasta on mahdollista esittää sosiaalisen aseman luovan pitkälti pohjan hyvälle ja huonoille terveysvalinnoille. Elintapoihin ja niiden muodostu-

miseen vaikuttavat siis paitsi taloudelliset mahdollisuudet, myös arjen kulttuuri, asenteet ja ihanteet sekä markkinat ja mainonta.

Elintapoja ja niiden valintaa ei voi kuitenkaan pitää yksinomaan ihmisen vapaan valinnan tuloksina eikä pelkästään yksilön vastuulla olevina asioina. Sosioekonomisten terveyserojen kasvualustana voidaan nimittäin nähdä myös epätasa-arvo, joka johtuu yhteiskunnan rakenteista. Rakenteellisilla tekijöillä tarkoitetaan elinoloihin vaikuttavia seikkoja, kuten tulonjakoa, varallisuuden jakautumista, työelämän sukupuolittuneita rakenteita, koulutusjärjestelmää, terveydenhuoltojärjestelmää ja asumisoloja. Näiden rakenteellisten tekijöiden vaikutus ilmenee koko elämänkaaren ajan. Vaikka taloudellinen eriarvoistuminen alkoi kiihtyä Suomessa merkittävästi 1990-luvun lopulla (Riihelä & Sullström 2006), muutokset hyvinvointipolitiikassa, sen rakenteessa ja etuuksien runsaudessa ovat olleet ennakoitua vähäisempiä ja yllättävänkin maltillisia.

Terveyserot muodostuvat elämänculussa (Kuh & Ben-Shlomo 1997; Wadsworth 1997), ja tutkimusta tästä näkökulmasta onkin tehty kasvavassa määrin. Sosiaalisella taustalla ja lapsuuden ongelmilla on todettu viimeaikaisissa tutkimuksissa olevan yhteyttä terveyteen, terveyskäyttämiseen ja terveyseroihin (Kestilä ym. 2006a; Kestilä ym. 2006b; Huurre ym. 2003a; Dube ym. 2003; Power & Hertzman 1997; Droomers 2002). Sen lisäksi, että perhetaustan vaikutus on itsenäinen, se vaikuttaa myös koulutukseen valikoitumiseen esimerkiksi siten, että korkeasti koulutettujen perheiden lapset hakeutuvat korkeakoulutukseen (Kivinen & Rinne 1995). Perhetaustalla on osoitettu olevan yhteyttä myös aikuisiän alkoholinkäyttöön ja alkoholiongelmiin (Anda ym. 2002; Poikolainen 2005; Pirkola ym. 2005a; Hope ym. 1998).

Sosiaalista eriarvoisuutta voidaan selittää yksilöllisemmästä näkökulmasta. Matti Kortteinen ja Marko Elovainio (2003) tarkastelevat artikkelissaan *Sivistyneesti humalassa – suomalainen viinapää vuonna 2000*, miten aiemmin vahvasti kulttuuriin kytketty kansallinen "alistettuuden" ja "kaunaisuuden" eetos selittyy pikemminkin sosiaalisen aseman kuin suomalaisen "etnisen ominaislaadun" kautta (mt., 122–122). Syrjäytymistä koskeva tutkimus (Kortteinen & Tuomikoski 1998) on puolestaan korostanut luottamukseen perustuvien sosiaalisten suhteiden keskeistä mer-

kitystä ihmisten selviytymisessä. Mitä suurempaa on epäluottamus, sitä heikompi on usko yhteisten arvojen sosiaaliseen merkitykseen. Empiiristen analyysien nojalla epäluottamus on yhteydessä erilaisiin aikuisen elämän vaikeuksiin (työttömyyteen, aviolliseen epäsopuun ym.) ja kehittyä todennäköisesti niiden myötä. On siis mahdollista olettaa, että heikossa asemassa elävien ihmisten elintavat ja esimerkiksi runsas alkoholinkäyttö eivät liity ainoastaan heidän luokka-asemaansa, vaan kyse on paljon rajatumasta ilmiöstä, joka liittyy ennen muuta sosiaalisen epäluottamuksen leviämiseen ja juurtumiseen (Kortteinen & Tuomikoski 1998). Voidaan siis puhua sellaisista ihmisistä, jotka ovat siinä määrin raskaasti joutuneet elämän polkemiksi, että he ovat menettäneet uskonsa ja luottamuksensa moraalisten arvojen merkitykseen ja suhtautuvat sen mukaisesti yhteiskuntaan. Jos runsas alkoholinkäyttö liittyy tällaiseen sosiaaliseen perustaan, kysymys ei enää ole ilmiöstä, jota voisi kutsua suomalaiseksi viinapääksi tai edes agraaris-työväenluokkaiseksi juomatavaksi. Pikemminkin on kyse sosiaalisen elämän patologisista muodoista. Aiemman tutkimuksen nojalla tällainen sisäistynyt sosiaalinen disintegraatio vaihtelee siten, että se on sitä yleisempää, mitä alempi sosioekonominen asema on (Kortteinen & Tuomikoski 1998).

Kokoavasti voidaankin todeta, että elämäkululla, jälkiteollisen yhteiskunnan rakenteilla, yksilöiden "elämänpoliittisilla" valinnoilla sekä epävarmuudella ja epäluottamuksella on yhteisvaikutus selitettäessä eriarvoisuuden syntymistä ja kokemista. Sosiaalinen todellisuus rakentuu siis eri tavoin yhteiskunnan eri tasoilla.

Nuorten aikuisten alkoholinkäyttö

Alkoholi on edelleen selvästi eniten terveys- ja muita haittoja aiheuttava päihde Suomessa (Mustonen & Simpura 2005). Alkoholin kulutus on ollut Suomessa 1960-luvulta lähtien miltei jatkuvassa nousussa. Silti se on jakaantunut epätasaisesti siten, että pieni osa suomalaisista juo suuren osan alkoholin kokonaismäärästä (STM 2006). Suomalaisen alkoho-

linkäytön erityispiirre on perinteisesti ollut suuri kertakulutus ja varsin runsas krapuloiden esiintyminen (Mustonen ym. 2001; Simpura & Karlsson 2001) sekä niihin liittyvät sosiaaliset ja terveydelliset ongelmat. Perinteisemmän humalahakuisen juomatavan rinnalla vaikuttavia ilmiöitä on kuitenkin nykyään myös alkoholinkäytön voimakas arkipäiväistyminen sekä suhteellisen korkealle asettunut kokonaiskulutus (STM 2004; STM 2006).

Nuorilla aikuisilla esiintyy enemmän alkoholin suurkulutusta; he juovat enemmän ja useammin alkoholia kuin muut ikäryhmät sekä Suomessa (STM 2006) että muualla Euroopassa (Fillmore ym. 1991; Quigley & Marlatt 1996). Suomalaisten alkoholinkulutus on noussut eurooppalaiselle keskitasolle, mutta humalajuominen on yleisempää kuin useimmissa muissa Euroopan maissa (Poikolainen & Pirkola 2005; Mustonen & Simpura 2005; Mustonen ym. 2001). Suomen aikuisväestössä eri sosiaaliryhmät kuluttavat tutkimusten mukaan alkoholia suurin piirtein yhtä paljon, mutta humalakulutusta on enemmän alemmissa sosiaaliryhmissä. Samoin haitat ovat moninkertaisia alemmissa sosiaaliryhmissä (Mäkelä ym. 2002). Miehet muodostavat erityisen alkoholinkäytön riskiryhmän myös nuorten aikuisten ikäryhmässä: nuoret miehet käyttävät enemmän ja useammin alkoholia kuin naiset (Ahlström ym. 2001; Locke & Newcomb 2001; Geisner ym. 2004), ja useimpien epidemiologisten tutkimusten mukaan nuorilla miehillä esiintyy naisia enemmän kliinisesti merkittäviä alkoholinkäytön häiriöitä (Newman ym. 1996; Wittchen ym. 1998). Yhtenäisen kansallisen juomatavan sijasta olisikin ehkä perusteita puhua juomatavan eriytyvän paitsi sukupuolen, myös sosiaaliryhmän tai koulutuksen mukaan (vrt. Kortteinen & Elovainio 2003). Suomalaiset juomatavat tosin voivat silti olla kansainvälisesti omaleimaisia, vaikkeivät kaikki suomalaiset juomatavaltaan samanlaisia olisikaan.

Viimeaikaista väestötutkimuksiin perustuvaa tietoa suomalaisten nuorten aikuisten terveydestä ja elintavoista on niukasti. Kansanterveyslaitoksen julkaisemien Terveys 2000 -tutkimuksen tulosten lisäksi tietoja on saatavilla vain muutamasta lähteestä. Vuosittain 15–64-vuotiaille toteutettava Aikuisväestön terveyskysely (AVTK) (Helakorpi ym. 2007),

viiden vuoden välein 25–64-vuotiaille kohdistettu Finriski-tutkimus (Vartiainen ym. 2003) sekä korkeakouluopiskelijoille tehtyt terveystutkimukset (Kunttu & Huttunen 2001) antavat tietoa nuorten aikuisten elintavoista ja muun muassa alkoholinkäytöstä, joskin varsinkin nuorten miesten osallistumisaktiivisuus on usein ollut hyvin alhainen. Enemmän väestötasoisista tietoa on 12–18-vuotiaiden nuorten terveydestä, terveyskäyttäytymisestä ja myös alkoholinkäytöstä (Kouluterveyskysely, Nuorten terveystapatutkimus NTTTT, WHO-Koululaistutkimus ja ESPAD).

Terveys 2000 -tutkimuksesta on jo raportoitu joitakin tuloksia nuorten aikuisten alkoholinkäytöstä (Poikolainen & Pirkola 2005; Pirkola ym. 2005b). Tulosten mukaan lähes kaikki suomalaiset nuoret aikuiset käyttivät alkoholia, useimmat noin pari kertaa kuukaudessa. Koulutus oli tulosten mukaan yhteydessä alkoholinkäytön taajuuteen: akateemisen korkea-asteen suorittaneet tai sitä suorittamassa olevat käyttivät todennäköisemmin alkoholia kahdesti tai useammin viikossa kuin muihin koulutusryhmiin kuuluvat. Krapulakokemusten määrässä ei puolestaan havaittu koulutusryhmittäisiä eroja. Alkoholinkäyttö oli myös yhteydessä asuinpaikan taajama-asteeseen: kaupungeissa asuvat käyttivät alkoholia muita useammin. Nuorten aikuisten alkoholiongelmien todettiin olevan yleisiä.

Aineisto ja sille asetetut kysymykset

Keskitymme nyt analysoimaan tarkemmin suomalaisten 18–29-vuotiaiden nuorten miesten ja naisten alkoholinkäyttöä sosiaalista asemaa kuvaavien mittareiden valossa. Tavoitteenamme on ensinnäkin selvittää, kuinka yleistä on, että nuoret aikuiset miehet ja naiset ylittävät alkoholinkäytön riskirajan sekä osoittavat merkkejä alkoholiongelmaista. Toiseksi tutkimme, miten alkoholin suurkulutus ja viitteet alkoholiongelmaista jakautuvat koulutuksen, työmarkkina-aseman ja tulojen mukaan tässä nuorten aikuisten ikäryhmässä. Kolmanneksi pohdimme, mitä tämä merkitsee sosiaaliryhmien välisten terveyserojen kannalta.

Analyysimme perustuvat suomalaisten 18–29-vuotiaiden otokseen (N=1 894). Aineisto kerättiin vuosina 2000–2001 osana suomalaista Terveys 2000 -tutkimusta (Aromaa & Koskinen 2002; Heistaro 2005; Koskinen ym. 2005), ja otos edustaa koko maan väestöä. Terveys 2000 -tutkimus on laaja väestötasoinen terveystutkimus, jonka suunnitteluun ja toteuttamiseen osallistui laaja kansallinen verkosto Kansanterveyslaitoksen (KTL) johdolla. Nuorten aikuisten osalta aineisto on haastattelu- ja kyselylomakeaineistoa. Vastausprosentti oli korkea: 79 prosenttia (n=1 505) otokseen kuuluvista osallistui haastattelututkimukseen, ja näistä 85 prosenttia palautti kyselylomakkeen (n=1 282). Suurin osa käytetyistä muuttujista perustuu haastattelututkimukseen, mutta alkoholin käyttöä koskevat tiedot saatiin kyselylomakkeella. Tätä kyselyyn osallistunutta ryhmää tarkastelemme tässä artikkelissa. Analyysissä raskaana olevat naiset (n=48) poistettiin, ja näin vastaajia oli yhteensä 1 234.

Alkoholin suurkulutus ja CAGE-pistemäärä

Alkoholin suurkulutus perustui kysymyksiin sekä eri alkoholijuomien (oluen, viinin ja väkevien) käytön määrästä että käytön useudesta viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana. Tämän informaation perusteella kullekin vastaajalle laskettiin hänen käyttämänsä puhtaan alkoholin grammamäärä viikossa. Riskirajan ylittävä alkoholin käyttö määriteltiin Käypä hoito -suosituksen (Salaspuro ym. 2005) esittämien rajoin: alkoholin käytön riskirajan ylittivät miehistä ne, jotka käyttivät yli 280 g puhdasta alkoholia viikossa ja naisista ne, jotka käyttivät yli 140 g puhdasta alkoholia viikossa. Yksi annos alkoholia (pullo keskiolutta (33 cl), lasi puna- tai valkoviiniä (12 cl), annos väkevää viiniä (8 cl) tai annos viinaa (4 cl) vastaa noin 12 g puhdasta alkoholia. Eri maissa ehdotetut alkoholin käytön riskirajat vaihtelevat miesten kohdalla 13,5 ja 70 g välillä vuorokaudessa ja naisten kohdalla 10,8 ja 50 g välillä vuorokaudessa (International Center for Alcohol Politics). Suomessa riskirajoiksi on ehdotettu 40 g vuorokaudessa miehille ja 20 g vuorokaudessa naisille. Rajat perustuvat tutkimus-

ten tuloksiin terveyshaittojen esiintymisestä eri alkoholinkäytön tasoilla (Salaspuro ym. 2005). Suomessa naisille on tosin ehdotettu myös tiukempaa rajaa alkoholinkäytön riskirajaksi eli 190 g viikossa.

Käytimme CAGE-kyselyn pistemäärää (Ewing 1984) kuvaamaan *viitteitä vastaajan alkoholiongelmasta*. CAGE-kysely on kansainvälisesti laajasti käytetty seulamenetelmä, joka koostuu neljästä kysymyksestä: "oletko koskaan ajatellut, että Sinun pitäisi vähentää juomistasi?" (*cut down*), "onko juomistasi moitittu?" (*annoyed you*), "oletko koskaan tuntenut syyllisyyttä juomisesi tähden?" (*felt guilty*) ja "oletko koskaan ottanut krapularyypyä?" (*eye opener*). CAGE:ssa kahden tai useamman positiivisen vastauksen katsotaan viittaavan mahdollisen alkoholiongelman olemassa-oloon.

Sosioekonomisen aseman mittarit

Vastaajan *koulutus* perustui korkeimpaan suoritettuun tutkintoon, jos vastaaja ei parhaillaan opiskellut (taulukko 1). Opiskelijoiden (23 %) koulutusaste määriteltiin niin, että henkilön oletettiin saattavan loppuun käynnissä olevat opintonsa. Tutkinto, johon meneillään oleva koulutus tähtäsi, oli koulutusasteen peruste silloin kun kesken oleva koulutus johti jo saavutettua korkeampaan koulutusasteeseen. Tietojen perusteella muodostettiin viisiluokkainen koulutusta kuvaava muuttuja: "akateeminen korkea-aste", "ammattillinen korkea-aste", "ylempi keskiaste" (ylioppilastutkinto), "alempi keskiaste" (osa lukiota, ammattikoulu tai oppisopimuskoulutus) ja "vain perusaste" (Martelin ym. 2005b).

Vastaajan *työmarkkina-asema* perustui kysymykseen, jossa vastaajaa pyydettiin valitsemaan annetuista vaihtoehtoista se, johon hän pääasiassa käytti aikaansa. Muuttuja luokiteltiin seuraavasti: "koko- tai osapäivätyössä", "opiskelija", "työtön tai lomautettu" ja "muut". Ryhmä "muut" käsittää työkyvyttömyyseläkkeellä olevat, varusmies- tai siviilipalvelusta suorittavat, omaa kotitaloutta ja perheenjäseniä hoitamassa olevat sekä määrittelemättömät muut.

Tuloluokitus perustui vastaajien ilmoittamiin kotitalouden bruttotuloihin. Kotitalouden tulot kulutusyksikköä kohden laskettiin OECD:n (1982) suosituksen mukaisesti määrittämällä kotitalouden ensimmäinen aikuinen yhdeksi kulutusyksiköksi, muut aikuiset 0,7:ksi ja alle 18-vuotiaat lapset 0,5 kulutusyksiköksi. Analyysieja varten vastaajat jaettiin näin laskettujen tulojen mukaan kvintileihin.

Analyyysi

Laskimme ensin naisten ja miesten alkoholinkäyttöä ja sosioekonomista asemaa kuvaavien muuttujien jakaumat ja esitämme ne taulukossa 1. Seuraavaksi analysoimme logistisella regressioanalyysillä alkoholin suurkulutusta ja alkoholiongelmia vastaajan iän, koulutuksen, työmarkkina-aseman ja tulojen mukaan, jolloin saimme ristitulosuhteet (*Odds ratiot* eli OR:t) kullekin ryhmälle. *Odds ratio* -luku ilmaisee likimäärin, kuinka moninkertainen ilmiön (eli alkoholin suurkulutuksen tai alkoholiongelman viitteiden olemassaolon) riski on kussakin tarkasteltavassa ryhmässä verrattuna referenssikategoriaan.

Taulukoissa 2 ja 3 esitämme naisten ja miesten suurkulutuksen ja alkoholiongelmien yleisyyden sosioekonomisen aseman mukaisissa ryhmissä, OR:t ikävakioituissa malleissa sekä viimeiseksi mallissa, jossa ikä ja kaikki sosiaalista asemaa kuvaavat muuttujat on vakioitu. Aineisto on analyyseissa painotettu kuvaamaan koko väestöä erityisillä painokertoimilla, jotka ottavat huomioon aineiston otanta-asetelman ja puuttuvat arvot (Djerf ym. 2005).

Tuloksia

Naisista 85 prosenttia ja miehistä 88 prosenttia käytti alkoholia (taulukko 1). Noin kymmenesosa vastaajista ei ollut koskaan käyttänyt alkoholia, ja vain kaksi prosenttia miehistä ja kolme prosenttia naisista oli lopettanut

*Taulukko 1. Nykyinen alkoholinkäyttö, alkoholin suurkulutus ja CAGE-pistemäärän jakauma (%) sekä sosioekonomisten muuttujien jakaumat (%)
Terveys 2000 -tutkimuksen nuorten aikuisten aineistossa, N=1 234.*

	Miehet	Naiset
Nykyinen alkoholinkäyttö		
Ei koskaan käyttäneet	8	10
Lopettaneet	2	3
Alkoholia käyttävät	88	85
Tieto puuttuu	1	2
p ³		0.549
Riskirajan ylittävä alkoholinkäyttö¹		
Ei	91	95
Kyllä	8	5
Tieto puuttuu	0,3	0.3
p ³		0.035
Alkoholiongelmia kuvaava CAGE-pistemäärä²		
0	37	58
1	26	19
2	16	14
3	10	5
4	8	3
5	2	1
Tieto puuttuu		0.000
p ³		
Koulutus	15	23
Akateeminen korkea-aste	25	34
Ammatillinen korkea-aste	13	13
Ylioppilastutkinto	37	24
Ammattikoulu tai oppisopimus	9	6
Vain perusaste	0.3	0.5
Tieto puuttuu		0.000
p ³		
Työmarkkina-asema	67	53
Koko- tai osapäivätyössä	18	27
Opiskelija	8	8
Työtön tai lomautettu	6	12
Muu	0.0	0.5
Tieto puuttuu		0.000
p ³		
Tulokvintiilit (OECD:n luokitus)		
1 ylin	23	17
2	19	22
3	20	19
4	20	20
5 alin	18	21
Tieto puuttuu	0.0	0.0
p ³		0.063

¹ Yli 280 g/vko miehille, yli 140 g/vko naisille.

² CAGE-kyselyn pistemäärä välillä 0-4. 2 pistettä tai enemmän viittaa alkoholiriippuvuuteen tai alkoholiongelmaan.

³ Sukupuolten välinen ero (Chi²), kun puuttuvia arvoja ei oteta mukaan.

alkoholinkäyttönsä. Noin kuusi prosenttia nuorista aikuisista oli alkoholin suurkuluttajia eli heidän viikoittainen alkoholinkäyttönsä ylitti riskirajan (miehillä 280 g/viikko ja naisilla 140 g/viikko). Alkoholin suurkulutus oli miehillä yleisempää kuin naisilla ($p=0.035$): miehistä kahdeksan prosenttia ja naisista viisi prosenttia oli alkoholin suurkuluttajia. Nämä luvut sijoittuvat melko hyvin arvioon, jonka mukaan alkoholin suurkuluttajia on noin 6–12 prosenttia suomalaisesta aikuisväestöstä (Päihdetilastollinen vuosikirja 2004).

Miehillä viitteet alkoholiongelmista (eli vähintään kaksi positiivista vastausta CAGE-kyselyyn) olivat yleisempiä kuin naisilla: noin kolmasosalla miehistä ja noin viidesosalla naisista oli viitteitä alkoholiongelmas-
ta ($p=0.000$).

25–29-vuotiaiden ikäryhmässä sekä miesten että naisten alkoholin suurkulutus oli hieman harvinaisempaa kuin nuoremmissa 18–24-vuotiaiden ikäryhmässä (taulukko 2), joskaan ero ei ollut tilastollisesti merkitsevä. Alkoholin suurkulutus vaihteli selvästi vastaajan koulutuksen mukaan siten, että alimmassa koulutusryhmässä suurkuluttajia oli naisista joka viides ja miehistä joka kolmas, kun muissa koulutusryhmissä heitä oli vain viitisen prosenttia. Muiden sosioekonomisten tekijöiden vakioiminen heikensi yhteyttä hieman, mutta ero säilyi tilastollisesti merkitsevänä (taulukko 2, mallit 1 ja 2).

Työttömistä nuorista miehistä joka viides ja naisista joka kuudes oli alkoholin suurkuluttaja, mutta ansiotyössä käyvistä ja opiskelevista nuorista aikuisista vain noin joka kahdeskymmenes oli suurkuluttaja. Lisäksi miesten suurkulutus oli yleistä ryhmässä ”muut”. Yhteydet säilyivät työttömyyden ja alkoholin suurkulutuksen välillä, vaikka koulutuksen ja tulojen vakioiminen heikensikin yhteyksiä, ja ne juuri ja juuri menettivät tilastollisen merkitsevyytensä (taulukko 2, malli 2). Alkoholin suurkulutuksen yleisyys ei vaihdellut merkitsevästi tuloryhmien kesken.

CAGE-pistemäärään perustuva viite alkoholiongelmas-
ta ei vaihdellut tarkasteltujen ikäryhmien välillä (taulukko 3, malli 1). Koulutusaste sen sijaan oli yhteydessä alkoholiongelmiin. Enintään perusasteen suorittaneista miehistä lähes joka toisella ja naisistakin yli 40 prosentilla oli merkkejä alkoholiongelmas-
ta, kun muissa koulutusryhmissä miehistä

Taulukko 2. Nuorten aikuisten alkoholin suurkulutus¹ oman koulutuksen, työmarkkina-aseman ja tulokvintiilin mukaan Terveys 2000 -tutkimuksen nuorten aikuisten aineistossa, N=1 234. Prevalenssit (%), ikävakioitunut riskitulo-suhteet (malli 1) ja kaikkien tekijöiden suhteen vakioitu malli⁶ (malli 2), (OR).

TAUSTAMUUTTUJA	%		Malli 1, OR		Malli 2, OR	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Ikäryhmä						
18–24	9	6	1.00	1.00	1.00	1.00
25–29	7	4	0.75	0.71	0.83	0.67
p ²	0.368	0.396	0.370	0.398	0.628	0.368
Koulutus³						
Ylempi korkeakoulu	4	2	1.00	1.00	1.00	1.00
Ammattikorkeakoulu	6	5	1.66	2.30	1.68	2.36
Ylioppilastutkinto	6	4	1.53	1.75	0.75	1.68
Ammattikoulu tai oppisopimus	7	5	1.94	2.47	1.53	2.34
Vain peruskoulu	32	19	12.20**	10.74**	7.90**	10.03**
p ²	0.000	0.003	0.000	0.010	0.000	0.047
Työmarkkina-asema⁴						
Koko- tai osapäivätyössä	7	5	1.00	1.00	1.00	1.00
Opiskelija	3	4	0.33*	0.69	0.49	0.87
Työtön tai lomautettu	20	16	3.16**	3.63**	2.53	2.61*
Muu	23	3	3.49**	0.58	4.83**	0.38
p ²	0.000	0.005	0.001	0.017	0.004	0.099
Tulot⁵						
1 ylin kvintili	7	6	1.00	1.00	1.00	1.00
2	12	4	1.69	0.66	1.65	0.53
3	7	2	0.92	0.25*	0.93	0.20**
4	3	6	0.33	0.99	0.23*	0.85
5 alin kvintili	13	8	1.65	1.23	1.05	0.77
p ²	0.076	0.253	0.143	0.346	0.136	0.286

** p< 0.05, * p<0.1

¹ Yli 280 g/vko miehille, yli 140 g/vko naisille.

² Prevalenssien osalta muuttujan ryhmien eroja kuvaava p-arvo (Chi2), mallien osalta Waldin kokonaistestin merkitsevyys.

³ Saavutettu/odotettu koulutusaste.

⁴ Ryhmä "muut" käsittää työkyvyttömyyseläkkeellä olevat, varusmies- tai siviilipalvelusta suorittavat, omaa kotitaloutta ja perheenjäseniä hoitamassa olevat sekä "muut".

⁵ OECD:n suosituksen mukaisesti lasketut tulot kulutusyksikköä kohti ja näistä lasketut tulokvintiliit.

⁶ Mallissa vakioitu ikä, koulutus, työmarkkina-asema ja tulot.

noin kolmasosalla ja naisista noin viidesosalla oli CAGE-pistemäärän mukaan viitteitä alkoholiongelmista. Naisilla koulutusryhmien väliset erot olivat merkitseviä muiden tekijöiden vakioinnin jälkeenkin (taulukko 3, malli 2).

Työttömistä miehistä hieman useammalla kuin joka toisella oli viitteitä alkoholiongelmasta. Ero koko- tai osapäivätyössä oleviin nähden säilyi

merkitsevänä myös muiden tekijöiden vakiointien jälkeen. Naisilla pääasiallisen toiminnan mukaisia eroja viitteissä alkoholiongelmasta ei löytynyt. Tulojen mukaisia eroja viitteissä alkoholiongelmasta ei havaittu kummallakaan sukupuolella (taulukko 3).

Taulukko 3. Naisten ja miesten alkoholin ongelmakäyttö (CAGE¹≥2) iän, koulutuksen, työmarkkina-aseman ja tulojen mukaan Terveys 2000 -tutkimuksen nuorten aikuisten aineistossa, N=1234. Prevalenssit (%), ikävakioidut ristitulosuhteet (malli 1) ja kaikkien tekijöiden suhteen vakioitu malli⁶ (malli 2), (OR).

TAUSTAMUUTTUJA	%		Malli 1, OR		Malli 2, OR	
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset
Ikäryhmä						
18–24	35	22	1.00	1.00	1.00	1.00
25–29	36	22	1.08	1.00	1.04	0.93
p ²	0.685	0.983	0.685	0.983	0.829	0.751
Koulutus³						
Ylempi korkeakoulu	32	26	1.00	1.00	1.00	1.00
Ammattikorkeakoulu	33	21	1.03	0.76	1.01	0.75
Ylioppilastutkinto	36	21	1.21	0.73	1.06	0.72
Ammattikoulu tai oppisopimus	36	16	1.17	0.53	1.09	0.57
Vain peruskoulu	49	42	2.01*	2.08*	1.60	2.45*
p ²	0.357	0.012	0.316	0.014	0.725	0.019
Työmarkkina-asema⁴						
Koko- tai osapäivätyössä	35	24	1.00	1.00	1.00	1.00
Opiskelija	27	22	0.67	0.94	0.75	0.91
Työtön tai lomautettu	53	19	2.11**	0.76	2.28**	0.62
Muu	41	18	1.30	0.69	1.31	0.62
p ²	0.022	0.698	0.023	0.701	0.041	0.444
Tulot⁵						
1 ylin kvintiili	40	26	1.00	1.00	1.00	1.00
2	32	21	0.71	0.77	0.68	0.81
3	38	18	0.91	0.64	0.91	0.66
4	29	19	0.61	0.65	0.59	0.70
5 alin kvintiili	38	26	0.96	1.01	0.81	0.92
p ²	0.313	0.409	0.364	0.411	0.341	0.514

** p< 0.05, * p<0.1

¹ CAGE-pistemäärä vaihtelee välillä 0–4,

² Prevalenssien osalta muuttujan ryhmien eroja kuvaava p-arvo (Khi2), mallien osalta Waldin kokonaistestin merkitsevyys.

³ Saavutettu/odotettu koulutusaste.

⁴ Ryhmä "muut" käsittää työkyvyttömyyseläkkeellä olevat, varusmies- tai siviilipalvelusta suorittavat, omaa kotitaloutta ja perheenjäseniä hoitamassa olevat sekä "muut".

⁵ OECD:n suosituksen mukaisesti lasketut tulot kulutusyksikköä kohti ja näistä lasketut tulokvintiilit.

⁶ Mallissa vakioitu ikä, koulutus, työmarkkina-asema ja tulot.

Pohdintoja

Elämänkulkunäkökulmasta (Kuh & Ben-Shlomo 1997; Power & Herzman 1997) katsottuna terveyttä vaarantavat elintavat, kuten tupakointi, lihavuus, epäterveelliset ruokailutottumukset, vähäinen liikunta ja alkoholin runsas käyttö, ovat keskeinen polku, joka johtaa huonoon terveyteen ja väestöryhmien välisiin terveys- ja kuolleisuuseroihin.

Koulutusryhmien väliset erot nuorten aikuisten alkoholinkäytössä olivat tämän tutkimuksen analyysien perusteella selvät. Tulokset kertovat, että vähän tutkitussa nuorten aikuisten ikäryhmässä on jo nähtävissä huono-osaisuuteen liittyvää alkoholin suurkulutusta. Erityisesti niistä nuorista aikuisista, jotka eivät ole perusasteen koulutuksen jälkeen hakeutuneet jatkokoulutukseen, huomattavan moni on alkoholin suurkuluttaja, ja hyvin monella heistä on myös viitteitä alkoholiongelmista. Pitkän koulutuksen saaneet ovat yleensä selvästi terveempiä, ja heidän elintapansa ovat terveyden kannalta edullisempia kuin enintään perusasteen koulutuksen suorittaneiden. Alkoholin suurkulutuksen on havaittu etenkin miehillä olevan yleisempää alemmissa sosiaaliryhmissä, naisilla yhteys ja sen suunta ei ole ollut yhtä selvä (ks. Droomers 2002). Alkoholinkäytössä sinänsä ei kuitenkaan ole aina havaittu koulutusryhmien välisiä eroja (esim. Poikolainen & Paalanen 2007) tai sen on havaittu olevan yleisempää ylemmissä koulutusryhmissä (esim. Helakorpi ym. 2004).

Myös työttömien nuorten aikuisten joukossa alkoholin suurkulutus ja viitteet alkoholiongelmista ovat yleisiä. Työttömyyteen liittyvä suuri alkoholinkulutus on havaittu lukuisissa aikuisväestöä koskeissa tutkimuksissa (Poikolainen & Paalanen 2007; Khlát ym. 2004; Luoto ym. 1998; Power & Estaghu 1990).

Aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu, että korkeammassa sosiaalisessa asemassa olevat käyttävät alkoholia useammin, mutta pienempiä määriä kerralla, kun taas alhaisemmassa sosiaalisessa asemassa oleville on tyypillistä suuri kertakulutus (esim. Casswell 2003 ym.; Mäkelä ym. 2002). Nuorten aikuisten alkoholinkäytöstä Terveys 2000 -aineistosta aikaisemmin julkaistut tulokset ovatkin osoittaneet, että kaksi kertaa

tai useammin viikossa tapahtuva alkoholinkäyttö on itse asiassa yleisintä korkeakoulututkinnon suorittavilla tai sen suorittaneilla, minkä katsotaan kertovan alkoholinkäytön arkipäiväistymisestä erityisesti ylemmässä koulutusryhmässä (Poikolainen & Pirkola 2005). Alkoholin suurkulutus on kuitenkin alemmissa koulutusryhmissä yleisempää kuin ylimmissä ryhmissä, mikä saattaa osittain kertoa juuri harvemmin tapahtuvasta suuresta kertakulutuksesta alemmissa koulutusryhmissä. Humalajuomista emme kuitenkaan pystyneet tässä tutkimuksessa tarkastelemaan.

Alkoholinkäytön rinnalla myös monet muut terveyden kannalta haitalliset elintavat ovat nuorten aikuisten alimmassa koulutusryhmässä huomattavasti yleisempiä kuin ylemmissä ryhmissä: tämä näkyy esimerkiksi tupakoinnissa, lihavuudessa, ravitsemuksessa ja liikuntatottumuksissa (Koskinen ym. 2005; Kestilä ym. 2006b). Samasta aineistosta tehdyssä pro gradu -tutkimuksessa (Kestilä 2006) todetaan myös, että psyykkinen oireilu on huomattavasti yleisempää ryhmässä, jossa alkoholia kulutetaan runsaasti, ja nämä haitat kasautuvat usein juuri alimpaan koulutusryhmään. Lisäksi terveydelle haitallisilla elintavoilla on tapana kasaantua ja liittyä myös heikompiin elinoloihin. Tällainen ongelmien ja haitallisen terveyskäyttäytymisen kasaantuminen onkin tärkeä asia terveydellistä ja sosiaalista syrjäytymistä sekä väestöryhmien välisiä eroja ajatellen.

Alkoholin suurkulutuksen ja alkoholiongelmien varhainen tunnistaminen perusterveydenhuollossa olisi erityisen tärkeää. Aikaisemman tutkimuksen perusteella on havaittu, että perusterveydenhuollon asiakkaista monet kärsivät alkoholiongelmista tai ovat alkoholin suurkuluttajia: terveydenhuollon naispotilaista noin 10 prosenttia ja miespotilaista lähes 20 prosenttia lukeutuu suurkuluttajiin (Salaspuro ym. 2005). Onkin huomattavaa, että alkoholiongelmista kärsivät asiakkaat eivät välttämättä hae apua perusterveydenhuollosta nimenomaan alkoholiongelmiinsa vaan todennäköisesti muiden syiden takia. Myös mielenterveysongelmien, muiden syrjäytymisestä kertovien tekijöiden ja alkoholinkäytön yhteisvaikutuksiin pitäisi kiinnittää aikaisempaa enemmän huomiota.

Vaikka nuoret aikuiset ovat monessa suhteessa hyvin terveitä, kokonaiskuva ei välttämättä ole pelkästään valoisa (Koskinen ym. 2005). Kuten aikaisemmin totesimme, terveys ja sen määrittäjät vaihtelevat suuresti eri

osaryhmien välillä: erityisen korostuneita erot siis ovat koulutusryhmien välillä. Terveysteen ja sen määrittäjiin tulisi kyetä puuttumaan etenkin huono-osaisimmissa väestöryhmissä. Tämä asettaa terveyden edistämiseksi ja ehkäisevälle päihdetyölle sekä terveyspolitiikalle suuria haasteita; jyrkät elintapaerot tässä iässä kun ennakoivat suuria terveydentilan eroja tulevaisuudessa.

Metodologisia näkökohtia

Alkoholinkulutuksen riskirajan määrittäminen on ongelmallista monestakin syystä. Ensinnäkin terveyshaitat suurenevät joissakin tapauksissa suuressa suhteessa kulutukseen ilman turvallista kynnysarvoa; toiseksi vastaajien kertomat alkoholinkäyttömäärät ovat usein todellista pienempiä, ja kolmanneksi vertailuryhmään kuuluu sekä täysin raittiita että kohtuukäyttäjiä ja myös terveyshaittojen vuoksi alkoholinkäytön lopettaneita henkilöitä (Salaspuro ym. 2005). Lisäksi on muistettava, että riskiraja ei ole minkäänlainen turvaraja terveyshaittojen näkökulmasta: humalajuominen saattaa aiheuttaa ongelmia, vaikka kokonaiskulutus jäisi pieneksi.

Nuoria aikuisia on tutkittu verrattain vähän osittain siksi, että tässä ikävaiheessa monet elinolot ovat vielä muutoksen tilassa. Näin ollen myös nuorten aikuisten sosioekonomista asemaa on vaikea tarkasti määrittellä. Koulutusasteen mukaisten terveyserojen tarkastelua vaikeuttaa se, että osalla tähän ikäryhmään kuuluvista opinnot ovat vielä kesken. Tässä tutkimuksessa koulutusaste on pyritty määrittelemään parhaalla mahdollisella tavalla. Silti on huomattava, että osa vastaajista todennäköisesti keskeyttää opintonsa, jolloin määrittelymme johtaa koulutusasteen yliarviointiin. Toisaalta etenkin nuorimmista vastaajista moni voi myöhemmin aloittaa korkeampaan tutkintoon johtavat opinnot, jolloin määrittelymme aliarvioi heidän lopullisen koulutustasonsa. Nämä virheet lienevät kuitenkin melko vähäisiä eivätkä olennaisesti vääristä edellä esitettyjä tuloksia.

Alkoholinkulutus on Suomessa eurooppalaista keskitasoa, mutta keskeinen ongelma on runsas kertakulutus eli humalajuominen (Mustonen

ym. 2001). On selvää, että humalajuominen on myös yleistä nuorten aikuisten keskuudessa, ja sen tutkiminen olisi syventänyt nuorten aikuisten alkoholinkäytön sosioekonomisten erojen tarkastelua. Suurta kokonaiskulutusta mittaamalla tavoitetaan kuitenkin myös merkittävä osa suurista kertakuluttajista.

Nuorista aikuisista vajaa kymmenen prosenttia oli alkoholin suurkuluttajia, mutta hyvin suurella osalla havaittiin viitteitä alkoholiongelmasta. CAGE-pistemäärän kuvaamat viitteet alkoholiongelmasta ja alkoholin suurkulutus kuvaavatkin ilmeisesti alkoholinkäyttöön liittyvien ongelmien eri puolia. Siinä missä alkoholin suurkulutus kertoo spesifisti käytetystä alkoholimäärästä, jolla on todettu olevan terveydelle haitallisia vaikutuksia, CAGE kuvanee enemmän ongelmajuomisen sosiaalista haittaa. Lisäksi CAGE-kyselyn on todettu soveltuvan lyhyytensä ansiosta hyvin kliiniseen työhön, mutta varhaisen riskikäytön osoittamisessa se on kuitenkin herkkyydeltään heikompi (43–94 %) (Käypä hoitosuositus). Tämä on hyvä ottaa huomioon tuloksia tarkasteltaessa ja tulkittaessa.

Lopuksi

Analyysimme tulokset viittaavat siihen, että nuorten aikuisten alkoholinkäytön voi nähdä heijastelevan sosiaalista eriarvoisuutta. Zygmunt Bauman (1997) puhuu nykyisen yhteiskunnallisen kehityksen johtavan väestön uudenlaiseen jakautumiseen ja kerrostumiseen. Niille, jotka onnistuvat ja kykenevät tekemään oikeanlaisia ”elämänpoliittisia” valintoja, hyvinvointi ja terveys ovat vapaita ja onnistuneita valintoja. Toisille, huono-osaisemmille, epäonnistuneet hyvinvointi- ja terveysvalinnat ovat kohtalo, joista alkoholin suurkulutus ja alkoholiongelmien ovat huolestuttavia esimerkkejä.

Lähteet

- Ahlström, Salme & Bloomfield, Kim & Knibbe Ronald (2001) Gender Differences in Drinking Patterns in Nine European Countries: Descriptive Findings. *Substance Abuse* 22 (1), 69–85.
- Anda, Robert F. & Whitfield, Charles L. & Felitti, Vincent J. & Chapman, Daniel & Edwards, Valerie J. & Dube, Shanta R. (2002) Adverse Childhood Experiences, Alcoholic Parents, and Later Risk of Alcoholism and Depression. *Psychiatric Services* 53 (8), 1001–1009.
- Aromaa, Arpo & Koskinen, Seppo (toim.) (2002) *Terveys ja toimintakyky Suomessa. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B3/2002.
- Bauman, Zygmunt (1997) Schwache Staaten. Globalisierung und die Spaltung der Weltgesellschaft. Teoksessa Ulrich Beck (Hrsg.) *Kinder der Freiheit*. Frankfurt/Main. Suhrkamp, 323–331.
- Blane, David & Davey Smith, George & Bartley, Mel (1993) Social Selection: What does it Contribute to Social Class Differences in Health? *Social Health & Illness* 15 (1), 1–15.
- Casswell, Sally & Pledger, Megan & Hooper, Rhonda (2003) Socioeconomic Status and Drinking Patterns in Young Adults. *Addiction* 98 (5), 601–610.
- Davey Smith, George & Blane, David & Bartley, Mel (1994) Explanations for Socioeconomic Differentials in Mortality. *European Journal of Public Health* 4, 131–144.
- Djerf, Kari & Laiho, Johanna & Härkänen, Tommi & Knekt, Paul (2005) Painokertoimien määrittäminen ja tilastollinen analyysi. Teoksessa Sami Heistaro (toim.) *Menetelmäraportti. Terveys 2000 -tutkimuksen toteutus, aineisto ja menetelmät*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B6/2005, 180–186.
- Droomers, Mariel (2002) *Socioeconomic Differences in Health Related Behaviour*. Rotterdam University: Print Partners Ipskamo, Enschede.
- Dube, Shanta R. & Felitti, Vincent J. & Dong, Maxia, Giles W.H. & Anda, Robert F. (2003) The Impact of Adverse Childhood Experiences on Health Problems: Evidence From Four Birth Cohorts Dating Back to 1900. *Preventive Medicine* 37 (3), 268–277.

- Ewing, John A. (1984) *Detecting Alcoholism. The CAGE questionnaire*. *Jama* 12;252 (14), 1905–1907.
- Fillmore, Kaye M. & Hartka, Elizabeth & Johnstone, Bryan M. & Leino, E. Victor & Motoyoshi, Michelle & Temple, Mark (1991) A Meta-analysis of Life Course Variation in Drinking. *British Journal of Addiction* 86 (10), 1221–1267.
- Fox, John (1989) *Health Inequalities in European Countries*. Gower: Aldershot.
- Geisner, Irene & Larimer, Mary E. & Neighbors, Clayton (2004) The Relationship among Alcohol Use Related Problems, and Symptoms of Psychological Distress: Gender as a Moderator in a College Sample. *Addictive Behaviour* 29, 843–848.
- Giddens, Anthony (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity Press.
- Heistaro, Sami (toim.) (2005) *Menetelmäraportti. Terveys 2000 -tutkimuksen toteutus, aineisto ja menetelmät*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B6/2005.
- Helakorpi, Satu & Patja, Kristiina & Prättälä, Ritva & Aro, Arja R. & Uutela, Antti (2004) *Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys*, kevät 2004. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B13/2004.
- Helakorpi, Satu & Patja, Kristiina & Prättälä, Ritva & Uutela, Antti (2007) *Suomalaisen aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys*, kevät 2006. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B1.
- Hope, Steven & Power, Chris & Rodgers, Bryan (1998) The Relationship Between Parental Separation in Childhood and Problem Drinking in Adulthood. *Addiction* 93 (4), 505–514.
- Huurre, Taina & Aro, Hillevi & Rahkonen, Ossi (2003a) Well-being and Health Behaviour by Parental Socioeconomic Status. A Follow-up Study of Adolescents Aged 16 Until Age 32 years. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology* 38, 249–255.
- Huurre, Taina & Rahkonen, Ossi & Aro, Hillevi (2003b) Terveystietä ja terveyskäyttäytymisen sosioekonomiset erot nuoruudesta aikuisuuteen. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 40, 154–162.

- Johnson, Fred W. & Gruenewald, Paul J. & Treno, Andrew J. & Taff, Gail Armstong (1998) Drinking Over the Life Course Within Gender and Ethnic Groups: A Hyperparametric Analysis. *Journal of Studies on Alcohol* 59 (5), 568–580.
- Julkunen, Raija (2006) *Kuka vastaa? Hyvinvointivaltion rajat ja julkinen vastuu*. Helsinki: Stakes.
- Kestilä, Laura & Koskinen, Seppo & Martelin, Tuija & Rahkonen, Ossi & Pensola, Tiina & Aro, Hillevi & Aromaa Arpo (2006a) Determinants of Health in Early Adulthood: What is the Role of Parental Education, Childhood Adversities and Own Education? *European Journal of Public Health* 16 (3), 306–315.
- Kestilä, Laura & Koskinen, Seppo & Martelin, Tuija & Rahkonen, Ossi & Pensola, Tiina & Pirkola, Sami & Patja, Kristiina & Aromaa Arpo (2006b) Influence of Parental Education, Childhood Adversities, and Current Living Conditions on Daily Smoking in Early Adulthood. *European Journal of Public Health* 16 (6), 617–626.
- Kestilä, Leena (2006) *Psykykkisen oireilun esiintyvyys ja kehityskulut nuorilla aikuisilla. Kehityskulut ja terveystalvelujen käyttö*. Pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto, psykologian laitos.
- Khlat, Myriam & Sermet, Catherine & Le Pape, Annick (2004) Increased Prevalence of Depression, Smoking, Heavy Drinking and Use of Psycho-active Drugs among Unemployed Men in France. *European Journal of Epidemiology* 19 (5), 445–451
- Kivelä, Katariina & Lahelma, Eero & Valkonen, Tapani (2000) *Health of Disadvantaged Groups in Finland. Themes from Finland*. Helsinki: Stakes, Themes 3/2000.
- Kivinen, Osmo & Rinne, Risto (1995) *Koulutuksen periytyvyys. Nuorten koulutus ja tasa-arvo Suomessa*. Helsinki: Tilastokeskus, SVT Koulutus 4.
- Kortteinen, Matti & Elovainio, Marko (2003) Sivistyneesti humalassa – suomalainen viinapää vuonna 2000. *Yhteiskuntapolitiikka* 2 (68), 121–130.
- Kortteinen, Matti & Tuomikoski, Hannu (1998) *Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä*. Hämeenlinna: Tammi.

- Koskinen, Seppo & Kestilä, Laura & Martelin, Tuija & Aromaa Arpo (toim.) (2005) Nuorten aikuisten terveys. *Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B7/2005.
- Kuh, Diana & Ben-Shlomo, Yoav (eds) (1997) *A Life Course Approach to Chronic Disease Epidemiology*. New York: Oxford University Press.
- Kunttu, Kristiina & Huttunen, Teppo (2001) *Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimus 2000*. Helsinki: Kela. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 45/2001.
- Lahelma, Eero & Kivelä, Katariina & Roos, Eva & Tuominen, Terhi & Dahl, Espen & Diderichsen, Finn & Elstad, Jon Ivar & Lissau, Inge & Lundberg, Olle & Rahkonen, Ossi & Rasmussen, Niels Kristian & Åberg Yngwe, Monica (2002) Analysing Changes of Health Inequalities in the Nordic Welfare States. *Social Science & Medicine* 55 (4), 609–625.
- Lahelma, Eero & Koskinen, Seppo (2002) Suomalaisten suuret sosioekonomiset terveyserot – haaste terveys- ja yhteiskuntapolitiikalle. Teoksessa Ilka Kangas & Ilmo Keskimäki & Seppo Koskinen & Kristiina Manderbacka & Eero Lahelma & Ritva Prättälä & Marita Sihto (toim.) *Kohti terveyden tasa-arvoa*. Helsinki: Edita, 21–44.
- Lahelma, Eero & Rahkonen, Ossi (1997) Health Inequalities in Modern Societies and Beyond. Introduction. *Social Science Medicine* 44 (6), 721–722.
- Lahti-Koski, Marjaana & Sirén, Mervi (2004) *Ravitsemuskertomus 2003*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B4/2004.
- Locke, Thomas F. & Newcomb, Michael D. (2001) Alcohol Involvement and Dysphoria: A Longitudinal Examination of Gender Differences from Late Adolescence to Adulthood. *Psychology of Addictive Behaviours* 15, 227–236.
- Luoto, Riitta & Poikolainen, Kari & Uutela Antti (1998) Unemployment, Sociodemographic Background and Consumption of Alcohol Before and During the Economic Recession of the 1990s in Finland. *International Journal of Epidemiology* 27 (4), 623–629
- Mackenbach, Johan P. & Bakker, Martijntje (eds) (2002) *Reducing Inequalities in Health: A European Perspective*. London: Routledge.

- Mackenbach, Johan P. & Bos, Vivian & Andersen, Otto & Cardano, Mario & Costa, Guiseppe & Harding, Seermanie et al. (2003) Widening Socioeconomic Inequalities in Mortality in Six Western European Countries. *International Journal of Epidemiology* 32 (5), 830–837.
- Martelin, Tuija & Koskinen, Seppo & Aromaa Arpo (2002a) Terveysten ja toimintakyvyn vaihtelu asuinalueen, koulutuksen ja siviilisäädyn mukaan. Teoksessa Arpo Aromaa & Seppo Koskinen (toim.) *Terveys ja toimintakyky Suomessa. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B3/2002, 93–102.
- Martelin, Tuija & Koskinen, Seppo & Kestilä, Laura & Aromaa, Arpo (2005a) Terveysten ja toimintakyvyn vaihtelu asuinalueen, koulutuksen ja kotitaloustyyppin mukaan. Teoksessa Seppo Koskinen & Laura Kestilä & Tuija Martelin & Arpo Aromaa (toim.) *Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B7/2005, 134–148.
- Martelin, Tuija & Nieminen, Tarja & Elinolot ja terveys -työryhmä (2005b) Elinolot, elämäntilanne ja perheellistyminen. Teoksessa Seppo Koskinen & Laura Kestilä & Tuija Martelin & Arpo Aromaa (toim.) *Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B7/2005, 24–38.
- Metso, Leena & Mustonen, Heli & Mäkelä, Pia & Tuovinen, Eeva Liisa (2002) Suomalaisten juomatavat vuonna 2000. *Taulukkoraportti vuoden 2000 tutkimuksen perustuloksista ja vertailuja aiempiin juomatapatutkimuksiin*. Helsinki: Stakes, Aiheita 3/2002.
- Mustonen, Heli & Mäkelä, Pia & Metso, Leena & Simpura, Jussi (2001) Muutokset suomalaisten juomatavoissa: toiveet ja todellisuus. *Yhteiskuntapolitiikka* 66, (3), 265–276.
- Mustonen, Heli & Simpura, Jussi (2005) Alkoholin käyttö. Teoksessa Arpo Aromaa & Jussi Huttunen & Seppo Koskinen & Juha Teperi (toim.) *Suomalaisten terveys*. Helsinki: Kansanterveyslaitos & Stakes. Kustannus Oy Duodecim, 106–110.

- Mäkelä, Pia & Holmila, Marja & Kaukonen, Olavi (2002) Päihteet ja päihdepolitiikka. Teoksessa Ilka Kangas & Ilmo Keskimäki & Seppo Koskinen & Kristiina Manderbacka & Eero Lahelma & Ritva Prättälä & Marita Sihto (toim.) *Kohti terveyden tasa-arvoa*. Helsinki: Edita, 101–122.
- Newman, Denise L. & Moffitt, Terrie E. & Caspi, Avshalom & Magdol, Lynn & Silva, Phil A. & Stanton, Warren R. (1996) Psychiatric Disorder in a Birth Cohort of Young Adults: Prevalence, Comorbidity, Clinical Significance and New Case Incidence From Ages 11 to 21. *Journal of Consulting and Clinical Psychology* 64, 552–562.
- Pensola, Tiina (2003) From Past to Present: The Effect of Lifecourse on Mortality and Social Class Differences in Mortality in Middle Adulthood. *Yearbook of Population Research in Finland* 2003 39: Supplement. Helsinki.
- OECD (1982) *The OECD List of Social Indicators*. Paris: OECD.
- Pirkola, Sami & Isometsä, Erkki & Aro, Hillevi & Kestilä, Laura & Hämäläinen, Juha & Veijola Juha et al. (2005a) Childhood Adversities as Risk Factors For Adult Mental Disorders: Results From the Health 2000 Study. *Social Psychiatry Psychiatric Epidemiology* 40 (10), 769–777.
- Pirkola, Sami & Aalto-Setälä, Terhi & Suvisaari, Jaana & Lönnqvist, Jouko & mielenterveyden työryhmä (2005b) Psykkinen oireilu ja mielenterveyden häiriöt. Teoksessa Seppo Koskinen & Laura Kestilä & Tuija Martelin & Arpo Aromaa (toim.) *Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B7/2005, 88–92.
- Poikolainen, Kari (2005) Predictors of Alcohol Consumption. *Comprehensive Handbook of Alcohol related Pathology* 1.
- Poikolainen, Kari & Paalanen, Laura (2007) Alkoholinkäyttö. Teoksessa Ritva Prättälä & Laura Paalanen (toim.) *Elintavat ja niiden väestöryhmittäiset erot Suomessa. Terveys 2000 -tutkimus*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B2/2007, 79–83.
- Poikolainen, Kari & Pirkola, Sami (2005) Alkoholinkäyttö. Teoksessa Seppo Koskinen & Laura Kestilä & Tuija Martelin & Arpo Aromaa (toim.) *Nuorten aikuisten terveys. Terveys 2000 -tutkimuksen perustulokset 18–29-vuotiaiden terveydestä ja siihen liittyvistä tekijöistä*. Helsinki: Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B7/2005, 63–64.

- Power, Chris & Estaugh, V. (1990) Employment and Drinking in Early Adulthood: A Longitudinal Perspective. *British Journal of Addiction* 85, 487–494.
- Power, Chris & Hertzman, Clyde (1997) Social and Biological Pathways Linking Early Life and Adult Disease. *British Medical Bulletin* 53 (1), 210–221.
- Power, Chris & Matthews, Sharon (1997) Origins of Health Inequalities in a National Population Sample. *The Lancet*, Volume 350, Issue 9091, 1584–1589.
- Päihdetilastollinen vuosikirja (2004) *Alkoholi ja huumeet*. Helsinki: SVT, Sosiaaliturva.
- Quigley, Lori A. & Marlatt, G. Alan (1996) Drinking Among Young Adults. *Alcohol Health & Research World* 20, 185–191.
- Rahkonen, Ossi & Arber, Sara & Lahelma, Eero (1995) Health Inequalities in Early Adulthood: A Comparison of Young Men and Women in Britain and Finland. *Social Science & Medicine* 41 (2), 163–171.
- Riihelä, Marja & Sullström, Risto (2006) *Väestön ikääntyminen, kulutus, säästäminen, tulot ja eriarvoisuus*. Helsinki: VATT, Keskustelualoitteita 382.
- Rimpelä, Arja & Rainio, Susanna & Pere, Lasse & Lintonen, Tomi & Rimpelä Matti (2006) Tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2005. *Nuorten terveystapatutkimus 2005*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:29.
- Salaspuro, Mikko & Alho, Hannu & Autti-Rämö, Ilona & Eskola, Kari & Holopainen, Antti & Lönnqvist, Jouko & Mäkelä, Rauno & Poikolainen, Kari & Roine, Risto & Saarnio, Pekka & Seppä, Kaija & Teirilä, Juha & Vormaa, Helena (2005) Alkoholiongelman hoito. Käypä hoitosuositus. *Duodecim* 121 (7), 788–803. <http://www.kaypahoito.fi>. (Viitattu 12.4.2007.)
- Schrijvers, Carola T. M. & Stronks, Karien & van de Mheen, H. Dike & Mackenbach, Johan P. (1999) Explaining Educational Differences in Mortality: The Role of Behavioral and Material Factors. *American Journal of Public Health* 89 (4), 535–540.
- Simpura, Jussi & Karlsson, Thomas (2001) Trends in Drinking Patterns among Adult Population in 5 European Countries, 1950–2000. *Nordisk alkohol- och narkotikatidskrift* 18 (9), 31–48. English Supplement.

- STM (2004) *Alkoholiohjelma 2004–2007. Yhteistyön lähtökohdat 2004*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 7.
- STM (2006) *Alkoholiot EU-Suomessa. Kulutus, haitat ja politiikan kehitys 1990–2005*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 19.
- Townsend, P. & Davidson, N. & Whitehead, M. (eds) (1988) *Inequalities in Health*. London: Penguin Books.
- Vartiainen, E. & Laatikainen, T. & Tapanainen, H. & Salomaa, V. & Jousilahti, P. & Sundvall, J. & Salminen, M. & Männistö, S. & Valsta, L. (2003) Suomalaisten sydän- ja verisuonisairauksien riskitekijät FINRISKI-tutkimuksessa 1982–2002. *Suomen Lääkärilehti* 58, 4099–4106.
- Wadsworth ME (1997) Health Inequalities in the Life Course Perspective. *Social Science Medicine* 44 (6), 859–869.
- West, Paul (1997) Health Inequalities in the Early Years: Is There Equalisation in Youth. *Social Science Medicine* 44 (6), 833–858.
- Wittchen, H.-U. & Nelson, C.B. & Lachner, G. (1998) Prevalence of Mental Disorders and Psychosocial Impairments in Adolescence and Young Adults. *Psychological Medicine* 28, 109–126.
- Ziehe, Thomas (1991) Uusi nuoriso. *Epätavanomaisen oppimisen puolustus*. Tampere: Gaudeamus.
- Österberg, Esa (2004) Alkoholiohjelmien muutosten seuranta vuonna 2004: mitä, miten ja miksi? Teoksessa Kirsimarja Raitasalo & Hannu Alho & Jukka Lindeman & Risto Roine (toim.) *Alkoholi- ja huumeututkimuksen vuosikirja*. Helsinki: Alkoholi- ja huumeututkijain seura, 7–17.

ALAIKÄISTEN ALKOHOLIHANKINTOJEN SIETÄMÄTÖN HELPPOUS*

Thomas Karlsson, Kirsimarja Raitasalo & Marja Holmila

Alaikäisten alkoholin saantiin suhtaudutaan ristiriitaisesti. Laki ja asenteet painottavat alaikäisten suojaamista alkoholilta. Suomen laki kieltää alkoholin myynnin ja anniskelun alle 18-vuotiaille. Kielto koskee paitsi varsinaisia alkoholijuomien myyjiä myös tuotteiden myymistä eteenpäin: myös alkoholin välittäminen alaikäisille on lainvastaista. Kansalaisten enemmistö kannattaa alaikäisille myynnin kieltä (Österberg, tulossa), ja nuorten kansainvälisestäkin katsoen voimakkaan humalahakuisesta juomisesta ollaan huolestuneita. Ikärajoista säättävän lain toimeenpano ontuu kuitenkin pahasti: ikärajat vuotavat ja alkoholinkäyttö aloitetaan paljon ennen laillisen ostoiän saavuttamista (Ahlström ym. 2004; Luopa & Räsänen & Jokela 2004).

Kontrollin avaintoimijoita ovat alkoholin myyjät ja anniskelijat sekä nuorten vanhemmat ja kaverit. Alkoholiviranomaiset ovat kiinnittäneet useaan otteeseen huomiota alkoholin myymiseen alaikäisille, valvontaa on ajoittain tiukennettu ja erilaisia kampanjoita järjestetty myynnin estämiseksi. Nuoret yrittävät kiertää säännöksiä, mutta myyjien velvollisuus olisi aina tarkistaa nuorelta näyttävän asiakkaan paperit. Valvontaan ei kuitenkaan ole riittävästi resursseja.

Nuorten vanhempien ja muiden aikuisten asennoitumista leimaa epäjohtonmukaisuus. Ikärajoja saatetaan pitää hyvinä, mutta alkoholia voidaan ostaa omille lapsille, sisaruksille ja nuoremmille kavereille. Ainakin

* Tämän artikkelin aikaisempi versio on ilmestynyt *Yhteiskuntapolitiikka*-lehdessä 70 (3), 305–310.

nuorten näkökulmasta tilanne saattaa olla hämäävä: miksi laki on olemassa, kun sillä ei ole suuremmin väliä? Vai onko?

Vanhempien ja heidän murrosikäisten lastensa käsitykset asioista ovat aina jossain määrin erilaisia. Viime vuosina on kuitenkin puhuttu paljon siitä, että vanhemmat eivät riittävästi tiedä lastensa tekemisistä. On myös väitetty, että "vanhemmuus on hukassa" ja että vanhemmat eivät kannasta vastuuta lapsistaan. Lienee kuitenkin riittämätöntä kiinnittää huomio pelkästään vanhempiin. Tutkimusta, jossa olisi tarkasteltu, miten perheiden sisällä näiden asioiden ympärillä todellisuudessa toimitaan, on hyvin vähän. Pääkaupunkiseudulla vuonna 1999 tehdyn postikyselyn mukaan useimpien vanhempien mielestä kontrolloiva tai määräävä tyyli ei ole oikea tapa kasvattaa 15-vuotiaita alkoholinkäytössä (Holmila & Raitasalo 2002, 89). Alkoholin tarjoamista kotona perustellaan muun muassa halulla opettaa lapsia juomaan "sivistyneesti", ja siihen vaikuttavat myös erilaiset pelot siitä, millaisia tilanteita ja terveystriskejä lapsille ja nuorille voisi koitua vaikkapa pimeiltä markkinoilta hankittujen juomien käytöstä.

Vanhempien lisäksi nuorten elämää määräävät ikätovereiden näkemykset ja asenteet. Nuorten keskinäinen yhteys ja sen synnyttämät paineet ja merkitykset ovat valtavan vahvoja (Jaatinen 2002, 101). Nuorten käsityksiä toisten samanikäisten juomatavoista leimaa joukkoharhaksi kutsuttu ilmiö: enemmistö nuorista luulee muiden nuorten käyttävän alkoholia enemmän kuin he itse. Joukkoharha vaikuttaa sosiaalisen paineen tavoin ja on omiaan lisäämään nuorten alkoholinkäyttöä (Ahlström & Metso & Tuovinen 2003; Perkins 2002; Ahlström 1982; Hauge 1967).

Valtaosa (81 %) 15-vuotiaiden vanhemmistakin näyttää pääkaupunkiseudulla tehdyn kyselyn valossa olevan sitä mieltä, että oma nuori juo vähemmän kuin muut samanikäiset. Vain yksi prosentti vastaajista uskoi, että oma nuori juo enemmän kuin toiset nuoret. (Holmila & Raitasalo 2002, 83.) Nuorten keskuudessa ilmenevää joukkoharhaa esiintyy siis myös heidän hyvää tarkoittavilla vanhemmillaan. Juopottelevat nuoret, joista julkisuudessa ollaan huolestuneita, ovat aina jonkun toisen perheen lapsia.

Alaikäisten alkoholihankintojen sääntely tulee varmasti aina olemaan hankalaa, aikuisten arkiseen vastuullisuuteen pohjaavaa huolenpitoa. Ny-

kytilannetta leimaa kuitenkin sellainen ristiriitaisten ajatusten ja harhais-
ten tietojen keitos, johon olisi yhteisöllisellä keskustelulla saatava sel-
vyyttä. Millaiset toimenpiteet olisi asetettava tärkeimmiksi pyrittäessä vä-
hentämään alaikäisten alkoholin saatavuutta?

Tämän artikkelin tarkoituksena on selvittää tarkemmin, mistä alaikäi-
set saavat juomansa alkoholin ja millaisia kokemuksia heillä näistä han-
kinnoista on. Lisäksi tarkastellaan teini-ikäisten nuorten vanhempien ko-
kemusta tilanteesta ja pohditaan, mistä saman paikkakunnan nuorten ja
vanhempien antamien kuvausten erilaisuudet mahtavat johtua.

Aineistot

Aineistomme kuvaavat yhteisötasoa. Alaikäisten alkoholihankinnoista ke-
rättiin syksyllä 2004 ja 2006 kahdenlaista aineistoa. Vähittäismyynnin
ikärajakontrollin toimivuutta mitattiin ostokokeiden avulla, ja lisäksi niin
nuorilta kuin nuorten vanhemmilta kysyttiin postikyselyssä kokemuksia
ja mielipiteitä alkoholijuomien hankinnasta. Artikkelin pohjautuu Pakka-
projektin¹ yhteydessä kerättyihin aineistoihin sekä Kouluterveyskyselyn
(<http://www.stakes.fi/kouluterveys>) aineistoon.

Ostokokeilla mitattiin, miten helppoa nuorelta näyttävien tyttöjen
ja poikien oli ostaa alkoholia vähittäismyyntipaikoista joutumatta todis-
tamaan ikäänsä. Näin kartoitettiin omavalvonnan ja ikärajakontrollin ta-
soa Hämeenlinnan seutukunnan vähittäismyymälöissä. Tutkimuksen koh-
teena olivat alueen elintarvikemyymälät, Alkon myymälät, huoltoasemat,
elintarvikekioskit ja kioskit.

Ostokokeita tehtiin Hämeenlinnan seutukunnan ja verrokkiseutu-
kunnan kaupoista neljän päivän aikana marraskuussa 2004 ja loka-mar-
raskuussa 2006. Koeostajina toimi kahdeksan vapaaehtoista täysi-ikäistä,
mutta alaikäiseltä näyttävää nuorta – neljä tyttöä ja neljä poikaa. Koeosta-
jat valitsi molempina mittausajankohtina raati, jossa oli mukana tutkijoi-
den lisäksi nuorison parissa työskenteleviä ihmisiä, kuten ravintolan ovi-
mies sekä alkoholitarkastajana ja nuorisotyöntekijänä toiminut henkilö.

Lähtötaso- ja seurantamittauksissa käytettiin eri koeostajia. Käytettäessä täysi-ikäisiä koeostajia pystyttiin välttämään ne tutkimuseettiset ongelmat, joita alaikäisten käyttämisestä olisi mahdollisesti syntynyt (ks. esim. Wallin 2004). Kokeessa mukana olleet kaupat eivät myöskään syyllistyneet mihinkään laittomaan toimintaan myydessään alkoholia yli 18-vuotiaille koeostajille. Koeostoja tehtiin kaiken kaikkiaan noin 150 kullakin mittauskerralla ja ne jakaantuivat yli kolmeenkymmeneen liikkeeseen. Eniten ostokokeita tehtiin suuriin, yli 400:n m² marketteihin ja vähiten huoltoasemiin ja Alkoihin, joita otoksessakin oli kaikkein vähiten.

Artikkelissa käytetty Hämeenlinnan seutua koskeva postikyselyaineisto kerättiin Pakka-projektissa syksyllä 2004. Kyselyaineistoa kerättiin lisäksi Jyväskylän seutukunnasta sekä projektin kahdesta vertailupaikkakunnasta. Aineiston keruusta huolehti Tilastokeskus. Tutkimuksen kokonaisotos oli 8000 ja se jakaantui neljään seutukuntaotokseen, joista kukin oli kooltaan 2000 henkilöä. Otos poimittiin satunnaisotannalla Tilastokeskuksen väestötietojärjestelmästä ja sen kohteena olivat 15–59-vuotiaat suomalaiset. Yhteensä kyselyn palautti täytettynä 4121 vastaajaa eli vastausprosentiksi tuli 51,6. Seutukunnittain tarkasteltuna vastausprosentti vaihteli 48,3 ja 55,2 prosentin välillä. Vastaajista 57 prosenttia oli naisia ja 43 prosenttia miehiä. Aineisto painotettiin iän ja sukupuolen mukaan eri ryhmien erilaisten vastausprosenttien aiheuttamien erojen korjaamiseksi. Syksyllä 2006 kerättiin vastaavanlainen aineisto, jonka tuloksia ei kuitenkaan esitetä tässä artikkelissa.

Lisäksi olemme käyttäneet Kouluterveyskyselyn aineistoa Hämeenlinnan seudulta vuosilta 2004 ja 2006. Kouluterveyskyselyssä kootaan valtakunnallisesti yhtenäisellä menetelmällä tietoa 14–18-vuotiaiden elinoloista, koulukokemuksista, terveydestä ja terveystottumuksista. Opettajan ohjaama luokkakysely tehdään kunnan kaikkien peruskoulujen 8. ja 9. luokilla sekä lukioden 1. ja 2. luokilla. Näin saadaan riittävästi aineistoa koulukohtaisiin tarkasteluihin. Tässä artikkelissa esitetyt tulokset koskevat Hämeenlinnan seudun 15-vuotiaita oppilaita. Vuonna 2004 kyselyyn vastasi Hämeenlinnan alueella 809 15-vuotiaasta oppilasta. Vuonna 2006 vastanneiden lukumäärä oli 896.

Alaikäisten alkoholinkäyttö

Pakka-kyselyn mukaan enemmistö 15–17-vuotiaista oli käyttänyt alkoholia. Nuorista 21 prosenttia ilmoitti olevansa raittiita. Samoilla alueilla toteutetun Kouluterveyskyselyn mukaan tämänikäisistä nuorista 27 prosenttia ilmoitti olevansa raittiita. Sen sijaan 40 prosenttia 15–17-vuotiaiden lasten vanhemmista arveli, ettei oma lapsi käytä koskaan alkoholia. Ero vanhempien käsityksen ja nuorten oman ilmoituksen välillä oli tilastollisesti merkitsevä. (Ks. taulukko 1.)

Taulukko 1. Raittiiden osuus 15–17-vuotiaista nuorista (vanhempien arvelu ja nuorten ilmoitus) Pakka-kyselyn mukaan (%).

	Vanhemmat	Nuoret
Käyttäjiä	60	79
Raittiita	40	21
Yhteensä	100	100
	(n=340)	(n=198)

Ero vanhempien ja nuorten välillä oli vielä suurempi, kun kysyttiin humalakäytöstä. Vanhemmista kaksi kolmannelle arveli, ettei oma nuori ole ollut koskaan humalassa, kun nuorista itse alle kolmannes ilmoitti näin olevan.

Kyselytutkimuksen tulokset viittaavat siis siihen, että valtaosa vanhemmista uskoo alaikäisten lastensa juovan vähemmän kuin nuoret itse raportoivat. Onkin luontevaa ajatella, että vanhemmat eivät tiedä aivan tarkasti, miten nuoret käyttävät alkoholia, ja että he myös helposti kuvittelevat asioiden olevan hiukan paremmin kuin ne todellisuudessa ovat. Nuoret taas saattavat jopa vähän liioitella kysyttäessä heidän omaa alkoholinkäyttöään.

Nuorten alkoholihankinnat

Käsitykset hankkimisen helppoudesta

Pakka-kyselyssä kysyttiin myös, miten helppona vastaajat pitivät alkoholijuomien hankkimista. 15–17-vuotiaista vastaajista 63 prosenttia piti hankkimista erittäin tai melko helppona, kun taas vanhemmista, joilla oli 15–17-vuotiaita lapsia, 54 prosenttia arveli ostamisen olevan helppoa (ks. taulukko 2). Vain pieni osa vastaajista piti hankkimista vaikeana. Ero nuorten ja vanhempien vastausten välillä oli merkitsevä. Nuorista neljännes ja vanhemmista yli kolmannes ei osannut vastata kysymykseen, mikä kertoo kokemuksen- tai tiedonpuutteesta tällä alueella.

Taulukko 2. "Kuinka helppoa alle 18-vuotiaan on ostaa tai hankkia alkoholia paikkakunnallanne?". Pakka-kyselyn tulokset (%).

	Vanhemmat	Nuoret
Erittäin helppoa	15	20
Melko helppoa	39	43
En osaa sanoa	38	24
Melko vaikeaa	7	10
Erittäin vaikeaa	1	3
Yhteensä	100	100
	(n=849)	(n=183)

Pakka-kyselyssä kysyttiin lisäksi, miten suureksi vastaajat arvioivat kiinnijäämisriskinsä ostettaessa alkoholia alaikäisille sekä alaikäisen itse yrittäessä ostaa alkoholijuomia Alkosta, päivittäistavarakaupasta, kioskista tai huoltoasemalta. Niin vanhempien kuin lastenkin mielestä kiinnijäämisriski on pieni, jos henkilö ostaa alkoholia myymälästä välittääkseen tai antaakseen sen alle 18-vuotiaalle. Nuoret pitivät riskiä vielä pienempä-

nä kuin vanhemmat. Ero nuorten ja vanhempien välillä oli tilastollisesti merkitsevä. Nuoren itse yrittäessä ostaa alkoholia oli vastaajien mielestä suurin riski jäädä tästä kiinni Alkon myymälöissä. Riskin arvioitiin olevan pienin kioskeissa ja huoltoasemilla. Tässä kohden vanhempien ja nuorten mielipiteet eivät eronneet toisistaan merkitsevästi.

Ostokokeiden tulokset

Hämeenlinnassa vuonna 2004 tehdystä 147 ostoyrityksestä myyjä kieltäytyi myymästä alkoholia hieman yli puolessa (52 %) tapauksista. Useimmin myymästä kieltäytyivät Alkon myymälät ja eniten ”vuotivat” huoltoasemat. Tytöille myytiin hieman harvemmin kuin pojille: 56 prosenttia tyttöjen ja 47 prosenttia poikien ostoyrityksistä epäonnistui. Vuonna 2006 tehdyissä seurantamittauksissa saadut tulokset olivat pitkälti lähtötasomittausten kaltaisia. Kieltoprosentti oli noussut 55 prosenttiin, mutta tällä kertaa pojille myytiin harvemmin kuin tytöille: 49 prosenttia tyttöjen ostoyrityksistä epäonnistui kun vastaava luku poikien kohdalla oli 62 prosenttia. Vastuullisimpia kauppiaita olivat jälleen Alkon myymälät. Seurantamittauksessa kioskit ja huoltoasemat paransivat tulostaan eniten, kun taas suurien markettien kieltoprosentti laski.

Alkoholin ostokoetutkimuksia ei Suomessa ennen vuotta 2004 ole tehty, joten tulosten vertailu aikaisempiin vuosiin on mahdotonta. Hämeenlinnassa tehtyjen ostokokeiden tulokset ovat kuitenkin hyvin samantapaisia kuin aiemmin Ruotsissa tehtyjen tutkimusten tulokset (ks. esim. Folköl & ungdomar 2004).

Nuorten raportointi hankinnoista ja kokemukset kontrollista

Vuoden 2004 Pakka-kyselyssä kysyttiin, kuinka usein alle 25-vuotiaita nuoria on pyydetty todistamaan ikänsä heidän yrittäessään ostaa alkoholi-juomia. Kyselyn perusteella näyttää siltä, että säännöstä iän tarkistami-

sesta laiminlyödään usein. Useimmin papereita oli kysytty ravintoloissa ja Alkon myymälöissä, harvemmin vähittäismyymälöissä ja kaikkien harvimmin kioskeissa ja huoltoasemilla. Tulokset ovat samansuuntaisia edellä kuvattujen Hämeenlinnan ostokokeitten kanssa.

Vuoden 2004 Kouluterveyskyselyssä nuorilta kysyttiin, mistä he olivat hankkineet edellisellä kerralla käyttämänsä alkoholijuomat. Selvästi suurin osa (68 %) hämeenlinnalaisista 15-vuotiaista ilmoitti hankkineensa juomansa kavereilta. Vanhemmat olivat hakeneet nuorille alkoholia 18 prosentissa, sisarukset 16 prosentissa ja tuntematon 14 prosentissa tapauksista. Noin neljäsosa alle 18-vuotiaista nuorista oli ostanut viime juomiskertansa aineksia suoraan vähittäismyyntiliikkeistä (18 % oli hankkinut alkoholinsa kaupasta ja 8 % Alkon myymälästä). Juomat ulkomailta tai laivalta oli hankkinut 13 prosenttia ja kotoaan oli ottanut 15 prosenttia. Pakka-kyselyssä selvitettiin samaa asiaa kysymällä, miten usein vastaajat hankkivat alkoholia eri paikoista. Jälleen näytti siltä, että yleisimmin nuoret hankkivat alkoholinsa muualta kuin kaupoista tai ravintoloista (60 % kavereilta, sisaruksilta tai tuntemattomilta). Myös vuoden 2006 Kouluterveyskyselyn mukaan nuorten yleisin alkoholin hankintakanava oli kaverit.

Nuoret ilmoittavat siis itse useimmiten hankkivansa juomansa alkoholin kavereiltaan, vanhemmiltaan, sisaruksiltaan tai tuntemattomilta eli jonkun välittämänä. Keräämämme kyselyaineiston nojalla on mahdollista tarkastella, antavatko nuorten välittäjiksi ilmoittamat kaverit, sisarukset, vanhemmat ja tuntemattomat aikuiset saman kuvan välitystoiminnasta kuin alaikäiset. Osoittautuu, että aikuisten vastauksista piirtyy aivan toisenlainen kuva: vain hyvin harvat aikuiset kertovat itse välittäneensä alkoholia alaikäisille. Vain noin kaksi prosenttia vanhemmista ilmoittaa ostaneensa tai hankkineensa alkoholia 15–17-vuotiaalle lapselleen viimeksi kuluneiden 12 kuukauden aikana, ja vain viisi prosenttia Pakka-kyselyyn vastanneista alle 30-vuotiaista sanoi ostaneensa juomia alaikäiselle veljelleen tai sisarelleen ja kolme prosenttia jollekin muulle alaikäiselle.

Yhteenveto

Vaikka alkoholin ostaminen alaikäisenä ja sen välittäminen alaikäisille on lain mukaan kiellettyä, nuoret saavat omasta mielestään helposti hankittua alkoholijuomia. Kyselyaineistojemme mukaan enemmistö nuorista piti alkoholin ostamista vähittäismyyntipisteistä helppona. Myös ostokoheet osoittivat, että noin puolet nuorten tekemistä ostoyrityksistä onnistui ilman, että alle 18-vuotiailta näyttäviltä asiakkailta olisi kysytty henkilöllisyystodistusta. Sekä nuoret että vanhemmat pitivät riskiä jäädä kiinni alaikäisenä tehdyistä ostoyrityksistä melko vähäisenä. Aineistomme perusteella alaikäisten alkoholihankintoja voisi kuvailla jopa sietämättömän helpoiksi.

Näyttää siis siltä, että alaikäisille myynnin kieltävää lakia ei tarvitse ottaa kovin tosissaan; riski joutua vastaamaan sen rikkomisesta on miltei olematon. Syntyy helposti ajatus, että yhteiskunta ei pidä kyseistä sääntöä kovin tärkeänä. Suomen tilanne ei kuitenkaan ole ainutlaatuinen. Ilmiö on tuttu myös muissa Pohjoismaissa (Hibell ym. 2004) ja esimerkiksi Tanskassa nuoret ostavat kaupoista vielä enemmän kuin Suomessa – joutuessa paljolti Tanskan alemmista ikärajoista (Gundelach 2006).

Vanhemmat luulevat alkoholin hankkimisen olevan nuorille vaikeampaa kuin nuoret itse ilmoittavat. Vanhemmat myös uskovat useammin nuortensa olevan raittiita ja juovansa itsensä harvemmin humalaan kuin nuoret itse ilmoittavat. Eroja voi selittää osaltaan se, että kyselytutkimuksissa nuoret liioittelevat omaa alkoholinkäyttöään tai eivät ainakaan aikuisten tapaan aliarvioi sitä. Toisaalta vanhemmat ehkä haluavat nähdä omat lapsensa mahdollisimman hyvässä valossa ja näin ollen haluavat uskoa heidän käyttävän vähemmän alkoholia kuin ikätoverinsa. Selvimmin alaikäisten ja aikuisten välinen ”tietokatkos” tai harha koskee kuitenkin juomien välittämistä. Kun nuoret itse ilmoittavat useimmiten saavansa juomansa jonkun välittämänä, välittäjiksi ei kyselyssä tunnustaudu juuri kukaan täysi-ikäinen. Voidaan kuitenkin olettaa, että nuorten ilmoitus välittämisen yleisyydestä on lähempänä totuutta ja että täysi-ikäiset eivät jostain syystä halua kertoa toimineensa välittäjinä. Lisäksi yksi ja sama

henkilö, vaikkapa 18 vuotta täyttänyt kaveri, voi välittää useammalle alaikäiselle ja näin ollen välittämistä luultavasti tapahtuu enemmän kuin aikuisten ilmoituksesta voisi päätellä.

Saattaa olla myös niin, että monet eivät ole edes tietoisia alaikäisille välittämisen laittomuudesta ja vaikka olisivatkin, alkoholinkäyttö on jo niin pitkälle hyväksyttyä nuorten keskuudessa, ettei välittämistä edes mielletä rikokseksi (Simonen & Tigerstedt 2006, 248).

Vaikka nuoret saavat useimmiten alkoholinsa muiden välittämänä, he ostavat sitä myös itse vähittäismyyntipaikoista. Noin neljännes nuorten juomasta alkoholista on heidän itse kaupoista ja Alkon myymälöistä ostamaansa, ja lähes puolet alaikäisiltä näyttävien nuorten ostokokeista onnistui. Ehkäisytyössä on tärkeää lisätä niin vanhempien, aikuisikään ehtineitten kavereitten kuin nuorten itsensäkin vastuuntunnetta nuorten alkoholinkäytön suhteen. Koska taustalla tuntuu kuitenkin olevan yleinen usko siitä, että alaikäisille myyminen tai välittäminen on tavallista eikä johda sanktioihin ja että ongelmat ovat jossain muualla kuin omassa vaikutuspiirissä, ehkäisytyössä olisi yhä enemmän panostettava myös myynnin valvonnan tehostamiseen ja yrittäjien koulutukseen. Näin parannettaisiin alaikäisille myynnin kieltävää ja sitä tuomittavana pitävää normistoa myös vanhempien ja nuorten keskuudessa.

Viite

¹ Pakka on paikallisen alkoholipolitiikan tutkimus- ja kehittämishanke, joka toteutetaan vuosina 2004–2008 Hämeenlinnan seutukunnassa ja Jyväskylän verkostokaupunkialueilla. Projektissa tehdään kvasikokeelliseen asetelmaan nojaava vaiuttavuustutkimus (<http://www.pakka.fi>)

Lähteet

- Ahlström, Salme & Metso, Leena & Tuovinen, Eeva Liisa (2003) Nuorten juominen vähentynyt, usein humaltuminen ei. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (6), 597–602.
- Ahlström, Salme & Metso, Leena & Tuovinen, Eeva Liisa (2004) *Suomalaisten nuorten päihteiden käyttö 1999 ja 2003*. Espad-tutkimuksen taulukkoraportti. Aiheita 32/2004. Helsinki: Stakes.
- Ahlström, Salme (1982) *Pluralistic Ignorance and Finnish Young People's Estimates of Drinking*. Paper presented at the 10th World Congress of Sociology, Mexico D.F. Reports from the Social Research Institute of Alcohol Studies, No. 165. Helsinki, Finland 16.–21.8.1982
- Folköl & Ungdomar (2004) Folköl & ungdomar. Stockholm: Sveriges folkhälsoinstitut. <http://www.fhi.se/upload/PDF/2004/uppdrag/folklddep.pdf> (Viitattu 16.4.2007.)
- Gundelach, Peter (2006) Unges alkoholforbrug. Teoksessa Peter Gundelach & Margareta Järvinen (red.) *Unge, fester og alkohol*. København: Akademisk Forlag, 27–46.
- Hauge, Ragnar (1967) Nuoriso ja juomispaine. *Alkoholipolitiikka* 32 (1), 9–18.
- Hibell, Björn & Andersson, Barbro & Bjarnason, Thoroddur & Ahlström, Salme & Balakireva, Olga & Kokkevi, Aanna & Morgan, Mark (2003) *The ESPAD Report 2003. Alcohol and Other Drug Use Among Students in 35 European Countries*. Stockholm: CAN.
- Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsimarja (2002) Vanhempien näkemykset nuorten päihteiden käytöstä ja sen ohjaamisesta. Teoksessa Marja Holmila (toim.) *Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointitutkimus ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa*. Tutkimuksia 122. Helsinki: Stakes, 79–90.
- Jaatinen, Jaana (2002) Päihteiden käyttö nuorten näkökulmasta. Teoksessa Marja Holmila (toim.) *Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointitutkimus ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa*. Tutkimuksia 122. Helsinki: Stakes, 91–101.
- Luopa, Pauliina & Räsänen, Minna & Jokela, Jukka (2004) *Helsinki-iläisnuorten päihdekäyttäytymisen suuntia 1996–2004*. Helsinki: Stakes.

- Perkins, H. Wesley (2002) Social Norms and the Prevention of Alcohol Misuse in Collegiate Contexts. *Journal of Studies on Alcohol* 63, supplement no. 14, 164–172.
- Simonen, Jenni & Tigerstedt, Christoffer (2006) "Mieluummin kavereille kuin läheiselle." Solidaarisuus nuorten aikuisten alkoholin välittämisessä alaikäisille. *Yhteiskuntapolitiikka* 71 (3), 239–249.
- Wallin, Eva (2004) *Responsible Beverage Service. Effects of a Community Action Project*. Stockholm: Karolinska Institutet, Department of Public Health Sciences.
- Österberg, Esa (tulossa) Finnish Attitudes to Alcohol Policy in 2005. *Journal of Substance Use* 12.

"MIELUUMMIN KAVEREILLE KUIN LÄHEISILLE." SOLIDAARISUUS NUORTEN AIKUISTEN ALKOHOLIN VÄLITTÄMISESSÄ ALAIKÄISILLE*

Jenni Simonen & Christoffer Tigerstedt

Alkoholijuomien laillinen hankintaikä on Suomessa 18 vuotta. Kyselytutkimusten mukaan kaksi kolmasosaa 14-vuotiaista suomalaisista tytöistä ja lähes yhtä suuri osuus pojista on kuitenkin juonut alkoholia ainakin kerran (Rimpelä ym. 2005). Saman ikäluokan tytöistä yli kaksi viidesosaa ja pojista kolmasosa on ehtinyt kokea ensimmäisen humalansa. Jostakin he ovat juomansa saaneet, mutta mistä? Tätäkin on tiedusteltu kyselytutkimuksissa. Hankintakanavia on lähinnä kolme: 15–16-vuotiaista nuorista suurin osa ilmoittaa saaneensa juomansa alkoholin sisaruksiltaan, kavereiltaan tai vanhemmiltaan (Ahlström ym. 2003; Ahlström 2006).

Vanhempien alkoholijuomien välittämistä alaikäisille lapsilleen moititaan kyllä jatkuvasti. Sama koskee nuorten alkoholin välittämistä vielä nuoremmille. Hyvin harvoin aihetta sen sijaan tarkastellaan syvemmin. Suomesta ja muualtakin löytyy vain kourallinen tutkimuksia, joissa on yritetty selvittää, miten isät ja äidit tai nuoret perustelevat, puolustavat tai pyytävät anteeksi alkoholijuomien toimittamista alaikäisille. Vaikuttaa siltä, että myös julkisessa keskustelussa aihetta on hankala käsitellä. Eivät vanhemmat eivätkä nuoret halua astua esiin paljastamaan laittomia edesottamuksiaan, joiden kohteena ovat alaikäiset teinit.

Asiaa voi kuitenkin selvittää kysymällä suoraan asianosaisilta, miksi he

* Artikkelin on ilmestynyt aikaisemmin *Yhteiskuntapolitiikka*-lehdessä 71 (3), 239–249.

menettelevät niin kuin menettelevät. Tässä tutkimuksessa aineistonkeruumenetelmänä on ryhmähaastattelu ja keskipisteenä ovat nuoret aikuiset. Kiinnostuksemme kohteena ovat seuraavat kysymykset: Kenelle nuoret välittävät alkoholia, kenelle eivät? Mitkä ovat heidän välittämisenä ja välittämättä jättämisenä keskeiset motiivit? Millaisia ehtoja he alkoholin välitykseen liittävät ja millaisessa suhteessa tämä toiminta on välityksen alaikäisille kieltävän lainsäädännön kanssa? Näin tutkimusongelmaksi täsmentyvät välityksen sosiaalisen dynamiikan kuvaus ja niiden yleensä julkilausumattomiksi jäävien sääntöjen valottaminen, jotka ohjaavat täysi-ikäisten nuorten alkoholijuomien toimittamista alaikäisille nuorille.

Artikkeli rakentuu seuraavasti. Ensiksi luomme nuorten keskinäistä sosiaalisuutta ja yhteisöllisyyttä korostavan näkökulman alkoholijuomien välittämiseen. Keskeisenä käsitteenä toimii nuorten keskinäinen solidaarisuus, joka ohjaa sekä välittämistä että siitä pidättäytymistä. Tämän jälkeen esittelemme aineiston, jonka pohjalta kuva alkoholin välityksestä muodostuu. Lopuksi siirrymme tulosten ja tulkinnan erittelyyn, jossa välitystoiminta ja siihen liittyvät säännöt pyritään tekemään näkyviksi.

Nuoret aikuiset, solidaarisuus ja alkoholin välittäminen

Yhteisön merkitystä ei voi liikaa korostaa alkoholinkäytön ja välityksen ymmärtämisessä. On kuitenkin tarpeen tarkentaa, mistä yhteisöstä kulloinkin on kyse. Eurooppalaisessa tutkimuksessa selvitettiin ala-aste- ja yläasteikäisten erilaisia yhteisösidoksia kysymällä, kuinka paljon henkilökohtaista vapautta he nauttivat: kuinka paljon he viettävät aikaa perheensä ja kuinka paljon kavereidensa parissa, kuinka paljon vanhemmat rajoittavat heidän aikataulujaan ja kokevatko he saavansa riittävästi vapautta omille menoilleen. Tältä pohjalta eri maiden lapset ja nuoret luokiteltiin kuuluviksi traditionaaliseen perheorientoituneeseen kulttuuriin, vertaisryhmäorientoituneeseen kulttuuriin tai maltilliseen perheorientoituneeseen kulttuuriin. Muun muassa Ruotsin, Hollannin ja Tanskan ohella Suomen lasten ja nuorten katsottiin edustavan vertaisryhmäorientoitunutta

kulttuuria. Näissä maissa vain noin 10 prosenttia lapsista ja nuorista viettää vapaa-aikaa perheensä kanssa ja vanhemmilla on vain harvoin tapana rajoittaa nuorten menemisiä ja tulemisia. Sitä vastoin traditionaalisen perheorientoituneen kulttuurin maissa, kuten Espanjassa ja Ranskassa, viidennes teini-ikäisistä viettää suurimman osan vapaa-ajastaan perheen parissa ja vanhemmat myös rajoittavat heidän aktiviteettejään. (Hoikkala & Suurpää 2005, 299–300.)

Luokittelun perustana oli kahden yhteisön merkitys lasten ja nuorten elämässä – omien kavereiden ja perheen. Kun analysoimme alkoholin välittämistä alaikäisille, osoittautuu, että näiden yhteisöjen eroilla on keskeinen rooli nuorten käyttäytymisen ymmärtämisessä. Yhteisöä korostava näkökulma kytkee tutkimuksemme durkheimilaiseen perinteeseen. Émile Durkheimin mukaan yhteiskunta pysyy koossa sellaisten mekanismien avulla, jotka tuottavat moraalista solidaarisuutta. Solidaarisuus perustuu yhteisön jäsenten samankaltaisuuteen eli siihen, että he toimivat, ajattelevat ja tuntevat samansuuntaisesti. Solidaarisuus saa hahmon altruistisina tekoina ja kiintymyksen osoituksina. (Collins 2004, 102, 109.) Yhtenä erityisenä kiintymyksen ilmauksena voi pitää Marcel Maussin (1999) lahjan vaihdon periaatetta, jossa solidaarisuus saa aikaan vastavuoroisuutta.

Tässä tutkimuksessa kaveriporukat ja sisarusryhmät nähdään yhteisöinä, jotka ovat paikallisuuden, henkilökohtaisten suhteiden ja tunteiden leimaamia sosiologisia yksikköjä (vrt. Veijola 2005, 95). Erityisesti nuorten kaveripiirien luonnehtimiseen sopii Michel Maffesolin (1997) korostama näkemys, jonka mukaan yhteisöllisyys ei koskaan voi olla pelkästään tavoitteellista, vaan sillä on aina ekspressiivinen ja rituaalinen luonne. Maffesoli tuntuu tältä osin seuraavan Durkheimin ajatuskulkuja yhteisöllisyyden perimmäisestä olemuksesta (Sulkunen 1998, 298–299). Yhteisöllisyys kaveriporukoissa muodostuu siis itsetarkoitukselliseksi ja solidaarisuuden läpäisemäksi.

Klaus Peter Rippen (1998, 357) määritelmän mukaan solidaarisuus kuvaa toisten tukemiseen, auttamiseen ja avustamiseen tähtääviä tekoja, ts. vuorovaikutussuhteiden ja keskinäisten siteiden luomista ja ylläpitämistä. Analyysimme kannalta hyödyllinen on myös Zygmunt Baumanin (1997) tapa kiinnittää solidaarisuuskäsite ryhmien välisten rajojen

tarkasteluun soveltaessaan klassiseksi muodostunutta jakoa sisäryhmään ja ulkoryhmään eli ”meihin” ja ”muihin”. Bauman painottaa, ettei erotelu ”meihin” ja ”muihin” viittaa vain kahteen erilliseen ihmisjoukkoon, vaan eroon kahden täysin toisistaan poikkeavan asenteen välillä: yhtäältä sisäryhmässä vallitsevan henkisen kiintymyksen ja toisaalta sisäryhmän ulkoryhmää kohtaan tuntemaan antipatian väliseen eroon, luottamuksen ja epäluulon, turvallisuuden ja pelon sekä yhteistyöhalun ja riidanhalun väliseen eroon. (Bauman 1997, 53.)

Sisäryhmän sopu perustuu muun muassa kirjoittamattomiin sääntöihin ja normeihin (vrt. Töttö 1997). Normit voivat esiintyä sekä virallisina että epävirallisina ja niitä ylläpidetään yhteisön jäsenten toisiinsa kohdistamalla normatiivisilla odotuksilla ja sanktioilla. Viralliset ja epäviralliset normit ohjaavat yhteisön jäsenten toimintaa tiettyyn yhdenmukaiseen suuntaan. (Sulkunen 1998, 80–81.)

Nuorten aikuisten muodostamissa yhteisöissä säännöt ja normit heijastuvat myös alkoholinkäyttöön ja juomien välittämiseen. Säännöt ilmentävät sellaisia käyttäytymistapoja, joita ryhmässä pyritään noudattamaan ja jotka suuntaavat yksilön ratkaisuja.

Aineisto

Tarkastelemme nuorten aikuisten alkoholijuomien välitystä käyttämällä aineistona seitsemää 17–23-vuotiaiden kanssa tekemäämme ryhmähaastattelua. Menetelmä soveltuu hyvin tutkimukseen, jossa halutaan saada esiin ryhmäkohtaisia näkemyksiä ja mielipiteitä (ks. esim. Morgan 1998; Krueger 1998). Haastattelujen yhtenä keskeisenä teemana olivat keskusteluun osallistuneiden omat välityskokemukset.

Ryhmähaastatteluissa oli yhteensä 57 osallistujaa. Toteutimme haastattelut 6–11 hengen ryhmissä, joissa kaikissa oli sekä miehiä että naisia. Naispuolisia osallistujia oli yhteensä 25 ja miespuolisia 32. Suurin osa (49/57) haastatteluihin osallistuneista oli 18–21-vuotiaita, vanhin osallistuja oli 23-vuotias. Yhdessä ryhmässä osallistujien joukossa oli myös

muutama 17-vuotias. Ryhmissä oli lukiossa, ammattikoulussa ja ammattikorkeakoulussa opiskelevia. Haastattelut kestivät 40 minuutista kahteen tuntiin.

Keräsimme aineiston Hämeenlinnan seudulla loka–marraskuussa 2005. Aineiston keruu liittyi Paikallinen alkoholipolitiikka -hankkeen (Pakka-hankkeen) tutkimustoimintaan. Hankkeen projektikoordinaattori avusti meitä haastateltavien rekrytoinnissa. Pyrimme muodostamaan haastatteluryhmät luonnollisista eli olemassa olevista ryhmistä lumipal-lomenetelmällä: kussakin ryhmässä pyysimme yhtä osanottajista keräämään haastatteluun osallistuvan joukon omasta kaveripiiristään. Tällä tavalla halusimme taata tuotetun puheen kollektiivisen luonteen.

Olemme koodanneet ja käsitelleet haastatteluaineistoa Atlas.ti-ohjelmalla. Koodauksen keskeisenä jakona olemme käyttäneet kuulumista sisä- ja ulkopiiriin. Sisäpiiriin olemme tarkentaneet koskemaan kaveriyhteisöä tai perheyhteisöä. Analyysi on saanut vaikutteita luokittelujen analyysistä, joka keskittyy tarkastelemaan erontekoa meidän ja muiden välillä eli rajanvetoa yhteisöön kuulumisen ja kuulumattomuuden välillä. Varsinaisina analyysiyksikköinä ovat yhtäältä alkoholin välittämisen kohde (kenelle välitetään ja kenelle ei) ja toisaalta välittämisen kriteerit (millä perusteella välitetään tai ei välitetä).

Sisäpiiriläiset ja solidaarisuuden ilmenemismuodot

Sisäpiiri jakautuu ensinnäkin ystävistä ja kavereista rakentuviin vertaisryhmiin ja toiseksi sisaruksia yhteen liittäviin perheyhteisöihin. Keräämämme aineiston avulla kykenemme tarkastelemaan alkoholin välittämisen sääntöjä nimenomaan kaveriporukassa käydyn keskustelun pohjalta. Tästä keskustelusta ilmenee, miten juomia välitetään ryhmän sisällä ja kuinka ryhmä muodostaa käsityksen siitä, keille ryhmän ulkopuolisille juomia hankitaan. Perheyhteisöihin kuuluvina kaveriporukan jäsenet punnitsevat myös alkoholin ostamista alaikäisille sisaruksilleen ja serkuilleen. Käy ilmi, että näihin ”läheisiin” pätevät hieman toisenlaiset alkoholin vä-

lityksen säännöt kuin kavereihin. Seuraavassa väitämme, että nämä säännöt ammentavat voimansa kummankin yhteisötyypin erityisestä solidaarisuudesta.

Kaverit – välitän jos välitän

Kavereista muodostuva vertaisryhmä on haastattelujen perusteella sisäpiirin tavallisin alkoholin välityksen areena. Tyypillisimmin välitys kulkee vanhemmalta kaverilta nuoremmalle. Välityksellä ilmaistaan kaveruutta, ja sen taustalla vaikuttaa yhteisön jäsenten keskinäinen solidaarisuus. Solidaarisuus kaveria kohtaan korostuu etenkin silloin, kun samassa porukassa on itseä nuorempia: ”Ja totta kai silloin kun Tepa oli viel alaikäinen ja kuitenkin oli iha yhtä lailla mejän porukassa, niin totta kai me käytiin ostaa” (Tiina / haast. 4.)¹. Otteessa korostuvat lojaalisuus ja kumppanuus, jotka liittyvät siihen, että kuulutaan samaan porukkaan: alaikäinen kaveri on itsestään selvästi osa yhteisöä, ”meitä”. Ja kaveria autetaan hädässä – myös alkoholin saannissa. Yhteisössä vallitsevat sosiaaliset siteet ja yhteenkuuluvuuden tunne suorastaan velvoittavat alkoholin ostoon (Rippe 1998).

Alkoholin hankinta oman vertaisryhmän alaikäisille palvelee yhteisöllisyyden toteutumista myös toisella tapaa. Durkheimin luonnehtimassa yhteisöllisyydessä, jota kaveriporukat muistuttavat, jäsenten käyttäytymisen samankaltaistuu yhteenkuuluvuuden tunteen ylläpitämiseksi (Collins 2004). Yhteisöllisyys ja seurallisuus ovat vaarassa rikkoutua, mikäli kaikki eivät osallistu hauskanpitoon. Juomattomuus voi vaarantaa yhteisen seurallisen juhlinnan (vrt. Törrönen & Maunu 2005), ja tästä syystä myös porukan nuorempien alkoholin saanti halutaan turvata. Myös juomiseen liittyvä moraalinen pohdinta halutaan kokea yhteisesti ja tasavertaisesti, kuten seuraavassa kuvataan:

Tuomas: Siitä tulee jotenki hölmö olo ittelle silleen et jos joku ei juo, vähän tulee semmonen huono omatunto sitte, jollakin tasolla tulee, et

siitä se varmaan johtuu et miks sitä halutaan aina sitä yhtä [alaikäistä] juottaa tai osikseen. (Haast. 6.)

Alkoholin ostaminen nuoremmalle kaverille ilmentää siis sosiaalista tasavertaisuutta. Erityisesti se nousee esiin, kun juhlitaan yhdessä. Seuraa-vassa otteessa tämä näkyy puhujan toteamuksesta, että *totta kai* alkoholia on ostettava samaan illanviettoon tuleville alaikäisille kavereille.

Niklas: No niinku jos nyt lähtee samat kaverit, on mulki vuotta nuorempia ja pari vuotta nuorempia kavereita, jos lähtee samaan paikkaan sitte sinä iltana niin totta kai niille pitää hommata ne juomat.

Leena: Niin toi just et jos ne on samaan porukkaan lähös niin niille sit hakee sitte.

Saana: Niin. (Haast. 6.)

Kavereiden vertaisryhmään liittyvä me ja muut -erottelu kiinnittyy tässä *ikään*, joka muodostuu ryhmään kuulumisen kriteeriksi. Vuotta, paria nuoremmat liitetään ”meihin”, jolloin osallisuus yhteisössä ulottaa yhteisöllisyyden ylläpitämistä tavoittelevan toiminnan koskemaan myös heitä. ”Muut”, joista halutaan erottautua, kätkee sisäänsä reippaasti täysi-ikäisyyden rajan alle jäävät. Liian nuorille alkoholia ei haluta ostaa:

Juha: Ja se vaikuttaa aika paljon [välittämiseen] et onks 14 ja puoli vai 17 ja puoli.

Iivari: Niin, niin. (Haast. 3.)

Ikää käytetään myös eksplisiittisesti oman toiminnan perusteluna. 17-vuotias mielletään jo lähes täysi-ikäiseksi, jolle voidaan hakea alkoholia sen enempää harkitsematta.

Saana: Siis just semmosille kavereille. Niin koska mul on paljo kave-reit, jotka on 17 et täyttää ens vuonna tai täyttää viel tänä vuonna, kyl niille haen.

Riitta: Mä oon hakenut vaan niille, jotka täyttää niinku tänä vuonna.

Yks täytti alle viikon päästä ja kävin sille hakeen et se oli jotenkin vähän hölmöä. (Haast. 6.)

Vertaisryhmissä tapahtuvassa alkoholin välityksessä solidaarisuus ei siis toteudu aivan ehdoitta, sillä juuri iän vaikutus hakemisen perusteena korostui suurimmalla osalla haastateltavista. Tällaisia havaintoja on tehty muissakin tutkimuksissa. Ruotsalaisnuorten alkoholin välitystä tarkastelevassa ryhmähaastattelututkimuksessa alkoholin ostaminen 17-vuotiaalle koettiin ongelmattomaksi, mutta 15–16-vuotiaille kieltäydyttiin ostamasta (Rehnman & Larsson 2000, 14).

Toinen alkoholin välitystä ja solidaarisuuden toteutumista koskeva raja on haettavan alkoholin *määrä*. Hakiessaan alaikäisille alkoholia ja mahdollistaessaan heidän juomisensa haastateltavat selvästi miettivät juomisen kohtuuden rajoja. Välittäjinä he kokevat olevansa auktoriteetteja, jotka voivat – ja joiden jopa tulee – kohdistaa alaikäisiin kontrollia. Tämä näkyy juomamäärän rajoittamisena.

Juha: Ja on se nyt sit ... no en mä ehkä siinä hakemishommassa ... oon tietysti joskus joillekin hakenut, mut ei se nyt oo mitenkään mun leipälaji, kun nyt on niin paljon näitä muita 18-vuotiaita että niitä voi niinku [pyytää]. Mutta kyllä sekin, et ehkä siinä tulee vähän jotakin ajateltuakin, että en mä mitenkään niin hirveen mielelläni ehkä tee [muille ostoksia] ja sitte jos joku tekee jotkut hirveet 24 kaljan tilaukset, niin voi olla jo vähän sitte, et onks tää nyt ihan pakollista, et vois ko vähän vähemmän riittää ja tolleen. (Haast. 3.)

Ryhmään kuuluminen, juomamäärä ja ikä synnyttävät siis paljon keskustelua ja näyttävät ohjaavan nuoria aikuisia solidaariseen alkoholin välittämiseen tai siitä pidättäytymiseen. Lain kirjaimesta puhutaan huomattavasti vähemmän. Durkheimiin viitaten yhteisön normit ja kontrolli muodostuvatkin sovun ja tavan pohjalta pikemmin kuin lakiin perustuen (Collins 2004). Tämä ei tarkoita sitä, etteivätkö nuoret tietäisi, että alkoholin toimittaminen alaikäiselle on lainvastaista. Päinvastoin se tiedettiin kaikissa haastatelluissa ryhmissä. Käytännössä yhteisöllisyyttä vahvistavat

normit kuitenkin peittosivat lainkuuliaisuuden, ja lainrikkomukset sivuutettiin usein sivulauseen mittaisin toteamuksin:

Saana: Niin, se on niinku ihan totta. Koska en mä koe siin tekeväni mitenkään väärin jos hakee jollekki just joka täyttää tänä vuonna.

Riitta: Niin, täyttää ihan just ...

Saana: Vaik onhan se niinku laitont, mut silti ... (Haast. 6.)

Juha: En mä nyt tiä, onks se ... tottakai se nyt on rikos, mut ei se varmaan se ihminen siinä puolessa vuodessa enää niin paljoo muutu, ainakaan mun käsityksen mukaan, vaan se nyt on sitte aika sama. (Haast. 3.)

Ryhmissä ilmaistiin myös ajatus, että alkoholin välitys voi toimia *takautuvana* ystävänpalveluksena: solidaarisuutta voi ikään kuin maksaa takaisin. Kun vanhempi kaveri on aikoinaan ostanut itselle juotavaa, voi palveluksen nyt siirtää eteenpäin ”seuraavalle polvelle”:

Rami: Mä veikkaan et esimerkiksi sä kun sä olit alle 18, joku 16, ni joku haki sulle, ja sä aattelet nytte et kyl mä voin hakee ku noiki on, mulleikki on haettu.

(--)

Eero: Kyllä ne kumminki saa sitä jostain, että auttaa niitä sitte, että kyllä ne nyt varmaan niin kauan taistelee että ne saa sitä. (Haast. 7.)

Palveluksen takaisinmaksusta on tehty huomioita myös ruotsalaistutkimuksessa. Etenkin miespuoliset haastateltavat pitivät alaikäisille ostamista palveluksena kaverille. Perusteluna he esittivät, että heillä itsellään oli alaikäisinä ollut hankaluuksia saada alkoholia. (Rehman & Larsson 2000, 15.)

Alkoholin välityksellä palveluksen takaisinmaksuna on yhteneviä piirteitä Maussin (1999) analysoiman lahjan vaihdon periaatteen kanssa. Maussin tutkimus liittyy arkaasiin yhteiskuntiin, mutta lahjanvaihdannan periaatteita voi havaita myös länsimaisissa yhteiskunnissa. Klassisessa

tutkimuksessaan Mauss tarkastelee lahjojen vaihtamista yleisinhimillisenä sosiaalisuuden ilmiönä. Teorian mukaan lahjojen vaihto ja sosiaalinen vuorovaikutus ylipäänsä ovat vastavuoroisia. Lahjaan on aina vastattava vastalahjalla, jonka ei kuitenkaan pidä olla samanlainen eikä samanarvoinen alkuperäisen lahjan kanssa. (Mauss 1999.)

Alkoholin välitys palveluksen takaisinmaksuna toteuttaa lahjanvaihdon vastavuoroisuutta: kun itselle on alaikäisenä haettu alkoholia, ostetaan sitä nyt nuoremmille. Vastavuoroisuus ei kuitenkaan palautu alkuperäisen lahjan antajan ja saajan välille, vaan siirtyy kolmannelle osapuolelle. Lahja on saatu itseä vanhemmalta ja nyt vastalahja siirretään itseä nuoremmalle. Alkoholin välitys täyttää myös vastalahjan eriarvoisuuden kriteerin, sillä se ei kiinnity alkuperäisen lahjan antajan ja saajan välille, vaan kulkeutuu ketjussa eteenpäin luoden taas uutta vastavuoroisuutta. Lahjan vaihdon elementit ilmenevät palveluksen takaisinmaksun osalta yhteisön toimintaa ohjaavina normeina.

Sisarukset – välitänkö jos en välitä?

Nuorten vertaisryhmien lisäksi toinen sisäpiiriin lukeutuva yhteisö muodostuu sukusiteen kautta perheenjäsenten välille. Alkoholinikäytössä ja välityksessä se on kuitenkin vertaisryhmään nähden vähäpätöisemmässä asemassa, sillä tyypillisimmin alkoholia käytetään juuri omassa kaverijengissä. Puhe alkoholin välityksestä perheyhteisöissä viittaa tässä yhteydessä sisarusten tai lähisukulaisten kesken tapahtuvaan toimintaan, joka sekin toteuttaa solidaarisuuden logiikkaa. Yhteisö ja sen luonne kuitenkin muuttuvat siirryttäessä kaveriporukan tarkastelusta sisarusten välisiin suhteisiin. Ensinnäkin vanhemmat ja nuoremmat sisarukset harvemmin kuuluvat samaan kaveriyhteisöön, ja toiseksi perheen jäsenten välillä vallitsee aivan erityinen sosiaalinen side. On katsottu, että he tuntevat suorastaan luontaista halua ja velvollisuutta toistensa auttamiseen (Rippe 1998, 362). Solidaarisuus kyllä säilyy, mutta se muuttuu muotoaan.

Kuten aiemmin totesimme, alkoholia ei osteta liian nuorille. Tämä se-

littyi sillä, että alaikäiset rajautuvat vertaisryhmän reunamille tai ulkopuolelle, jolloin yhteisön sisäiset solidaarisuuden säännöt eivät ulotu heihin. Selvästi alaikäisiin pikkusiskoihin ja -veljiin kohdistuu kuitenkin perheen sisäinen solidaarisuus. Rippe (mt., 363) painottaa tähän solidaarisuuteen liittyvää luottamusta. Tästä syystä sisar saattaa ostaa alkoholia selkeästi alaikäiselle, esimerkiksi 15-vuotiaalle siskolleen:

Tiina: Ei mulla ainakaan tuu mitään hirvee huonoo omaatuntoo, kun mä vaikka haen 15-vuotiaalle pikkusiskolle joskus kaljaa, kyl mä sitä teen ja sitte mä niinku tiedän, et aha, tänään se juo jonkin verran ja tolleen ja ... se on kuitenkin iha fiksu tyyppi ja noin, mut en mä sitte menis tuol, jos joku tulee kun mä meen kaupassa, ni kysyyn, nii en mä ostais niinku. Et kyl mä niinku Miialle [pikkusiskolle] voin ja that's it.

Muut: Niin.

Matti: Ku se että jos on lähössä juomaan, niin se että ... ymmärrän hyvin sen, että käy ite ostamassa sen määrän mitä sä ostat sille, nii koska jos sä et välttämättä hakis sille niin voi olla mahdollista että se hankkii ne jostain muualta.

Tiina: Se saa ne jostain muualta, se on aivan varma. (Haast. 4.)

Tässä otteessa luottamus korostuu alkoholin välityksen selityksenä, sillä alkoholin ostamista varsin nuorelle pikkusiskolle perustellaan siskon järkevyydellä. Oma sisko edustaa "meitä" ja erottuu *fiksuudellaan* perheyhteisöön kuulumattomista nuorista, joille alkoholia ei osteta.

Perheyhteisön solidaarisuus sisältää luottamuksen lisäksi myös huolenpidon aspektin, joka voi ilmetä juomamäärän valvomisena ja yleisemminkin pikkusiskon tai -veljen kontrollina. Tällöin alkoholin välitystä perustellaan vastuun ottamisella. Alaikäisen sisaren ajatellaan juovan joka tapauksessa, joten alkoholin hakemisen ei nähdä lisäävän juomista. Sitä vastoin hankkimalla alkoholin itse haastateltavat kokevat voivansa vaikuttaa suojelevasti nuoremman sisaren juomiseen.

Ilona: Niin, mulle tuli ainaki hirveen huono omatunto siitä, kun mä ostin sille, silti mä ostin just sen takia että ...

Heikki: Kelle sille?

Ilona: Mun pikkusiskolle. Et just sen takia, että ois se saanu sitä jostain muualtakin, mut sitte se pyysi mult eka jotain ihan hirveen isoo määrää. No sit mä olin vaan, et en hae kyllä noin paljoo ... että sit me sovittiin yhdessä et mitä mä sille haen. Ja sit mä viel vannotin et se ei ... mä uhkasin sitä, et jos mä kuulen jostain, et sä oot juonu jotain enemmän, ni mä en hae sulle enää toista kertaa. (Haast. 5.)

Vanhempi sisar pyrkii tässä kasvattamaan ja ohjaamaan nuorempaa sisartaan, ja hänen roolinsa muistuttaa suuresti monen vanhemman käyttäytymistä. Juomamäärän rajoittaminenhan on vanhempien tyypillinen kasvatustehtävä. Vanhempien tapaan (Holmila & Raitasalo 2002, 88) isosisko Ilona perustelee alkoholin välittämistä pikkusiskolleen sillä, että hän pysyy paremmin perillä alaikäisen juomisesta ja juomamääristä.

Kasvatuksellinen huolenpito ja kontrolli kuuluvat perheyhteisön solidaarisuuden luonteeseen huomattavasti vahvemmin kuin vertaisryhmien yhteisöllisyyteen. Lisäksi yhteenkuuluvuuden tunne ja tasavertaisuuden velvoite eivät vallitse sisarusten välillä niin kuin kaverien kesken, vaan nuoremman sisaren auttamisen taustalla on pikemmin halu turvata hänelle hyväksytty ja sosiaalisesti tasaveroinen toimijan rooli hänen omassa verkostossaan. Kun muutkin porukassa juovat, sisar jää ulkopuoliseksi, jos hänen juomisensa ei mahdollistu. Keskeistä ei niinkään ole päihtymyksen kokemuksen tarjoaminen nuoremmalle sisarelle, vaan sosiaalisen pärjäämisen edesauttaminen.

Sisaren sosiaalinen pärjääminen halutaan varmistaa ehkäisemällä liian suuren alkoholimäärän tai liian vahvojen juomalajien aiheuttamia yli-lyöntejä ja siitä seuraavaa sosiaalista häpeää. Haettavan alkoholin määräästä joudutaan ilmiselvästi usein neuvottelemaan sisarusten kesken. Tähän viittaa Ilonan kommentti, jossa hän toteaa, ettei sisarelle osteta määriä, joista seuraa pahoinvointi.

Ilona: Mut eipä se sitte valittanu siitä määrästä et mitä mä hain.

Taina: Ei niin.

Ilona: Et kyl se kuulemma ihan hyvä oli. Mut et ei sit semmosta et sit oksennetaan. (Haast. 5.)

Alaikäisen sisaren auttaminen alkoholia välittämällä ei kaikilla haastateltavilla poista omantunnon ääntä. Sen lisäksi, että hankittavaa määrää pyritään rajoittamaan, pikkusiskosta tai -veljestä voidaan pitää myös konkreettisemmin huolta esimerkiksi kyselemällä hänen menemisiään ja tulemisiään. Tällainen holhoavampi vastuunottaminen korostui erityisesti tyttöjen puheenvuoroissa:

Leena: Siis juu, oon mäkin hakenut, mut sillein et jos sä haet jollekin niin sit tavallaan huolehtii siit loppuun saakka et niinkö kysyy, et soit-taa illalla ja kysyy et missä sä nyt oot. (Haast. 6.)

Näin alkoholin välittäminen muuttuu nuorten puheessa vastuulliseksi välittämiseksi nuoremmasta sisaruksesta, ja tuttu iskulause ”Välitä, siis älä välitä” kääntyy muotoon ”Välitä, siis välitä”. Alkoholin hankkiminen nuoremmalle sisarukselle mahdollistaa yhteyden pitämisen, helpottaa silmäpitoa ja suojaa huonoilta vaikutteilta:

Markus: Mun isovehi Miikkael on asunu Hämeenlinnassa ja mä oon Lammilla, ni ei oo silleen tullu siltä paljo kysyttyäkään [alkoholin hakemista], mut ei se oo kyllä paljoo ees hakenu.

Rami: Niin se aattelee varmaan samallail, et ”et sä varmaan mihinkään dokaan lähe” ...

Markus: ... ja jotain, että varmaan nytte hakis, röökiä se ei oo suostunu hakeen, tai kun se on yrittäny pitää mut niinku pois näist kuvioist tai silleen tai yritti joskus mutta ei se nyt [enää].

Rami: Ei se onnistunu.

Markus: Ite se oli samanlainen.

(--)

Haastattelija: Eli isovehi on jollain tavalla yrittäny ...

Markus: ... joo, ainaki mun osalla Miikkael on yrittäny huolehtia.

(--)

Sirpa: Sisaruksset hakee mieluummin jotain röökii kun juotavaa.

Markus: Niin tai silleen, että jos vaikka pyytää ”hae 12 [olutta]”, ni tuo vaan 6 tai jotenki tälleen.

Haastattelija: Et rupee rajottaan?

Rami: Tavallaan suojelee jotenki. (Haast. 7.)

Osalla haastateltavista tämä suojeleva asenne ja vastuuntunto kääntävät solidaarisen toiminnan kokonaan alkoholin välittämisen vastaiseksi. Tällöin sisaruksen sosiaalisen kompetenssin edistäminen liitetään juomattomuuteen. Edellisessä otteessa tästä oli jo merkkejä. Saara kiteyttää ajatuksen lausahtamalla: ”En mä pikkuveljelle koskaan vois hakea!” (Haast. 6.) Sen lisäksi, ettei alaikäiselle sisarukselle osteta alkoholia, voidaan pikkuveljeä tai -siskoa kieltää juomasta tai hänen juomistaan voidaan paheksua.

Rami: Mullaki on niin nuori pikkuveli. Mutta Sirpa, esimerkiks sun [pikkusiskolle] Katjalle, ni kylhän teki ootte isosiskos kans sanonu sille, et ei se nyt lähe juomaan.

Sirpa: Nii.

Rami: Tai monta kertaa isosiskos on sanonu, et ei se hae sille.
(Haast. 7.)

Perhesiteeseen nojaava solidaarisuus onkin luonteeltaan erilaista kuin kaveriporukan solidaarisuus. Omia nuorempia sisaruksia – ”läheisiä” (ks. seuraava sitaatti) – koskevien välityskysymysten kanssa nuoret tuntuvat painivan aikamoisessa solidaarisuuden ristiaallokossa. Nuorten mieltä repii yhtäältä vanhemman sisaruksen kasvatuksellinen vastuu, jolloin kieltäydytään ostamasta, toisaalta halu edistää nuoremman sisaruksen tasavertaisia mahdollisuuksia ryhmässä, jonka perusteella sitten suostutaan ostamaan. Alkoholin hakeminen ei tunnu hyvältä, muttei siitä kieltäytyminenkään:

Elina: En mäkään pikkuveljelle [osta], ehkä just niinku ihan vähän jotain kaljaa tai jotain, mut tupakkaa ei, eikä paljoo [kaljaa].

Saana: Mul onneks pikkuveli ei polta, koska se ois inhottavaa kieltäy-

tyy hakemasta tai silleen. Et kyl mä oon sille joskus kaljaa hakenut, mut se on vähän semmost just että ...

Saara: Kyl sitä mielummin niinku kavereille hakee kun läheiselle.

Saana: Kyl mäki kieltäydyin pari kertaa ja sit loppujen lopuks oli pakko suostuu kun se kinus niin monta kertaa. (Haast. 6.)

Kieltäytymisen yrityksistä huolimatta Saana siis lopulta koki kaljan ostamisen jonkinlaisena velvollisuutena, sisaruspalveluksena. Myös ruotsalaisessa tutkimuksessa etenkin tytöt perustelivat alkoholin välittämistä nuoremmille sisaruksilleen velvollisuudentunnolla (Rehnman & Larsson 2000, 15).

Velvollisuudentunne auttaa ei kuitenkaan ulotu enää nuoremman sisaruksen kaveripiiriin. Tämä näkyy seuraavissa otteissa yksimielisinä toteamuksina, joiden mukaan alkoholia ei osteta alaikäisen sisaruksen kavereille, vaikka omalle sisarukselle ostettaisiinkin. Sukusiteeseen perustuva solidaarisuus ei luo pohjaa laajemmalle välitystoiminnalle, jossa omaa sisarusta autettaisiin auttamalla myös tämän kavereita. Solidaarisen toiminnan raja tuntuu kulkevan jossain tässä kohtaa. Heikin lakoninen lausahdus – ”Jotain moraalii [pitää olla]” – on merkki siitä, että sisaruksen kaverit on jätettävä ilman juomia:

Taina: Niin mä sanoin kans meijän Sakarille että ... se oli ensin, että voiksä käydä, se tärisi jossain mun huoneen ovella ...

Ilona: Joo.

Taina: ... et tota öö, öö, voitko käydä Alkossa ja sit kun mä et mitä pitäis hakea, ni sitä ja tätä ja tota ja mä että vittu en rupee hakee.

Ilona: Just toi.

Mika: Kaikille kavereille ...

Taina: Niin, koko kaupungille mitään viinaa [en rupee hakee].

(--)

Ilona: Mut siin on sit se, et en sen kavereille enää hae, siinä menee kylä raja.

Taina: En mäkää.

Heikki: Jotain moraalii. (Haast. 5.)

Erityispyynnöstä alkoholia voidaan kuitenkin ostaa alaikäiselle, joka ei kuulu omaan perheyhteisöön. Tällaisissa tapauksissa keskeistä on se, kuka palvelusta pyytää. Oman sisaruksen pyyntöön hakea kaverilleen ei suosituta, mutta tilanne muuttuu toiseksi, jos palvelusta pyytää oma kaveri.

Tiina: Mä voin mun pikkusiskolle ostaa ja ehkä nyt silleen vaikka et Kaisa [oma kaveri] nyt sanois et: voiks sä nyt käydä, et mä oon töissä, et voiks käydä ostaa mun pikkuveljelle. Ja Kaisa sanois et: se [pikkuveli] on ihan okei [tyyppi]. Nii [silloin] mä sanon, et okei, se käy. (Haast. 4.)

Tämä johtaa ajatusleikkiin, joka havainnollistaa analyysimme ydin-sanomaa. Kuvitellaan kaksi erilaista välityspyyntöä, jotka kohdistuvat ”minuun”. Ensimmäisessä tapauksessa kuulun kaveriporukkaan ja yksi porukan jäsenistä pyytää minua ostamaan alkoholia alaikäiselle pikkuveljelle. Aineistomme analyysin perusteella koen pyynnön varsin velvoittavaksi ja todennäköisesti suostun siihen. Toisessa tapauksessa minulla on alaikäinen pikkusisko, joka pyytää minua ostamaan juomia alaikäiselle kaverilleen. Tällöin en koe pyyntöä juuri velvoittavaksi ja jätän ostamatta.

Kiinnostavaa tässä esimerkissä on se, että välityksen kohteet – ensimmäisessä tapauksessa minun kaverini pikkuveli, toisessa tapauksessa pikkusiskoni kaveri – voivat periaatteessa olla yksi ja sama henkilö. Edellisessä tapauksessa hänelle ostetaan, jälkimmäisessä ei. Lopputuloksen erilaisuus johtuu siitä, että kontekstit eli solidaarisuuden logikat poikkeavat toisistaan. Kaveriyhteisö on siis alkoholin välityksessä sukusidettä velvoittavampi.

Ulkopiiriläiset rajautuvat solidaarisuuden ulottumattomiin

Nuoremman sisaruksen alaikäiset kaverit jäävät alkoholin välitystoiminnan ulkopuolelle, koska he eivät kuulu perheyhteisöön sen paremmin

kuin kavereiden keskinäisiin vertaisryhmiin. He ovat sisäpiirin pudokkaita, ulkopiiriläisiä. Vielä selvemmin ulkopiiriläisiä ovat täysin tuntemattomat.

Puolitutut – välitänkö vaikken paljoa välitä?

Ulkopiiriläisistä puolitutuilla on häilyvin asema yhteisöön kuulumisen ja kuulumattomuuden välillä. Puolitutut ovat kasvoiltaan tuttuja, mutta sosiaalisesti tuntemattomia alaikäisiä. Edellä mainitut alaikäisen sisaruksen kaverit ovat näitä puolituttuja. He edustavat ryhmää, joka rajautuu sisäpiirin yhteisöjen ulkopuolelle ja jää ilman alkoholia. Ambivalenssi on vielä voimakkaampaa, kun kyseessä ovat haastateltavien omat alaikäiset tuttavat. Kuten edellä totesimme, lähes täysi-ikäiset kaverit kuuluvat vertaisryhmään, mutta nuorempien ryhmään kuuluminen on tarkemman harkinnan alla. Puolituttujen kohdalla juuri ikä toimii keskeisenä me ja muut -eronteon kriteerinä. Liian alhainen ikä sulkee alaikäisen tutun ”meidän” eli tarpeeksi vanhojen kaveriyhteisöön kuuluvien ulkopuolelle. Iällä myös perustellaan omaa toimintaa, kun alkoholin välittämisestä pidättäydytään.

Juha: Ja se vaikuttaa aika paljon [välittämiseen] et onks 14 ja puoli vai 17 ja puoli. (Haast. 3.)

Niklas: No joo, on sekin sitte jos on liian nuoria. (Haast. 6.)

Tasavertaisuus ja lojaalius eivät siis kohdistu selkeästi nuorempiin. He rajautuvat me ja muut -erottelussa vertaisryhmän reunoille tai ulkopuolelle. Kaveriporukan normeiksi muodostuvat sisäiset solidaarisuuden säännöt eivät heidän kohdallaan automaattisesti ohita yhteiskunnan virallisten normien asettamia rajoitteita, vaan asiaa puntaroidaan sekä lainsäädännön että holhoavan vastuun näkökulmista.

Kieltäytyvä asenne astuu kuvaan mukaan, kun välittäjän ja alaikäisen

välillä vallitsee hierarkkinen suhde. Tämä on asian laita juuri puolittutujen kohdalla. Me ja muut -luokitteluna heidät erotetaan hierarkkisesti "meistä" paitsi nuoremmuudellaan myös kypsyydellään, vastuuttomuudellaan ja holtittomuudellaan. Arvaamattomuudessaan he voivat "tehdä vaikka mitä". Tällaiset kommentit kielivät hierarkian luomasta vastuusta, jossa otetaan huomioon omien tekojen mahdollisia seuraamuksia. Nuorten äänissä kuuluu huoli joutumisesta edesvastuuseen, jos alaikäiselle, jolle on ostanut alkoholia, tapahtuu jotain.

Teemu: On siinä pikkusen eri asia hakee 13-vuotiaalle varmaan kun 17-vuotiaalle.

Tytöt: Niin.

Saana: Nimenomaan.

Teemu: Mä en ainakaan haluu lehest lukee mitää onnettomuutta mitä on just joku hölmöilly jotain.

Saana: Totta. (Haast. 6.)

Heikki: En mä kyllä tykkää ostaa, voi käydä mitenkä vaan, millanen itte oli nuorena, niin nehän tekee vaikka mitä kännissä, sit on vastuusta siitä kun niille tapahtuu jotain.

Maarit: Niin.

Ilona: Niin, aivan.

Eve: Jäädä jonnekin tonne. (Haast. 5.)

Tuntemattomat – en välitä koska en välitä

Puolituttujen lisäksi ulkopiiriin kuuluvat tuntemattomat alaikäiset. He rajautuvat puolittutuja yksiselitteisemmin sisäpiirin yhteisöjen ulkopuolelle. Tuntemattomien ostopyyntöihin suhtaudutaan varauksellisesti, ja vain poikkeustapauksissa heille toimitetaan alkoholia.

Kai: Jos ei muita niin ainakin mua on jo kysytty useampaan otteeseen, et käytkö ostamassa tuosta, ihan kadulla ja Alkon kulmilla.

Tero: Ootko käynyt hakemassa?

Kai: En, kun oon nauranut päin naamaa.

Haastattelija: Eikä oo tullu pahempia seurauksia siitä?

Kai: No ei, ne on vaan kironnu perään. (Haast. 1.)

Haastattelija: No kohdistuukse teihin sit paineita kun teillä on ikää ja te voitte ostaa, niin et ostais muillekin?

Mika: Minä oon tehny ainaki, et minä en osta koskaan nuoremmille, paitsi serkuille, mut kellekään tuntemattomille, en lähe ostaa että mulla on niinku justiin serkut 17 et niille nyt voi ostaa.

Ilona: Niin, sit tulee just toi paitsi ...

Muut: ... ei tuntemattomille!

Taina: En mäkään kyl ikinä millekään tuntemattomille, ei oo kyllä ees varmaan kukaan kysynyt, mut niinku just jotku serkut, mitkä on pari vuotta nuorempia ni. (Haast. 5.)

Alaikäisten vieraus on siis riittävä ehto heidän luokittelemiseksi ulkopiiriin kuuluviksi ”muiksi”, joille ei toimiteta alkoholia (vrt. Rehnman & Larsson 2000, 15). Haastateltavien puheenvuoroissa he määrittivät ”teineiksi”, jotka notkuvat ostarilla ja pyytävät ostamaan juotavaa.

Riitta: Niin enkä mä ainakaan millekään teineille hae, jotka kyselee tuol kaupan edessä.

Tytöt: Joo ei niille kyllä.

Saara: En mäkää.

Saana: Tutuille vaan. (Haast. 6.)

Jukka: Kun mä oon 18, ni en mä nyt joka randomiräkökalle, joka sattumalta pyytää kaljaa, ni en mä nyt niille jaksa hakee, ehkä jollekin kaverille voin hakee. (Haast. 7.)

Jukan toteamus, ettei hän kenelle tahansa tuntemattomalle jaksa hakea alkoholia, on oireellinen. Se viittaa siihen, että alkoholin ostaminen alaikäiselle ei ole kauppiasmaista toimintaa. Analysoidussa aineistossa alkoholin välittämisen rahanansaitsemisvaikuttimet jäivätkin täysin sosiaalisen kumppanuuden dynamiikan varjoon. Ainoastaan yksi poika kertoi hakevansa myös tuntemattomille, jos korvaus palveluksesta on riittävä.

Niklas: No oonhan mäkin ihan ostettavissa, et kun ne kaks kymppiä tuo siihen et "pidä loput", niin kyllä meikäläinen hakee, se on kyllä ihan varma.

Haastattelija: No tulihan se sieltä.

Ryhmä nauraa.

Niklas: En mä mikään miljonääri oo.

Tuomas: Sä ootki vähän sellanen.

Saana: Harvoin tulee kyl sellasta, ei mulle ainakaan ikinä. (– –)

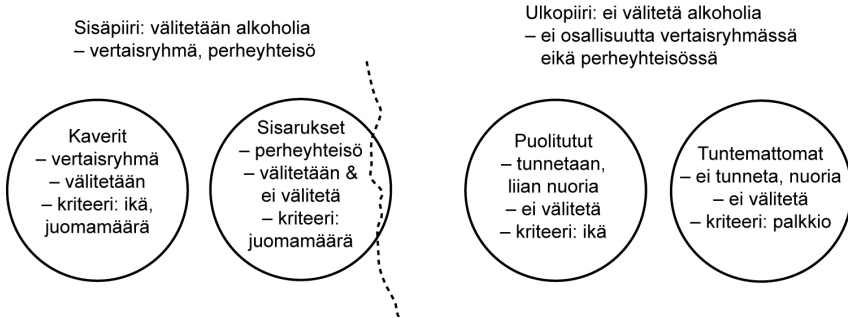
Niklas: Kyllä niitä muutama on sellast, jotka rahottaa aika hyvin. (Haast. 6.)

Niklaksen tunnustus normia rikkovasta toiminnastaan synnyttää ryhmässä lievää paheksuntaa. Luonnehtimalla häntä "vähän sellaiseksi" Tuomas tekee selvän eron Niklaksen toiminnan ja yhteisön jäsenille tyypillisen toiminnan välille. Saanakin vierastaa Niklaksen ansaintamenetelmiä. Näin kieltäytyminen alkoholin ostamisesta tuntemattomille vahvistuu yhteisön ohjaavana normina.

Alkoholin välityksen dynamiikka

Analyysimme tulokset voidaan tiivistää kuvioon (ks. kuvio 1), jonka pääulottuvuudet ovat sisäpiiri ja ulkopiiri. Oman yhteisön, tyypillisimmin kavereista rakentuvan vertaisryhmän alaikäiset kaverit kuuluvat ilman muuta solidaarisuuden sääntöjen piiriin. He lukeutuvat Baumanin (1997) termein "meihin" eli sisäryhmään. Vastavuoroinen apu, suoja ja ystävyys

Kuvio 1. Alkoholin välityksen dynamiikka nuorten aikuisten keskuudessa. Katkoviiva kuvaa välityksen liikkuvaa rajaa.

ovat sisäryhmän näkymättömiä sääntöjä, jotka ohjaavat yhteisön jäsenten toimintaa myös alkoholin välityksessä. Toiminta perustuu Baumanin mukaan pitkälti tunteisiin.

Nämä tunteet eivät kuitenkaan automaattisesti ulotu selvästi itseä nuorempiin kavereihin tai puolittutuihin. Pikemminkin nämä nuoret rajautuvat solidaarisuuden normien ulkopuolelle tuntemattomien kanssa. He muodostavat Baumanin jaottelua mukaillen ulkoryhmän, jonka tekemisistä sisäryhmän jäsenillä on vain hämärä ja hajanainen näkemys. Tästä syystä alkoholin ostaminen puolittutuille ja tuntemattomille koetaan arveluttavana ja riskialttiina toimintana.

Vaikka ”liian” nuorille ei yleensä haeta juomia ja he näin ollen asettuvat ennemmin ulkoryhmään kuin sisäryhmään, voi sisarusten kesken tapahtuva alkoholin välitys muodostaa poikkeuksen. Tällöin käyttäytyminen juontuu perhesiteisiin liittyvästä solidaarisuudesta. Nuorempiin sisarusiin suhtaudutaan kuitenkin ristiriitaisesti, ja sisarusten sosiaalisen pärjäämisen edistäminen voi johtaa sekä alkoholin ostamiseen että siitä kieltäytymiseen.

Tuloksemme osoittavat, että nuorten aikuisten alkoholin välittäminen alaikäisille ei ole sattumanvaraista eikä harkitsematonta toimintaa. Päinvastoin nuorilla aikuisilla on enemmän tai vähemmän tiedostettuja ohje-

nuoria, joiden avulla he suunnistavat pohtiessaan alkoholin välittämistä. Ohjenuorat ovat joustavia, ja sisä- ja ulkopiirin rajaa voidaan tarpeen tullen siirrellä.

Rajojen liikuttaminen on yhteydessä siihen, onko kaveri- vai perheyhteisö määräävässä asemassa, kun nuoret harkitsevat alkoholin välittämistä. Kummallakin yhteisöllä on oma moraalinsa, joka juontuu yhteisöjen erityisestä asemasta ja tehtävästä nuorten elämänvaiheessa. Itsenäistymisen prosessissa kaveriyhteisö edustaa usein riippumattomuuden ja riskinoton mahdollisuutta, perheyhteisö taas huolenpidon ja holhoamisen paikkaa. Kaveriyhteisössä korostuu eläminen tässä ja nyt, kun perheyhteisössä tulevaisuuden huomioon ottaminen painottuu vahvemmin. Siksihän kahden eri yhteisön solidaarisuuksien peruslogiikat osoittautuivat niin erilaisiksi. Alkoholipoliittisen vaikuttamisen kannalta voisi ajatella, että on ristiriitaista ja kaiketi tehotonta yrittää ulottaa perheyhteisön solidaarisuuteen perustuvaa suojelevaa logiikkaa – ”välitä, siis älä välitä” – kaveriporukan vapauden kaihoon.²

Suomessa on kampanjoitu paljon alkoholin alaikäisille välittämisen ehkäisemiseksi. Sen sijaan niitä sääntöjä, jotka säätelevät alkoholin välittämistä, on tutkittu hämmästyttävän vähän. Ei voi välttyä ajatukselta, että kampanjointi usein perustuu yksipuolisesti legalistiseen näkemykseen: halutaan että noudatetaan lain kirjainta. Puhtaaksi viljeltyä tämä näkökulma ei tunnusta, että alkoholinkäyttö on pitkälle hyväksyttyä sekä teini-ikäisten keskuudessa että kulttuurissamme yleisemminkin. Tällöin aikuiset ja nuoret eivät käytännössä pidä juomien välittämistä alaikäisille rikoksena, vaikka tietävät sen olevan lainvastaista. Herkempi ote nuorten juomisen rajoittamiseen edellyttää lisää tietoa siitä, miten juomien välittäjät perustelevat palveluhalukkuuttaan ja missä heidän välittämisensä rajat kulkevat. Jo tämä pienoistutkimus on osoittanut, että nuorten aikuisten harjoittamaa alkoholin välittämistä ohjaavat tietyt solidaarisuuden logiikat, jotka eivät aina ole itsestään selviä edes välittäjille itselleen, saati sitten ulkopuolisille.

Viitteet

¹ Kaikkien haastateltujen nimet on muutettu.

² Kiitämme nimetöntä refereetä, joka kiinnitti huomiomme tähän.

Lähteet

- Ahlström, Salme (2006) Kodin itsemääräämisoikeus vai säädetyt lait? Teoksessa Elina Hermanson & Riitta Martsola (toim.) *Aikuinen vanhemmuus. Katoavan kasvatuksen jäljillä*. Helsinki: Kirjapaja, 77–86.
- Ahlström, Salme & Metso, Leena & Tuovinen, Eeva Liisa (2003) Nuorten juominen vähentynyt, usein humaltuminen ei. *Yhteiskuntapolitiikka* 68 (6), 597–602.
- Bauman, Zygmunt (1997) *Sosiologinen ajattelu*. Tampere: Vastapaino.
- Collins, Randall (2004) *Interaction Ritual Chains*. Princeton: Princeton University Press.
- Hoikkala, Tommi & Suurpää, Leena (2005) Finnish Youth Cultural Research and Its Relevance to Youth Policy. *Young – Nordic Journal of Youth Research* 13 (3), 285–312.
- Holmila, Marja & Raitasalo, Kirsimarja (2002) Vanhempien näkemykset nuorten päihteiden käytöstä ja sen ohjaamisesta. Teoksessa Marja Holmila (toim.) *Asuinalue ja päihdehaitat. Arviointitutkimus ehkäisevästä paikallistoiminnasta Tikkurilassa ja Myllypurossa*. Helsinki: Stakes, Tutkimuksia 122, 79–90.
- Krueger, Richard A. (1998) *Moderating Focus Groups. Focus Group Kit 4*. London: Sage.
- Maffesoli, Michel (1997) The Return of Dionysus. Teoksessa Pekka Sulkunen & John Holmwood & Hilary Radner & Gerhard Schulze (eds) *Constructing the New Consumer Society*. London: Macmillan, 21–37.
- Mauss, Marcel (1999) *Lahja*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Morgan, David L. (1998) *The Focus Group Guidebook. Focus Group Kit 1*. London: Sage.

- Rehnman, Charlotta & Larsson, Jörgen (2000) *Unga vuxna – dricker mest, langar mest*. Stad-projektet. Rapport nr 12. December 2000. Stockholm: Stockholm läns landsting & Stockholms stad.
- Rimpelä, Arja & Rainio, Susanna & Pere, Lasse & Lintonen, Tomi (2005) *Tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2005. Nuorten terveystapatutkimus 2005*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 23. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Rippe, Klaus Peter (1998) Diminishing Solidarity. *Ethical Theory and Moral Practice* 1 (3), 355–374.
- Sulkunen, Pekka (1998) *Johdatus sosiologiaan. Käsitteitä ja näkökulmia*. Juva: WSOY.
- Törrönen, Jukka & Maunu, Antti (2005) Kevyet irtiotot ja raskas sosiaalisuus. Alkoholi nuorten aikuisten ravintolailtaa kuvaavissa kertomuksissa. *Yhteiskuntapolitiikka* 70 (3), 266–282.
- Töttö, Pertti (1997) Émile Durkheim – Kaikki on sosiaalista. Teoksessa Jukka Gronow & Arto Noro & Pertti Töttö (toim.) *Sosiologian klassikot*. Tampere: Gaudeamus, 173–212.
- Veijola, Soile (2005) Turistien yhteisöt. Teoksessa Antti Hautamäki & Tommi Lehtonen & Juha Sihvola & Ilkka Tuomi & Heli Vaaranen & Soile Veijola (toim.) *Yhteisöllisyyden paluu*. Helsinki: Gaudeamus, 90–113.

ENGLISH SUMMARY

YOUNG PEOPLE AND ALCOHOL

This collection of articles approaches a familiar topic in a fresh way. Young people's drinking is largely dealt with in the media, but all too often reporting remains stereotypical and superficial. The aim of this book is to provide research-based knowledge and new insights for a broad readership with an interest in young people's interaction with alcohol.

On the one hand, the scope of the articles is wide, indeed. For example, the age interval covers youths to young adults, with ages ranging from 14 to 30 years. However, every single article deals with a relatively coherent age group. Second, quantitative and qualitative analyses are represented fairly equally. Third, young people's drinking habits are perceived both as potential social and health problems, calling for preventive measures, and as interesting behavioural habits as such that follow young people's own more or less reflected norms and rules. This implies that the dark as well as bright sides of drinking are present in the texts.

The abundance of issues covered is balanced by giving priority to four main themes. The first one grasps the varying phases of the half-century-long history of research on young people's alcohol use. The article of Mikko Salasuo and Christoffer Tigerstedt takes a starting point from the 1950s, when drinking habits were studied as a part of youngsters' leisure; proceed through the 1970s, when drinking spread considerably and was interpreted by researchers as a public health problem; ending up in the 1990s, when new sets of quantitative instruments and practices were introduced to monitor alcohol use among the youth in more detail. This article is a move towards a deeper reflection upon the in-built premises adopted within research.

The second main theme concentrates on drinking habits among the youth and young adults. Jenni Simonen brings new nuances to the social

character of alcohol use. Her analysis of stories told by groups of young people in their twenties about their drinking occasions shows lucidly that young people identify, appreciate and long for a variety of different uses of alcohol. The subject treated by Jukka Törrönen and Antti Maunu is also unique in the literature. Using diaries they clarify how young adults reflect and value their own intoxicated-oriented drinking. The authors conclude that, contrary to common thought, the state of intoxication may be a well-structured experience, subjected to careful reflection by the alcohol user during or after the drinking occasion. While Simonen's as well as Törrönen and Maunu's observations cover situations and communities which mainly favour drinking, Jaana Lähteenmaa takes a very different approach to drinking customs. She asks whether there are any signs in Finnish society, nowadays described as a highly affirmative drinking culture, of emerging attitudes or even subcultures rejecting alcohol. The answer remains pretty tentative, but regarding further discussion it seems important indeed to pose this rare question.

The third theme relates to the consequences of drinking. Hanna Lavikainen compares the results given when 14–16-year old youngsters, answering to an open-ended question, describe their self-experienced harms from drinking, with the results given when they answer with the fixed alternatives formulated in advance by researchers. It turns out that the picture varies a lot depending on the choice of method. Laura Kestilä and Mikko Salasuo examine the topical issue concerning the expanding differences in health between socio-economic groups. The empirical part of their contribution focuses on people aged 18–29. Using cross-sectional data they show that the combination of alcohol use and low socio-economic status is a particular health risk already at an early stage in the life course.

The last theme of the book studies purchases of alcohol by minors, as well as the furnishing of alcohol to minors. Using data consisting of trials and survey data on purchasing, Thomas Karlsson, Kirsimarja Raitasalo and Marja Holmila are able to show how easily under-aged people acquire alcoholic beverages, and how ill-informed their parents are about this fact. Jenni Simonen and Christoffer Tigerstedt's study, based on group inter-

views, reveal that for youngsters around 20 years of age the furnishing of alcohol to minors is far from a random or arbitrary issue. On the contrary, it is based on detailed consideration to whom and on what terms they are ready to deliver alcohol, if they accept to do it at all.

KIRJOITTAJAT

Marja Holmila, VTT, dosentti, toimii tutkimusprofessorina Stakesin alkoholi- ja huume tutkimusryhmässä. Päihdehaittojen ehkäisyn ja pienyhteisötutkimuksen lisäksi Holmilan muita tutkimusalueita ovat perhe ja alkoholi sekä sukupuoli ja alkoholi. Viime vuosina Holmila on johtanut paikallisen alkoholipolitiikan tutkimus- ja kehittämishanketta, PAKKA-projektia.

Thomas Karlsson, VTM, toimii tutkijana Stakesin alkoholi- ja huume tutkimusryhmässä, jossa hänen tutkimusalueitaan ovat alkoholipolitiikan ja ehkäisevän päihdetyön arvioinnit sekä pohjoismaiset ja kansainväliset vertailut. Hänen väitöskirjansa tulee käsittelemään pohjoismaisten alkoholijärjestelmien uudelleen organisoitumista integroituvassa Euroopassa.

Laura Kestilä, VTM, toimii tutkijana Kansanterveyslaitoksella ja viimeistelee väitöskirjaansa nuorten aikuisten terveydestä, terveyskäyttäytymisestä ja terveyserojen määrittäjästä elämänkulussa.

Hanna Lavikainen, TtM, toimii tutkijana Tampereen yliopiston terveystieteen laitoksella. Valmisteilla oleva väitöskirja *Nuoret ja alkoholi: Alaikäisten alkoholinkäyttöön liittyvät haitat ja seuraukset* keskittyy nuorten kokemuksiin alkoholihaittoihin sekä kotimaisesta että eurooppalaisesta näkökulmasta.

Antti Maunu, VTM, tutkii Alkoholitutkimussäätiön rahoittamassa sosiologian väitöstutkimuksessaan nuorten aikuisten juomista ja muuta toimintaa yökerhoissa. Tutkimusasetelma keskittyy yksilöllisyyden ja sosiaalisuuden suhteisiin, sukupuoleen ja humalaan. Maunun erityisalvoja ovat päihdetutkimuksen lisäksi arvojen ja normien tutkimus sekä kvalitatiiviset menetelmät.

ALKOHOLI- JA HUUME-
TUTKIJAIN SEURA RY

FINNISH SOCIETY FOR ALCOHOL AND DRUG RESEARCH

NUORISOTUTKIMUSVERKOSTO

Artikkelikokoelma käsittelee tuoreella tavalla tuttua aihetta. Se nostaa esiin uusia näkökulmia ja ajankohtaista tietoa nuorten alkoholinkäytöstä. Kirjan alkuluvussa tarkastellaan nuorten alkoholinkäytön tutkimuksen 50-vuotista historiaa. Kirjan toisessa osiossa kuvataan, miten nuoret itse mieltävät omaa juomistaan, humaltumistaan, juomistilanteitaan sekä raittiutta. Kolmannessa osiossa valaistaan nuorten juomiseen liittyviä haittoja ja seuraamuksia; mitä haittoja nuoret ilmoittavat alkoholinkäytöstään olevan, ja miten haitat jakautuvat sosiaaliryhmittäin. Kirjan viimeinen osa käsittelee alkoholin myyntiä ja välittämistä; mistä ja kuinka helposti alaikäiset nuoret hankkivat juomansa, ja mitä ajatuksia parikymppisillä nuorilla on alkoholijuomien välittämisestä alaikäisille.

Monitieteinen kirja tarjoaa uutta tietoa nuorten alkoholinkäytöstä sosiaali-, terveys- ja nuorisoalan ammattilaisille, opettajille sekä nuorten vanhemmille. Se soveltuu hyvin myös oppikirjaksi.

ISBN 978-952-92-1938-4

9 789529 219384